

מערכות

במערכה

האינסטרטגיה הבריטית ה"תור-אטומית" — זאפריקה

ברייג. ג. ס. ברוגסקיל

הגוררות-מגן עולמיות והמזרח-התיכון דוד קרטני

ברייג-גנ. סיר וינדהם דירס

מה שימוש בפסיכולוגיה במלחמה פרופ' א. ג. בוריינג

אמצאות צבאיות מיורנג. פ. ק. פולר

יחידת-מחץ מהיר י. כרמלי

הטיבת קומפקט ב. אמיריהו

מלקה השירות בה"ל (טף) מיור ש. רבינוביץ

הרקטה — כמלי-קרנ (טף) פרופ' ג. א. פוקרובסקי

מבעיות הצבא בבריטניה:

ברירת בריטניה: בין תביעות הצבא להרחק כלכלי גיהן קמחי

מהחידושים של הצבא הסרטיור-אלי הבריטי המודרני

הצבא בתפקידי בטחון פנימי:

נסיבות-געש / תפקידי הבטחון הפנימי של הצבא

מפגרות הכרטיזונים היהודים ש. פרידמן

מלחמת מר-בוכבא א. שליט

הגשר (סיפור) ר. זנברקס

רשימות מדיניות:

מעמדו של הוואפר המצרי אנדריו רות

על חשע אזרבייג'אן, דצמבר 1946

מאבק הוויזים רודוס-אפריקה

מהידושי מדע וטכניקה: חדות לאליפס /

ניסויי רקטות באי"ב ובאוסטרליה / ראדאר על-תנועה

רשימות קצרות:

ההיה נסיון פלישה גרמני לבריטניה? / הגנת הקיסרות ופיקור

הכוחות / אוניברסיטה לחיל-התעופה / לקראת שינויים

במבנה הדיכויים בצבא ארה"ב / 400 טנקים בדיכויים החדשה

בצבא ארה"ב / יום חיל-התותחנים" ברוסיה / אימון קציני-צוי

מצויים בבריטניה / הנחה מהירה של כבלי-טלפון.

צדור יריעות מן המזרח התיכון

מי ומה בהימרה

ירחון
לשאנות
מדיניות
כלכליות
וצבאיות

טבת תש"ז

ינואר 1947

של שות
הסוגים
המבוססים

משית זקס

הוצאת „מערכות“ ע”י „קרית ספר“ בע”מ

הופיע ונמצא למכירה:

מורשת גבורה

פרקי עוז מספרות ישראל

ליקט: זרבבל - דברי מבוא: ז. רובשוב

הספר לנוער ולבית העברי

ומדוריו ארבעה:

הוד קדומים

בין הגויים

החמה

1939 — 1945

לחותמי „מערכות“ - הנחה

גלבוע

הסיגריה של ארצנו

ירחוק לשאלות מדיניות
כלכליות וצבאיות

חוברת א' (ל"ח) / כרך עשירי / טבת תש"ז

ה כ ר ע מ נ

ה ח ו מ י ה

— — יתה העמיד מה שיהיה ותהינה הסכנות
הכלולות בעמיד זה איזו שההינה — אנחנו צריכים
לצאת ממושם בדרך התמידי שלנו: שאנחנו לא נחדל
מהיות החומה הנזה של הבית הלאומי העברי בא"י.
לא שומרי החומה: נשאר את זה לאסורים. לא לוחמי
החומה: כי אנחנו — החומה עצמה.
כל אחד מאתנו הוא לבנה אחת חיה בחומה.
כאן טמון כחנו. בצבורנו ישנה ההרעשה, שכל אחד
מאתנו הוא אולי יחיד קטן, מלא חלשות פנימיות
וקבור מצבירי וספקות, אבל אנחנו קלנו החומה
הנזה, החומה אשר שמרה בעבר ותשמר גם בעתיד
על מקצלתנו.

חיים ארלוזורוב

האיסטרטגיה הבריטית ה"תור־אטומית" – ואפריקה

סוף סוף הציבור הבריטי, לרבות המדינאים וראשי הצבא שלנו, הולכים ומתעוררים יותר ויותר לעובדה שעלינו לראות את צרכינו האיסטרטגיים כמו שהם. איננו יכולים לשים את כל מבטחנו אך ורק ב"ארגון האומות המאוחדות" ובמין חיל־מטרה בין־לאומי שיוקם על ידו. למעשה הולך ומתברר יותר ויותר שקהליית־עמים בריטית חזקה, הן מבחינה מסחרית והן מבחינה איסטרטגית, היא צורך ראשון להבטחת קיום של שלום לעצמנו ולעולם. אמריקה ורוסיה הקדימו אותנו בקימומן שלאחר המלחמה ובתיכנון האיסטרטגי – ביחוד רוסיה.

ארצות־הברית משמיעה זה כבר את דבר הצורך שהיא רואה בעמדות־חוץ ברחבי האוקיינוסים שבשני אגפיה. רוסיה הסוביטית, שאינה מסתפקת אפילו בהשתלטות פוליטית על כל עמי־הספר, תובעת עמדות־חוץ בצפון־אפריקה, איריטיאה, המפרץ הפרסי, וחופי האוקיינוס השקט.

אין איפוא ספק, שגם אנו חייבים לחשוב במושגים של הגנה איסטרטגית בהקמתה מחדש של קהליית־העמים הבריטית, עד שנהיה בטוחים לגמרי שאנו רשאים להרוס את מערכת התגוננותנו שלנו, ולסמוך על בטחון עולמי בחסותו של "ארגון האומות המאוחדות".

איסטרטגיה כזו חייבת להתבסס בעיקרה על "חומר־הנפץ" החדש, על האנרגיה האטומית. אנשי המדע, הטקטיקה והאיסטרטגיה של כל האומות כבר עוסקים בהמצאת תרופות־שכנגד; ההגיון נותן שמן הסתם ימצאו אמצעים להתגוננות ולעריכת התקפות־נגד, ממש כמו שנמצאו תמיד נגד המצאות כגון אבק־שריפה, שריונים, צוללות, טנקים ופצצות־אוויר, בעבר.

יש להודות, שהמחשבה האיסטרטגית האנטי־אטומית עודה בחיתוליה, אולם אפשר כבר מעתה להסיק כמה מסקנות, וכמה מאלה כבר הוסקו, בעצם, ע"י אומות אחרות.

הרוסים הבינו זה מכבר שכיום דרוש יותר עומק בהגנה משהיה דרוש עד כה. טבעי הדבר בשבילם להגיב בדרך זו, הואיל והעריכה־שערכו מחדש את תעשייתם הכבדה לעומק, לפי תכנית העשור, מתוך שחזו מראש את מלחמת העולם השניה, היא שהצילה את ארצם מפלישת האויב, ואת העולם – מהשתלטות פאשיסטית.

יש צורך בעמדות־חוץ, כדי להטות או להשמיד את המתקפים האטומיים לפני שעולה בידם לחדור למרכזים חיוניים. מאחורי עמדות־החוץ דרוש עומק גדול, לפזר בתוכו את האוצרות הלאומיים ולארגן התקפות־נגד, ובקשר לכך יש להבין שהצרכים היסודיים בפיתוח עצמה־לאומית במלחמה טוטלית מודרנית

(1) כוחות-הגרעין העומדים „הכן” — והרזרבות הבלתי אמצעיות שלהם;

(2) ציוד-מלחמה;

(3) כוח-אדם צבאי.

וזה סדר חשיבותם. לדוגמא, גיוס חובה, הנותן לכל איש ואשה ראשית אימון צבאי, יצא שכרו בהפסדו, אם אי אפשר יהיה להמציא להם בעוד מועד את ציוד המלחמה והאספקה הדרושים להם.

אנו מצויים איפוא לחשוב במושגים של עמדות-חוץ, עומק, פיזור ופיתוח תעשייתי, בשעה שאנו באים לבנות מחדש ולפתח למלוא עצמתם את אוצרותיה ורמת-ייצורה של קהליית-העמים הבריטית.

בשתי המלחמות האחרונות שימשה הממלכה המאוחדת הבסיס העיקרי לקהליית-העמים הבריטית, אולם ספק גדול הוא, אם אדמת-אי מצומצמת כל-כך תוכל עוד למלא תפקיד זה בהצלחה לעתיד.

אכן, פצצות-עומק אטומיות יכולות לסכל את איום הצוללות על הממלכה המאוחדת, אולם מאידך אין לנו בתחומינו אנו עמדות-חוץ, או עומק, להגנת האיים האלה בפני התקפות-אוויר מודרניות או רקטות אטומיות.

אם נקבל הנחה זו, יהיה עלינו לשקול היכן נמצא במקום אחר ברחבי הקהליה, גם עמדות-חוץ ועומק וגם אוצרות טבעיים וכוח-אדם כדי יצירת ה„בסיס” הראשי למלחמה מודרנית.

בשלבים הקשים ביותר במלחמה האחרונה, עת נשקפה סכנה, שהממלכה המאוחדת תיכבש בידי האויב, עלתה במחשבה הקמת הבסיס הראשי של הקהליה בקנדה, בתורת מפלט אחרון. קנדה (עם עמדות-חוץ בים הארקטי), אוסטרליה (שתהא מיושבת ביתר צפיפות) וכן ניו-זילנד, עשויות להבטיח את עצמן במידה מסוימת מפני התקפה, אך בתנאי שארה״ב של אמריקה תהיה בת-ברית או נייטרלית-ידידותית. אולם איסטרטגיה שתבסס על ארצות אלה לא תוכל לחרוג מתחומי התגוננות פאסיבית מקומית. ארצות אלה מבודדות מדי מיתר חלקי הקהליה ורחוקות מדי מאויבם-בכוח באירופה ובאסיה, משתוכלנה לשמש להתקפת-נגד. נשאר, איפוא, אפריקה, ומתחזור מיד שאבדנה של אפריקה יביא בהכרח לידי התפוררותה של הקהליה והריסתה של העצמה הבריטית. ביבשת אפריקה, בשטחים בריטיים או באזורים שנודעת בהם השפעה בריטית בעיקר, אנו מוצאים את העמדות האיסטרטגיות הנחוצות לבסיס ראשי של הקהליה.

יש לנו עמדות-חוץ-שבכוח משלנו בעדן, סומלי הבריטית, קפריסין, מלטה, גיברלטר, מערב-אפריקה, סט-הלנה, אסרנשוו, מאוריציוס, איי סיישל וכו'; חוץ לזה גוסיף עוד להחזיק זמן-מה בחיל-מצב בארץ-ישראל ורשאים אנו להחנות צבא בעבר-הירדן; מן הסתם תינתן לנו סמכות להיכנס מחדש למצרים במקרה מלחמה, והליגה הערבית בכללותה הנה פרובריטית, לפי מסורתה.⁽¹⁾

(1) אכן, כידוע, לא כל החשבונות שהוזכרו כאן לגבי ארצות-ערב — בטוחים הנם. — המ ע ר כ ת.

מאחורי עמדות-חוץ אלה משתרעת רצועה בריטית רצופה בת 4000 מיל בעומק, ובשום מקום אין רחבה נופל מ-1000 מיל. רצועה זו כוללת את סח'ן (אמנם קונדומיניון), אוגנדה, קניה, טנגניקה (שיתכן, כי תמסר למשטר נאמנות מטעם ארגון האומות המאוחדות), הרודזיות, פרוטקטורטים (ארצות-חסות) שונים, ואחרון אחרון, אך גדול מכולם, הברית הדרום-אפריקאית.

יתר על כן, מקומה של דרום אפריקה בעולם הוא כזה, שאפשר לערוך ממנה התקפת-נגד על כל מעצמה עולמית, בפועל או בכוח, אחרת חוץ מן האמריקות²). מאידך-גיסא, קצת הדרומי מבודד מיתר העולם ובאופן יחסי מחוסן נגד סכנת התקפה אלא אם כן אנו מאבדים באיזור ההוא את השליטה בים ובאוויר גם יחד.

ב-99% מהשטחים העצומים הללו של הקהליה הבריטית באפריקה, מצויה אוכלוסיה כושית שוקקת, שהיא פרה ורבה בתמידות, ויש להעלות את רמת-החיה הנמוכה. הדרך האחת לתכלית זו היא הקמת מפעל-יצעשיה לפי אותם הקיום שהוצעו בשביל הרוו ע"י לורד וייוול.

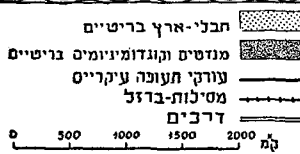
בשטחים אלה של אפריקה הבריטית כבר ידועה מציאותם של אוצרות טבעיים ניכרים, ומאוד יתכן, שניתן למצוא שם את רוב החמרים הגלמיים הנחוצים למלחמה מודרנית³). הנפט והפחם עדיין אינם מצויים בשפע, אך כוחות המים האדירים המצויים שם והתפתחותה של האנרגיה האטומית עלולים- לצמצם את הצורך שלנו בחמרים אלה.

ברור איפוא, שיש לפתוח מיד בתיכון צופה למרחוק לפיתוחה של אפריקה הבריטית בכללה, לשיפור מצבם של העמים הנחשלים, להקמתו מחדש של הכוח המסחרי הבריטי, ולהגנה איסטרטגית במקרה שלום העולם לא יתגשם לפי העקרונות האידיאולוגיים, שבהם אנו תולים את תקוותינו.

הצעד הראשון צריך להיות תיאום התיכנון בשאלות הגדולות הנוגעות לנחלותינו האפריקאיות בכללן. הצורך בתיאום כזה הוכח באופן מוחלט בשלבים הראשונים של הדיונים עם הממשלה המצרית, בהם הוכרז על הוצאת כל החיילות הבריטיים ממצרים, להפתעת הברית הדרום-אפריקאית. דיונים אלה מוכיחים כמו כן, באיוו מידה קשורה אפריקה הבריטית במזרח התיכון מבחינה איסטרטגית. יתר על כן, התיכנון האיסטרטגי שלנו מתפתח לקראת הקמת מטות-איזוריים, משותפים לשלושת השירותים הלוחמים, יחד עם הדומיניונים, באפריקה יש להשיג תיאום זה, בוועידות פן-אפריקאיות, שתתכנסנה מזמן לזמן. ההתפתחות הנוכחית

2) לכך יש אמנם להעיר, כי דווקא הבליטה המערבית של אפריקה נחשבת למקום היחיד כמעט בעולם המאפשר עריכת התקפה-רבתי על יבשת אמריקה — כי בליטת ברזיל קרובה אליה למדי ודאקאר נחשבה לבסיס אפשרי לכך — וליד נמל צרפתי זה נמצאים השטחים הבריטיים.

3) בסוף אוקטובר 1946, נודע על גילוי האורניום, "הגלם-האטומי" בהרי טנגניקה. — המערכת.

(צ) שייכות צרפתית
 (נד) בריטיה
 (ספ) ספרדית
 ש"ט שטח חסות

של התיאום האיזורי במזרח, מערבה ומרכזה של אפריקה טובה היא, אך בשום פנים אינה מספיקה כשהיא לעצמה. ועידות כל-אפריקאיות אלה יש לכנס מעיקרון על בסיס בריטי טהור, אולם לעתים יש להזמין עמים אחרים שהתאחוז באפריקה, וכולם בני בריתנו הטבעיים, לבוא ולהשתתף בדיונים. בויטהול עלינו להקים משרד אפריקאי, שיבוא במקום הסבך הנוכחי, בו מיניסטרויו החוץ, משרד המושבות ומשרד הדומיניונים נושאים, כל אחד ואחד לחוד, באופן ישיר באחריות לשטחים השונים באפריקה ולעמדות-החוץ במזרח התיכון. ראוי, שמיניסטר לעניני אפריקה ישב ראש בוועידות הכל-אפריקאיות המוצעות באפריקה. כמקום מתאים לכינוסים אלה ראוי לציין את קמפלה, בירתה המסחרית של אוגנדה, הנמצאת בתחום שני ימי טיסה מהממלכה המאוחדת ומכל חלקי אפריקה הבריטית.

הצעד השני יהיה לשים קץ לחשדנות של ויטהול לגבי כוונותיה של הברית הדרום-אפריקאית⁴). עלינו לבקש מאת ה"יוניון" ליטול לידינו את הנהגת עניני הפיתוח הכל-אפריקאי ובו בזמן לשנות מן הפיקוח המשרדי של ויטהול לטובת תיכנון על המקום, באפריקה.

הצעד השלישי יהא להחליט אילו ענינים קדמים לאחרים. הדחיפה שנתנה המלחמה וההתחרות האמריקאית גרמו לכך, שהולכת ומוקמת במהירות רשת תחבורה אוירית. אולם מצבה של תחבורת-הכבישים הוא עגום ביותר. אין ספק, שקודם כל יש להעמיד על הפרק את ענין הכבישים הטרנס-אפריקאיים, מן הכף לקהיר וממערב אפריקה לסודן ולמזרח אפריקה. בלי רשת-כבישים טובה אי אפשר לפתח שטחים נחשלים, וכן אי אפשר להקים קוי אויר צדדיים. אחרי זאת מגיע תורן של שאלות גדולות, כגון פתרון לבעיה של תעלת סואץ, כשזו תעבור לגמרי לידי הממשלה המצרית בעוד פחות מ-25 שנה. תכנית שניה היא הקמת סכרים לנילוס באוגנדה, תיעולו של איזור סוד⁵) בסודן הדרומית ופיתוח מחוז חקלאי עצום עם תעשיות מקומיות, לניצול התוצרת ותוצרת-הלואי. כן גוברת הדרישה לבקרה ולתיקונים יסודיים בהסכמים הבינלאומיים הקיימים לגבי אגן הקונגו, המקיפים שטח רחב הרבה יותר מן האזור של נהר קונגו בלבד. מפני קוצר המצע, לא נוכל לפרט נושאים רבים אחרים, כמו למשל, האנגלית כשפה משותפת, רדירטלפון, שחר-חופים וספנות וכו'.

הצעד הרביעי יהא מימון התכניות הכל-אפריקאיות. חלק הארי של ה"הענקה לפיתוח המושבות" העולה לסך של 120,000,000⁶) ל"ש מתבזבז על תכניות, שמשמשות בהן ממשלות קטנות מקומיות. חלק גדול מסכום זה ומשעוריה-הענקה

4) כידוע מתנהלת מזה שנים היאבקות בין מיניסטרויו המושבות וה"יוניון", השואף לשלוט גם בשטחי-החסות הבריטיים (בכואנלנד, בסוטולנד וסינאוילנד). גם היסודות המתקדמים בבריטניה (כוג'וד, בשעתו) מתנגדים לכך בחששם לגורל הכושים שבהם. — המ ע ר כ ת.
5) שטחי סודן — שטחי הביצות הרצופים שבמעלה הנילוס ויובליו. תושביהם — כושים עובדי-אלילים (דהיינו — בלתי מוסלמיים) והשפעת הערביות אינה ניכרת בהם.
6) 12 מיליון לשנה במשך 10 שנים. — המ ע ר כ ת.

קבאים יש להקצות למפעלים כל-אפריקאיים גדולים יותר ולא לתכנית-עשור אלא לתכנית שלושים שנה.

הגיעה שעתה של תכנית זו, "תכנית 30 שנה לאפריקה הבריטית" לטובת כל עמיה ולטובת כוחה ובטחונה של קהלית העמים הבריטית. עלינו לפתח מחגורת גדולה של מפעלי-תעשיה מפוזרים, עם דרכי-תחבורה טובים, לשם פתרון הבעיה של העלאת רמת החיים מזה, והקמת בסיס איסטרטגי חדש לקהלית-העמים הבריטית מזה. בסופו של דבר, רק בדרך זו יותן להבטיח את שלום העולם.

דוד קרטני

"חגורות-מגן" עולמיות והמזרח-התיכון

רשימת "דוד קרטני" מפרטת בצורה תמציתית שורה של חזיונות (בפועל או בכוח) ובעיות, שאין להתעלם מהן בכל עיון בשאלות של בטחון-העולם או יחסיה-הכוחות האיסטרטגיים הבין-לאומיים. בכמה וכמה נקודות נוגעת הרשימה בגופי ענינים, שכבר ניתנה בעבר לקוראי "מערכות" הזדמנות לעמוד עליהם: (הערות למושגים גיאופוליטיים" בגל' "ח-י"ט, עמ' 65-63; וכן "גמל היספה" בגל' כ"ו-כ"ז, עמ' 97); ויש בה משום השלמה למאמרו של הבריגדיר ברונסקיל ומשום מתן מסגרת יותר רחבה לענינים שהוא כותב עליהם.

בריטיניה שוקדת עתה על תכנית איסטרטגית נאדרה המסתמכת על כוח-האדם ואוצרותיה החמריים של אפריקה. תכניות ההגנה אשר עליהן הודיע מר אטלי בבית-הנבחרים בסוף חודש אוקטובר תוארו באורח סתום ובדבריו נשמעו רק רמזים מועטים לקיומן הכלליים או לפרטיהן; אך במשך החדשים האחרונים נעשו די מעשים ונאמרו די דברים, לשוות חינוקיתר למלאכת-ניחושים, התכנית כוללת הקמתה של חגורת-מגן מקפת-עולם העשויה לבדד את מעגל המגן הפנימי, שהוקם ע"י רוסיה הסוביטית. אם תפרוץ מלחמה יופנה לחצה של החגורה האנגלו-אמריקאית כלפי פנים, ולחצה של חגורת-הפנים הסלביה יופנה כלפי חוץ. כמעט ודאי שבסיס הקרקע העיקריים במעגל האנגלו-אמריקאי החיצוני יהיו קנדה-אלסקה, אירופה המערבית, בה נכללת גרמניה, יבשת אפריקה, אוסטרליה והמשכן של המעגל ליפן וארכיפלגו של צפון האוקינוס-השקט. כל הימים והאוקינוסים הנוזרים מול דרך-מלך איסטרטגית זו פתוחים בפני האנגלו-אמריקאים וסגורים בפני רוסיה, אלא אם כן — ואכן זוהי השאלה שיש לעיין בה תחילה — תכונן רוסיה הסוביטית על מיצרי הדרדנלים את הפיקוח שהיא תובעת לעצמה. אילו יכלה רוסיה הסוביטית, תוך הסכם או יצירת עובדה קיימת, להגיע לכלל פיקוח על הדרדנלים היתה בעית הלחץ כלפי חוץ של החגורה הסלביה נגד החגורה האנגלו-אמריקאית נעשית קלה יותר, ונושאות המטוסים, המתברבות והולכות בים. השחור, היו ממעטות במידה מסכנת את יתרונות מערכת-המגן הבריטית לעומק, הקשורה ב"תכנית קניה".

כמה משוללי הצעת התכנית בדבר אפריקה המזרחית טוענים שמיד לאחר העברת בסיסה של בריטיניה מן המזרח-התיכון יוקמן באזור ההוא בסיסים אמריקאיים. אך אין דבר זה מתקבל על הדעת אלא לאחר שיתחזר כי אין להמנע ממלחמה. הדבר הקרוב יותר לודאי הוא חינוקם של הסידורים האנגלו-תורכיים שנתקיימו במשך המלחמה האחרונה

והתלכדותה של ברית אנגלו-תורכית זו עם ה"ארצות הערביות" בהסכם הדומה בצורתו להסכם סעד-אבאד — אך ממשי יותר. בהגנת שדות-הנפט של דרום פרס עשויה אפריקה המזרחית לתפוס את מקומה של הודו, בין כבסיס ובין כמקור כוח-אדם. היתרונות שבניכוז מערכות המגן של בריטניה בקניה אינם רק במקורות כוח-אדם ועושרה החמרי של מזרח אפריקה, אלא גם בהגנה שהיא מוגנת ממילא, בעצם תנוחתה הגיאוגרפית, מפני הניידות רבת-המהירות של המלחמה החדשה. בתכנית זו פוחתת חשיבותן של ארץ-ישראל ומרביתה של ערב-הסעודית, חוץ מערכן כחלק מן האזור המשמש להגנה בעומק וכמקום העשוי גם לקלוט ולחסל תוקפנות באבה.

לביצועה של התכנית האיסטרטגית האנגלו-אמריקאית יהיו מוצאות פוליטיות מרחיקות לכת. היא תשפיע על מצבו של המזרח-התיכון בכללו ועל מצבה של ארץ-ישראל במיוחד. בחישובים החדשים ניכרים כמה הבדלי דעות בין לונדון לווינגטון. סבורים שהאמריקאים מחזיקים בדעה שיסוד יהודי איתן במזרח-התיכון יחזק את התכנית האיסטרטגית הכללית ויקל על ציודם הטכני והתעשייתי של הצבסיסים, שאולי יצטרכו להם בשעת משבר, בסיסים שהאחריות להם תהיה אמריקאית ולא בריטית. אך נראה שהקבינט הבריטי והמטה הקיסרותי הכללי הבריטי שמים את כל מבטחם בליגה הערבית ונוטים לראות ביהודים גורם מפוקפק במקרה של סכסוך בין רוסיה הסובייטית והמערב, אלא חוששים כי במאבק שבו תהייה מעורבות אידיאולוגיות בשאלות-יסוד, תהיה אהרתם של היהודים לצדו של הקומוניזם. אם זוהי השקפת "ויטהול" (מקום משרדי הממשלה הבריטית בלונדון) הרי יש בכך כדי להסביר הרבה והרבה דברים.

1. איתן

בריג-גנ. סר וינדהם דידס

דוקא בימים אלה כדאי להכיר את דמותו של גנרל וינדהם דידס, המדינאי ואיש-הצבא הבריטי, אחד היודים הנאמנים לעם היהודי והלווחמים למען הרעיון הציוני באנגליה (ראה כ"ב, "מיומה" בסוף החוברת).

בהשכמת הבוקר, ברביעי באפריל 1923, התכנס קהל אנשים בתחנת הרכבת בירושלים. הללו באו ליטול ברכת פרידה מוינדהם דידס, המוכיר הראשי לממשלת ארץ-ישראל, שעמד לחזור לאנגליה עם תום תקופת כהונתו. יליו, טהון ובן-צבי יצגו את הקהילה היהודית, הבריגדיר קיש נוכח הן בשם האכסוקטיבה הציונית והן כידיד אישי.

דידס קנה לו ידידים אישיים בכל העדות ובכל המעמדות שבאדק, יותר משרכש כל פקיד בריטי מעולם. טבעי היה הדבר, שהיהודים הם ידידיו האישיים. שכן דגל דידס בציונות. הבריטים והערבים אהבוהו על אף היותו ציוני.

ימים מספר לפני נסיעתו בא דידס ליטול ברכת פרידה מהעדה היהודית. זכרון דברים לאותו יום, 27 במארס 1923, אחר-הצהרים, נשתמר ביומני בריגדיר קיש שיצאו לאור. "אחר-הצהרים לויתי את דידס לועד הלאומי, במקום שהוגש לו כתב-יד מעוטר של "התקוה", כאות הוקרה ואהבה שהעם היהודי רוחש לו. אחרי-כן ביקר דידס במשרדי ההנהלה הציונית, מקום שם הושמעו ברכות פרידה. בשני המקרים הביע דידס את מסירותו לאידיאל הציוני ושאיתו לעבוד, כאדם

פרטי, למען האידיאל הזה, בכל דרך שתהא פתוחה לפניו. לבסוף בילה דידס שעה בדירתו, ודן על הקוים, שלפיהם היה מוכן לשאת את דבר הציונות באנגליה. פעמה אותו התקוה, שיעלה בידו לעורר את הציבור הבריטי להסכים ולסייע לשאיפותינו.

דרך ארוכה עברנו מאז נטל אחד המזכירים הראשיים של ממשלת ארץ־ישראל ברכת פרידה מאת העדה היהודית ומנהיגיה ברוח זו. תמורות רבות התחוללו מאותו יום, לפני עשרים שנה ומשהו, ואולם דידס לא נשתנה. כשמטרו בחורף של אשתקד, בכינוס השנתי של ההסתדרות הציונית באנגליה, כי זה אך נתקבלה ידיעה, שויגדהם דידס נפל למשכב ומחלתו אנושה, אחזה את הקהל הרב שבאולם הרגשת דאגה עמוקה. דומה שאין עוד היום אנגלי, שציוני אנגליה רוחשים לו כבוד ויקר יותר, אך בארץ־ישראל קם דור חדש אשר לא ידע את דידס. הדבר הראשון שיש להטעים ולזכור ביחס לדידס הוא, שהוא אנגלי בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, תכונה שאינה ניתנת לשינוי ואין להתעלם ממנה. גופו הכחוש והגמיש, דיבורו השקט, בישנונו, ארשת־פניו המילנכולית, סירובו להיתפס לדרמטיות — כל אלו תכונות אנגליות הן, מורשת שושלת ארוכה של אבות־אבותיו, כולם אצילים בעלי־אחוזות, ממעמד „האפרתים הכפריים“, הוא עמוד־התוך של חיי אנגליה מזה מאות בשנים. אף שהרחיק במסעיו יותר מכל אבות־אבותיו, דיבר בלשונות זרות ושירת במדינות, אשר אף שמע רבות מהן לא שמענו מעולם, נשתמרו בו אותן הסגולות האנגליות־מעיקרן שהיו אופיניות למשפחתו ולמעמדה החברתי מימי הראשון לבית דידס הנזכר בדברי הימים, אשר נולד בימי מלכותו של הנרי השמיני, בתחילת המאה השש־עשרה.

על חיי דידס אפשר לכתוב כרכים שלמים, ואמנם העיו ביאוגרף אחד לפני שנים אחדות והוציא לאור את תולדות חייו עד גמר תקופת שירותו בממשלת ארץ־ישראל. אעפ"י שכמעט אין כעשירותו של דידס לענינים הראויים להעלותם על הכתב, הרי לא נתפתה למנהג המקובל לכתיבת אבטוביוגרפיות, ותהי זאת השערה קרובה לדאי, אם נאמר, שלעולם לא יעשה כזאת. כל מה שאנו יודעים עליו בכתב־ידו שלו מצאנו ביומנים מקוטעים ובמכתבים, ששלח לאמו במשך שנות־שירותו הממושכות מעבר ימים. עם בוא אמו לשמש עקרת־ביתו בירושלים, פסקה סדרת המכתבים הללו. היא נשארה על ידו עד יומה האחרון, ועלי־כן לא נתחדשה עוד סדרה זו.

פינדהם דידס נולד בלונדון בשנת 1883. בהיותו בן תשע נשלח לאיטון, למשובח שבבתי־הספר באנגליה, ויצא כעבור שמונה שנים „בלתי־מחונן לחלוטין“, כעדותו שלו עצמו. הוא נתגייס לצבא, וערב מלאת לו שנתו השמונה־עשרה נתמנה לקצין בגדוד הקלעים המלכותי. הוכח בגורלו לשרת בצבא עשרים־ושתיים שנה, עד שפרש מהשירות בגיל ארבעים, עם התפטרו ממשרתו בממשלת ארץ־ישראל, הגיע לדרת בריגדיר־גנרל, ציון לשבח שמונה פעמים, קיבל שלושה־עשר אותות הצטיינות בריטיים ושל עמים אחרים וזכה לתואר אביר: סר וינדהם דידס.

אחרי ששירת במלחמת הבורים ורדף אחרי פלוגות-קומנדו ניידות (בהן היה אחד, יאן כריסטיאן סמטס שמו) על פני מרחב הערבות, הועבר לאירלנד, ברמודה, אולדרשוט ומלטה. היו אלה חיים קלים של קצין צעיר בימי השפע של מלכות אדוארד השביעי, כשציד, רכיבה ותפקידים חברתיים שונים היו ראש מעייניו של לויטננט צעיר בן-טובים. אפייני הדבר, שבעיני דידס היה כל זה בלתי-מספיק, כמה מתפקידים אלה שיעממהו ואחרי שבא בגלוי כדי להפיג את שממון החיים במלטה, ביקש משהו מועיל לענות בו ומצאו בלימוד הלשון התורכית. במרוצת הזמן למד לדבר ולכתוב תורכית כתורכי מבטן ומלידה, בהיותו ברוך כשרון לשפות — התכונה האחת בתכונותיו שהיא אנגלית פחות מכל. בחירתו בשפה התורכית השפיעה על כל עתידו. הג'נדרמריה התורכית באפריקה הצפונית ובמקומות אחרים באימפריה העות'ומנית היתה נתונה לפיקוד קצינים אירופאיים, ובשנת 1909, משנמאסו עליו תפקידיו, החברתיים בעיקר, במלטה, פנה דידס בבקשה שיעבירוהו לשירות הג'נדרמריה. בגוף זה שירת עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה ב-1914. בתקופת-שירותו זו נסע ועבד לאורך כל חופי טריפוליטניה וקירינאיקה, וכן באנטוליה וכורדיסטאן. בטרפולי יצר מחומר אנושי קלוקל חטיבת ג'נדרמריה יעילה, ולשם כך הקים אולפן אימונים והוא עצמו היה אחראי לרבים מהאימונים. מרצו, נחישותו וכוח-סבלו הפיסי, נטעו רגש כבוד אליו בלבות התורכים, שהיו אומרים כי הוא „כברזל הזה ומנוחה לא ידע". בכוח עצמו, בלי עזרה מהחוץ, הרחק מבסיסו בקושטא, רק ציוד טכני דל ועלוב ברשותו, שינה מן הקצה אל הקצה את מצב הבטחון באותה גפה רחבת-ידיים שבצפון אפריקה. מתוך פיקוח אישי מתמיד, תשומת לב מדוקדקת לפרטי פרטים (הוא כתב את כל הדינים והחשבונות שלו בתורכית וצרפתית), בבצעו תכניות-אימונים מתוכננות היטב ובנטעו בלב אנשיו נאמנות לאין ערעור, — הביא שלום לארץ, בה שגשגו לפניו בואו מעשי שוד והפקרות לרוב.

עדות ראשונה בכתב למגע עם יהודים אנו מוצאים בפרשת חייו כשהביאו ידיד צרפתי לחתונה יהודית, הביאוגרף שלו מציין, שבימים ההם ידע דידס אך מעט על כוחה וחיוניותה של המסורת היהודית, אפין של עיקרי אמונתו של דידס היו עדיין בתהליך עיצובם בשנת 1910, אף כי שרטוטיהם החשובים ביותר החלו בראים בעד החיץ שהקימו יחסו, חינוכו והקריירה שלו סביב לאיש.

אחרי המלחמה בין איטליה ותורכיה, בשנת 1911, ובמשך המלחמה בין מדינות הבלקן ותורכיה, בשנת 1912, ולאחריה, שירת דידס באיזמיר ולקח חלק בעבודת העזרה העצומה לפליטים, שזרמו לתורכיה. זה היה נסיונו הראשון בעבודת עזרה מאורגנת, והשפעתה עליו היתה גדולה ועמוקה. הוא כתב הביתה: „לא ממון, אלא שירות אישי ואומץ הם הקובעים", ובמשפט זה מיצה את יחסו לחיים. כי מאז פרש מעבודתו, לאחר הגיעו לפסגת הקריירה הצבאית והציבורית שלו, בשנת 1923, התמסר בכל נפשו ומאודו לשירות אישי — סיוע לסובלים ועזרה לחלכאים ולנדכאים.

בראשית שנת 1914 סופח דידס למיניסטריון הפנים התורכי. הרבה מזמנו בילה בקושטא. שם פגש והכיר את המנהיגים התורכים, שהוכח בגורלם לעצב את דברי הימים במלחמת העולם הראשונה. פעם אחת, לפני שנים לא רבות, סירב דידס להדליק בגפרור שבידו את הסיגריה של אדם שלישי. מששאל אם דבק הוא באמונות תפלות, השיב: „לא, אך משער אני שהרגל הוא לי — פעם בקושטא, הדליקו שלושה מאתנו את סיגריותיהם בגפרור אחד, והשנים נרצחו.” ה„שנים” הם אנור פחה, שהומת באסיה התיכונה הסובייטית, וטלעת פחה, שנרצח בברלין. בקיץ של שנת 1914 עדיין נמצא דידס בקושטא, משם יצא רק בשני באבגוסט, לנסוע על פני אירופה, שכבר היתה נתונה במלחמה. הוא עשה את דרכו לברלין ואחרי הרפתקאות רבות וסכנה חמורה שיאסר ויוחזק שבו ע”י הגרמנים, נסע לבסוף לאנגליה בפמליה של הציר הבריטי לברלין, שחזר לארצו. השלטונות הגרמנים הרשו לציר לקחת עמו עשרים-וארבעה איש כבני לויה בנסיעתו, וערבו לשלומם. כשהגיע הקפיטן דידס לבית הצירות מצא, שמזלו שיחק לו במיוחד, כי נתמלאו בדיוק עשרים-ושלושה מקומות. הוא השיג את המקום העשרים-וארבעה, וכך נמלט ממאסר ואולי גם ממשפט צבאי בתורת קציין-אויב מתחפש במסעו בימי מלחמה.

על שירותו של דידס בזמן המלחמה של 1914—1918 לא ניתן להרחיב כאן את הדיבור. לראשונה שירת במחלקת האינטליגנציה של מיניסטריון המלחמה. אחר-כך, כשנכנסה תורכיה למלחמה ונתקבלה החלטה לפרוץ את הדרדנלים, סופח לדיביזיה העשרים-ותשע ועמד בכל מערכת הדמים הקשה של גליפולי. הסופר האנגלי, קומפטון מקנזי, שבמערכה זו שימש קצין ריגול בפקודו של דידס, מעיד שדידס הוא האדם האמיץ ביותר שהכיר בימי חייו. דידס היה נהוג לצאת לטיול בכל יום אחרי-צהריים, אם מצא שהות לכך, ויום בהיר אחד רשם ביומנו הערה פשוטה זו: „הלכתי בערב לטייל עם קומפטון מקנזי עד גלי ביץ’. מזג-אוויר נפלא, ללא רוח ולא חם ביותר”. תאורו של קומפטון מקנזי שונה מזה במקצת. הוא מספר שדידס ביקש ממנו להילוו אליו לטיול לגלי ביץ’, כדי „לשכוח את המלחמה”. בזמן טיולם החל דידס משוחח על הנושא, שהדריך את מנוחתו — הצורך בקימום סוציאלי באנגליה. הם הרחיבו צעדיהם ודידס נשתקע בנושא שלו. קומפטון מקנזי, שלא היה שקוע בו כמוהו, השגיח בפגזים מתפוצצים מעל לגבעה הקטנה, שאליה היו פניהם מועדות. הוא ניסה להטות את דידס לכוון אחר, אך ללא כל הצלחה. הם המשיכו את דרכם לגבעה. לבסוף עורר מקנזי את דידס על המצב בהעירו, שהוא תמה לדעת מאין באים הפגזים, ולזאת ענה דידס: „אילו פגזים?” והמשיך דרשתו על ליקויי המשטר הסוציאלי הבריטי. סוף סוף הוצא מקנזי ממבוכתו על ידי דידס עצמו, שבראותו קציני-מטה אחדים נלוו אליהם והודה למקנזי בנימוס על הטיול הנאה, בהעירו: „כמה טוב לשכוח את המלחמה לשעה קלה”.

מחזית גליפולי הוטל דידס אל תוך „קלחת-השדים” של חתירות ואינטריגות

פוליטיות שהתנהלו באותן השנים באלכסנדריה ובקהיר. שם למד' להכיר את אופיים וערכם המציאותי של הגורמים השונים במדיניות המזרח הערבי ובחיינו ורכש את ראשית הכשרתו לתפקידו האדמיניסטרטיבי והמדיני שבשנים המאוחרות יותר — בארץ־ישראל. ואלה מקצת דברי הביאוגרף המתאר פרק זה בחייו של דיס.

בתפקידי הלשכה, שנתקראה „הלשכה הערבית“, נכלל הרבה יותר משאלת עצמאות הערבים גרידא. כפי שמרומז ברשימותיו של דיס, עמדו על הפרק גם שאלת התביעות המנוגדות של התורכים, גורל עיראק וסוריה, הבסתחון במצרים, המרדנות בתוך הצבא התורכי שצר על טאונזה בקוט, הריגול הגרמני במצרים, תרעומותיהם של סוחרים יהודים והחשש שהדו יגיע עד הודו. אין אנו משתוממים על שגיאות האנשים, שהוטל עליהם לטפל בענינים המסובכים הללו, אלא על שלא שגו עוד יותר; ולא על השאלה הכאובה של ההתחייבויות לערבים, שציטחון סתם יותר משפיר, שכבר ועורר מחלוקת מה, משתוממים אנו, — אלא על האנשים במקום, שכבר אותו זמן הטיבו להכיר את קשיי המצב ועמדו בלחץ שלחצו עליהם לתת הבטחות ברורות. יותר, „הבטחות שאולי לא יהיה ביכולת לקיים. שאלת הבית הלאומי היהודי עדיין לא התעוררה אותה שעה — פברואר—נובמבר 1916 — הנציב העליון והעומדים במהיצתו לא ידעו עליו שמץ דבר, עד 1917 אין זכר לו ברשימותיו של דיס. אך גם בלאו הכי מצאת כאן מבוך של תביעות שונות ומשונות, בו השתדלה הלשכה הערבית באמת ובתמים לפלס לה דרך, ולעתים קרובות מאוד היה דמיונה ללולין — היד האחת קשורה מאחורי גבו, מחמת הצורך לשמור על אינטרסים צרפתיים ורוסיים; מחמת ההתנגדות בעלת־המשקל של ממשלת הודו, מחמת הפקודות של ממשלתם שלהם, שלגביה לא היו בעיות המזרח הקרוב והתיכון אלא תנועה אחת בסימפוזיה האדירה של מלחמת־העולם.

ועל כל אלה, איימו עליהם סכנות חמורות: הגרמנים ניסו, ועוד לא אמרו נואש לנסיון זה, להכריז מלחמת־מצוה בכל העולם המוסלמי, לאחר שהתורכים באו בברית אתם, וסמכו על הרוגו שהיה קיים בהודו ובמצרים... העולם המוסלמי תסס, רוחות לאומיות החלו מנשבות, האימפריה העות'ומנית החלה מתפוררת, והמרדנות היתה מכוונת לא נגד שלטון התורכים וגם לא נגד מפלגה תורכית מסוימת, אלא נגד הסדר הישן. הבריטים עם האינטרסים החיוניים שלהם בהודו, ומרכזי עצביהם בעדן, ערב הדרומית, סודן, תעלת סואץ ואלכסנדריה, לא יכלו להתעלם מן הכוחות העולים הללו ונאלצו להתחשב, ובמידת האפשרות, למלא את התביעות-ההגיוניות ביותר של העמים המוסלמים. ובמצרים היה האויב יושב בקרבם, כמה מן המעולים והמוכשרים שבמרגלים הגרמנים השתדלו לעורר רוח של התנגדות לשלטונות, לסייע בידי „הועד לאיחוד וקידמה“ בממון, נשק ותחמושת, כדי לחולל מהפכה במצרים שתביא את המצרים לידי מלחמה גלויה נגד אנגליה. מדי פעם בפעם מעיר דיס על מצבה החמור של מצרים, על הסחר החשאי בנשק, על אסיפותיהן של אגודות מהפכניות שונות ועל רוב „בריות רעות“ שהדאיגו אותו כל כך. על אף המשגים, שנעשו בהכרח, יש לזקוף לזכות כשרונותיהם הדיפלומטיים של אנשינו במצרים, שהארץ היתה שקטה ושהמוסלמים בסוריה לא קשרו את גורלם עם גורל אדוניהם התורכים ושערכי חגיגאו התמרדו ונלחמו לאלנבי. סר הנרי מקמהון הראה הבנה

בלתי־מצויה בענין, כשאמר בשיחה עם דידס, באבגוסט—ספטמבר 1916, על תנועה זו, כי יותר משחשש להיסולה, היה חושש שתאדיר יתר על המידה ותגרום קשיים לבריטים, באחריתה.

לאחר זמן שירת דידס במטהו של גנרל אלנבי ונכנס אתו לירושלים ב־11 בדצמבר 1917, „היה זה יום מלא זוהר“ — כתב — „יום קר, שמש מאירה וללא ענן בשמים. דרך נפלאה עוברת בין ההרים, מתפתלת במדרונות מכוסים עצי זית של הרי־גיר חשופים... בשעה שתיים־עשרה נכנס המפקד הראשי בשער יפו בלויית האנשים השונים שבאו אחריו בסדר קבוע מראש. הרגע בו נכנסנו בשער יפו, המפקד הראשי כראש הצבא המנצח, אחרי 600 שנה, לא ניתן לשכחו לעולם.“

דידס לא שכח עוד את ירושלים, לעולם. אחרי שכיהן במספר משרות אחרות (שימש נספח צבאי בקושטא ב־19—1918 ומנהל כללי של בטחון הציבור במצרים ב־20—1919) חזר לארץ־ישראל כמוזכיר ראשי בממשלה האזרחית, בהיענותו להזמנה של סר הרברט סמואל. „גנרל דידס היקר“, נאמר בהזמנה, „הממשלה החליטה שהאדמיניסטרציה הצבאית בארץ־ישראל תוחלף באדמיניסטרציה אזרחית, וביקשה ממני לכהן כאדמיניסטרטור. קיבלתי עלי את התפקיד הקשה הזה בתקווה שאוכל לקבל את עזרתך, ותשתף פעולה אתי. הבינותי מדברי ד״ר ויצמן, שבדעתך לצאת את מצרים ולחזור הביתה ב־10 במאי, אך יתכן שתשאר במזרח אם תוכל לעשות עבודה מועילה בארץ־ישראל. אשמח מאוד אם תקבל את אחת המשרות העיקריות באדמיניסטרציה — אני מקווה שזו תהיה משרת מזכיר אזרחי, השה לזו של ראש המטה באדמיניסטרציה צבאית... ידועה לך מדיניותי הכללית לגבי הציונות ולגבי הערבים והגוצרים בארץ־ישראל. סבור אני, שהיא מזדהה עם השקפותיך. הנני מלא בטחון שנוכל לעבוד עבודה פוריה יחד.“

דידס נפגש עם ויצמן לראשונה בתחילת 1918, ובמכתב הביתה הוא מספר על פגישה זו: „ד״ר ויצמן, — למותר להסביר לך זאת — עומד בראש התנועה הציונית, באנגליה, יחד עם חברו ד״ר סוקולוב. לפיכך ראיתי זאת כזכות לא מעטה, כשבא לבקרני באהלי ואמר, שלעולם לא יוכל להודות לי כל צרכי על מה שעשיתי בשבילם.“ (הדברים אמורים בעבודת הסיוע ליהודי המושבות, שנפגעו מחמת ההרס של ימי המלחמה בארץ, שבארגונה עזר דידס). דידס כבר הכיר את-השאיפות הציוניות, הואיל ונכנסה לתחומה, בתורת קצין פוליטי במצרים, שאלת עתידם של היהודים בארץ. בפעם הראשונה נזכרה המלה „ציוני“ במכתבו מהשלישי בינואר 1917. „ד״ר ויצמן עשה אתי כשעה וגולל לפני את כל הפרשה“ — נאמר בהמשך מכתבו הביתה — „שיחותיו עם בלפור, ליד ג'ורג' וכו', ואחרי־כן דן על עבודתה העתידה של הועדה (הציונית) כאן... בערב הזמינני ה„ראש“ (אלנבי) לסעודה, להסב־בה עם ד״ר ויצמן, ושוב הפלגנו בשיחה ארוכה. אני מקוה לראותו לעתים קרובות. הוא אחד מאותם האישים המצודדים, המזדמנים לך לעתים, שקט מאוד, מתון מאוד, הליכותיו הליכות מדינאי מובהק, טקטי ביותר. באחד הימים יהיה בידי לכתוב לך פרק יהודי מענין.“

הביאוגרף הבריטי את הסיפור דלהלן¹) על הפגישה בין דידס, אלנבי וויצמן.

מר זיו וד"ר ויצמן פגשו את דידס בפעם הראשונה בדאר-אס-סלאם. מר זיו מצא שדידס רוחש אהדה יתרה להשקפות הציונות, הגם שזיו סבור, שאותן פשה טרם ירד דידס לכל עומק משמעותה הפוליטית של הציונות וגם לא תפח את התפקיד שעתידה הבעיה היהודית למלא בארץ-ישראל, סוריה ואירופה. כרבים אחרים התרשם זיו מאומץ לבו הבלתי מצוי של דידס. בכל מקום בו הופר עקרון מוסרי, במקום בו נמצא רע שיש לשרשו, עוול שיש לתקנו, — שם מצאת את דידס, עשוי לבלי חת, ותהי הרשות הקמה עליו תקיפה כאשר תהיה, ואינו יודע ליאות. שתי התכונות הללו נתגלו בפרשת פתח-תקוה.

פתח-תקוה היתה מושבה עברית חקלאית, קטנה אך פורחת, ליד תל-אביב, אחת המושבות הוותיקות שנוסדו בתמיכת הברון רוטשילד. באביב 1918 נמצאה פתח-תקוה בתחום קוי החזית הבריטים והיתה חשודה על שרות-הריגול הבריטי, הואיל ונתקבלו ידיעות שבמושבה הזאת נערכות פגישות של מרגלים ערבים. לפיכך החליט גנרל בולס לגרש את כל האוכלוסייה האזרחית, יהודים וערבים כאחד, ולשכן שם את צבאו. ויצמן וזיו מיחו על כך, באמרם, שפעולה זו תביא כליה על עדה חרוצה המתפרנסת מיגיע כפיה, שהקרקע, בה הושקע עמל רב כל כך, תיהפך לשממה והמתישבים — לקבצים נודדים. הם טענו שזו תהיה מכת-מות, כמעט, ליישוב היהודי והשפעתה המוסרית על יהדות אמריקה תהיה הרת אסון, כי יהדות אמריקה היתה גאה, ובצדק, על הצלחת נסיון זה של התישבות חקלאית. בראותם שאין להזיז את בולס מדעתו, פנו אל דידס, והוא, משנוכת בצדקת עצומותיהם, חגר מתניו למלחמה. תחילה העלה את הענין לפני קלייטון, מפקדו, אחרי-כך לפני בולס עצמו ומשהלה לא שוכנע — הלך ישר אל אלנבי, במשך שלושה או ארבעה שבועות היה גורלה של פתח-תקוה נתון בכף, אך דידס לא הסיח דעתו מן הענין אף לרגע, ולא נתן לכל סירוב לרפות את ידיו. לבסוף החליט אלנבי להזמין את ויצמן וזיו לפת-ערבית ולשמוע את טענותיהם. אילו ניתן לנו להסב אל שולחן זה! בצד אחד — אלנבי, עטור פרסטיג'יה אדירה של מצביא בריטי מנצח, כובש ירושלים; ובצד שני — ד"ר ויצמן, פרופסור לכימיה ממנצ'סטר, בריטי לפי נתינותו, אך יהודי רוסי לפי מוצאו. רק אלה שנהירים להם המקורות הנעלמים מהם נובעת גאותו של האנגלי, הכמוסים לרוב גם ממנו, האמונה במסורתו, זעזעו ומוסדותיו, העלולה, לפעמים, לגרום ליהרהר-שלא-מדעת בהליכותיו, — יעריכו את הדרמה שבפגישה זו בין אלנבי לבין ויצמן. יהודי מארץ „נכר“...

אין בידי זכרון דברים לשיחה שהתנהלה ליד השולחן ולעדויות שהגיש ויצמן, אלא זה שבסוף אמר לאלנבי: „כשמצביא כובש את חיפה או דמשק, מה ערך לדבר זה בדברי הימים יותר מאשר לכיבוש לידו או ליל? אולם אם אנו היהודים הולכים בעקבות נצחונותיו, ייחרת שמו בדברי הימים לנצח, בתנ"ך היהודי“.

הוא דיבר (הידע זאת?) אל אדם, שהיה הוגה בתנ"ך בדבקות של אחד ה„אירופאיים“ מחיל קרומוול, אדם שתכניתו לאותה מערכה היו מושתתות על עיונו במלחמות יהושע. פתח-תקוה ניצלה והוסיפה לשגשג...

(1) כהביאו את הסיפור מפי ישראל זיו מציין הביאוגרף: „זוהי גירסתו של מר זיו לשיחה שנרשמה, כמובן, מן הזכרון, ואינו מתיימר לתת כלשונה“.

במשך שלוש השנים שעשה דידס בארץ עבד ללא ליאות לטובת יהודים וערבים כאחד. אהדתו העמוקה לשאיפות הציוניות קנתה לו את ידידותם ואמונתם של המנהיגים הציונים ושל הישוב היהודי כולו. הנסיונות שנתנסה בהם בארץ, לעתים תוך חילוקי-דעות רציניים עם פקידים בריטים גבוהים, שהשקפתם ויחסם אל הבית הלאומי היו שונים משלו, הניח את היסוד לאותה ידידות ותמיכה מתמדת בתנועה הציונית, שגילה בכל הזדמנות מ־1923 ועד היום.

בספר הביאוגרפיה מובא הקטע דלהלן, המעיד על עמידתו, רבת אומץ-לב ותבונה, מול המון ערבי מוסת בימי מאורעות תרפ"א:

ידיעה חשובה נמסרה טלפונית לדידס בה בשעה שהוא ואמו עמדו לקבל את פני סר הרברט ולידי סמנאל למסיבה של סעודת-ערב, בביתם. עוד לא חלפה רבע שעה ודידס כבר נסע ליפו בלוי"ת ד"ר נורמן בנטואיץ, המזכיר המשפטי. הוא חזר רק למחרתו בשעה שש בערב, בלי שיעלה על יצועו ובלוי שבא אכיל אל פיו.

תפקידו לא היה מן הקלים. היהודים בארץ-ישראל לא אימתו בשום פנים את ההנחה המקובלת, ששקטים הם או שאינם עם-מלחמה, והטבח בבית-העולים עוד העלה את חמתם; ואילו הערבים, טעמו טעם דם והיו מוכי סירוף רצחני.

בזכרונו של דידס נחקקו שני מחזות מהשעות הגדושות והמסוכנות הללו. האחת — כשעמד על גבי מכונית משא בכיכר הגדולה ב־יפו ונשא נאום חוצב להבות לפני המון צפוף של כאלף ערבים נרגזים ושדילם להתפזר בשקט. הוא הצליח בכח קסם אישיותו, כשרון דבורו הנלהב ואומץ-לבו הבלתי-ישכיה, שכן ניצב שם לבדו ולא נשא כל נשק. בליל ראשון לשבת שקטה העיר במקצת, וברחובות שרר בטחון רב יותר. אולם החימה עדיין לא שככה ושוב פרצו פרעות בימים שלאחריו. אותו שבוע הל החג המוסלמי נבי רובין, ומכל הארץ התכנסו לחג המוני ערבים שרויים באותה קנאות דתית, המשמשת קרקע פוריה לזרוע בה זרעי הסתה ונרגנות. לבסוף עלתה חמתם להשחית והם גמרו אומר לפרוץ למושבה העברית רחובות, הסמוכה ליפו. דידס ראה אותם עולים, אספסוף בן עשרת אלפים איש; לידו עמד קומץ שוטרים חסרי-ישע, והוא עצמו לא הצליח להשמיע את דברו ולהשפיע עליהם כבראשונה. פלוגות צבא נשלחו ליפו, אך נפשו סלדה להכניסם לפעולה. תחת זה פקד שמטוס של חיל האויר משדה חניה סמוך ינמיך טוס מעל לראשי ההמונים, ואמנם, לפי דבריו, בא המטוס ישר במעלה הדרך אל עבר החלוצ, המריא לפתע, חג וחזר על תמרון זה. ההמון עמד מהסס רגע, אחר נפוץ ונס. וכך סוכלה ההתקפה בשערי המושבה העברית.

מזה כבר ביקש דידס לפרוש מן החיים הציבוריים והצבאיים ולהקדיש את זמנו לעבודה סוציאלית באנגליה, ורק הקריאה המיוחדת מארץ-ישראל היא שהשפיעה עליו ב־1920 לתפוש משרה למשך שנתיים, ליד סר הרברט סמואל. שתי השנים נתמשכו לשלוש, ואולם אחרי זה התעקש דידס לבלי זוז עוד מדעתו. בשנת 1923, בהגיעו לפסגת הקריירה שלו, עטור אותות כבוד, פנה עורף לפתע לחיים הציבוריים, על שכרם וגמולם, בהרגישו שלא יוכל עוד לפטור עצמו מן התפקיד הקורא לו — קימומה הסוציאלי של אנגליה. הוא התפטר ממינויו בצבא וממשרתו

הגבוהה בממשלת ארץ-ישראל וחזר לאנגליה, כפוי אותו הרעיון האחד היחיד. והוא אז בן ארבעים שנה, במיטב ימיו.

למן אותו היום בשנת 1923, כשפנה עורף לעולם הנוצץ של משרות גבוהות, התמסר לעבודה סוציאלית בביתנאל גרין, אחד הרובעים העניים ביותר שבמזרח לונדון, בסמוך לרובע היהודי ויטצ'פל. רובע זה אינה למשכן לו עד היום הזה, תחילה עם אמו יחד בבית חמוד, שנבנה עוד במאה השבע-עשרה, ואחרי מותה, בשנת 1940, בדירה שכיחה בין דירות פועלים, בה מצא סוף סוף את הפשטות, לה שאף כל ימיו. במשך כל השנים האלה לקח דידס חלק בעבודות סוציאליות מכל הסוגים, הוא עמד בראש המועצה הלאומית לשירות סוציאלי, ומילא תפקידים שונים בשני מנינים של הסתדרויות אחרות. נודעה לו השפעה עצומה על חוגים אינטלקטור-אליים ודתיים; רבות מהרפורמות המרחיקות לכת, שנעשו בשירותים הסוציאליים של בריטניה במשך עשרים השנה האחרונות פרי יזמתו הן. במלחמה האחרונה שימש, נוסף לעבודתו הסוציאלית, ראש הג"א בביתנאל גרין, אחד מרובעי לונדון, שפגעו בהם הפצצות כבדות ביותר. רק אלה שעבדו במחיצתו של דידס הכירו את פעילותו, שאינה יודעת ליאות. לילות רבים מלילות המלחמה לא עצם עין, הוא קם בכל בוקר בשעה 4.30 ולעתים רחוקות עלה על יצועו לפני חצות לילה. איש מידידיו לא התפלא לשמוע, חדשים מספר אחרי גמר המלחמה, על מחלתו הרצינית. פליאה היתה זאת, שעלה בידו לעצור כוח זמן כה ממושך.

כל אותן השנים, מאז חזר לאנגליה מארץ-ישראל, התמסר דידס בלב ונפש למפעל הציוני, וכך קיים את הבטחתו לקיש, בשיחה עמו, זמן קצר לפני צאתו את ירושלים. הוא משוכנע שהמפעל נכון וצודק, ואינו חס על כל מאמץ לשרתו. בשנת 1943 יום את „האגודה הבריטית למען הבית הלאומי היהודי“, ובאביב של 1944 יסד את „הבית הארץ-ישראלי“ בלונדון. יזמתו ודמיונו הפורה היו לנר לשני המוסדות הללו עד היום. מאז ינואר החולף אנושה מחלתו, הוא נותח כמה פעמים, ודבר זה מנע את הופעתו המתוכננת לפני ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית. כעת הוא מחלים לאט לאט, והוא בן 63, אך על אף חולשתו הגופנית, הרי התענינותו ב„בית הארץ-ישראלי“ ובפעולותיו נמרצה כשהיתה. המזכיר של הבית הארץ-ישראלי נמצא לרוב ליד מטתו ודן אתו על התקדמות הבית והתכניות המתחדשות בו. בזמנים קשים כימינו, ממלא „הבית הארץ-ישראלי“ — בעיקר תודות להתענינותו והדרכתו של דידס, שאינה יודעת ליאות, תפקיד חשוב — יחיד במינו — בקיימו בתמידות בקרב חוגים בעלי-השפעה באנגליה את הכרת משמעותה וערכיה של עבודת-הקימום הלאומית היהודית.

אלה תולדות אנגלי, אשר למען ציון לא החשה. הביאוגרף שלו כינה אותו „הפחות-דרמטי מכל האדם אשר בארץ“. הוא אינו עושה פרסומת לעצמו. הוא פועל בשקט ובהתמדה למען הרעיון, בו הוא מאמין. ואמנם חבריו לעבודה ועוזריו מסורים לו עד כדי הערצה, כמעט. האציל הכפרי הזה, המדבר תורכית כיליד אנקרה, גנרל זה שהסתתר בסימטה קטנה של אחד הרובעים הדלים ביותר

שבלוגדון, הוא אחד הידירים הגאמנים ביותר שהיו לעם היהודי מעולם. כיום, על סף הזקנה, אך בלי שכהה כוחו האינטלקטואלי, הוא לוחם למען הרעיון הציוני, כפי שלחם בהכירו אותו לראשונה על אדמתו שלו לפני שלושים שנה לערך. ואולם בא"י אין שמו מעלה הדי זכרון כיום, כמעט ורק מתי מספר יודעים עליו. גדל דור, ששמו של ויגדהם דיס אינו אומר לו כלום. אולי ישנם כאלה החושבים, שהם זוכרים: „אה, כן, הרי הוא אנגלי“ — ואפילו אם רק זאת — ראוי שנדעהו.

פרופ' א. נ. בורנינג

מה שימוש לפסיכולוגיה במלחמה

האדם הוא לוחם המלחמות. הלוחמים במלחמה החדשה הם בני־אדם ומכונות — מכונות שונות ביותר, אך גם בני־האדם הם שונים ביותר ובדלים זה מזה באומנויות, במקצועות שונים, בכשרונות שונים. אין שימוש במכונות בלי בני־אדם. והכוחות המזוינים היו חסרי־אונים בהעדר כל אותן האומנויות והכשרונות המיוחדים של בני האדם — בין להפעלת המכונות ובין לעשיית כל שאר הפעולות המורכבות של המלחמה. כללו של דבר: הצבא והצי חייבים במלוא הרצינות והתכליתיות להתחשב בטבע האדם.

תורשה והכשרה

וגם האדם גופו, הגו בבחינת מכונה במידת־מה. כלומר, גם הוא אורגניזם מורכב, בעל תכונות, כשרונות ואומנויות מסויימים. חלק מסגולותיו ממש, כחלק מחסרונותיו, באו לו בירושה. למשל, אין שום אדם מסוגל לראות באפלה כדרך שהוא רואה באור היום: וכל מי שרואה ראייה כלשהי בלילה ייטיב לראות לאחר שהותו זמן מה בחושך. צירוף זה של יכולת האדם וצמצומה, — תכונת העין הרואה, — באו לו בירושה. אין האי־מון עשוי להגביר את היכולת אלא במידה מועטת. ועם זאת, קיימים הבדלים גדולים בין האנשים במידת הרגישות של חושיהם; יש אנשים שכושר עינם לראות בלילה רב לאין ערוך יותר מאשר אצל אחרים. ואמנם מאלה יש לבחור לתפקידי התצפית בלילות. הבעיה הצבאית הכרוכה בכך תהיה, כאן, בראש וראשונה, לעמוד על מידת היכולת (וצמצומיה) של העין האנושית — ועל יסוד זה להקנות לאלה שיבחרו לתצפיות־לילה את דעת הצרכים והדרישות הצבאיים, כדי שיוכלו להפעיל את המכסימום המצוי של חדות־ראייתם בלי שידרש מהם הבלתי־אפשרי, יש לקבוע בבירור את כל פרטי הדרישות בענין „הראיה הטובה ביותר“. וכל הצופים צריכים להקבע אחר כך, רק מתוך היותם הולמים את הכללים האלה, וממילא אפשר יהיה או, לבחור את העינים הטובות ביותר לתפקידי־התצפית הקשים ביותר.

אך רוב סוגי האומנויות האנושיות אינן נדרשות אלא נירכשות בלימוד.

אמת זו יפה לכל האומנויות המורכבות. והנה גם בכשירות-הלימוד נבדלים בני-האדם זה מזה; — הלימוד בכלל, והכושר ללמוד אומנויות מסוימות בפרט. הכוחות המזוינים צריכים, אפוא, — ביחוד שעה שיש לגייס במהירות צבא גדול למלחמה — להביא בחשבון שני גורמים: האומנויות השונות שהמגויסים סיגלון להם עוד מקודם — וסגולותיהם השונות לרכוש במהירות אומנויות חדשות ושונות. כיון שאינך יכול לברוא סוג אנושי „חדש“ בשביל המלחמה, עליך להתאים ולסגל לכך את בני-האדם המצויים בעין. נמצא שהתפקיד הגדול של יצירת כוחות-צבא חדשים הוא, בעיקרו של דבר, ענין של ברירה ואימון. מן ההכרח לבור את המצטיינים באומנויות הנחוצות; ואם אינם, — יש לאמן כאלה.

הכשירות האישית

למעשה עוסקים הכוחות המזוינים בשני הדברים האלה גם יחד. באשר כל אומנות אזרחית מסוימת נחשבת גם לצבאית — כגון, כתיבה-במכונה; הרי נקל הוא לבחור את אלה שכבר רכשו לעצמם יכולת מקצועית, — את הכתבנים. וכשאין כתבנים במידה מספקת, מן הצורך יהיה ללמד אומנות זו לאנשים נוספים. אך בדרך כלל אין מחסור בכתבנים, אבל כשאין אפשרות לשאוב את בעלי האומנות הצבאית לסוגיה מתוך המלאי האנושי האזרחי במידה הקרובה לסיפוק הצורך, — כגון בשביל קבלת כתב סתרים באלחוט ושידורו — יש צורך לאמן תחילה כמעט את כל האנשים; אך אגב האימון מתגלה אצל הטירונים הכשירות האישית. איש, הלקוי מבחינה שכלית, לא יוכל לתפוס כתב-הסתרים במהירות שתצדיק את אימונו במלאכה זו, אף על פי שהוא די מפותח למלא כמה תפקידים אחרים הנחוצים בצבא. אך אנשים רבים המפותחים בהחלט, חסרים את „כשירות-הניטרון“ ואין לאמנם לכך, בשעה שאנשים מוכשרים יותר מהם למלאכה זו נמצאים בעין. והנה לפי מבחנים פסיכולוגיים אפשר לעמוד על כושרו או אי כושרו של האדם ללמוד תפקידים מסוימים רבים, — ובענין זה עשויים מבחנים כאלה להעיד על כושרו של אדם לסגל לעצמו את מלאכת הניטרון. הרי בענין זה עולים הברירה והאימון בד בבד.

ולא חשוב הדבר, אם מידות-הכשירות שבאדם תורשתיות או לימודיות הן. על הצבא להשתמש בהן כשימצאן. כך, אומנות אזרחית שנרכשה בלימוד-משמשת לעתים קרובות בשירות ללימוד אומנות צבאית. למשל: אזרחים שמלאכתם היא בניהוג מכוניות-משא, מסוגלים לעסוק בניהוג מכוניות-צבאיות, אף כי לשם כך עודם זקוקים לתוספת אימון רב.

כל הבעיות הללו, הנוגעות בסגולות-אנוש ובמידת כשירותו, בעיות פסיכו-לוגיות הן ולעתים קרובות — אם כי לא תמיד — עשוי המומחה הפסיכולוגי לסייע לכוחות המזוינים לברר, מהן התכונות האנושיות הדרושות לתפקיד מסויים, וכיצד להשיג בעלי תכונות כאלה, אם בדרך הברירה ואם בדרך האימון. כי הפסיכולוגיה היא חקר טבע האדם — הוא האדם העושה את המלחמות.

האדם הוא בחינת „מכונה“ מורכבת, רגישה ודקדקנית עד מאוד. „מכונה“ אשר לה הסגולות של הבחנה, זכירה, לימוד, חשיבה ופעולה. ובסופו של דבר — דוקא פעולתו היא היא הקובעת, לפי שמעשהו — הוא ההופכו למועיל. אך מאידך גיסא, מעשי אדם תלויים בהמשך סגולות-היסוד האחרות, שכן יכול הוא לפעול לפי הבחנתו — לירות ולפגוע במטרה. יכול הוא לפעול לפי מה שהבחין בעבר, כלומר: לפי זכירתו; ויש ביכולתו לבור לו את מטרתו היום, לפי שאת מול גילה את מקומה וכן יכול הוא לשנות את אורח-פעולותיו, על ידי הלימוד: היום הוא כבר יודע לירות יריה שאינה מחטיאה, כי לימוד למד זאת באימון. היום לומד הוא לדעת שאותו חפץ מזור שראהו אתמול, אינו אלא עמדת-תוח מוסית. ואילו לחשוב הרי זו דרך של פתרון בעיה חדשה בטרם יתחיל בפעולה. כי מערכת-העצבים של האדם מאפשרת לו את עבודתן המשותפת של זכרונות והבחנה מבלי פעולה, — ומתהווה בהכרתו איזו מחשבה חדשה שהיא יותר מזכרון בלבד, — מחשבה העשויה אולי להביא לאיזו פעולה חדשה. זה פירוש הדבר: „לחשוב“. תכונותיהם אלו של החיילים והמלחים — הנהן הדבר העומד לרשות הצבא והצי בעת קרב. הלא הוא „צידוד“ של טבע האדם.

במידה שהכוחות המזוינים רוצים להשתמש בבני-אדם לצרכי מלחמות, עליהם להביא בחשבון את התהליכים הפסיכולוגיים, להבין את האפשרויות והצמצומים שבהם. אם אמנם רוצים הם להשתמש ב„מלאי-האדם“ המצוי ככל האפשר, על אנשי-הצבא לחקור וללמוד את דרכי השימוש בתכונות אלו שברוח. שפירושן — מידת יעילותם של החיילים והמלחים.

הבעיות הצבאיות הפסיכולוגיות כוללות גם את הכרת אופיים של יתר סוגי האנשים שעמם בא הצבא במגע — האזרחים ב„חזית המולדת“, המסייעים בידי הכנחות הלוחמים; תושבי הארצות הכבושות הבאים במגע עם החיילים; תושבי ארצות-האויב; וחייליו. דרכי מחשבתם ופעולתם של כל אלה צריכים להיות נהירים לאנשי הצבא; לעתים קרובות יהא להם ענין ממשי לעסוק בדעותיהם, רגשותיהם ופעולותיהם המשוערות. המנהיגים משתמשים באמצעים שונים כדי לנסות ולשער את דעותיהם של קבוצות חברתיות כאלו; ובדעתם את הלך מחשבתם ורגשם, אולי ינסו לשנותם ע"י אמצעיה של „המלחמה-הפסיכולוגית“.

שבעה דרכים לשימוש בפסיכולוגיה לצרכים צבאיים:

1. תחום ההתעסקות הפסיכולוגית של הצבא והצי מתחלק, מבחינה שימושית, לשבעה תחומים:
1. תצפית — גבולות הדיוק בהבחנה מה הן; והכללים להשגת ההבחנה הדייקנית ביותר;
2. ביצוע — פעולה ותנועה, רכישת האומנויות לסוגיהן, יעילות בעבודה ובקרב;

3. ברירה — מיון, — ברירת האיש המתאים לתפקיד המתאים;
4. אימון — כיצד ללמד וכיצד ללמוד, — העלאת הכשירות לדרגה מושלמת של אומנות.
5. התאמה אישית — סיגול הפרט לחיים הצבאיים, לרמה גבוהה של חריצות, לאיתנות נפשית, והגבותיו על מצבי דריכות וגורמי־פחד.
6. יחסים חברתיים — כושר־מנהיגות; תוצאותיהן של שמועות והשתלטות עליהן; מהותם של מצבי־בהלה; היחסים בין אנשים השונים זה מזה בגזעם ובמנהגייהם.
7. דעות ותעמולה — הערכות לגבי דעת הקהל ויחסו לחזיונות שונים; מלחמה פסיכולוגית.

1. תצפית

חשיבות צבאית גדולה יש להבחנה ולשימוש בחושים. מעשה־המלחמה מביאנו לירידת כוח הראיה: — מידת הדיוק של העין; באיזו מידה היא ממחרת להתעייף ואיזהו הדרך למנוע את התעייפותה; כיצד אומדים את המרחקים על ידי ראייה; הכללים לראיה טובה בלילה; חוקי הבחנת הצבעים והעובדות הקשורות ב"עיורון־לצבעים"; הפסיכולוגיה של ההסוואה ושל גילוי המוסווה. וכן חשובה הידיעה בענייני השמיעה: טיבה וסיבותיה של החרשות; השפעות הרעש; השימוש בצלילים ובמילה המדוברת לצרכי הקשר, וביחוד במערכות טלפוניות; הכללים לשמיעה מעולה. גם לריח יש שימושים צבאיים משלו, לא רק בהבחנת גזים, אלא גם בסיוור, ואלו תחושת שיווי המשקל הגופני מוכרעת אצל הסייסים, לא רק משום שהם משתמשים בחושי־הבחנה אלה, אלא גם משום שעליהם לדעת, באיזה מקרים להתעלם מהם, כשאי־אפשר לסמוך עליהם. וכן ישנו צד פסיכולוגי ל"מחלת התנועה" (המקבילה למחלת־הים), ולבסוף — הרי לפניכם עוד תחום של ההבחנה, ההתמצאות וההתכוונות בשטח, מציאת דרך שאבדה, גילוי מטרה בסביבה זרה, — זהו סוג של יכולת שאפשר ללמדו והוא תלוי בשימוש כל החושים המצויים. נושאים אלה מהווים חלק ניכר מאותו תחום־הפסיכולוגיה שלאנשי־הצבא עניין בו.

משנתחוויר לנו היסוד הפסיכולוגי שבכל סוגי האבחנות האלה, מתייצבות ארבע דרכים לשימוש בה:

- (א) אפשר לקבוע את הכללים לתצפית יעילה. אפשר, למשל, להסביר לאנשים איך לצפות בחשכה במכסימום של יעילות;
- (ב) כיון שבדרך כלל ישנם הבדלים אינדיבידואליים ביכולת ההבחנה, אפשר לבור את הטובים בצופים, מבחינת סוגי־ההבחנה המסויימת, כדי להפעילם באותם התפקידים, שבהם עשויה סגולתם המיוחדת להועיל ביותר. יש אנשים, שסובלים מ"עיורון־לילה", — ואין להטיל עליהם תפקידים חשובים, המצריכים תצפית בחשכה. יש אנשים המצטיינים מזולתם ביכולת

לדייק בהבחנה למרחוק — אנשים כאלה יהיו חשובים ביחוד בשביל אומדנת־
מרחקים.

(ג) במקרים רבים יש להמליץ על אימון-הסגולות וטיפוחן, כיון
שישנם סוגי תצפית רבים המאפשרים להגביר את הדיוק בדרך הלימוד
והשיגון. בתי-הספר לזהוי אוירונים וטנקים הנם דוגמה טובה לכך. את
יכולתך למצוא את דרכך בתחום זה אפשר לשכלל במידה ניכרת על ידי
אימון והתנסות, לאחר שנהירים לך הגורמים הפסיכולוגיים היסודיים;

(ד) עורכי-התוכניות הצבאיות חייבים להיות בקיאים בתורת־
ההבחנה, גם משום שהדיעות שתורה זו מקנה משפיעות על חישוב מבניהם
של מכשירים צבאיים. רצוי, למשל, לצייד את חטיבות הצבא בלוחות-מידה
(סקלות) או מראים הנבחנים לפי ראייה. התאמתם של מכשירים כאלה
לתכליתם מצריכה תנועות מדודות ומדויקות של מנופים או גלגלי-יד; כי
צירוף כזה של כושר ראייה וחוש-המידה שבשרירים, לשם כיוונן של תנועות
הזרוע היד ובחינתן, עשוי להוסיף הרבה לדיוק.

ולא זו בלבד אלא שכל ארבעת הדרכים הנ"ל של השימוש בכושר ההבחנה —
קשורות זו בזו. הצופים המעולים הם גם הנבחרים לאימון נוסף. את הכללים,
הנותנים לרוכשיהם את מיטב כושר ההבחנה — יש לשנן ולהתנסות בהם לעתים
תכופות, וכדי להפיק מהצופים את מיטב התוצאות והאפשרויות, יש ללמדם כיצד
להיעזר באיזורי-הכינון המיוחדים שעל המכשירים.

2. ביצוע

כשם שבקרבות חשוב הצד החושי שבטבע-האדם, ממש כך חשוב גם
הכוח המנעי שבו. שהרי עיקר ענינם של הכוחות הלוחמים בסוגיית יכולתו
של האדם — הוא לנצל את האדם במה שהוא עושה, — את תנועות שריריו
ממש. הבחנה מובהקת חשובה היא משום שהיא מאפשרת למבחין לעשות דבר
שהמבחין פחות ממנו לא היה מסוגל לעשותו. כוון-הפצצות שבמטוס צריך להיות
טוב-ראיה, אך גם זריז-יד. צירופן של שתי הסגולות הללו מאפשר לבעליהן את
הפעלתה המדויקת של כוונת-הפצצות. „האיש המתאים בתפקיד המתאים” — דבר
שהברירה והאימון משמשים בדרך כלל למימוש, — פירושו שבשעת הצורך
ובמקום הנחוץ ימצא אותו האיש שייבצע את התנועות ההכרחיות בתכלית הדיוק.
הבעיית הפסיכולוגיות המיוחדות של הביצוע מסתכמות בשתיים: האומנות
והיעילות.

רובם של האומנויות הנדרשות מושגות ע"י בחירת האנשים השולטים
בהם מכבר וע"י אימונם של אנשים נוספים, ועוד נייחד על כך את הדיבור. אך פיתוח
האומנויות מבחינת הכמות נעזר גם ע"י מציאת הכללים המאפשרים את הביצוע
הטוב והמדויק ביותר. לימחדם של כמה מן הכללים האלה מחייב שינון והתנסות,
לשם תפיסתן. אין חיל, שילמד ללחוץ על ההדק במקום, למשל, למשכו, על-ידי
כך שפעם אחת הורוהו הוראה זו. עליו להתאמן ולהתנסות. לעומת זאת אין לאדם

צורך באימון רב כדי שילמד שעליו להשליך עצמו לתוך חפירה עם ראשית הפצצה, או שלא ידליק גפרור בחושך כשייתכן שהאויב עוקב אחריו. ישנן אומנויות שמשרטט תכניות הכלים יכול לשפרן. מנופים, גלגלי יד או כפתורי לחיצה, המצריכים שימוש תדיר ודייקני — רצוי שייקבעו בגובה מותניו של המפעיל, שעל ידי כך לא ירבה להתקשות בדבר, ורמת אומנותו תעלה.

הבעיה הפסיכולוגית המנעית השניה היא זו של היעילות. הרצון להפיק מכסימום של תוצאות ממינימום של מאמץ היא מסקנה טבעית של כל התחרות בין הבריות, והרי המלחמה היא שיאה ההתחרות. ביוחד נדרשת היעילות העליונה שעה שיש למצוא ולאמן חיש מהר כוחות גדולים לקראת קרב. תביעת היעילות צריכה להיות יסודו של כל נוהג הפעולה צבאי.

הרבה פנים לפסיכולוגיה של העבודה היעילה. חלק ניכר ממערכת הפעולות הצבאיות הוא בעל אופי נשנה וחוזר; יש לבצע אותן הפעולות עצמן פעמים רבות עד אין ספור. כאן המקום להשתמש במידה רבה בלקח הנלמד בתעשייה, וכן מנסיונם של הצבא והצי לשעבר. כשם שהחיילים צריכים ללמוד את הרגלי העבודה הטובים ביותר, כך צריכים גם מדריכיהם לדעת כיצד יכולים אנשים לעשות את עבודתם במעוט המאמץ וההתעייפות. מכאן חשיבותן של השיטות השונות להמעטת ההתעייפות וכן חשיבותם של האמצעים להפחתת השעמום שבעבודה הדיגונית. ותועלתה של הפסיכולוגיה למניעת מקרי האסון בחיי הצבא עולה אפילו על זו שבחיים האזרחיים. תאונה, המתרגשת בהעדר האויב, אינה פחות אבידה מזו הנגרמת על ידו; ותאונה שאינה באה מידי האויב עלולה גם להוסיף בתוצאותיה על מספר הקרבנות שתגרום פעולתו. השניה גם היא בעיה צבאית. — מידת השינה הנחוצה, המינימום המותר, איך צריך לנהוג איש המשמר שהנמנום תוקפו, ואיך אפשר להעיר חיילים מנומנמים. חוסר שינה, התעייפות, שעמום, הרגלים טפלים — כל אלה הם גורמים המשפיעים על היעילות והמחייבים פיקוח.

נוסף על חפץ התנומה וההתעייפות ישנם גם מצבים גופניים אחרים, המשפיעים על היעילות השפעה שלילית ונעשים חשובים עד מאוד במצבי שירות צבאי. מצבים אלה תלויים בתנאים חיצוניים, או בתמרים החודרים לגוף. מהי השפעת הקור על כושר הביצוע של האדם? ומהי השפעת החום? איך נוכל להקטין את ההשפעות השליליות של טמפרטורות קיצוניות? מהי מידת החום, שבה פועל הגוף פעולה יעילה ביותר? מהי השפעתו של גובה רב על סגולות ההבחנה של הטייס וכוון הפצצות על כושר המנעי, וכן על התאום החושי המנעי של תנועותיהם המדויקות? תוצאותיהם של מצבים אלה — והן כבדות משקל — נגרמות על ידי התמעטות אחוז החמצן שבדם. והנה בא המחקר הפסיכולוגי וגילה לנו לא רק את העובדות הנוגעות בדבר, אלא גם נתן לנו את הכללים שקיומם מפחית במידת האפשר את ההפרעות הגופניות הבאות ממחסור בחמצן. ושוב: — הגורע הכזהל מן היעילות? כן, הוא גורע ממנה אף כי לפעמים עוזר הוא לאיתנות

הרות. מתי מותר לאיש-לוחם לשנות? ושאלות אלו יפות הן — אם כי התשובות עליהן שונות זו מזו בתכלית, — גם לגבי הטבק, הקפה, התה, וכן לגבי מספר הסמים והתרופות המעוררים. הפסיכולוגיה והפיזיולוגיה, בצירופן נותנות לנו את התשובות ואת הכללים המעשיים. כך, למשל, נעזרת היעילות הצבאית על ידי הטבק רק במידה שיש בו כדי לרומם את מצב-הרוח.

3. ברירה

מפני השוני הרב כליכך של בני-האדם יש לבוררם לתפקידים הצבאיים השונים. נבדלים הם בתכונותיהם הנורשות ובתחומים שבהם קנו לעצמם אומנות בטרם היותם חיילים. שונים הם מבחינת השגתם התחושתי, באומנויות מנעיות, בכשרונותיהם ללמוד במהירות ולזכור את תלמודם, בכושר תפיסה כללי, בידיעות בתחומים מיוחדים ובהיקף הכללי של ידיעותיהם, במידת עמקנותם ומקוריותם, ביציבות הריגושית ובמידת רגישותם והתרשמותם ובהרבה-הרבה דברים אחרים, הכלולים בשם סתמי במקצת — ה"אישיות". לעתים יכולים הם לבצע תפקיד מסויים זלעתיים, גם באין להם יכולת זו, אפשר ויש להם כשירות לאותו תפקיד, כשרון ללמדו על נקלה. כנגדם יש אנשים החסרים גם את הכשירות למקצוע וגם את הכשרון לסגלו במהירות.

ברירת האנשים, בהתאם לסגולותיהם וכשירותם, מוטלת על "שרותי-חבר-האדם" של הצבא והצי, הפסיכולוגיה — היא המספקת לשרותים הללו חלק ניכר מדרכי פעולתם ומן הידיעה העומדת לרשותם. בראש וראשונה יש לנתח את התפקידים הצבאיים למיניהם, כדי לעמוד על הסגולות המיוחדות הנדרשות להם. אחר-כך יש למצוא את הדרכים לחקר האנשים מבחינת כשירותם — נסיונות, דוגמאות מעבודתם, שיחות אישיות עמהם, סקירת הישגיהם ע"י מבחנים, ופעליהם בשירותם. בבדיקת החושים יתגלו האנשים בעלי ראיית-הלילה המעולה. את היכולת לניהוג מכונית אפשר לבחון על ידי נסיון נהיגה בשטח מיוחד שנועד לכך. את התכונות הנחוצות לטייסים אפשר לפרק ליסודותיהן: — תיאומים תחושתיים מנעיים במצבים מסויימים, ועוד כמה תחומי-יכולת, — ואפשר לבחון את נטיות הכשירות באנשים, כדי שנוכל לבחור מן המצטיינים שבין המועמדים את העתידיים להיות טייסים. מן הראוי היה שנוכל לנתח בדרך הזה גם את כושר המנהיגות ולבורר מנהיגים ע"י מבחנים כנ"ל, — אלא שכיום הדרך הטובה ביותר לברירה לתפקידי-תנהגה הוא העיון בסקירות תולדות המועמד כממלא תפקידי-תנהגה.

אלו הן רק דוגמאות. עבודה זו של ברירה ע"י "שרותי-חבר-האדם" היא היסוד לכל פעולה הבאה לכונן אנשים מתאימים לתפקידים מתאימים, ואין היא מסתיימת עם הכנסתם של הטירונים לשירות. אדרבא: פעם בפעם יש לשוב ולהעריך ולחלק מחדש את האנשים, עם השתנות מידות יכולתם וסגולותיהם אגב תהליך אימונם, ובמידה שצרכים צבאיים חדשים מחייבים — צירופי-סגולות אחרים.

(הסוף יבוא)

אמצאות צבאיות

חצי ברקיו נחתו, משחקים רמד
ולמטרה יעופו, כמקשת דרוכה.
חכמת שלמה

תקופתנו היא תקופת אמצאות. לא היתה לפני תקופה כה פורה רעיונות בשטח המכניקה. מלחמה כיום פירושה — האבקות בין ממציאים במידה לא פחותה מאשר בין חיילים, בה הטכנאי מתמודד עם המצביא על המקום הראשון במעלה. במאמר זה רצוני לעמוד בקצרה על מהפכה צבאית זו, שעדיין לא ניתן להעריכה לכל עומקה.

הדברים העיקריים במלחמה הם: עוררנש ונשק. באין האחד, לא ייתכן רצון למלחמה. ובאין השני לא יהי כוח למלחמה. כל כלי-נשק, ששוכלל מתוך שהוא מקטין את הסכנה, מגביר או מרבה את עוררונם של אלה המשתמשים בו. מאידך גיסא, אלה שאינם מזויינים בו, הגברת הסכנה לגביהם מרפה או מדלדלת את עוררונם. וכך, מתוך אבדן עוררונם בעקבותיה ממרציה הסכנה את כוח ההמצאה.

במשך כל תקופות ההיסטוריה עמד כושר האמצאה הצבאית בשפל המדרגה, עד שבאה „המהפכה התעשיתית“⁽¹⁾ וכפתה שינוי. הסיבות מובנות מאליהן: כיון שבימי שלום אין סכנות המלחמה קיימות הרי שאיש-הצבא דומה אז לאותו שייט הנח על-משוטרו. ואילו מכיון שבזמן מלחמה עליו „לחתור“ במלוא-כוחו באותם המשוטים שברשותו, הרי קצר הזמן להמציא חדשים. אף-על-פי-כן, אם נסתכל בדרך הכללה בשכלולים, ואם גם אטיים היו, נוכח שמטרותיהם בעיקרן היו להגדיל את: א) השווח היעיל; ב) כוח המחץ; ג) דיוק הקליעה; ד) עצמת האש; ה) כושר הטלטול או הניידות.

מותר לומר, שהמטרה הראשונה נודעת לה חשיבות מכרעת בסגולתה בין החמש. אמנם אין זה מחויב המציאות שכלי נשק בעל סגולה זו, יהא החזק ביותר, המדויק ביותר, קל הטלטול ביותר, או מפליא מכות האויב ביותר; אך כנגד זה, בגלל טווחו העדיף הוא הוא הנשק שניתן להפעילו ראשונה. לפיכך, הצד המצויד בו הוא הראשון שיש בכוחו לסכן את מצבו של האויב, ובמשך הקרב כולו הוא עשוי להגן על אלה הנלחמים בכל-זמן פחות-טווח — כלומר, להקטין את מידת הסכנה שגורמים להם כלי זין דומים לשלהם. לפיכך עלינו לראות את כלי הנשק, שטווחו עדיף, כמרכז הכובד בכל מערכה טקטית אשר בה משולבת פעולה כל-יזין שונים. הוה אומר: במקרה שחטיבת לוחמים מזוינת בקשתות, חניתות וחרבות, כשהקשת היא בגדר כל-יזין מכריע, — יש להעמיד את החץ במרכז הפעולות הטקטיות. ואלו בצבא המצויד בתותחים, קני-רובים ורמחים, ייעשה היותה מרכז. ואם במטוסים, ארטילריה ורובים, הרי שהמטוס הוא שיהווה את חוט השדרה של כל פעולה טקטית.

מכאן אנו עוברים לסוג השני של כושר-ההמצאה: התארגנות סביב הנשק העיקרי. דבר זה נעשה בשלוש דרכים. ראשית, מתוך עריכת כל-יזין אחרים מחדש, באופן שעצמתם תגדל בהשפעת הנשק העיקרי, וכן להיפך. שנית: סילוק כל-יזין שאי-אפשר להתאימם לסדר זה, ושלישית: הכנסת כל-יזין חדשים או מודלים משוכללים של כל-יזין קיימים.

(1) סדרת המצאות טכניות באנגליה שהחלו לבוא לעולם בשנות ה-60 בערך של המאה ה"ח, נמשכו תוך השליש הראשון של המאה ה"ט, הביאו שינויים מרחיקים לכת במבניה החברתי והכלכלי של אנגליה וגרמו לריכוז התעשייה במפעלי תרונת גדולים — המערכת.

בעוד שהסוג הראשון של האמצאות הוא פרי הדמיון, הסוג השני הוא יליד הגיון. לפיכך, הראשון בבני אדם שתפש, כי בחברו קצות מקל כפוף במעי מפותל יצור כלי-זין — הקשת — שטוחו יעלה על טוחו של אויב מוזין בכידון, — היה בעל דמיון. לעומת זה, הראשון, שחשב ומצא את דרך צירוף של הקשתים ותופשי החניתות באופן שכוחותיהם המאוחדים יעלו על כוחותיהם הנפרדים, — היה בעל הגיון. שניהם כאחד חוללו מהפכה בטקטיקה; הראשון עשה זאת לאט לאט עד שבאו האומניות הממוכנות לעזרת הממציא. השני עוד יותר לאט, משום שהאדם, בדרך כלל, סולד מפני מחשבה. מדי פעם בפעם הביז איזה גאון צבאי בודד בימי קדם, שנשק חדש או משוכלל, אף כי יעיל הוא תמיד, כשהוא לעצמו, אין יעילותו המכסימלית מתגלית אלא אם כן מבנהו של ארגון הצבא הקיים גערך מחדש, כדי לאפשר לו לנשק זה פעולה שלמה. כך עוד בתקופה קדומה, במאה הרביעית לפני ספ"ג, המציא פיליפ מלך מוקדון כליון חדש — רומח כפול-אורך — ה"סריסה", ולא זו בלבד שהכניסו לשימוש, אלא גם הרכיב סביבו ארגון לוחם חדש בתכלית, וזה, בהיותו נלהב מהגאונות של בנו, אלכסנדר מוקדון, איפשר למציא הדגול לצאת לקראת כוחות העולים על שלו, ולכבוש את העולם שהיה ידוע למיו.

אף כי המהפכה התעשיתית במאה התשע-עשרה הביאה בכנפיה כליון חדשים לרוב, כגון: רובה-הפיקה חסר-הסלילים, (מוסקט)², רובה המחסנית, מכונת היריה ותותח הסלילים הנטענים דרך הלוע, הרי במהפכה הטכנית של המאה הנוכחית, דווקא, נתגלתה בבהירות חשיבותן העצומה לאין ערוך של אמצאות מן הסוג השני. ברם, זו משלימה את זו, הרעיון החדש מוליד את כלי-הזין החדש, וזה מצדו מוליד, או מן הדין שיוליד, את הארגון החדש. על תהליך התפתחות זה אדבר להלן.

מדי דברנו בבעיה של כוח ההמצאה, יתבלטו לעינינו שני דברים: האחד, שבימי קדם, עת ניתן להשוות את הפשטות בארגון הצבא לתקופת מלאכת-היד בתעשייה, הביאה המצאת נשק חדש כביר-כוח תוצאות מכריעות; השני, שבימינו, כשארגון הצבא מתקדם בד בבד עם כוח-המכונה של התעשייה, ההשפעה המכרעת של אמצאות כאלו מצטמצמת והולכת.

אפשר לומר שעוד בתחילת מלחמה זו נודעה לתהליכי האיתור האלחוטי, שגילו לא מכבר, תוצאה מכרעת לגבי ההתגוננות האוירית של בריטניה הגדולה. אולם עם התקרב המלחמה לקצה, לא היו לנשק חדיש שבחדשים כפצצה הסטה, כל תוצאות, בכל טוחו היעיל, כי לא היתה שהות לבנות סביבו מנגנון מכני מושלם. נשק זה כשהוא לעצמו לא היה אלא בבחינת עוד בליסטרה אחת.

המסקנה היא, איפוא, שכדי להפיק מהן את התועלת המכסימלית, צריכות האמצאות להיות פרי בעיות מלאכה, לא בשעה שהן מתעוררות, כי אם מתוך ראיית הנוגד; כלומר, מתוך שיקול-דעת ממושך ולא מתוך השראה פתאומית, כפי שהיה עד כה. אף כי אין פירושו של דבר שברק המבריק במוחו של אדם, כגון חזון השימוש באבק-שריפה בתורת כוח-הדף המגיע קלעים, או בכספית רועמת בתורת פיקה בתרמיל, ניטל ערכו, הרי כוונתנו לומר, שבעיות מלאכה, יתר על איוו השראה פתאומית, הן שצדיכות להפרות. פירוש הדבר הוא, שהואיל וכל בעיית מלאכה חשובה ניתן לפתרה ביתר קלות וביתר חסכון באמצעות מכשיר שהותקן במיוחד לשם כך הרי התקופה של גייסות-למטרות-כלליות קרבה אל קצה, ארגונים כאלה הנם סטאטיים ועל כן שמרניים, ובדור של מדע מתקדם תמצא אותם בלים מיושן בשעה שאתה זקוק להם ביותר. מאה מלאכות בידם ואינם בעלי מלאכה אף אחת, ומתיראים הם מפני חידושים, שכן הללו מוציאים אותם משיגרתם.

2) שהוכנה לשירות כתחליף לרובה-החלמיש חסר-הסלילים (מוסקט) היורה לאחר שנקשת הנוקר על אבן צור הקבועה בו יוצרת ניצוץ המועבר בצינור מיוחד לאבק השריפה. רובה-הפיקה חסר-הסלילים הומצא בשנת 1805, אך הוכנס לשורות הצבא הבריטי רק ב-1836.

כדי ליצור ג'יסלמטרה מסוימת דרושה בראש וראשונה מפקדה ראשית מסוג חדש, גוף, שבדומה להנהלת כל עסק גדול, הוא עושה לא רק לקיומו הממושמע, אלא דואג קודם כל לשירות; וכדי לשרת, בדין הוא שכל מחלקותיו תתקדמנה לרוח הזמן. מן הדין, שמחלקה נפרדת של מפקדה זו תעסוק בכל בעיה מיוחדת, תבחן אותה מחדש תמיד לאור התקדמות המדע והתעשייה, כשהיא מוסרת תמיד לממציאים את פרי המכשירים וכלי-הזיון שהמצאתם דרושה לה.

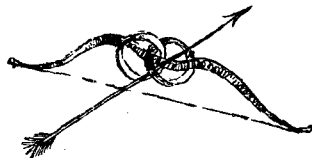
אילו נמצא כוח מלחמתי אנליטי כזה בבריטניה בשנת 1919, לא היה הצבא הממוכן, שהיה אז בחיתוליו, מתחסל, וקרוב לוודאי, שאילו זה לא נתחסל, היה כל מהלך המלחמה משתנה מעיקרו.

אילו היה קיים גוף כזה בגרמניה לפני שנת 1939, כלום לא היה זה תופש שכיבוש אירופה אינו בעיה יבשתית, בעצם, אלא בעיה ימית? שכן אין כיבושה הגמור של אירופה ניתן עולמית כל עוד לא נכבשה התעלה הבריטית בסערה. לפיכך היה ביציאה למלחמה לפני שהומצא מכשיר לכיבוש התעלה, משום מעשה קוביוסוטוס. ומכיון שמכשיר כזה לא תוכן מראש, ניצלה אנגליה מכיבוש אויב, והתוצאה היתה שכל עם נוסף שכבשה גרמניה הביא לה הפסד תחת רווח.

ושוב, אילו היתה לגרמניה מפקדה ראשית ממין זה שאני מדמה לי, כלום לא היתה זו מבינה מיד, שבארץ רחבת ידים כרוסיה, שהדרכים בה משובשות ביותר, בעית הבעיות היא אספקה למרחקים וכל עוד בעיה זו לא נפתרה, הרי ככל שיוגדלו הכוחות המשוריינים לפעולה, כן תגדל בהכרח כפיפותם לדרכים?

בשלושת המקרים דלעיל, והנקל להוסיף עליהם כהנה וכהנה, המפתח לכושרה-המצאה הוא טווח פעולה אשר לכלי-המלחמה העיקריים אלה שלהם הטווח היעיל ביותר — המטוס והטנק. מכאן, שבעתיד הקרוב ביותר יהיו הצבאות מתחלקים לשני חילות אדירים, שישתפו פעולה זה עם זה: חיל-האוויר וחיל-היבשה. האחרון ייצג את האלמנט הסקטי היציב והראשון — את הנע; אלמנטים הדרושים לכל מכשיר-מלחמה, והקיימים בשלד ובשרירים שבגוף האדם — זה האבטיפוס לכל המכשירים מסוג זה.

לפיכך נראה, שאם כוח-המצאה יהיה מושתת על המדע, כפי שאנו רואים כיום בכל התעשיות הגדולות, יגיע זמן, בו יוכלו רק עמים בעלי פוטנציאלים מלחמתיים כבירים, המסוגלים לפתח אותם לצרכי מלחמה, ליצור ולקיים את הכוחות הלוחמים הללו, הממוכנים לחלוטין. ואם כך הרי כל אותם העמים שאין ביכולתם לעשות כן, יסולקו מהנתחרות. עד שיבוא היום, בו יתן למעצמה אדירה אחת, בתוקף כוח-ההמצאה שלה, לכפות שלום על העולם, או, לכבוש, בדומה לאלכסנדר מוקדון, את העולם של ימיה — הפעם לא האימפריה של דריוש, כי אם כדור-הארץ כולו.

יחידת מחץ מהי?

(השגות על רשימתו של י. אלון)

קרה הדבר, ורשימת ביקורת שנתפרסמה בירחוננו ("מערכות" ג'—ל"ד) בעקבות החברת שויצרית על נכונות המגן של אותה ארץ קטנה בשנות מלחמת העולם, אשר טיפלה ביחוד במושגי "יחידות המחץ" כפי שנתגבשו, כנראה, בצבא השויצרי, זכתה להערות בקרתיות עליה עצמה. הנסיון להמתקת המשפט על המושגים ה"שויצריים" בענין זה נעשה ברשימתו של י. כרמלי, (אחד המפקדים העבריים שרכשו לעצמם נסיון בעבודת-מטה), הניתנת כאן.

רשימתו של י. אלון בחוברת "מערכות" (מאי 1946, עמ' 55 ואילך), שנכתבה כרשימת בקורת על החוברת השויצרית Stosstruppen מאת פריץ וגמיוולר, היתה רבת ענין הן בניתוח מגמותיו של מחברה, והן בהשגות המבקר עליהן. ברשימה הנוכחית אין בכונתי ל"הגן" על המחבר בקשר לכמה אידיויקטים, שנפלו במסירת דבריו מתוך הבלטת כמה מהם, בלי שניתן רקעם; אף אין בכונתי להיכנס בויכוח על כמה מהנקודות, שהוזכרו ברשימת-הבקורת, נקודות חשובות בפני עצמן, אלא אינן בבחינת עקרונות. כוונתי העיקרית היא לעמוד דוקא על אותן הנקודות העיקריות שנבחרו בצדק ע"י המבקר, ולהביע כמה מחשבות והרהורים העומדים בניגוד להערכותיו.

א. יחידת מחץ — יחידה פרטיזנית? לדעתי טעה המבקר טעות יסודית — העוברת כחוט השני בכל רשימתו — בהבנת המושג, "יחידת-מחץ". לדידיה, מודהה המושג הזה לחלוטין עם מלחמה זעירה — ועל כן גם עם יחידות פרטיזניות — ואילו ההבדל כאן הוא כה גדול עד שפרנץ וגמיוולר לא ראה אפילו לעמוד עליו. אין "יחידת-מחץ" שם-נרדף לצורת-מלחמה מסוימת, אלא אמצעי — ככל יתר אמצעי-הקרב — להשגת מטרות טקטיות ואיסטרטגיות, הן במלחמה סדירה, והן במלחמה זעירה; הן אם המלחמה בכללה מתנהלת ע"י צבא סדיר והן אם משתתפות בה גם יחידות פרטיזניות, מאורגנות ובלתי-מאורגנות.

מכאן, שהשוני בפעולות יחידות-המחץ, כשהן מופעלות במסגרת המלחמה הסדירה — מזה, או בתוך מעשה המלחמה, "הזעירה" — מזה, יהיה רק במטרה שרוצים להשיג, ובהשפעה שתהיה להשגתה על המהלך הכללי (נאמר: "האיסטרטגיה") של המלחמה; ואילו אורח-הפעולה, ובראש וראשונה היסוד הטכני-הטקטי של זו יהיה שזה או דומה במידה רבה לאורח-הפעולה של זו. מבחינה איסטרטגית תהיה, אמנם, התוצאה שונה לחלוטין, באם יטילו על יחידת-מחץ לכבוש של גשר, או של עמדת-מפתח אחרת, לעומת תעודה של כיבוש מטה-אויב בעורף שלו, או ניתוק קוי תחבורתו, למשל (דברים, האופייניים יותר ל"מלחמה-הזעירה"). כי למשימה הראשונה תהיה תוצאה טקטית-מקומית, בעוד שלשניה עולה להיות תוצאה בעלת חשיבות איסטרטגית. אולם דרכי הביצוע, מבחינה טקטית, של משימה מעין ה"נל", כשהיא מוטלת על יחידת-מחץ (ועליה תהא מוטלת, כשאי אפשר יהיה להשיג מטרה זו באמצעים אחרים) יהיו דומים לגבי שני סוגי התעודות ה"נל", ומושתתים על עקרונות טקטיים דומים, שעליהם נתעכב עוד להלן.

ועוד. על הגדרתו של וגמיוולר כי "מיבצע-מחץ הם מיבצעים

מוגבלים בזמן ובמקום; האמצעים והדרכים להשגת המגמה, כוח האדם והציוד, וכן מהלך הקרב נקבעים בהם למפרע" מעיר י. אלון: "הגדרה זו היא טיפוסית לקצין של צבא סדיר. היא מתעלמת מהתפקיד העצמאי של פעולת-מחץ". והנה, בהערה זו של י. אלון נעוצה לדעתי טעות שניה של המבקר, שלשם ניתוחה עלינו לברר, קודם כל, משמעותה של "עצמאות-קרב".

ב. מהי עצמאות בקרב?

מבחינה טקטית הדבר החשוב ביותר המשתמע מן המושג "עצמאות" — הוא לא העובדה שמפקד היחידה המבצעת קובע לו את המגמה הטקטית — כאשר ייעשה במקרה של יחידה פרטיזנית הפועלת רק במסגרת איסטרטגית רחבה — אלא שבעת ביצוע המשימה הנקבעת לו — הוא עצמאי, ואינו יכול להיעזר ע"י יחידה שכנה, או ע"י מפקד גבוה ממנו. זוהי העצמאות הקשה העומדת בפני מפקד יחידת-מחץ — שהוא, מטבע הדברים, צעיר בותק ובדרגה מקצין הנושא כרגיל באחריות דומה בפעולות תקינות של הצבא הסדיר. אם הגדרה זו היא הנכונה — היש סתירה בינה ובין הגדרת המחבר, שהובאה לעיל? אדרבא — כל הנאמר באותו משפט קצר, מקיף וקולע, אינו מבטל כלל את מושג העצמאות הזאת של מיבצע-מחץ, אלא מעמידו במקומו הנכון: עצמאות טקטית, בשעת ביצוע הפעולה. ולא עוד, אלא דוקא עצמאות זו מחייבת — יותר מכל פעולה ומיבצע צבאי מסוגים אחרים, בגלל תכונותיה שצוינו לעיל — תיכון מדוקדק ומחושב-למפרע; שאם לא כן, הרי נוסף לקשיי העצמאות כפי שכבר הוגדרו כאן, עלולים להתווסף בנקל, תוך כדי ביצוע הפעולה, גורמים משפיעים כאלה, שיהיו מחוץ לתחום השפעתו של המפקד-המבצע הזה.

ג. העומד תיכנון כזה בניגוד ליזמה הנדרשת מהמפקד במיבצע מחץ?

רק בתנאי זה של תיכנון וחישוב-למפרע לקראת כל האפשרויות שמפקד יחידת-מחץ עלול להתקל בהן — ידע המפקד השולח לקבוע את עצמת היחידה, זיונה ודרך ביצוע פעולתה, שיקולים אלה אינם גורעים מעצמאותו של המפקד בקרב ממש, אך הם גופלים בהכרח על שכמו של המפקד השולח. ואין היזמה השמורה למפקד המבצע נפגמת תוך כך, כל עיקר, אלא להיפך — תוך כך תפותח בו היזמה הנכונה, זו הנדרשת ממנו באמת — יזמה להשגת המגמה שהותוותה, גם כשחל שינוי בתנאי הביצוע, אולם רק כאשר התנאים הכלליים, שהונחו כקו לפעולתו, לא השתנו! יזמה זו היא הכרחית — והיא גם "מספיקה", בכובד אחריותה, כשהיא מוטלת על מפקד צעיר בערך. ואלו "יזמה" שתחרוג מהתחום הנ"ל, עלולה להמיט רק אסון.

ושבו נדמה לי, שההגדרה המצוטטת, מאותה חוברת, ברשימת הבקורת של אלון, — כי "הכרח הוא, שמעשה-פשיטה (כך, למעשה, יש להגדיר פעולת-מחץ) יהיה מחושב יפה יפה — אך יש להימנע מ"ענדף ארגון", שאם לא כן ייכשל בפני הגבורה האויב, שאין להביאן בחשבון מראש אלא כדבר השערה" — אמנם קולעת למטרד, בהגדירה את ההבדל בין תיכנון-למפרע ובין אימפרו-ביצוע, תוך השתנות פתאומית של המסיבות, אשר ודאי, שהיא מוכרחה לבוא ביזמתו של המפקד המבצע; ואלו התעלמות מהבנה נכונה זו של המושגים "עצמאות" ו"יזמה" סופה להמיט אסונות רבים בקרב; ובסופו של דבר, מביאה התעלמות כזאת ממשמעותם הנ"ל לידי ולזול בתיכנון-למפרע.

בדקדוק בפרטים, — ולמעשה מביאה לא לידי ניצול היומה, במסגרת התכנית, אלא לפעולה אימפרוביזציונית הרת-אסונות. ומכאן — לגורם של משמעת ומשמעותה ביחידת מחץ.

ד. האם משמעת "פנימית" בלבד? עולים בזכרוני דברי מפקד גבוה של יחידת-פרטיזנים רוסית, שקראתי באחד העתונים. בשעת ביקורו בבית-ספר לאימון קצינים ליחידות פרטיזניות הראה לו מנהל בית-הספר בגאווה כיצד משתדל הוא להתאים את משטר חייהם של התלמידים לתנאי המלחמה הפרטיזנית, והצביע בעיקר על חוסר ההקפדה על המשמעת החיצונית, חוסר הדרישה לתיכנון מדוקדק מאת החניכים בשעת התרגילים, וכיו"ב. ואותו מפקד הפרטיזנים העיר לו על כך: "אילו יכולתי להכניס מתנאי בית-ספר צבאי רגיל לחיי יחידת פרטיזנים, הייתי שואף לכך יותר מאשר להיפוכו של דבר זה — להכנסת "פרטיזניות" למשטר ביה"ס". במלים אחרות: איך להפוך מציאות, שההכרח גורמה לפעמים, — לאידיאל ולמטרה בפני עצמם; ועל אחת כמה וכמה — לא ביחידות-מחץ. משמעת פנימית היא אמנם תנאי הכרחי — אבל לא מספיק!

ה. עקרונות "פעולת-מחץ". בתחילת הרשימה אמרתי, שיחידות-המחץ — ללא הבדל בצורת המלחמה שבמסגרתה הן פועלות — יש להן כמה עקרונות טקטיים, המשותפים לכולן. הבה נבחן אותם לאור דברי הבקורת שברשימה הנ"ל.

י. אלון כותב: "הציר המרכזי בטקטיקה צבאית, "תקינה" היא עדיפות באש — והטקטיקה אינה אלא תורה של יצירת עדיפות-אש".... ואילו מיבצע-מחץ מיוסד בעיקר על ערמה, עוז והפתעה... על מינימום של כוח, מינימום של אש, השאיפה היסודית (ההדגשה שלי — י. כ.) במיבצע-מחץ, לעתים קרובות, היא להימנע משימוש בכוח".

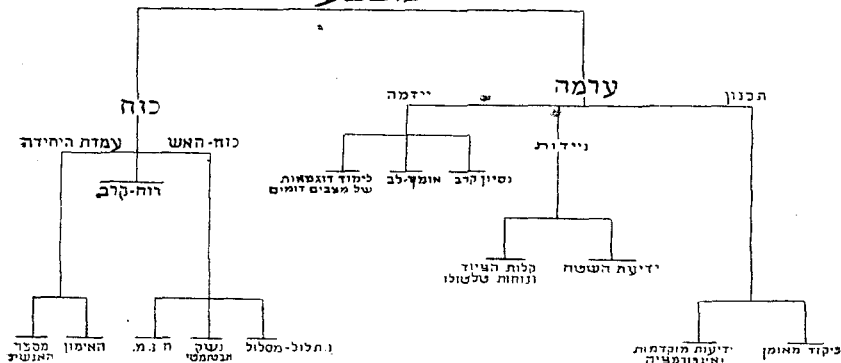
לדעתי, הפך י. אלון שוב שיטות ואמצעים למטרות בפני עצמן! בדברו על הטקטיקה הצבאית התקינה, נראה הוא כמתכוון יותר לקרבות המלחמה העולמית הראשונה, ולא למלחמת התנועה שהיינו עדים לה במלחמה האחרונה, כשהתמרון, בצירוף הניידות, במטרה להשיג את ההפתעה הגפשית — לא פחות מוזה החמרית — הם שגרמו לנצחונות המכריעים ביותר שבה¹). לא, אין הטקטיקה ה"תקינה" תורה של יצירת עדיפות-אש, כדברי י. אלון. היא יותר מזה: התורה של השגת ההכרעה גם בעזרת אש; ואם אפשר — בלעדיה, ע"י תמרון ותנועה, איב שנוכח כי "הוקף", או תומרן — יש והוא נכנע בפני ערמת מתנגדו — ערמה שהיא יסוד היסודות בכל עקרונות הטקטיקה של צבא סדיר או בלתי-סדיר. ובכך, ההבדל היסודי נעוץ לא בהנחות הנ"ל, אלא בזה שבפעולה סדירה, ערמה ללא כוח-אש (לפחות — פוטנציאלי) רק בקושי רב אפשר יהיה לעשותה הגורם המכריע — ואלו בפעולות-מחץ, כוח-אש ללא ערמה, בכלל, לא יוכל להכריע.

ו. עצמת היחידה. מתוך הנחה זו, שאינה מבטלת גורם אחד על חשבון משנהו, — אלא מתכוונת למזג את שניהם ולקבוע את מקומם הנכון ביחסם זה לזה — ניתן לנתח את הערותי הבאות של המבקר (המוטעות לדעתי), המבטלות למעשה את חשיבות כוח-האש לפעולת-מחץ, — הנחות, המביאות לידי

(1) מכל מקום, בשנותיה הראשונות. — המערכת.

מבנה שכולו "ראש" ערמומי, ללא "ידיים" לביצוע שפע מעשי-ערמה הללו. במלחמה ראינו דוגמאות רבות לכך, כשמבצעי מחץ שהצליחו להפתיע את האויב — נידונו אח"כ לנסיגה, מחוסר כוח-אש מספיק לבסס את ההישג הראשוני. מכאן, שמבנה של יחידת מחץ וזיונה, ועקרונות אורח-הקרב שלה, מושתתים על שני צירים עיקריים — "ערמה" מזה, ו"כוח" מזה — שמהם מסתעפים גורמי-משנה שונים; ובכל פעולה ופעולה (דהיינו — לפניה) יש לשקול איזהו הגורם משני גורמי-היסוד, שהוא עדיף כאן; ופירושו של דבר, שבכל מיבצע-מחץ יהיו מבנה היחידה וזיונה שונים ומשתנים מדי פעם. את ה"צירים" (גורמי-היסוד) הנ"ל, וגורמי-המשנה שמהם הנם מורכבים ועליהם הם מושתתים, ניתן אולי לתאר ביתר בהירות בתיאור הגרפי דלקמן:

מבצע

כל פעולה ומיבצע יש להם אופי משלהם, שאינו חוזר, כמעט, בדיוקו, ובכל אחד ואחד יכריעו כמה מהגורמים הנ"ל, על חשבון היתר, — בתנאי שיישמר העקרון הברור, שאין לרוב להשיג את המטרה בפעולת-מחץ בהערמה בלבד, כשלא יהיה די כוח לניצול הצלחת הערמה — ההצלחה הראשונה. ז. סיכום: — בסיכומו של דבר, נראה לי, כי גישתו היסודית של המחבר נכונה מזו של המבקר — כי בעוד שהראשון מדבר על יחידות-מחץ באשר הן — מדבר המבקר על יחידות פרטיזניות ומלחמה זעירה דוקא — והדברים שונים. אכן, בגלל התנאים המיוחדים של פעולות-מחץ, יש להדגיש ולשוב ולהדגיש את האלמנטים שבפעולות-צבא סדירות אפשר לעתים לא להקפיד עליהם:

(א) תיכנון מדוקדק; (ב) משמעת איתנה (שהמונש, "משמעת-פנימית" אינו ממצה את כל תכונה); (ג) אימון ותרגול מכסימליים; (ד) ניידות טקטית ופיסית; (ה) כוח-אש מכסימלי, עד כמה שהוא מתאפשר בתחום הניידות הנדרשת. ועד כמה שאותה חוברת שוייצרית היא ששימשה נקודת-מוצא לחילופי-הערכות אלו — הרי מתקבל הרושם כי העם הקטן ההוא השכיל לעשות, בהכשרתו העצמית לעמידת-מגן כי תידרש, בשלבו בהכנותיו את היסודות והגורמים של חזית-התגוננות-סדירה, או של גריליה נאבכת — שהיו צפונים לו בחיק עתידן המעורפל של שנות המלחמה העולמית.

«חטיבת קובפאק»

(למבנה הפרטיזניות הסובייטית)

העולם יודע, בקיום כלליים, מה פעלה תנועת הפרטיזנים בברית-המועצות בשנות-המלחמה המכריעות. אך כיצד פעלה זאת? איך התקינה ואירגנה את עצמה למאבק זה, — «יוצא דופן», לכאורה, לגבי כל כללי האיסטרטגיה והאירגון הצבאי — וכיצד קיימה את עצמה במהלכו? לא מעט תשובות לשאלת אלו — תשובות השופכות אור חדש על כל מסכת האירגון והמעשה היומיומי של הפרטיזנים — ניתן למצוא בספרו של גיבור ברית-המועצות, פ. ורשיגורה, המתאר את פרשת פעלה של חטיבת-הפרטיזנים הגדולה (אוקראינית, בעיקרה) בפיקודו של ס. קובפאק¹). את פרשת מסעותיה של חטיבת-קובפאק נביא בחוברת הבאה.

מבנה החטיבה ואירגונה

בצורת-האירגון של הפרטיזנים בוטא והשתקף לא-מעט מתכונתם הכללית ומאורח-פעולתם המקורי וכן מה, «סגנון» וההוי של הגייסות הללו, המיוחדים-במינם. בתקופה שעליה מקפד פ. ורשיגורה (43—1942) היתה חטיבתו של קובפאק מורכבת מארבעה בטליונים — אמנם, שונים בגודלם. הבטליון הראשון מנה כ־850 איש, מחולקים ל־13 פלוגות; וזה פירושן: הראשונה — רובאיות; שנייה ושלישית — תת-מקלעניות (בעיקרן — אנשים צעירים, שהגיעו מהצבא — עקב כיתור, או סיירות נועזות מדי) רביעית — רובאיות (בפיקודו של מישהיה מנהלו של בית-הספר התיכון בפוטיבל) החמישית — פלוגת-נשק-מסייע, (מזויגת בתוחה אנטי-טנקי בן 45 מ"מ, שש מכוונת-ירייה «כבדות» ומרגמה כבדה); השישית והשביעית — רובאיות; השמינית — פלוגת נשק מסייע, כדוגמת החמישית; התשיעית והעשירית גם הן רובאיות; יתר שלוש הפלוגות — קטנות לפי מספר אנשיהן, בעלות תפקידים מיוחדים — לייקוש, חבלה וסיור מרוחק, וכן לריגול נגדי. כמורכב, מחלקת-חפרים, חבורה של אנשי-קשר, ואפסנאות ראשית הדואגת לחטיבה כולה. הבטליון השני מנה כ־250 איש, מחולקים לשלוש פלוגות — שתיים רובאיות ואחת של נשק מסייע. אכן, היה בו אחוז בלתי-שיכיח של מכוונת-ירייה «כבדות». הבטליון השלישי — כ־300 איש, מחולקים לארבע פלוגות וכן הרביעי — 300 איש, מחולקים בשלוש פלוגות. גם לכל אחד מהבטליונים הללו היתה מחלקת-סיירות, כיתת יוקשים-מחבלים משלו. קובפאק, מפקד החטיבה, הוא גם מפקד הבטליון הראשון. ואלו מפקדי יתר הבטליונים נתונים למרותו במטה החטיבה.

מבנה בלתי רגיל זה של החטיבה יש לראותו לא רק כפרי צרכים אופרטיביים מסוימים, אלא גם כתוצאת התפתחותן ההיסטורית של הפלוגות הפרטיזניות שנצטרפו במשך הזמן, לגרעיני הראשון, הקטן, של קובפאק. כמה וכמה פלוגות נבנו לפי עיקרון טריטוריאלי — כן, למשל, היתה הפלוגה השמינית מורכבת כמעט כולה מתושבי שני כפרים, ליטבינוביצי וורגול, שבנפת פוטיבל; הפלוגה התשיעית — מתושבי הכפרים ביבלינו וברוסקי וכו'. (אגב, אף שם המשפחה של כולם, כמעט, היה ביבלין); לעומת זאת היתה הששית מורכבת בעיקרה קצינים וסמלים של הצבא האדום, שניתקו מחטיבותיהם אגב כיתורים. עם התרחקות ממקומות-המגורים והופעת «פנים חדשות» בחטיבה — השתנה בהדרגה גם הרכב הפלוגות

1) «אנשי המצפון הטהור»; ראה, «מערכות», חוב' ל"ו: «אנשי קובפאק».

והתאם לצרכים הטקטיים — כי גידול החטיבה והשגת נשק נוסף וכבד חייבו הרכבת יחידות-משנה שונות. בעלות אופי מיוחד — והאנשים חולקו בהתאם לכך. אף על פי כן, לא הביא אף תהליך זה לידי צורת הארגון הצבאי המקובל. והעיקר — לא נעשה שום שינוי אירגוני, אלא אם כן נתגלה צורך מ מ ש י בכך; והשמירה, בגבול האפשר, על הדפוסים ה"אורגניים" של חבורת שכנים ומכרים נשאה את פירותיה ושילמה את רווחיה, בליכודן של יחידות-המשנה ובהידוקה של חברות-קרוב בין אדם לאדם, אף כי לעתים גם הכבידה במקצת על הנהגת סדרי המשמעת הצבאית המובהקת, בה הוחל כעבור זמן.

אף ה ב ט ל י ו נ י ם עצמם נוצרו ונתהוו באותה הדרך, ה"היסטורית" וה"גיאוגרפית" גם יחד. הם כמו מתוך פלגות-הפרטיזנים האזוריות השונות של אותו גליל סומי שבצפון אוקראינה המרכזית. על כן גם ש מ ר ו על י ה ם הראשונים. הראשון (של קובפאק), היה הבטליון הפו ט י ב ל א י; השני (של קולבקה) — הגלוחובאי, השלישי (של מטיישנקו) — וכל אלה הם שמות, העלולים עוד להופיע לעיני הקורא שיוסיף להתעניין בפרטי עלילת ה"קובפאקים" — השליגינאי, והרביעי (של פודוליאקו) — הקרולוביצאי. עם כל התמורוץ והתוספות שחלו בהרכבם האישי — הוסיפו הבטליונים לשמור על צביגונם המקומי המלכוד, ולטפח רגשי-נאמנות קיבוצית וגאוה על עברם והישגיהם.

מובן מאליו, כי במבנה המיוחד הזה זכה הבטליון הראשון שהיה שוה בגדלו כמעט ליתר השלושה — למעמד מיוחד, על-כל פנים, מחמת העובדה שקובפאק עצמו היה מפקדו — ומתוך כך היו מפקדי הפלוגות שלו קשורים ישר למטה החטיבה, ונהנים על ידי כך מעצמאות-יתר וחופש היזמה.

ועוד דבר הנותן מושג על מבנה החטיבה למעשה, ועל גדלה. בסוף 1942 היתה חטיבת-קובפאק מובטחת באמצעי תובלה ותנועה מספיקים: בקיץ — עגלות, ובחורף — מגררות, ומרבית האנשים היו מציידים, בשעת תנועתם, בכלי-רכב אלה. יחידות הסיור והגיטוש, וכן יחידות המקשרים היו רכובות בעיקרן, וגם דבר זה סייע להשגת ניידות רבה. והנה, על גודל היחידה, בתורת שדרת-מסע, ניתן לדון לפי אחד מפרקי הספר, המתאר כיצד (ברגע של הבקעת טבעת-אויב, בראשית פברואר 1943, בבילורוסיה) נאלצת שדרת כלי-הרכב לעבור בניסיעה מקורה מסוכנת במעבר נתיב ראשי של מסילת-הברזל. על אף דהרת המרוצה של הסוסים על פני דרך-שגל כבושה כדבעי, ועל אף "מטר מכות-המגלב של הרכבים" — נצטרכה השדרה כולה לשעה וחצי כדי לעבור את מקוסי-הסכנה הזה. לדבר זה — לשיעור ארכה של שדרת-המסע, הכבולה במידה מסוימת לדרך, גם בשעה שפלגות ההבטחה הרגליות נעות משני עבריה, בשדה או ביער — נודעת, כמוכח, חשיבות מיוחדת בזמן שהחטיבה נאלצה, כמו במקרה הנ"ל, לחצות בדרך ענקיית-חבורה של האויב, כגון: כבישים, מסילות ברזל, ולעתים — נהרות, וכר; כי כשם שהשדרה חוצה את נתיב-האויב כן עשוי הנתיב לחצות את השדרה בשעת המעבר, ע"י כוחות אויב העלולים להופיע בו. גם זה היה שיקול רבי-ערך נגד גידול מופרז של החטיבה.

ה ז י י ן

בראשית המעשה, כלל אונה של יחידת קובפאק מספר רובים ישנים, שנשארו עוד מימי ה"אוסוואיאחים" (2) הפוטיבלאי ונשק עוזב שנאסף לאחר נסיגת הצבא האדום. הקושי העיקרי היה בהשגת תחמושת נוספת. ומהאי טעמא, מילא תפקיד כה רב הנשק שנלקח בקרב מאת-האויב — ואת התחמושת לו ניתן, "לקבל" במקום — ושבמשך הזמן נעשה לנשקה העיקרי של החטיבה. מקור-"אספקה" זה אמנם גרם לכך, שלא כל היחידות היה זיונן שוה — לא בסוגי הנשק, ולא בהרכבו לפי הסוגים. הפלוגה השלישית — הטובה בחטיבה, שידעה לקחת שלל-נשק מהאויב בקרב, היה לה אף עודף של מכונות-יריה

(2) „אגודה סובייטית להתגוננות אנטי-מסוכית וחימית" — כעין ה"גא", אך בצירוף מספר תפקידים באימון צבאי-ראשוני של האוכלוסייה. — המ ע ר כ ת .

ומרגמות, בעוד שלשביעית לא היו מכוונות-יריה כלל. מפקד החטיבה מציע לפלוגה השלישית למסור את העודף לשביעית. כדי להבין את סגנון הדברים ואת טיב המחזות שנתחוללו, יש למסור כאן את האפיוּדה בשלמותה. מפקד השלישית, בתור נועז ומסור, אך "יוצא-דופן", מסכים למסור את המלאי המיותר שלו, אבל בתנאי שהדבר יעשה כשתי הפלוגות ערוכות בסך, זו מול זו. הפלוגות מסתדרות בשתי שורות, ומפקדיהן לפניהן. ומפקד השלישית פותח בנאום: "אנשי השביעית" הוא אומר — "כולם חיילים אמיצים, שמעולם לא ראו מכוונת-יריה, לא גרמנית ולא הונגרית; ואיך יראו? הרי הבורחים מן המערכה אין בנבם עינים! ומתוך כך החלטנו — אומר הוא — להשאיל לכם משהו משלנו. כמה מכם חברי המפלגה הקומוניסטית? אחד-עשר? טוב, תקבלו אחת-עשרה מכוונת-יריה (בעצם, כנראה, "מכוונת-יריה שלייד", לפי מונח הצבא הרוסי, דהיינו — מקלעים) אבל בתנאי, שאחרי כל קרב אקח חזרה שתי מכוונת-יריה, כי הרי בינתים עליכם ללמוד לכבוש את החסר מידי האויב; אבל אם חלילה תאבד לכם אחת — אפרק את הנשק מכל הפלוגה, אכריח אתכם לרעות את הפרות והחזירים "בשבילנו" — ואנחנו נלחם גם לכם". אכן, נאום מזהיר זה אומר: "דרשני", מכמה בחינות: א) איך מסכים הפיקוד העליון לדיסקרדיטציה כזו של מפקד ויחידתו, בלי להוציא מכך מסקנות מרחיקות לכת ובלו שיוחלף המפקד או תפורר היחידה? ב) איך ניתן לקשור פיקוד אחיד וליכנון מרכזי, — בתנאים כאלה של "בעלות פרטית" על נשק? — ניתן אולי להצדיק את הדבר לגבי העודפים על התקן המקובל של זין הכרחי ליחידה — אך כודאי לא לגבי חלוקתם של כלי-הנשק הנחוצים והמצויים בעין בין היחידות. גם הערת המחבר, שהפלוגה השביעית נשארה מעתה נושא ללצון ולעג כללי, עד שרכשה לה במעשיה מקום כבוד בחטיבה, אין בה כדי לתרץ את השאלות דלעיל ולתת באור מספיק לאינצידנט הנ"ל. אכן, גם כאן, כנראה מתגלים כמה מהקוים השלייליים של "נוסח-פרטיזונים", שהפיקוד החל, כעבור זמן, לעקור אותם באופן שיטתי.

ככלל אין לומר, שהחטיבה לקתה בחוסר נשק, ובזאת אפשר היה להיחזק גם מפירוט הרכב הבטליון לפי הפלוגות. שניתן כבר בפרשיה הדנה במבנה של חטיבת-קובפאק, אכן, כאמור, היתה קיימת בעיה רצינית של תחמושת רוסיית לאותם כלי הזין שבשימוש, אשר מסיבות אלו או אחרות היו לא משלה-האויב, וכן של חמרי נפץ מרסקים; אך על כך יש לדבר בעצם בקשר לענין הקשרים של החטיבה הנוודדת עם "האדמה הגדולה"³. לענין הזין ראוי לציין עוד שני פרטים. אותה פלוגה שלישית נודעת שיחק לה מזלה, לכבוש מהאויב לא רק צמד מקלעים, אלא גם מרגמה, ואף תותח. מפקד הפלוגה, קיפנקו, הודיע שהוא מותר על התותח לפלוגתו. וטעמו ונימוקו עמו: "בכור-שטן, לשם מה דרוש הוא לי? אם תותח יהיה בפלוגה, הרי תתחיל בה הפקרות ממש, לעזאזל. גרמני אחד יתישב לו להתגונן מאחורי גדר — וכבר יצעקו: "הב את התותח!" ועד שיגלגלוהו ועד שיציבוהו — והרי אותו גרמני יושב לו שוב מאחורי גדר אחרת. ענין אחר בתכלית הם הרמוץ, תת-המקלע — בהם משיגים אנו את ה"פריץ" בכל מקום וגם בנאמנות, וגם במהירות!". והיה בהערתו זאת משום בטוי מסכם לנוהג הטקטי של אותה פלוגת מת-מקלענית ובת-העזה, שעוד ידובר בה בתיאורי מסעות קובפאק וקרבותיו בחוברת "מערכות" הבאה.

ולענין התותחנות בחטיבה הקובפאקית בכללו. מספר התותחים היה קטן מהממוצע התקין בשביל חטיבה דומה בגודלה בצבא הסדיר. למנין התותחים היו מצרפים גם את התותחים האנטי-טנקיים הקלים (45 מ"מ) אך ביסודם היו תותחי הסוללה — בני 76 מ"מ, מסוג התותחים ה"רגימנטיים" שבצבא הסובייטי, דהיינו מקוצרים (וקלי-משקל) לעומת

3) דהיינו — עם שטחי רוסייה העיקריים, שבידי הצבא הסובייטי — להבדיל מ"הבלי-פרטיזונים", שנכבשו ואורגנו בעורף-האויב.

תותח-השדה התקין בן אותו קוטר עצמו. קלותם זו איפשרה יותר את טלטולם על פני שטחים קשים או, בתנאי קרב-רחובות, למשל, בכוח-אדם תחת כוסיים, והילכך התאימו להסתערות מקרוב, ב"כינון-ישר", על בנינים מבוצרים, אף כי יכולתם הארטילרית הופחתה על ידי כך. אכן, בשימוש בהם, בלט לעתים קרובות ניצול ערכם הפסיכולוגי, והם נתנו יציבות לחטיבה, במידה שלא היתה אפשרית בלעדיהם. למותר אולי לציין שבתנאים הנ"ל היתה בקיאות מקפת במערכת רחבה מאוד של כליוני מטיפוסים שונים לאחת הסגולות הראשיות של פרטיון ותיק.

ה א ס פ ק ה

לעומת כמה ענינים אחרים, הרי ניתן לומר, כי השגת הכלכלה לאדם ולבהמה היתה אולי אחת הבעיות הקלות ביותר. אכן דבר זה — להשיג כלכלה מידי האויב — היתה קל באופן יחסי לעומת השגת הנשק. בנקודות רבות, נזורות על פני שטחי הכיבוש הגרמני, מצויים היו מחסנים עצומים, בהם ריכזו הגרמנים מזון וסחורות ממינים שונים, הן אלה שבאו מגרמניה והן אלה שרוכזו בארץ עצמה, כדי לשלחם לגרמניה. לרוב נשמרו המחסנים ע"י יחידות קטנות ולא היה קשה ביותר להשתלט עליהם — ביחוד לחטיבה בעלת עצמה ניכרת כחטיבת קובפאק. אין ספק, שלא מעט מהמזון, — החציר והשעורה — באו מאוכלוסית הכפרים, ורובו מציאות זו של רשת-אספקה ענפה משל האויב, היא שבוהליון) ובעצם, הלא רק מציאות זו של רשת-אספקה ענפה משל האויב, היא שאיפשרה לחטיבה את נידותה ה"איסטרטגית" לאורך ימים. אפשר לומר, כי מעטים היו כוחות פרטיזניים בעולם, ששאלת כלכלתם נפתרה בקלות וברוחה כזאת — חוץ ממצביי-כיתור חמורים, כמובן.

בעיה רצינית יותר היתה אספקת בגדים ונעלים. בתחילה לא היה רצון להשתמש בבגדי הצבא הגרמני או ההונגרי, אך הדבר הפך כעבור זמן לבעיה "פוליטית" ממשית מאוד. כל איכר היה מוכן לחלק עם הפרטיון את פת לחמו האחרונה; אולם זוג מגפים שנלקח מאיכר — היה עלול לשנות לגמרי את יחסם של תושבי כל הכפר לפרטיזנים. בשנת 1942 הוחלט לעודד את השימוש בבגדי האויב; וכדברי אחד הסיירים: "לעבור לאספקת אדולף היטלר". לקראת החורף כבר היתה החטיבה כולה מלובשת כדבעי בתלבושת גרמנית והונגרית. "אספקה עצמית" זו הפכה גם לגורם מדרבן בין הפרטיזנים — האמיץ יותר היה משיג יותר נשק ויותר בגדים. אכן, הדבר גרם לעתים גם לאי-הבנות מסוכנות — בעיקר, כשהודמנו עם יחידות-הפרטיזנים מקומיות, בטרם הוקם המגע עמהן; כי אלה חשבו לרוב את הבאים, בשל לבושם, לאנשי המשטרה הרוסית או ה"קוזקים", או הגדודים הרבים האחרים, ששיתפו פעולה עם האויב.

ק ש ר

הקשר הפנימי קיים, בעיקר, ע"י רוכבים, וכן ע"י רציים-רגלים. (דבר זה היה תלוי כמובן, בתנאי המרחק ובמצבי-הקרב). אמצעי-קשר אחרים נזכרים רק בתנאי-חניה — אשר היתה בחטיבתו של קובפאק במשך תקופות לא-קצרות! מצב חולף בלבד. הקשר עם ה"אדמה הגדולה" מתקיים ע"י רדיו, ואוירונים. חוץ ממסירת דו"ח וקבלת הוראות, משמש הקשר הזה במטוסים בעיקר להעברת פצועים ואספקת תחמושת וחמרי-נפץ. כי הפצועים הכבידו על החטיבה בהרבה, ומציאותם היתה מקטינה מאוד את כושר תנועתה. הצטברות פצועים רבים, בתנאי פעולה בעורף האויב, היתה עשויה לשתקה לגמרי. ולא עוד, אלא שנודעה חשיבות מיוחדת לדבר מבחינה פסיכולוגית. פרטיון יודע שאין הוא יכול ליפול בשבי, — והדבר מגביר את כוח עמידתו בקרב; והיה דרוש לו ביותר, נוסף על כך, הבטחון שלא יעזבוהו פצוע בשדה-הקרב או בשטח-האויב, ושיעשו הכל כדי להציל את חייו.

נקל להבין על שום־ה היתה אספקת תחמושת רוסיית ואותם חמרי־הנפץ הדרושים במיוחד לתפקידי חבלה מסוימים, שהגרמנים לא נהגו להחזיקה במחסניהם הם, לבעיה כה רצינית; כי הלא היה הדבר מאות ולעתים אלפי ק"מ מאחרי חזית האויב, ודברים אלה אפשר היה להשיג רק בדרך האויר. היה זה מתפקידו של המטה המיוחד לקשר עם היחידות הפרטיזניות, שהתקיים במוסקבה — להבטיח את האספקה הדרושה והוצאת הפצעים — אך זה בתנאי שהפרטיזנים עצמם היו מארגנים את שדה־החניה הדרוש, עומדים עם המטה הנ"ל בקשר מתמיד ומסודר, ופועלים לפי הוראותיו. מובן מאליו, שהענין לא תמיד היה „חלק" לגמרי. יש בסיפור תיאורים נהדרים ללילות רצופים של ציפה עצבנית לאוירונים שאינם מגיעים — וגם לאחר שהם נראים כבר במרומים, מנקר הספק בלבבות: האם יצליחו המטוסים העמוסים לעיפה לרדת בשלום בשדה־החניה הזמני, שנבנה מניה־ובה, או אולי אין כאן אלא מזימת אויב להתקפת־פתאום מתאויר. האלחוט פעל כאן, לפי האמור לעיל, מתחנות בלתי־נעות ולתכליות „אסטרטגיות", לעומת זאת לא מצאנו כל זכר לשימוש טקטי־באלחוט, מכלי־רכב מותקנים לכך, ובתנועה ובכלל, לניהול יחידות החטיבה בקרב ובתנועה; ועל אחת כמה, אין זכר למכשירי־אלחוט נישאים אישית ולקשר אלחוטי עם קבוצות־זעירות, כמקובל בחילות „קומנדו" (ואחרים) במערב, בתקופה האחרונה.

מור ש. רבינוביץ

מלקח השירות בחי"ל

ב. מנסיון השתתפותנו ב„מלחמה רבת"

השתתפות אנשי־הצבא העבריים והחטיבות היהודיות במסעות־המלחמה האפריקאיים והאיטלקיים של הצבא הבריטי נתנה להם הזדמנות מעשית ראשונה להציץ במאורגן לתוך עולם „המלחמה הגדולה", והצבא המסודר הפועל בה. ניתן לומר, שהלקח המיוחד הראשוני שבפרק זה הוא, בפשטות, הרחבת מושגים על היקף כוחות המלחמה, צרכיהם וצורת ההתנגשות שלהם. נסיון כזה מלמדך לנתח תופעות לפי קנה־מידה שונה מזה שהיית רגיל בו. הוא מקנה לך חוש פדופורציה חדש להערכת חלקים שונים במכונה הצבאית, הן ביחידות שונות, והן בכלי־נשק לסוגיהם.

אין הכותב סבור שמתוך כך עלול להינצר יחס של ביטול ל„קטנות". אדרבא, נסיון זה יוצר בכך יחס הבנה, וכוח גיתוח ריאלי, לתופעות המקומיות הידועות לך והעלולות עוד להזדמן לך, בלי למעט את דמותן כלל — בצד הבנה חדשה לתופעות גדולות יותר בעולמנו. מגע זה עם מכונת־המלחמה העולמית יש בו כדי לעקור את ההערכה ההיסטרית לתופעות שונות, הבאה כרגיל מתוך בערות

הגזמה, — ועם זה מקנה הוא כושר להעריך הערכה נבונה ונכונה יותר כל כוח, לפי גדלו, בהתאם לתחומי יכולתו האובייקטיבית, ולשדה-הפעולתו המיוחד. הייתי אומר, שאתה רוכש לך כוח-שיפוט בריא ונכון, הנובע, בין השאר, מהכרתך שעדיין הנך לא-במעט בבחינת בור לגבי הרבה גורמים נוספים, שבלעדם אין גם להבין את הנעשה כולו.

* * *

במסעותינו הרבים עם הצבא הבריטי לא נתקלנו (לפי טיב השטחים בהם פעל) בתמונות של תהליכי ייצור מלחמתי רב-מידות, לעומת זאת, נתקלנו בבעיות של שלב גבוה יותר, הבא על גבי הבסיס הזה של הייצור — כמו, למשל, בעיית האספקה. למדנן להכיר את בסיסי-הענק, שהקמתם ארכה שנים, ושיש מהם שהכילו ציוד מלא (משרוך-נעל ועד טנק ותותח) עבור 20 דיבזיות בבת-אחת.

נתקלנו בתיכנון מהסוג המחייב להזמין לפחות חצי-שנה לפני הפעולה את כלי-הציוד ואביווריו ממרכזי-הייצור (לאחר שכבר יוצרו). בשטח התחבורה ואפשרויות האספקה התלויות בה נפגשנו, למשל, בחישובים על יכולת משא של כבישים, יכולת עבודה של מתקני נמלים, מספרן של מסילות-ברזל ומספרי הקרונות שעומדים לרשותך, — וכן תובלת-המכונות לסוגיהן; ומה ניתן, למעשה, לבצע בסוגיית-תובלה אלה בתנאים גיאוגרפיים ואופרטיביים מסוימים¹. צא וראה את רשת צנורות-הבנזין בלבד, לאורך מאות ק"מ ועם תחנות השאיבה, אשר הותקנו לאפשר הנהלת-קרב בלתי-פוסקת וגמישה, ויהיה זה בתנאי התגוננות או במצב של התקדמות ורדיפה. הכר מקרוב את בעיות הדרכים, בנייגן, תיקונן והסדרת התנועה בהן, לאורך ורוחב מדינות שלמות, על מנת שאפשר יהיה להעביר בהן כוחות גדולים בזמן קצר לשדה-המערכה, ויחד עם זה לשמור על אספקה סדירה לכולם².

הנה עוד דוגמה, משטח אחר במקצת. נודמן לנו, להכיר את „סיוור-הצילום“ האוירי, והפיענוח של תוצאותיו. אתה נוכח איך ממרכז אחד „מכסים“ מדי יום את המטרות שמעוניינים בהן על פני חצי-יבשת אירופה; ובמשך כמה שעות אתה מקבל מאות אלפים תמונות מסידרת „מרובעים“ מסוימת, שנדרשת לך; ולא עוד, אלא שכמה שעות לאחר הצילום אתה מקבל פיענוח מלא של התמונות, וציון העובדות הצבאיות שהן מכילות, לפרטי-פרטיהן.

(1) וכל זה, כמובן, לא מבחינה „סטטיסטית“ — או אפילו — לוגיסטית-גרידא, כי אם גם כגורם אופרטיבי בלתי-אמצעי: — כך, למשל: מה מספר מכונות-נושאות-האספקה (או — נושאות-רגלים-מוסעים) אשר קטע-כביש נתון יוכל ל„העביר“ דרכו בפרק זמן מסוים: לפי צורך הריזוח של תנועת המכונות בשל הסכנה מפני התקפה מהאוויר, האפשרות של תנועת-רכב נגדית, ושאר מסיבות שהמציאות קובעת; והרי כל אלה — תנאי חיוני לחישובה של אופרציה אוויר-שיא. — המערכת.

(2) על בעיות אלו, ואחרות הקשורות בהן, ראה ביתר פירוט והרחבה: „התכונה לפלישה“, מערכות כ-כ"א.

ההתנגשות עצמה בין כוחות גדולים — זהו פרק מענין בפני עצמו. באה שעת ההיערכות הסופית. האוירה הנפשית מתחשמלת באופן מיוחד במינו. מה שחזינו בארמיה השמינית באיטליה היה בערך כך: ההתחל הוא ע"י פעולת „ריכוך” המבוצעת ע"י האוירה. קבוצות קבוצות טסים עוברים גבוה האוירונים, למטרות רחוקות שמעבר לקו, ל„רפך” את האויב. מפציצים את קוֹי־התחבורה והאספקה, את מקומות הריכוז של הגייסות, וכו'. במסע־ההתקדמות הגדול בו השתתפה הבריגדה־המוגברת, דומני נמשך הדבר באופן סדיר יום תמים, ממש כ„רכבת־אירית”. אחר כך, מתחילה הרעשת־קני־האש, — עבודת התותחנים; זהו כבר „ריכוך” שבמדרגה־שניה, ומדיקת יותר, באיזור־המטרות הקרוב יותר אל קו החזית עצמו. אחרי כן, בשעה הקבועה־מראש, מתחילים בנקודות שונות לאורך קו־החזית הנסיונות של התקדמות ופריצה; בתחילה — ע"י „חוד” קטן, ואחר כך, עם גילוי נקודות ההתנגדות האויבת — במכות יותר נמרצות, קצרות ומהירות, של שריון ואש מרוכזת; עד שנוצרת פירצה, — ואז מנסים להשתחל דרכה ולהרחיבה. שדה הקרב, שבמשך כמה ימים כנסה רק שטח קטן, מתרחב. ניצול הפריצה נעשה במלוא המהירות. כוחות גדולים מבקיעים דרכה וחודרים אל תוך כל תא של אורגניזם־הצבא האויב, הדור והרוס. משתייר המתח הגבוה של האוירה, הנוסכת. על החייל־הבודד רוח־הקרבה ומרץ־עבודה בלי גבול. אלה הם ימי ההתרגשות המשותפת, שחותרים את תחושת־החברות ודריכות־הרוח של הצבא.

כל פרשות־המערכה האלה (הבאות זו לאחר זו) יחד, לא בלבד שהן מעוררות התפעלות בהיקפן, אלא שהן גם מעידות על תיכנון עליון, שבו נקבעים דברים לפי שיקולים הנתונים בידי המצביאים הגבוהים, ושלאו דווקא אתה זוכה להבינם בהיותך בדרגה נמוכה יותר, או באיזו יחידה או מבנה־צבאי בעלי תפקיד מקומי; כי איזור ראייתך ושיפוטך הנו אז, לרוב, מצומצם יותר, ואינך יכול להבין את הכוונות הסופיות של כל מערכת־הפעולות כולה אלא לאחר זמן, כשנתגלו אף לך הדברים או שבינתיים הגיע כבר שמע הגורמים האלה לאוזן, ואתה יודע את סוד צירוף־המסיבות המיוחד והחיוני אשר הוא שהצריך קביעת מגמה ידועה.

אין הכוונה כאן להלל ולפאר ולשבת, ולאמר שכל מה שמנהלי המלחמה לדרגותיהם עשו — מן הסתם נכון עשו, והדרך שבה ניהלו אותה, בשעה שלרשותם עומד מנגנון עצום, היעילה ביותר היתה. אין ספק שהיו כשלונות של חשבון, והיו גם קרבנות של שיקולים בלתי־מוצדקים, תוצאה של קטנות־מוחין, בורות, חולשות אנושיות וכוונות אנוכיות. אולם בשביל להצביע על תופעות אלה ולנתח אותן בבטחון, דרושות עובדות שאינן מתפרסמות לכלל הציבור, או, על־כִּלְפַּיִם, אינן מתפרסמות אלא לאחר זמן ממושך.

אולם, ידיעה על אפשרות כשלונות צבאיים ומציאותם, שכתוצאה מהן רבבות אדם קיפחו את חייהם ומדינות שלמות נתערערו, — אסור שתמעט בעינינו את ערך הכשרון והנסיון שהקימו וניהלו את המכונה העצומה של המלחמה — כשרון ונסיון שנצטברו ונתגלו בכל שיכבה ושיכבה של המנגנון, בכל זירת־מלחמה, החל

מתורת-הקרב של החייל הבודד וגמור בהנהלת המטה של „פעולות משולבות“, בהיקף של קבוצות-אֶרְמִיּוֹת, בצירוף כוחות ימיה ואויריה גדולים.

עוול עושים, — גם לעצמם — כל אלה שמצביעים על הצבא הגדול, שנתארגן בשעת המלחמה, כעל „מנגנון מסורבל“ בלבד, מחוסר-יזומה, שבזבוז נורא, שיגרה יריקה, וחוסר רוח ואידיאה — הם, כביכול, הקיום האופייניים ביותר שלו. עוול הוא לחשוב ולהתיחס כך, כי טיפוח יחס כזה נושא אתו סכנה של ביטול הזולת — מכאן, ושל התנשאות היסטורית ומנופחת, שאין בה אלא צרות-מוחין — מכאן. בהמשך דברי עוד אצביע ביתר פירוט מה הגו היחס הנכון אל מסגרת הצבא הסדיר, בו שירתו יהודי „א“, ובאיוז מידה מקגים לבו נסיונו ולקחו ערכיך-של-קיימא, היפים לכל.

מהותו של הלקח

ההשתמש חבר הקצינים והסמלים של היחידות העבריות, במידה מספקת וראוייה, בהודמנויות שהיו לו לעמוד על טיב החזיון המקיף הזה של „מלחמה רבתית“, על הסתעפויותיה המורכבות, אך המשלימות זו את זו, של התורה הצבאית בימינו? — לא קל לתת תשובה כוללת על כך. רבים מדי היו הפגעים. השנים הראשונות לקיום היחידות היהודיות, שנות הזלזול בערכן — מבחוק, מצד הממונים, וההיסוס הקשה בפנים לגבי העתיד, ודאי שלא סייעו לחדירה למקצוע הצבאי מתוך התמכרות שלמה. ואלו השנה האחרונה, לאחר הנצחון, באירופה, היתה גדושה דאגות ומעמסות הנובעות משליחותה הלאומית המיוחדת, ההיסטורית, של החטיבה היהודית. הרי שנותר לפליטה, למאמץ הצרוף של קניית דעת צבאית, רק פרק הזמן הקצר שבמחצית השניה של 1944, והראשונה — של 1945; וזוה עבר הרבה זמן באימונים ותירגולים אינטנסיביים, או בתנאי חזית ו„עורף-קרוב“. ודאי, במקצועות השימושיים והלימודיים, שבקורסים ובתכנית אימונים, הגיעו רובם לרמה מספקת בהחלט. אך ספק הוא, אם כה רב מספר אלה שעמלו להקיף במבטם, על יסוד רכישת ידיעות מתמדת והתבוננות מנתחת, את התמונה המקפת של חזיון-המלחמה בכללותו; וכן ספק אם נוצר חבר-אנשים מספיק, שחי את ההתעניינות הזאת מבחינה אינטלקטואלית ומקצועית רחבה יותר. אכן, עם כל תוספת-הרכוש שבאה, מהיחידות ומהבריגדה — לא כל האפשרויות שניתנו ע"י כך נוצלו די צרכן.

„גוט שפערט“

בעקבות הפרק הקודם, הדן בלקח שלנו מזירת-המלחמה מבחינותיו הכל-ליות — יבואו עתה, להלן, כמה נושאים חלקיים, הראויים לציון במיוחד.

הכוונה כאן היא בראש וראשונה, לחשיבות שהיתה לקשר-קוים (טלפון) — מזה, ולקשר-אלחוט — מזה, בתוך היחידה. בלשון מליצה הייתי אומר שכמידת טיבו של הקשר, כן היתה מידת אפשרות הפיקוד הנתונה למעשה בידי המפקד, וכן מידת יכולת העשייה של היחידה כולה. טיבו של קשר — פירושו, באיזו מהירות הוא מוקם בתנאים שונים, ואיך הוא פועל ועומד בתנאי החזית, שלעיתים הנם קשים מאוד. בעצם, אין חדש בנוסחה זו, אלא שהדוגמה והמופת שראינום בצבא הם בכך, שהצבא ידע להסיק הלכה-למעשה את המסקנה, שאם מעריכים את הקשר אזי יש לטרוח ולהכין אנשים מאומנים ומכשירים מתאימים; ולא זו בלבד, אלא גם לדעת שקיום הקשר דורש מקום נכבד בכל הסידורים האדמיניסטרטיביים של הקרב, הן לקראת הקרב והן בקרב עצמו. מחוץ לאנשי-הענף שמקצועם בכך, יש לאמן את כל ממלאי התפקידים, וכן הטוראים, בשימוש במכשירי-קשר אלה. בתנאי-קרב הרי המעמסה על רשת הקשר היא רבה מאוד, והאיתנים, שמלאכתם בכך, ידיהם מלאות עבודה. כל הקצינים והסמלים, ולעתים גם טוראים, עלולים על כן להיקרא לעתים קרובות להשתמש בעצמם במכשירי הקשר, וחובה עליהם לדעת את הטכניקה והשיטה של העבודה הנכונה; אחרת לא רק שיכניסו אנדרלמוסיה לתוך כל הרשת, אלא שעלולים הם גם לעבור על חוקי הזהירות האלמנטריים ביותר, ולהמיט ע"י כך אסון.

המנהלה

מכונת-מנהלה מאורגנת-היטב ויעילה — לא זו בלבד שהיא מבטיחה עבודה סדירה ו„חלקה“ של כל המנגנון הצבאי, אלא היא פוטרת לדעתי את פעולות-הצבא המאורגנות מן „התלות“ — במובנה השלילי — באדם זה או אחר, באופיו ובמצב-רוחו (או לפחות מקטינה תלות כזו); כי יעילות כזאת של מכונת-המנהלה, מבטיחה, בין השאר, שהמנגנון-המנהלה — אין סדר העבודה שלו תלוי „באיש אחד“ — הגם שתמיד מפקד עליו איש אחד — וכן, שכל איש במנגנון ניתן להחליפו בעת הצורך.

יש שמזהים „מנהלה“ („אדמיניסטרציה“ בלע"ז) עם ביורוקרטיה מגושמת,

„בבית יותר טוב היה...“

מעכבת וקפריזית. חושבני, שזהו זה בא מחוסר נסיון, או מתוך מגע עם תופעות שבהן המנהלה היתה רעה, — או שלפי טבע הדברים לא היו תלויים הרבה בה, וביעילות עבודתה.

מנהלה טובה אמיתית, מבטיחה שכל אחד במנגנון יכיר את מכה היחידה, את התקן שלה על כל צרכיו ואפשרויותיו תיו ואת שיטת עבודתה. היא מבטיחה

חלוקת תפקידים בהירה, תוך קביעת האחריות הברורה לכל דבר שנעשה ושל לא נעשה; כן מבטיחה היא את אותה שיגרת-המעשה של ביצוע ופיקוח, שבעזרתה אפשר תמיד לראות את המנגנון כולו בפעולתו בבחינת מנוע, שאתה רואה את כל חלקיו בפעולתם.

למדנו לדעת, שיש טעם ותכלית להשקיע במנהלת היחידה הצבאית אנשים, זמן ועבודת-נייר וכו' לפי הצורך. כל אלו השתלמו היטב. אין זה אומר שמנהלה טובה בלבד יכולה לעשות יחידה ליעילה ותזקה בזמן שאין בה רוח-חיים. ודאי שלא. אולם באותה מידה עצמה לא נכון יהיה לאמור שרק „רוח-חיים“ מספיקה כדי שיחידה תתנהל בסדר. יש צורך לעמוד על המשמר, שהמנהלה לא תהפוך עקרה ו„לשמה“; אולם בלעדי שיטה של מנהלה טובה, גם רוח טובה תישבר בנקל. מנהלה יעילה תבטיח שהחייל יקבל את תחמושתו בשעת הצורך, את מזונו, את בגדיו, את מכתביו (שגם זה צורך חיוני לאיש-מלחמה), וכו' וכו' — וכן שידע תמיד המפקד, מה מצב יחידתו, אספקתה, בריאותה ורוחה.

ה ת ו ב ל ה

התובלה היתה בבחינת גורם חדש עבורנו, בקנה המידה שפגשנוה בצבא. לעומת שיעורים אחרים — היה זה בבחינת שיעור חדש-מעיקרו. אפשר לסכם, שלמדנו את הקשר שבין התובלה לבין אורח-פעולתה כולו של היחידה הצבאית, וכיצד היא משתלבת לתוך היחידה עצמה. זה — נוסף על הידיעה הטכנית המרובה, של מכשירי-התנועה השונים כשלעצמם, הטיפול בהם (כל נהג! כל קצין!), תיקונם (לבעלי-המקצוע) והנהלתם. אך זאת זוכרים אנו: שהדוגמה שקיבלנו — היא מצבא שאפשר לאמור עליו שהוא עשיר בתובלה.

כשאמרתי: — קשר שבין התובלה והיחידה — הרי הכוונה היא, קשר לכל שלביו. הכיתה — והמכונית שלה; המחלקה — ומכוניותיה; (וכן היה לגבי הפלוגה, הגדוד, החטיבה, — „הבריגדה-המוגברת“ שלנו — כולה).

ארוכה רשימת הידיעות שנדרשו מאתנו, ושבלעדיהן אין צבא חדש מסוגל לפעולה תקינה: מכוניות להסעת החיל-הלוחם, להסעת השירותים, האספקה, הקשר, תאי-הפיקוד וכו'; התהליך והסדר של הסעת שדרת מכוניות בדרכים, מבני שדרות כאלה, בתנאי-קרב או שלא-בתנאי-קרב, וכן חלוקת התובלה לפי המושגים הטקטיים הכרוכים בשימוש בסוגיה השונים האלה, היינו „לדרגים“ שונים — הקשורים קשר ישיר יותר, — או מרוחק יותר, — ביחידה הלוחמת בחזית; ההיערכות בתוך קווי-החזית, וכן — השינויים והסיגולים האפשריים, מניהר וביה, בשימוש בתובלה, לסוגיה ולכליה; סדרי-פריקה וטעינה, על לוחותיהם של שיעורי הזמן התקינים, וכיוב'ז; וכן — המנהלה (כולל שיטת הפיקוח והשימוש האופרטיבי בתובלה — שכבר הזכרתי בפרק הקודם). ונוסף על-כל זה — כיצד משתלבת התובלה של היחידה לתוך מנגנון-התובלה הכללי של הצבא.

בסיכום של סעיף זה, מבלי לשקוע בפרטים ובהבאת דוגמאות, אפשר לאמור שכל כוח צבאי, שעומד להשתמש בתובלה לפעולותיו, לא ינצל את התובלה באופן

יעיל באם לא יקדיש זמן מתאים ללימוד קודם של צרכי השימוש בה. ובאם לא יתמרון בה למפרע כהלכה.

ומציון זה של תפקיד שירותי-הצבא החיוניים במערכתו האופרטיבית. נעבור עתה אל בעיות הכשרת כוח-האדם — עניני האימון וההדרכה.

לקח-האימון

עיקר-ההלקח של האימון וכל הכרוך בו, אחד מכיבושיהם של אנשי היחידות העבריות — וביחוד אלה ששירתו בחטיבה היהודית הלוחמת — יראה אולי כראשוני, ו"מובן-מאליו" עד למאד. אך אינה דומה שמיעת הנחה מסוימת להשתרשותה בקרבך, הלכה למעשה. כתוצאה של נסיון-חיים. והכוונה היא, כאמור,

להנחה פשוטה וראשונית עד מאוד: ככל אשר ירבה איש-הצבא, ותרבה היחידה, להשקיע כוחות, זמן ומאמץ בהתאמנות וברכישת הכושר הטכני, הטקטי והניהולי — כן יקל תפקידה וישופר גורלה בבוא המבחן האחרון — הקרב. בהכשרה הבלתי אמצעית לשירות-חזית, ובחזית עצמה, נקנה כושר-פעולה זה, כי סיכויי החייל להשאר בחיים ולהצליח עומדים בהתאמה רבה (כשיחסי הכוחות בין שני הצדדים מאוזנים איוון כל-שהוא) למאמצים שהושקעו בעוד מועד באימונו, תרגולו והכשרתו מכל הבחינות להשתתף בחזית. אלה ששירות החזית עבר עליהם — לא ישכחו לקת זה, וודאי גם ימסרוהו לכל אלה שגורלם להתנסות בנסיונות דומים.

„מענין לדעת מאיזה סוג המוקש?”

אכן, רבו בקרבנו האנשים, אשר רק בחזית עצמה הבינו והעריכו, עד כמה היה נחוץ להם אותו האימון המפרך, שהיו מקללים אותו תחילה בחרי-אף. הנטיה „לרחם-על-עצמו” — שהיתה מתגלית בחייל קודם לכן אגב כל מסע-אימונים קשה נראתה באורה הנכון ובפרספקטיבה הנכונה של מציאות-חזית. ועוד דבר: אלה מאתנו שבילו שנים בשורות פלגות-הנוטרים, וביחוד אלה שזכו לשתף פעולה עם וינגייט, סברו — ובצדק — כי הגיעו לרמות חשובות בעניני אימון ורכישת יכולת, וודאי לא יוכלו עוד ללמוד כה הרבה מפי הסרג'נט-המאמן הצבאי. אולם בשנות-המלחמה — וביחוד משהגענו לזירת-איטליה — נתקלנו במציאות חדשה מבחינה זו. יתכן שלא טעינו כלל בהערכתנו הקודמת — אלא שהדברים לא עמדו בינתים על מקום אחד; הצבא הבריטי עבר, בשנות 44-1940, דרך כור-המצרף של מסעות, קרבות ונסיונות הרבה, בזירות-מלחמה שונות ובתנאים מגוונים ביותר, מפעולות-קמנדו וגריליה, ועד לריכוז-ענק של המוני-גייסות ושפעת-טכניקה

צבאית. נתגבשה בו שכבת יודעי־דבר, יודעי־מלחמה ויודעי־יומה — ויודעי הוראה ואימון. מצד אחד, נדרש הצבא להעביר במסגרתו המוני טירונים ולהלבישם צורת חיילים מוכשרים; ומצד שני הוטלה עליו הכשרת גרעינים נבחרים של בעלי יכולת יתרה, אם לסיירות ואם לצלפות, לתצפית או לקשר, לפעולות־מחץ או ל„חקר“ ותכנון של גדודים, לקרבות־בית — או לחיי־ג'ונגל. וכך, מתוך שפעת כוחות האדם, עשירות הטכניקה וריבוי הצרכים, קם ונתגבש חבר מדריכים מעולים, שאמנם הרבינו ללמוד מהם. אכן זכו אנשי החטיבה היהודית הלוחמת להדרכה מקצועית מעולה, שעמדה ברמת מלוא הישגיה של תקופת המלחמה. זאת ראינו בעליל: ההתמכרות האינטנסיבית של אנשי הצבא הבריטי בשנות המלחמה נשאה פרי, ואם ניכרו מקודם סימני חולשות מרובות, בטקטיקה או ב„כושרי־יד“ בכל שטח אחר, הרי נרכש הרבה בתקופת המלחמה, והרבה נמסר גם לנו.

א) לראשונה נתברר לנו דבר זה מתוך עצם האורח של ההדרכה הניתנת לנו. שלושה היו הגורמים החדשים, שרישומם כבר ניכר אצלנו וראינו בהם משום „אור־חדש“ בהלכות־הצבא, כתמצית הנסיון החדש. ראשון לאלה היה עצם הגישה החדשה לתלמיד ולחניך, גישה שציין אותה „מוחו הפתוח“ של המדריך, רצונו להכיר את התלמיד ולמצוא את הדרכים, הפסיכולוגיות וההדרכתיות, היעילות ביותר לגבי תלמיד זה, כדי להקנות לו את התורה הדרושה. זאת אומרת בקצרה: „חסל סדר שיגרה“. התופעה השניה היתה — רעננות הגישה אל ניתוח ערך החומר הלימודי עצמו — ההבחנה שבין החשוב והטפל שבו — השיטה לחלוקתו, הבלטת העיקר והגשתו — כדי שחושי האיש והגיונו יהיו דרוכים לקליטה במידה מכסימלית. בשעת לימודו של דבר כה פשוט כשימוש ברובה, ידעו עתה, יותר מאשר בעבר, לכוון אל העיקר — יכולת האיש לקלוט במטרותו באותו רובה. על כן היו מקדישים, למשל, תשומת־לב אינדיבידואלית למצבי־הגוף והחזקה המתאימים ביותר לחניך. החידוש השלישי היה ריבוי השימוש במכשירי־עזר, מהם מורכבים, וב„מצבי־עזר“ המושגים תוך „ביוס“ התנאים, כדי לקרב את האימון אל מצבי־המציאות שבחזית הצפויה; לשם האימון במתן פקודות־אש, למשל, היו משתמשים ב„שדה־נוף מלאכותי“ בועיר־אנפין ערוך על שולחן גדול, מרוחק ממך כ־15 מטר, ולפני קבוצת המתאמנים היו מציגים, על גבי נוף זה, את המצבים המחייבים מתן פקודות־אש מסוימות ע״י „מפקד־תה“ הנמצא עם כתתו בקצה ה„שטח“ ההוא, והמכלכל את מעשיו לפי תכונות ה„נוף“ ומצבי האויב, ה„מופיע“ בו, או „נעלם“ מדי פעם.

כן בלט השימוש הרב בדיאגרמות, בהוראות, בהרבה קלעים (או מוקשים, גזים וכיו״ב) של „סרק“, כדי להקנות לחניך את הרגילות בצורת העצם, צבעו, ריחו (לגבי גזים) ואת הרגשת הבטיחות בשעת הטיפול בו.

סיכומו של דבר: אורח ההדרכה החדש נתבסס בעיקרו על ההנחה בדבר כושר קליטתם של החושים, המאפשר להוות, ולהשיג, את הקליטה הרבה ביותר של חומר ההדרכה. והנחה זו בדבר כושר קליטתם של החושים היא שחייבה:

(א) מכסימום של מגע גופני, חושי ממש, של האיש במכשירים ובמצעים הדרושים, או מכסימום של רגילות גופנית ואישית כזאת בביצוע הפעולות הדרושות ב ש ד ה; (ב) העדפת השימוש בעין הרואה על האוזן השומעת: דהיינו, יתרון המפגן על הסיפור; (ג) ועל כולם — הנסיון לעודד את היזמה העצמית של האיש ע"י ההודמנות הניתנת לו לבצע בכוח עצמו, וכן לבוא לכלל מחשבה על ההדגמות שהודגמו לפניו.

(ב) רמת ההישגים. תוך שירותנו הודגמה לפנינו רמה חדשה, לא ידענו דוגמתה, בידיעה הטכנית של כל-הנשק, על סגולותיהם ואפשרויותיהם ובמיצוי יכולתו של האיש החייל והפקת ההישגים המכסימליים אגב הפעלתו, הן בהשתמשו בנשקו והן בכושר-השדה שלו; לשם כך טופחו במידה גבוהה הן החריצות בעצם הטיפול והשליטה בנשק, והן הזריזות, אגב הבחנת המצבים הפקטיים הרצויים של הפרט בקרב דיוק בביצוע טוב, דוגמה לאלה ישמשו השגת השימוש היעיל ברובה אף בתנאי עיפות, או בתנאי ראות קשה, או למטרות קשות-הבחנה; וכן — השימוש במקלע, שהובא למקום הדרוש ב„זחל“ („נושא-ברן“), ושיש להציבו בדחיפות, הצבה נכונה, במקום המתאים (שיש לקבעו בן-רגע), ולכוננו — בתנאי-קרקע ונוף העלולים, מדי פעם, להשתנות לחלוטין. והרי דוגמה משטח גבוה קצת יותר של ארגון הפעולות ותיאומן: עבודת-הגומלין, נאמר, בין צמד מרגמות בנות 3 אינץ', הנמצאות כקילומטר מאחרי העמדות הקדומניות — לבין „בקר-האש הנע“, המשתלח לפנים, לקו הקדמי ומשם הוא מקיים תצפית ישירה על איזור האויב — בקרת אש על המרגמות יעילה יותר, כשהיא מבוצעת בעזרת כלי-התצפית שלו — מחד גיסא, ומכשיר-האלחוט שלו, המחברו עם מפקד המרגמות, מאידך.

לענין זה, גובה-רמת-ההישגים המקוימת עתה בצבא (והכוונה כאן, כמובן, לרמה הממוצעת, ולא לשיאים מעטים שהושגו), יש ליחס גם את הדרישות הגבוהות, המחייבות אימוץ-כוחות מסגף, אגב זינוק דרך „מסלול-המרוע של תרגולת-קרב“ עם כל סממני „טבילת-הקרב“ שמשוים לאותו „מסלול“. ויצוין, כי „מסלול-קרב“ זה — אף כי לא במלוא ההחמרה הנהוגה ב„אסכולות-הקרב“ המיוחדות — הונהג בשנות המלחמה האחרונה בתורת דרישה תקינה מאת חיל-הרגלים, כמובן, היתה מנת-חלקם של הבטליונים העבריים במסגרת החייל-להתנסות בו.

במיוחד יש לציין את רמתה של הצלפות, וכן את המסעות הארוכים והמאומצים, על ציוד מלא, שבסיומם — בתורת קינוח-סעודה — היה נערך גם תמרון שהצריך אימוץ-כוחות מחדש.

(ג) נסיוננו בצבא — וביוחד מאז הוקמה החטיבה הלוחמת — פרש לפנינו יריעה רחבה של כלי-נשק ומכשירי-עזר למיניהם. כאן נתקלנו מקרוב, הן תוך הלימוד הטכני והן מבחינת ההפעלה הטקטית, גם במכ"י הבינונית, במרגמות למיניהן, ב„פיאט“, בתותח הא.ט. בן 6 הליטראות, בשלל-המוקשים,

פטרול קרב במפנה דרך

כרובה-הצלפים על משקפותיו, במלשירי-ההעשנה ותחמושתם, בנושק האנטי-מטוסי (לתותחיו הקלים והמכ"י) ובארטילריה — תותחיה-השדה בני 25 הליטראות; חוג נסיונם של חיילינו הקיף גם את מכשירי-האלחוט למיניהם, מגלייה-המוקשים, כל הציוד הרב-גוני של המהנדסים הצבאיים (גשרים, סירות לצליחת נהרות ופלגים). וכן תיזכר כאן העזרה הראשונה בשדה והובלת-פצועים בתנאי-קרב, מחלקת ה"חקר" וביחוד השימוש בצילומי-אוויר; ועל כל אלה — הדרכתם והכשרתם של הרבה נהגי מכוניות, "גיפים", אופנועים — ונהגי "זחלים" מסוג "נושאי-הברך" או "נושאי-המרגמות".

ד) רחבה היתה גם יריעה אחרת: — של התנאים הטופוגרפיים והצבאיים בהם פעלנו. עקב כך הורחב עד מאוד לא רק אפקנו ה"גיאוגרפי", אלא גם המקצועי והעניני. במשך 2—3 שנים היה עלינו להכיר מדי פעם שטחי נוף שונים זה מזה בתכלית, שסגולותיהם ותכונותיהם הצריכו מדי פעם דרך פעולה אחרת (או, בשבילנו, אורח התאמנות אחר) וטיפוח מחדש של "העין הרואה את הגלוי והנסתר שבנוף" — בנוף מיוחד זה. החילונו באיזור הידוע לנו ביותר בארץ, שפלת החוף; אחר כך באו עמק יריחו וגבעות הארץ; אחריהם — שטחי המדבר של צפון-אפריקה, ומשעברנו את הים נכנסנו לאיזוריה ההרהיים-למחצה וההרריים של איטליה. וזה — בתקופות שונות של השנה, לרבות החורף, על שלגיו, — דבר שנודמן לנו בשעת פרשת אימונינו בפיוג'ה, באיטליה התיכונית. למותר כמעט להעיר, מה שונה היה טעם האימונים, למשל, במדבר קירינאיקה, בחול ובחום, ללא מים וללא ירק, — מזה, ושל האימונים בהרים, המיוערים או מיוערים למחצה, שבאיטליה — מזה. כך התרגלנו גם לתנועה ולתמרון בשטח המדברי הפתוח, גם לתנאים ודרישותיה המיוחדות של המלחמה בהרים, גם להכשרת דרך ההתבצרות בישוב כפרי ובבית בודד, גם לשמוש בעורקי מים וגדותיהם, גם להסתגלות אל נוף של צמחיה צפופה ומפורת. היה בכל אלה שפע של מסיבות

טופוגרפיות ושל מצבים טקטיים שגירה ודרבן את המחשבה של החייל ושל המפקד כאחד, ודאי הוסיף לא מעט לבגרותם של אנשי החטיבה היהודית.

ה) ומציון הבחינה האחרונה הזאת שבאימונו ובנסיונו בקרב, ביחידות העבריות — טבעי המעבר לציון עוד בחינה נכבדה אחת; הלא היא כשנתברכנו. בשנות 5—1944, בהזדמנויות עשירות לתמרון — אפשרות לתמרון בפועל יחידות בגודל שונה, עד בטליון ועד בכלל — ובמבחן הממשי של החזית אף בהנעתה והפעלה של בריגדה מוגברת שלמה; וזה בתנאים שאיפשרו למצות, הן לגבי המפקדים והן לגבי אנשי כל הדרגות, את רמת ההישגים של תקופת ההדרכה³). הזדמנויות מעין אלה הצביעו לנו על דרכי הכנתו וביצועו של תמרון טוב והם שליבנו בשבילנו את השיטה להפקת הלקח ממנו. לעת סיום פרשת האימונים, לפני הכניסה לחזית, כבר נתגבשו אצלנו בדרך זו „סטנדרטים“ של רמת יכולת מסוימת בשימוש כולל זה בכל ענפי האימון שבעבר — היינו בתמרון — אשר כל כחה מחלקה ופלוגה היתה חייבת להגיע אליה.

אין ספק שתועלתם של האימונים האלה ונסיון התמרון הרחב שקנינו לעצמנו עמדו לנו לא במעט בימי החזית, בשעה שובצעו הפעולות השונות שהוטלו על החטיבה היהודית.

* * *

לסיום פרשה זו של לקח האימון, מן הראוי עוד לציין מה שנתנה לנו הפרשה הקרויה ארגון ההדגמות. דבר זה, הפשוט כליכך לכאורה, אינו כן למעשה. מלאכה היא, וידיעה ונסיון היא דורשת, כדי שתהיה גם מעניינת וגם ברורה ומאלפת למסתכלים בה, אם מעטים ואם רבים. הדברים אמורים גם בהדגמות השימוש בסוגי נשק שונים וגם ב„הצגת“ פעולות-קרב של יחידת-קרב קטנה או גדולה יותר. יש לציין שבתקופה האחרונה גבר מאוד בצבא הבריטי השימוש בצורת הדגמה זו הן בכמות והן ביעילות, תוך השקעת הרבה כוחות של דמיון, תחבולה ואמצאה.

3) אלא תהיה דעתו של הקורא קלה בכגון אלה. בצבא כצבא הבריטי היתה במשך תקופה ארוכה תלונתם המתמדת של הקצינים והמפקדים, שאין ניתנת להם הזדמנות לתמרון בצוותא יחידות גדולות. אכן, במקרה שלהם היתה זאת שאלה של תמרון דיביזיות וקורפוסים — אך לגבי אנשי-הצבא העבריים, ברובם יוצאי המסגרת הנוטרית והמתנדבת, היה משום הישג רב גם בהתלכדות מאורגנת זו, לתנועה ופעולה במסגרת בטליונית ובריגדית. כי לימוד תיאורטי אין בו כדי לסגל כושר התנועה במשותף, בגופים ניכרים, כעצם עובדת ביצועה של פעולה כזאת. ועוד דבר: אף כיום מתחבט הצבא הבריטי, למשל, בשאלת שטחי האימונים הנוחצים, שבאנגליה, הקטנה באופן יחסי והמאוכלסת בצפיפות, קשה למצאם במרחב הראוי. המדבר השומם ואיטליה שבתנאי כיבוש וחזית נתנו את המרחב ה„אידיאלי“ הזה של אימון קיבוצי המוני ללא סייגים — אף הוא דבר שהנסיון ה„נוטרי“ של העבר ודאי לא סיפקו, חוץ ממה שנתנה במידת-מה תקופת השירות בפיקודו של וינגייט. היה על כן, כדברי המחבר, בשנות 5—1944 משום השלמה רבת ערך לכל נסיון ויכולת קודמים, — המערכת.

ארשה לעצמי הפעם רק משפט־מסקנה כל לי אחד, לסכם את התרשמותי מהצבא הסדיר שראיתיו. חושבני שמסגרת צבא סדיר, על עקרונותיה (לאו דווקא מועתקים, אלא מותאמים) כשהיא מנוהלת באופן נכון, אינה מטמטמת את אנשי־הצבא, אלא שנהפוך הוא: — דרך פעולתה, והחישול שבה, הם יסוד טוב ומוצק להקמת יחידות צבאיות לכל תפקיד, בין אם על יסוד סדיר, כמתקונת הצבאות הגדולים, ובין אם ליחידות למלחמה זעירה או פרטיזנית⁽⁴⁾.

* * *

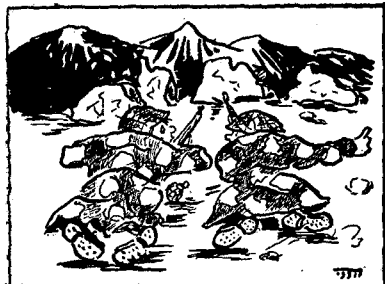
עוד כמה סעיפים⁽⁵⁾ שאמרתי לגעת בהם, אדחה למאמר אחר. ואלו עוד שני דברים למדנו בשירותנו הצבאי: — מעינות הכוח המיוחד שלנו וערכו; — והמסקנות ממעמדנו הלאומי המיוחד במסגרת הצבא בו שירתנו. אנסה לעמוד עליהם בקצרה כבר עתה, כי יש בהם משום מטרָה ללקח שירותנו.

מעִינות כוחנו

בעצם, לא היו המעינות מהם שאבנו יזמה ומרץ להיאבק — עם עצמנו ועם אחרים — ולהשיג את אשר השגנו, אלא אותם המקורות אשר מהם גם יניקתה של היכולת הציִונית בדורנו, על כל סוגיה וגילוייה. ביסודו של דבר היתה זאת הגבתם של בני עם מדוכא ומקופח, שהגיעו לידי רצון כללי לגאול את עצמם מכל הבחינות, ויהי מה. כגודל הלחץ והדיכוי היה כוחה של התפרצות נפשית ורצונית זאת לקראת שיוון עם עמים אחרים וחיי כבוד עצמי. ממנו היתד לעליה לארץ־ישראל ולהליכה לעבודה החקלאית, לבנין ולמחצבה, לדיג ולספנות, להקמת תעשייה עברית, לבנין כפרים וערים, ולהגנה עליהם בכל מקום ובכל יחסי כוחותינו; וההליכה לצבא לא היתה אלא חוליה נוספת — ומבחינה ידועה השלמה — לשרשרת ארוכה זאת של „הליכות“. מאן גם הריכוז האינטנסיבי המיוחד, — שספק אם תמצא דוגמתו בקרב עמים „תקינים“ — של חיי הנפש לביצוע תפקידים הנראים, לכאורה, כפרוזאיים וענייניים גרידא, ובני עם אחר רגילים לבצעם בלי התרוממות נפשית מיוחדת, כדברים „המובנים מאליהם“, אף גם משעממים במקצת — ואצלנו הפכו, לעתים קרובות, לחלק של חזון ולדבר שבשליחות. אמנם ראינו אף בעמים אחרים גילויים דומים של דריכות נפשית גדולה, המוצאת לה פורקן בהתגייסות ובהתלכדות במסגרת צבאית, ברגעים של מעשי־שחרור לאומיים או בהתחולל תנועות דתיות או חברתיות אדירות — מצבא קרומול, והרך המהפכה הצרפתית וגדודי גריבלדי, ועד למחתרות־השחרור שברחבי אירופה. ואלו אצלנו

(4) כאשר אמנם מעיד גם לקח הפרטיזניות הרוסית, אשר הובא ב„מערכות“ חוב' ל"ו, בסקירה המפורטת על „אנשי קובפאק“ וכן ברשימה על הארגון, הזיון והציוד של יחידות קובפאק שבחוברת זו עמ' 33 — המערכת.

(5) המשמעת והרוח הטובה ביחידה; אילו מגמות תיתכנה ל„תקנון־חיל“ יהודי; חיסון החייל היחידה בשדה, וסיגול „כושר־השדה“; המתודיקה של השימוש בנשק לסוגיו; בעית המפקדים.

...בבנין ההוא ראיתי... תרנגולת נאה...

התבטא אחד הגילויים לפורקן זה של עומס נפשי גדול, מורשת דורות סובלים וכמהים, בשורות היחידות העבריות שנתר גייסו למלחמה באויב ושירתו ופעלו במסגרת הצבא הבריטי. ומשנה המניע ותגבורת הכוח להרגשת שליחות זו שנבעה מהרצון הכללי להיות "ככל העמים" במילוי תובות — ולמלאן על אחריותנו וברשותנו ובדגלנו אנו — היתה התקוה העמומה, שריחפה

לענינו אף בשנות הגיוס הראשונות, כי יתכן והחייל העברי עוד יזכה להיות לא רק בהודפים את האויב, במגינים על מפעלנו בארץ ובנוקמים את נקמת הגולה היהודית, אלא גם במצילים את שרידיה במידה שנספיק לגאלם בטרם יושמדו. אכן, גם תקוה זאת נתקיימה בחלקה, אף כי באחור ובצמצום טרגיים.

וכמעט ברגע רצוננו הצבאי, כן היה אפיקו. דריכות הרצון כוונה לא אל האצטלאות החיצוניות של "צבאיות" לשמה, רחמנא ליצלן, לא לצחצוח-חרבות ריק ומגרה, כי אם אל התוך — אל מילוי תפקיד הכרחי, אם גם קשה, אל היווי הכוח, הנחוץ לא לשם סיפוקו של יצר-גדלות, כי אם לצורך חיים ולשם סיכוי לעבודה יוצרת ולבניית חיינו. אותם המקורות אשר דתפו לקראת מעשה הצבא, הם גם אשר עצרו והגבילו כל השתקעות בנסיות מיליטריסטיות, ההופכות את הצבא לדבר שבפולחן, לאליל. מבחינה זאת היה זה צבא-אזרחים, היינו: מקיימי חובה אזרחית, מתוך הכרה ושותפות בשאיפה. ועוד, אף בעצם המעשה של הקמת הכוח העברי, המסוגל להגן ולעמוד על המשמר, לא ראה את עצמו החייל העברי, אזרח הישוב ותניך דורות מגינים ושומרים, נפרד ונבדל מחיי הישוב בכללם וממערכת-הבטחון והמגן, שבתנתמתה טבועה כל דמותם של חיי-ישוב אלה. כשם שבתוך השירות ראה את עצמו כשלוחת הכוח העברי, כן גם ידע כי עם שובו אל חייו בארץ יוסיף נדבך על הקיים מאו.

מסקנות מנסיון מעמדנו הלאומי המיוחד בתוך צבא-הברית

כאן — רק מסקנות בלבד, ורק המסקנות העיקריות.

נסיון שנות שירותנו במלחמה הוכיח לנו בשטח זה שנים שהם אחד:

א. כי טוב וראוי היה לנו להיות תלמידים בצבא של מעצמה אדירה; ועתירת נסיון, ואכן — ידענו ללמוד, ועוד יכולים אנו ללמוד, ממדריכים ויועצים של הצבא הגדול, תורה שתביא לנו תועלת לא מעטה בשלבים יותר מאוחרים בהתפתחות הצבאית.

ב. שהצורך הראשוני הוא הרגשה ומציאות של עצמאותנו המדינית.

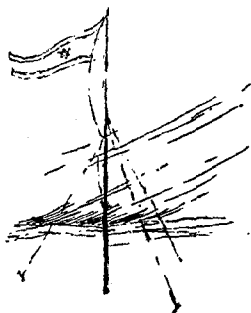
שידוע ידענו אותו גם לפני שנכנסנו לתוך מסגרת הצבא של עם בן-ברית (כאשר-

ראינוהו). — קיבל משמעות חדשה, שליותה אותנו בכל דרך שירותנו. הרגשה ומציאות כאלה (במידה שהדבר אפשרי וקיים לגבי עם קטן בתקופתנו), שיש בהן מלוא הזיקה של חסיבותינו הצבאיות לנציגות המאורגנת המוכרת של העם היהודי ולרצונו המדיני וההיסטורי.

כשם שנלחמנו, תוך תלאות וקשיים נפשיים, על זכותנו לתפקיד, לשם לסמל ודגל, כן היינו זקוקים בעצם — כה שלמה טבעית והכרחית, לצורך שלמות הרגשתנו בפנים ובהירות מעמדנו כלפי חוץ — לממשלה יהודית שלנו, לסוכרניות יהודית, למעמד של שוים.

גם אי ההכנה המרובה מצד אנשי צבא בעלי־ברית לגבי מעמדנו „המשונה“ — ספק בעלי־ברית, ספק „צבא קולוניאלי“, — לימדנו פרק בהלכות פסיכולוגיה פוליטית, בהתגלותה במערכות צבא ומלחמה. אכן, יכולתנו הארגונית והמקצועית הולידה את „האבטונומיה“ של חסיבותינו — ואף הקטנות שבהן, — אשר לא יכלו לשאת משטר של אפוטרופסות, שלא היה עוד טבעי לגביהן, משהיו זכאיות להגיע לעצמאות בפיקוד והנהלה בכל שלב משלבי הסולם שבו עלינו. ואלו הבגרות הציבורית והמדינית, הכללית של חילנו היהודי בכללו, עשתה לבלתי־טבעית לגביו מעמד של „גבעונים“ מבחינה צבאית ומדינית ותבעה גיבוש במסגרת צבאית עצמאית מוכרת.

לסיכום הדברים, הריני לאמר שנתגבשה מחדש ונשתרשה עמוק בלב ההרגשה — פרי חיים, הסתכלות והכרה, — כי רק במסגרת של גוף־צבא יהודי עצמאי, בעל זיקה גלויה ומוכרת לאומה עצמאית, עלול להתגלות מלוא היכולת לבנין הכוח של צבא־אזרחים עברי, בהוי שלו, באורו הנכון החיובי.

הַרְקָטָה — כְּלִי-קֶרֶב

(סוף)

בשלהי המאה הי"ט ותחילת המאה הי"ז שקדו חוקרים רבים באירופה ובאמריקה שקידה של ברכה על פתרון הבעיות של התנועה הריאקטיבית. אבל מחקרי-היסוד העיוניים הראשונים בתחום הזה, שהיו אתחלתא של ענף מדעי חדש, הגם ללא ספק של המלומדים הרוסיים המובהקים: הגנ-לויט, קונסטנטינוב, הפרופ' משצ'רסקי וק. צ'ז'לובסקי. להלן מיעטו המלומדים והמהנדסים הרוסיים ליתן דעתם על בעיות התנועה הריאקטיבית — עד בוא המועד, כשתפקידי ההגנה על המולדת הסוציאליסטית הניעום לחזור אל הבעיות הללו כמה שנים לפני המלחמה האחרונה.

* * *

"ידוע ידעתי, כי ה"קטיושות" הרוסיות — הן כלי-איים; אבל כש"קטיושה" זו הטיחה מטח על הפלוגה הסמוכה, ומן המטח הזה כמעט נספתה כל הפלוגה כולה, — נזכחתי כי לא נעצור כוח לעמוד בפני הרוסים".

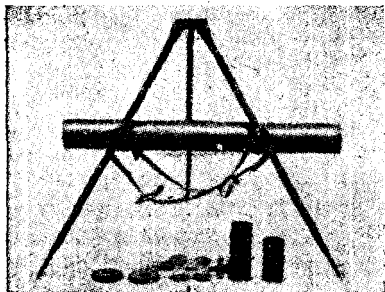
בלשון זו מתוודה האויב — לויטננט גרמני-שנשבה בהרי הקרפטס, הודאות מעין אלו, מפי שבווי האויב, על פעולת ה"קטיושה" שלנו, שהורצו בלשון מתלעלעת מחמת חיות הפחד שעברה עליהם, יכולת למצוא לעתים קרובות בכתבותיהם של הכתבים הצבאיים, הסובייטיים.

"קטיושה" — הלא הוא כינוי של חיבה המקובל בצבא האדום לסוג הנשק שלנו הנודע לתהילה: "הפגנים הרקטיים".

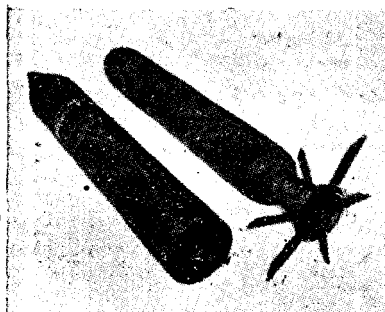
מלחמת העולם השנייה הביאה, כאשר לא הביאה שום מלחמה עד כה, לידי ריכוז אמצעי הקרב ולידי הכרח של תמרון מהיר בטכניקת-הקרבות האדירה הזו. ביתר יחד, הופיעה הבעיה כיצד לחולל נחשול רב-עצמה של אש-ארטילרית ומרגמתית, המלווה את התקפת חיל-הרגלים והטנקים, ולפעמים אף את זו של חיל-פרשים. נמצא שמלבד הארטילריה ה"תותחית" הרי משמשות גם רקטות-הקרב נשק יעיל מאוד לתכלית זו. המחשבה הצבאית-הטכנית של הסובייטים, המסתייעת בתפיסות המדעיות העיוניות בתורת-הנשק מן המתקדמות ביותר, גברה חיש מהר על המשימה לכוון ולטפח נשק רקטי מן הטיפוס היעיל ביותר, והתעשייה האדירה של ברית-המועצות יכלה להספיק לחזית כמות כזאת של "פגזים רקטיים", עד שליחידות-המרגמות הנאדרות בגבורה אשר בצבא האדום ניתנה האפשרות להשיג עצמה של התקפות-אש, קצרות אך מוחצות, אשר לא נודעו ולא תוארו לפני כן⁶.

אשר לעקרונות — אין הפגז הרקטי דהאידינה נבדל במאומה מרקטת-הקרב הקודמת של קונגרייב או קונסטנטינוב. גם המניע והמקדם, בתוככי החלל, הוא אותו כוח עצמו: זרימת הגז הדחוס, הפורצת דרך נקב ה"תא". אבל הרי גם רב-העצמה שבתות-הים דהאידינה, לפי עקרון היסוד של פעולתו אינו נבדל כל הבל מאבי-אבותיו. אלא שעיקרו של הדבר כאן הוא בעצמה הסכנית החדשה, באותה "כמות" נוספת ההופכת כבר להיות "איכות".

6) ממשפט זה אפשר לראות, אגב אורחא, כי הכלים הרקטיים נכללים בצבא-האדום, בארגון של חטיבות הרגמים. ומכאן מקצת הסבר לריבוי הגדול של חטיבות הרגמים באותו הצבא, אשר ידען אך מעט עד 1941 (והכוונה גם למרגמות הרגילות), ואשר בו, נוסף על הבטליונים והרגימנטים של רגמים, שהוכללו במבנה הדיביזיות והקורפוסים, נוצרו גם רגימנטים ובריגדות רגמים בלתי-לויים. — המערכת.

מטיל רקטות M-12 של צבא ארה"ב
קוטרו 4.5 אינץ

קלעירקטות שבשימוש צבא ארה"ב
מימין: קלעירקטה M 8; קוטרו 4.5 אינץ
משמאל: קלעירקטה M 16; קוטרו 4.5 אינץ

מטיל רקטות חד-קני המוצב על כן של מכוני

למעשה אין דיוק היריה משפיע כל השפעה על תוצאות האש.

(7) המאפשר פגיעה וחדירה בקרקע — והתפוצצות בתוכו, דבר המגביר את עצמתה. — המערכת.

מה היא, איפוא, הסגולה המיוחדת של הפגזים הריאקטיביים, ששימושם מצליח כל-כך בשדות הקטל של המלחמה בימינו? כידוע לקורא מן האמור לעיל עשוי הפגז-הרקטה הריאקטיבי „להניע את עצמו” על חשבון הריאקציה של הגזים שהוא הודפס לאחור. משמע, המיתקן להמראתו אינו צריך להעניק לו הדרג-אנרגיה שלא כמו הפגז הארטילרי, הפגז הרקטי הוא בעת ובעונה אחת, כביכול, גם „תוחח” וגם „פגז”, ואל המטרה פעים ישנים יחד. המיתקן להמראת הרקטה אין בו על כן מרתיבותו של כליה-יריה. הנה משום מה יכול מיתקן זה להיות קל, נוח לטלטול ולהנעה ואחרון-אחרון חשוב: מתקן זה הוא, לפי הערך, פשוט וזול, ואפשר להכינו בכמות רבה עד מאוד. ערך עצום יש גם לאפשרות טילטולו: בשעת פעולת-קרב אפשר לטלטל חישי מהר מתקנים כאלה במכוניות, בטנקים, במגררות או במטוסיים מהזית אחת לאחרת. ועם זאת, הפגזים עצמם יכולים להיות כבדים די הצורך ולישאת בתוכם מטען „פוגסי” אדיר כוח.

בשימוש המוני עשויים פגזים ריאקטיביים להפוך במשך רגעים אחדים לשברים חדלי צורה את כלי-השקו הכבדים ואת מתקניו וביצוריו של האויב, ולהשמיד את אנשיו על פני שטחים ניכרים. הודאותיהם של שבויי האויב מעידות על כך עדות חותכת.

בדין הוא לאמר, כי בדרך כלל יש להם לפגזים הריאקטיביים דיוק קליעה מועט. סיבת הדבר היא כי הגזים הנפלטים מן הרקטות לא תמיד מדייקים הם בתנועתם. מלבד זאת, אי-הדיוקים הקטנים ביותר בשעת המראת הרקטה עלולים לשבש במידה ניכרת את קרית-העופה. לבסוף אפילו הרוח, וכל אי-אחידותה של האטמוספירה בשכבות התחתיות, עלולים לשבש את קרית-העופה שלהרקטה שיבוש רב יותר מאשר בפגז הארטילרי.

אבל בשעת שימושם ההמוני של הפגזים הללו, במרחקים קטנים לפי הערך, כשפוגעים פגיעה בשטחים שלמים, הרי למעשה אין דיוק היריה משפיע כל השפעה על תוצאות האש.

המיתקן המשמש להמראתו של „פגז ריאקטיבי“ מורכב, בדרך כלל, מצינור־פלדה קל — הבא כאן תחת קנהו של התותח ה„תקין“ — שצויד הן בכוננת ובאבזורים הדרושים לשם כינון הפגז וכיוונו, והן במנגנון המשמש לעצם מתן ה„יריה“. רבים הם המקרים שבהם, במקום אותו הצינור (הבא, כנ”ל, תחת קנה־התותח) מסדרים מיתקנים־מכוונים פשוטים, בדמות מספר „שפודים־של־פלדה, המרותקים ע”י טבעות — והם מהווים מעין „צינורות“. מספר מיתקנים כאלה שמרכיבים אותם יחד, — על משטח־מכונית, למשל — המאפשר להגיע להמראתם, בבת־אחת, חמשה או ששה, ואף יותר, „פגזים ריאקטיביים“. ה„טעינה“ מבוצעת בדרך הפשוטה ביותר: שמים את הרקטה במקומה המיועד לה, וקובעים בה את המצית החשמלי.

במקרים ידועים הרקטה, — כדוגמת הפגז הארטילרי, — מסתובבת בשעת מעופה סביב צירה. לשם כך חלק מן הגזים, מהפגז הריאקטיבי הדולק, מוסט הצידה, דרך נקבים מיוחדים — לפי העקרון של הטורבינה; והוא הדבר המכריח את הרקטה להסתובב. משתמשים כאן גם בשפופרות־מפלט נטויות, הערוכות סביב קוטר הרקטה, והן מהוות אז זרמה מרוגית של גזים ריאקטיביים של אבקה־שריפה.

דבר הלמד מעניינו הוא כי גם הפשיסטים השתמשו ברקטות שלהם בשדות הקטל. דיש לציין כי מבחינה טכנית אלו הן דוגמאות מעניינות ומושלמות למדי. נציין ביתור את הפגזים הארטילריים, מרחיקי־הטווח, המצוידים, בנוסף, ברקטה, המגדילה גידול בר־משך את טווח־היריה. הרקטה הזאת שומרת את מהירות הפגז לכל יפחת במשך זמן מסוים — ומתוך כך מגדילה את טווחו. במקרה זה הפגז הוא בבחינת רקטה, המתחילה לפעול בשעה שמהירותו של אותו פגז מתקטנת עד שיעור הקבוע מראש.

יש לשים לב, כי בתכונתם למלחמה, התעתדו הגרמנים לנצל את כלי־המטל שלהם להרעשת צבאות האויב ברקטות של גזים. כי אכן התכוננו הגרמנים למלחמת גזים. אכן, פגז־המרגמה, או הרקטה, הטעונים אדי רעל, אין בכך כלום אם לא תפגע פגיעה מדוייקת במטרה. הגזים עצמם הם שימצאו ממילא את בני האדם. לפיכך, מיעוט דיוק קליעתו של הנשק הרקטי לא היה בו כדי להפריע את הגרמנים מלנהל את המלחמה החמימת. אבל הגרמנים גבהלו, למעשה, בפני השימוש בגזים. הם ידעו, כי בתשובה על כך יוטלו על ערי גרמניה פצצות־גזים מן המטוסים⁽⁸⁾. והנה החלו הכובשנים הגרמנים לנצל את מרגמותיהם הריאקטיביות משושלת־הקנים⁽⁹⁾ שלא לפי תעודתם המקורית היא, אלא למלחמת־פגזי־הנפץ־והרסק.

פשוטו של הנשק הרקטי גותנת את האפשרות לפרק ולהרכיבו חיש מהר. בנשק רקטי מתפרק־בנקל כזה מזויינים גם צבאות בעלות־הברית.

קלות־המשקל והעדר הרתיעה בשעת היריה איפשרו את השימוש בכלים הרקטיים ברכיב קל. במיתקנים רקטיים צוידו טנקי־אמפיביים אמריקאיים, שפעלו נגד היפנים בזירת־המלחמה של האוקיינוס השקט. ה„צוות“ מוגן בהם במגן־פלדה מיוחד; והרקטות נפלטות מכמה קנים, היוורים מעל לראשי אנשי ה„צוות“.

מיתקנים רקטיים, שהוכרו לעתים קרובות בעתונות, יש גם במסוסי הקרב האנגליים. הם נצמדים אל מתחת לכנפי המטוס, והרקטות מורקות מתוכם צמדים־צמדים, או במטח־זרזול⁽¹⁰⁾.

(8) אכן, אתראות־איום כאלה, למקרה של שימוש בגזים ע”י הגרמנים בחזית הרוסית, הושמעו מפי צרצ”ל פעמים, קבל־עולם. (למעשה לרגלי חנאי הרוחות, ואף המסיבות האופרטיביות, היתה החזית הרוסית זו שבה עלולים היו הגרמנים להפעיל גזים). — המערכת.

(9) על כלים אלה — ש„הוסוד“ ע”י השם „Nebelwerfer“, דהיינו כלי־מטל לעשן — ראה ב„מערכות“, חוב’ כ”כ”א, עמ’ 95. — המערכת.

(10) כבטנקים הג”ל, כן גם במטוסים, מתאפשרת קביעתם של מקומות כאלה למיתקני־הרקטות הודות לעובדה כי הנעתן (ה„יריה“) מבוצעת ע”י פעולת־חשמל.

הרקטה משמשת גם למלחמה בסנקים ובמכוניות משוריינות. ה"פיאט" — הוא "מטיל-הרימונים" האנגלי הריאקטיבי הנגד-טנקי¹¹) — מורכב מקנה פלדה קל ובו קפיץ-הלם. משנלחץ ההדק, — משחרר הלו את הפטיש, הנוקר את פיקת תרמיל-המטענית שבזנב הרימון. אותו תרמיל מצית את המטען הריאקטיבי, והרימון נפלט מן הקנה. הרימון של "פיאט" בוקע שריון-פלדה בעובי עד 100 מ"מ.

בכל אלה אין עוד משום מיצויו של השימוש ברקטה במערכות הקרב בימינו. יתרה מזה: למעשה, עוד רבות הנן האפשרויות של הרקטה שטרם נתממשו בחיים.

לשימוש רחב ביותר זכה הנשק הרקטי בצבא האדום, שהיה הראשון שניצל בשדות-הקטל¹²).

רקטה אנטי-טנקית גרמנית הנישאת ומופעלת ע"י חייל בודד

11) על ה"פיאט" — ראה ב"מערכות", חוב. כ"א עמ' 124. — המערכת.
12) מאמרו של הנג'מיר פוקרובסקי אשר ניתן כאן, לא הקיף, בדרך הטבע, במידה הראויה את הנשק הרקטי המגוון — זה של לוחם-יחיד, וזה שבצירופי-מכשירים אדירים — של מעצמות המערב: של בריטניה, וביחוד של ארה"ב. רשימות-ההשלמה הראויות תינתנה בהזדמנות הראשונה. — המערכת.

ברירת בריטניה: בין תביעות הצבא להכרח כלכלי

מתברר עתה שצבאות בריטניה יעלו בסוף שנה זו על המכסה שנקבעה לכתחילה ע"י הממשלה ל-1.100.000 איש. נראה שהממשלה קיבלה את עצתו של לורד מונטגומרי וקבעה, ל"תכנית החומש של הכוחות המזוינים", צבא בן 650.000 איש לפחות, חיל-האוויר בן 275.000 לפחות, וצבא-יב"א בן 176.000 איש לפחות. המכסות הממשיות הנדרשות תעלינה על הנקבעות מראש ב-25 אחוז לערך.

• ולא זו בלבד. יועציה הצבאיים של הממשלה לא היו דורשים מכסות אלו אלמלא חשבו שחילות-המצב של בריטניה שמחוץ לגבולותיה לא יתקיימו בממדיהם הנוכחיים בגרמניה, אוסטרליה, איטליה, יוון, מצרים, ארץ-ישראל, עיראק, הודו, בורמה, יפן ודרום-מערב האוקיינוס השקט.

מצב הגיוס הנוכחי למילוי תפקידים אלה פירושו משבר, בעצם. אם נוציא מהחשבון את היתרה, שנשתיירה מגיוס האומה כולה, עומדות עתה לרשות ה"שירותים" רק שתי קבוצות גיל המצטרפות יחד ל-400.000 מתוך 1.500.000 הנדרשים, לפי המספר המתוקן. המגויס אינו ממלא, איפוא, את מקומו של המתנדב-הסדיר. למעשה, תלויה כל מכסת השירותים הלוחמים במתנדב הסדיר.

בעוד שהצי המשיך בגיוס סדיר כל שנות המלחמה, איתרע מזלו של הצבא הוא זקוק, נוסף למגויסיו, לכוח קבוע של 300.000 איש, לפחות, ומסתבר יותר — של 350.000 כדי להגיע לסך-הכל זה ולקיימו, צריכה הרשמת המתנדבים להגיע ל-4.500 לפחות, בכל חודש. סך-הכל שהושג בין הדשי מאי לספטמבר הוא כשליש, לערך, מהנדרש — 7.634 מתגייסים לעומת 22.500 הנדרשים כמינימום מוחלט.

נראה שגם מצבו של חיל-האוויר המלכותי אינו טוב מזה. לפי אומדנו של לוהד טאָדר, ראש מטה-התעופה, זקוק חיל האוויר ל-300.000 מתנדבים עד סוף השנה. ברור שהוא כבר העלה בדעתו תקן גדול הרבה יותר מן המכסה של 275.000 איש לחיל-האוויר, שעליה הודיע אטלי במרס. לורד פאקנהם מסר בבית-הלורדים שחיל-האוויר הגיע אף הוא רק לשליש ממספר המתגייסים הנדרש. הוא אומר שחיל-האוויר יגיע ל-100.000 מתנדבים בסוף השנה — לעומת 300.000, המספר שנקט לורד טאָדר.

סיכומים אלה יראו דלים עוד יותר בהשוואה למכסות האמריקאיות המקבילות. הצבא האמריקאי גייס 62.000 איש ביוני, פי עשר ויותר ממספר המתנדבים לצבא הבריטי, לחיל-האוויר ולצי גם יחד. חיל-האוויר של צבא ארה"ב מונה 20.000 מטוסי-קרב בשירות פעיל; לצבא ארה"ב 10.000 טנקים, 2.500 תותח-מנוע, ו-1.700 כלי-ארטילריה כבדה.

שפע זה של ציוד שברשות ארה"ב וחיל-האוויר שלה נראה גדול בהרבה מהממדים שנקבעו לכוחות המזוינים של ארצות-הברית בעתיד. לא יפלא, איפוא, אם נשאלת השאלה, שמה יש לעודף זה שייכות כלשהי לקיום הנמשך של לשכות-המטה המשותפות ולהסכמים האחרונים בדבר סטאנדרדיזציה של כלי-הנשק?

אין לראות בדברים אלה משום רמז למשהו לא-הגון או מבשר-רע דוקא, בזה שנוהרים בציוד אמריקאי בימות-שלום, יותר מאשר בזמן מלחמה. חשובה מזה

השאלה, באיזו מידה נצמדים כוחות הצבא הבריטי ע"י כך למדיניות ארה"ב —
וזהי פרשה אחרת.

נראה שהוחלט להעלות את משך-הגיוס ל-18 חודש. אמצעי זה, כשהוא לעצמו, אינו מספיק כל עיקר, אין בו כדי להעלות את מספר האנשים שבשירותים למיליון וחצי הנדרש, ביחוד, מפני שהשכבות שעליהן להתגייס במשך חמש השנים הבאות הן אלו המורכבות מגילים של רמת-הילודה הנמוכה מתקופת השפל של שנות השלושים, והם ימנו רק שליש מהמספר הנדרש. יהיה צורך למצוא קרוב למיליון מתנדבים סדירים מקבוצות הגיל הגבוה יותר — או, אם אין זה אפשרי, להאריך את משך-הגיוס לשנתיים, על כל התוצאות הקשות העלולות לנבוע מכך.

הילכך יוסיפו הכוחות המזוינים לקלוט במשך חמש השנים הבאות את כל עיקרו של הנוער הבריטי הבריא בגופו, בגיל 18—21, עד גמירא: דילול זה ישלול, למעשה, כל אפשרות של פתרון לבעיית כוח-האדם בבריטניה. הכוחות המזוינים יבלעו את האנשים ויסקנו את כל מדיניות-הפנים של ממשלת ה"לייבור".

מתעוררת שאלה חמורה, האם לא הקדימו יועציה הצבאיים של הממשלה את העגלה הצבאית לסוס המדינה והרי במשך כל ההיסטוריה הבריטית החזישה לא ויתרו ממשלות הליברלים והשמרנים, כאחת, על העקרון, המקובל למן ימי קרומול, לקיים יתרון הקבינט והפרלמנט על כל מנהיג צבאי, יהיה מי שיהיה.

הפעם יש רושם כאילו הוזנח אותו עקרון: אדרבה, דומה, שהממשלה שאלה את המטה מהו הכוח המינימלי הדרוש לנוכח התחייבויותיה של בריטניה ושחשובת המטה היתה, כי המספר היעוד של 1.100.000 איש, הנדרש להתחייבויות השוטפות, אף הוא אינו מספיק ואין להפחית ממנו עד ל-1952; ועד אז — תצטרך בריטניה להחזיק קרוב למיליון איש בשירות מעבר-לים.

*

מהן התחייבויות אלה שמעבר-לים?

גרמניה ואוסטריה — 400.000 איש. ראוי שלאחר 1948 נמצא אפשרות להעמיד מכסה זו על מחציתה — חסכון של 200.000 איש.

יציאת-מצרים, ושינויים אחרים במזרח התיכון, יאפשרו חסכון ב-75.000 איש, לפחות, מתוך 175.000 החוגים כיום במזרח-התיכון.

הכוח הנוכחי, 100.000 איש, באיטליה ויון — לא יהיה צורך בו ב-1948.

הוצאת כוחות שונים מהעמדות שבצפון-אפריקה ודרום-מערב האוקיינוס השקט עשויים לחסוך עוד כ-25.000 איש ב-1948.

מסתבר אפוא, שמחילות-המצב הנוכחיים אפשר יהיה להפחית 400.000 איש, בלי לפגוע במדיניות-החוץ של הממשלה. מאידך גיסא — יתכן שיגדל מספר החיילות הנדרשים לכוחות הצבאיים של ארגון-האומות-המאוחדות ואולי יידרשו כוחות נוספים במערב אפריקה ובמזרח. אך דומה שבמאזן הכללי אפשר יהיה בכל זאת להקטין את משמרות הצבא הבריטי עד למכסה הכללית של 700.000 עד 800.000 איש בשנת 1948.

אמנם, הרוסים מקיימים צבא וחיל-תעופה של יותר מ-10 מיליון איש, והם התאימו את מדינות אירופה המזרחית לשיטתם הצבאית. אך מנקודת-ראות כל-עולמית, הרי האמריקאים עושים ממש אותו דבר לגבי הכוחות המזוינים של בריטניה ומדינות אחרות באירופה.

מהחידושים שבצבא הטריטוריאלי הבריטי המחדש

חידוש רב צפוי במערכות צבא המיליציה הבריטי: "דפנס" מספר על מגמות להקנות לחיל זה תפקידים צבאיים קבועים בימי שלום, למילוי החסר בצבא הקבע הסדיר.

אילו ראשי-פרקים לדמותו העתידה של הצבא הטריטוריאלי, אשר יקום לתחיה, כארגון בפני עצמו בבריטניה, בחדשי ינואר—פברואר, 1947, הסתמנו מתוך הודעתו של פ. פ. בלנגר, מיניסטר המלחמה החדש, בבית-הנבחרים בסוף נובמבר. לפי ההודעה, יכיל צבא זה בעתיד לא רק דיביזיות רגלים אלא גם חטיבת צבא משוריין, דיביזיה מוטסת, ושאר החיילות המסייעים הנחוצים. אכן, גם לפני פרוץ מלחמת העולם השניה כלל הצבא הטריטוריאלי דיביזיה משורינת אחת (בקיץ 1939, לפי התכנית אפילו שתיים), אבל דיביזיה כזאת נתקיימה, בעצם, רק להלכה, כי אם אמנם נמצא המספר הדרוש של בטליונים טנקיים בשבילה, הרי עצם ארגונה כחטיבה תזכר רק למקרה שתפרוץ מלחמה! אין ספק, שמעתה יאורגנו חטיבות-השריון של הצבא הטריטוריאלי על בסיס מציאותי יותר, ומתוקן יותר לגידול בשעת הצורך; וכן ירבה מספר יחידות השריון שבנמצא עבודה, היות והרגימנטים של "יומנרי" (פרשי הצבא הטריטוריאלי), ואס-כי לא יהיה חידוש עקרוני לרגימנטים של מכוניות-שריון או אף של טנקים. ואס-כי לא יהיה חידוש עקרוני בהופעת דיביזיות-שריון בקרב הצבא הטריטוריאלי המחדש, הרי בכל זאת תחול כאן, למעשה, תמורה רצינית במידת כוחו המשוריין, הן להגנה מיני-יבשה והן לפעולות מעבר-לים.

חידוש הרבה יותר מפתיע הוא הכללת דיביזיה מוטסת בגייס מיליציוני. עם זאת יתכן, כי מידת האימון והשכלול המקצועי-הצבאי והפזייה-הטכני הנדרשת כאן חורגת למעשה ממסגרת האפשרי בתחומי האימונים וההכשרה של "צבא-חובבים", המסתפק בשעות ספורות של אימון לחודש. ומכאן — הקשר האורגני שבין הופעת מבנה צבא מסוג חדש זה בקרב ה"טריטוריאליים" להכנסת חובת ה"שרות בצבא הטריטוריאלי (למשך חמש שנים, כנראה) לגבי אלה שסיימו את חוק שירותם, כמגויסי חובה, בצבא הסדיר. (ראה בענין זה את הרשימה "לחידוש פני מערכת-הצבא בבריטניה" ב"מערכות" חוברת ל"ז עמ' 92). כי אכן, אלה שהספיקו לקבל את אימונם לדיביזיה מוטסת סדירה במשך-שנתיים — יכול יוכלו לקיים את רמת הכשרתם, למשך חמש שנים נוספות, ע"י האימונים השבועיים וכינוס אחת-לחודשים, לפי הנהוג שייקבע בשביל הצבא הטריטוריאלי.

במידה שיוורמו בדרך זאת מדי שנה בשנה לתוך הצבא הטריטוריאלי החדש "פליטיו" אלה של הצבא הסדיר, יש לחשוב, כדעת המיניסטר, כי לשנת 1950 כבר יכיל הגייס המיליציוני יסוד רב מאוד של חיילי-חובה. ואילו בשנתיים הקרובות עוד רב מאוד יהיה בהן הצורך בהתנדבות, ביחוד של טוראים וסמלים — אף כי גם בין אלה ודאי יהיו רבבות של בעלי ותק צבאי ואף של בעלי נסיון ממשי של מלחמה.

על הרכבו המדויק של הצבא הטריטוריאלי לחטיבותיו, יש לחכות להודעות השלטונות בחדשים הקרובים.

הצבא בתפקידי הבטחון-הפנימי

צירוף הקטעים הניתן להלן לקוח מפרקיה-המערכת ל"רבעון הצבא" של הקצינים הבריטיים, אוקטובר 1946.

הפרק הראשון דן ב"נסיבות-הגעש" בכללן, ואילו השני מדבר במפורש על "תפקידי הבטחון-הפנימי שלנו"; וקשר בולט לעין קיים בין שניהם. נראים מתוך הפרקים גם הרוגז הקיים ללא ספק לרגל הפגיעות הקשות שנפגעו אנשי-צבא בריטיים במצרים, וגם אותיותיו של הנוהג לחשוב ולהגיב לגבי "מדינה עצמאית יידידותית" (כמצרים) אחרת מאשר ביחס ל"אוכלוסיה" טרדנית ואנטי-בריטית" (כפי שמנסחים את הדבר לגבי היהודים).

ההתבוננות בתהליכי המחשבה ובנוסחות הביטוי שבקטעים אלה. מאלפת היא על כל פנים.

נסיבות-געש

שלושה איזורי חיכוכים מצויים כיום בעולם, שלוש נקודות סכנה, לכשתרצו. החשובה שבהן, אף כי אולי אינה המסוכנת שבהן לעת עתה, היא אידיאולוגית הטוטליטריות של רוסיה נגד הדמוקרטיה של מעצמות המערב: קומוניזם מול פאשיזם, כביכול. אין כאן חיכוכים גזעיים, אך עשויים הם להשפיע על התארגנות חדשה לגמרי של האומות. שתי הסכנות האחרות לשלום העולם גזעיות הן ביסודן: האיבה הגדלה והולכת בין יהודים וערבים במזרח-התיכון, והמערכה העתיקה בין מוסלמים והינדים בהודו.

לרוע מזלנו, מעורבת בריטניה בכל שלוש הבעיות האלה באורח שמן הנמנע להסביר את טעמו, וכל אחת מהן, לפי תורה, נוגעת בצבא. סירובה של רוסיה לשתף כל פעולה שהיא בגרמניה ובאוסטריה; מאמציה לעורר קשיים ביון ובאיטליה; נסיונותיה להוסיף תסבוכת לבעיה מסובכת בלאו הכי בצפון-אפריקה; פעולתה באיראן ואיזמיה נגד תורכיה, כל אלה מרמזים על צרות-שבכוח לצבא הבריטי ועתידים להעמידו בפני תפקידים צבאיים שבמצב הדברים הנוכחי אינו יכול לקבלם עליו. אולם בשעה זו, סכנתן-בכוח של ההתנגשויות הדתיות רבה מזה. עד כה נאלצו הגייסות הבריטיים בארץ-ישראל לטפל בזו אחר זו, תחילה במלחמת-מחתרת ערבית ואחרי כן בטרוריות יהודי, על רציחותיו האפוריות. עתה נראה שגנרל קאנינגהם, הנציב העליון, ייאלץ לעמוד בפני מלחמת אזרחית דתית, ולחילול הבריטיים תהא צפויה פגיעה משני הצדדים אם יתערבו בסכסוך וינסו לקיים את השלום. ברקע אתה רואה את העמים הערבלים האחרים של המזרח התיכון, המגישים את מלוא תמיכתם המוסרית לערביי ארץ-ישראל והמאיימים גם בהתערבות מזוינת.

וכאילו לא די בזאת, הרימה ראשה גם השאלה המצרית. נמשכות התפרצויות-המשטרה המצרית כבר מוכיחה קוצר ידה לעצור בהמונים, שעה שלא ניתן לה יותר סיוע של קציני-משטרה בריטיים ונשק בריטי.

תפקידי בטחון פנימי

המונח „תפקידי בטחון פנימי” המוכר כל כך לצבא הבריטי, ומעורר בו זכרונות כל כך בלתי-נעימים, אינו ידוע, כמעט, לציבור הבריטי. „תפקידי בטחון פנימי” הם אותם התפקידים שממלא הצבא בסייעו בדרך כלל לרשות האזרחית להשליט חוק וסדר. לאשרנו, לא ראוי בבריטניה צורך להשתמש לשם כך בצבא. מזה שנים רבות, אף כי במקרה אחד או שנים לאחר מלחמת העולם הראשונה נקרא הצבא לסייע למשטרה¹⁾.

אולם, מחוץ לבריטניה רגילים ורגילים החיילות לעסוק בתפקידי בטחון פנימי. מאחר שבנסיבות כאלה אין כל צורך להשתמש במטוסים, או שהשימוש בהם מועט, חוץ מצרכי תחבורה, הרי למזלו, אין חיל-האוויר המלכותי נתבע לתפקידים מעין אלה. גם צי-המלחמה המלכותי אינו מועסק בתפקידים כאלה, אלא שבתקופה האחרונה גררה העליה הבלתי-יחוקית לארץ-ישראל גם את הצי לעסקי ביש זה.

תפקידי בטחון פנימי היו מאז ומעולם כסם-המות לצבא. ותהא מה שתהא הפעולה שינקוט הקצין הנמוך בשעת משבר, הרי הוא תמיד בסכנה, שלאחר המעשה יורשע כי טעה בשיפוטו. על פי רוב, ייצא הפורע זכאי, והקצין — חייב בדינו. הנטיה הפאטאלית שלא לנקוט שום פעולה בשעת מהומות, או הדרך הפאטאלית לא פחות מזו, לפעול באיחור זמן, מובן ששכיחות הן יותר בשעה שממשלת פועלים עולה לשלטון, וכבר היה מעשה, במצרים, וקצין אחד שהחליט, בהיותו נתון במצב קשה ביותר, שלא לעשות כלום, קיבל גניפה.

בצבא מוטלת, בדרך כלל, המעמסה, בעיקרה, על חיל הרגלים. חיל שבו אין מלאכת הבטחון הפנימי חביבה לא על הסמלים והטוראים ולא על הקצינים.

בעצם, אין האחריות רובצת ביותר על הטוראים, ואף על פי כן נתונים הם בשעת מילוי תפקידם לאי-נעימיות רבות, מחרפות וגידופים עד רגימה באבנים או בשברי לבנים; מדי נסעם בכביש או במסילת הברזל עלולים הם כל רגע לעלות על מוקשים, להתקל ביריות מן המארב, או באש צלפים. מעולם אינם יכולים להבחין בין ידיד לאויב, ועליהם להיות מוכנים אפילו להתקפת אנשים במדי צבא בריטי או להתנפלות נשים. על הכל, צריכים הם לחכות תמיד עד שיירו בהם או יפציצום. אויבם האלמוני יורה בהם תמיד ראשונה. בנסיבות כאלה, שמעולם לא ביקשו אותן ואין הם אחראים להן כלל, מסתבר כדבר המובן מאליה, שמחובת החיילים הבריטים לשמור על קור-רוחם, ובשום מקרה לא הותר להם לנקוט אמצעי תגמול ללא-פקודה מיוחדת. חייבים הם לגלות סבלנות של אי-יב עם קור-רוח של מלאכים. וכל אלה — במינימום של שינה ותחה לחץ בלתי-פוסק.

כרי שהקצין נושא עם אנשיו בכל הקשיים. אך על כולם, ויותר מכולם, עליו להחץ והאחריות הנוספים, הנופלים תמיד על שכם המפקד. וזאת מפני חובתו להיות מוכן ומזומן, בכל רגע מרגעי היום הלילה, להחליט כהרף עין אם מוצדק או בלתי-מוצדק השימוש בנשק שאנשיו — כחיילים — מוויגים בו באורח ליגלי. במלאכה מסוכנה, הורסת עצבים ומתישה כזו, הרי המעט מן המעט שהקצינים והחיילים כאחד זכאים לצפות לו, היא האהדה הלבבית המתמדת של בני ארצם, ועל הכל תמיכה בלתי-נרתעת של הרשויות האזרחיות המקומיות והממשלה הברי-

1) דבר זה אירע בימי שביתת הרכבות והשביתה הכללית שבאה אחריה בשנת 1926.

טית. אם נדון לפי הדברים שנאמרו בויתוח על ארץ-ישראל בפרלמנט, ב-31 ביולי.
הרי שהושמה תקוה כזו לאל.

כיום, כבר עסוק רוב חיל-ההרגלים הבריטי בתפקידי בטחון פנימי, או שהוא
עלול להידרש לכך בכל עת ובכל שעה. זהו מצב הדברים, בשעת כתיבת הרשימה
הזאת, (ספטמבר 1946) ביפאן, סין, איי הודו המזרחית, מאלאיה, סיאם, בורמה,
הודו, ארץ-ישראל, פרס, אוסטריה, גרמניה, יון ואיטליה. בכל אחת מן הארצות
האלה נתונים חיילים בריטים יום יום ללחץ בלתי-טבעי זה, תוך סכנות מות
וריסוק אברים, שודאי אינן צריכות ללוות את מלאכתם בימי שלום.

תפקידי בטחון פנימי הם אולי פחות נעימים ויותר מסוכנים בארץ-ישראל
מאשר בכל מקום אחר, אף כי נראה, שהמהומות העדתיות בהודו, שציפו להן מזה
כבר ושפרצו לראשונה בכלכותה, מעמידות את החיילים שם בפני מצב דומה.
מעולם לא היו חיילות בריטיים נמונים ללחץ כבד יותר במשך זמן ממושך כל כך,
כאשר ראינו בארץ הקודש, שאין השמחה שרויה בה כלל. ועם זאת נדחפים הם
עד מעבר לתחומי הסבלנות האנושית לא רק בשל פעולותיה של כנופית טרוריסטים
ומרצחים המופקרת ביותר מכל הכנופיות שהסתתרו מעולם מאחורי סיסמה פוליטית
או אידיאולוגית שהיא, אלא גם בשל עמדתה האדישה וחסרת ההחלטה של
האוכלוסיה היהודית בארץ-ישראל. וכשפרסם גנרל ברקר, המפקד הצבאי האחראי
לארץ-ישראל, פקודת יום לחילותיו, בה נתכוון להדריכם בהתנהגותם — לא זכה
לתמיכה יתרה מצד הממשלה הבריטית.

אילו הוטל על המותחים בקורת על החיילות המועסקים בתפקידים כאלה
להתנסות נסיון בלתי אמצעי, כדי לדעת את משמעותה של מלאכה כזו במוגר-
האוויר הטרופי של ארץ-ישראל או כלכותה, אין ספק שנסיון-שלי-ממש מעין זה
היה מועיל להם במהרה לשנות את עמדתם.

כמה מצער הדבר, שבשנה השניה לשלום עוד יש הכרח להעסיק אלפים כה
רבים של אנשי-צבא צעירים — קצינים ושאר-דרגות — במלאכה המונעת אותם
מלהמשיך בלימודיהם ואימוניהם הצבאיים! רובם הם, כמובן, חסרי-נסיון ומתוך
כך עוד אינם בוטחים בעצמם, העדר קצינים נמוכים, מאומנים ובעלי נסיון, מטיל
מעמסה גדלה. הולכת על קציני הצבא הסדיר שנשארו בתפקידם ביחידות, לאחר
שש שנות מלחמה, מחמת הדרישה הבלתי פוסקת לקציני-מטה.

למען ציון לא אַחֲשֶׂה וְלִמְעַן יְרוּשָׁלַיִם לֹא אֶשְׁקוּס עַד יֵצֵא

כַּנְגָה צְדָקָה וְיִשׁוּעָתָה בְּלִפְיֵי יְבָעֵר. וְרָאוּ גוֹיִים צְדָקָךָ, וְכָל בְּלָבָיִם

בְּכוֹדֶךָ וְקָרָא לְךָ שֵׁם קֹדֶשׁ. — לֹא יֵאמָר לְךָ עוֹד צְלוּבָה וְלֹאֲרָצֶךָ

לֹא יֵאמָר עוֹד שְׂמֵמָה, כִּי לְךָ יִקְרָא חֶסְדֵי-יְהוָה וְלֹאֲרָצֶךָ בְּעוֹלָה —

עַל חוֹמוֹתֶיךָ יְרוּשָׁלַיִם הִפְקַדְתִּי שׁוֹמְרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה —

צָבְרוּ צָבְרוּ בְּשָׂעָרֵים, פָּנוּ דְרָךְ הַצָּדִים, סִלְּוֹ הַמִּסְפָּה, סִלְּוֹ מֵאֲבָן

הַרְיָמוּ נִס עַל הַצְּמִים.

(ישעיה, ס"ב)

ספרות הפרטיזנים היהודים

א.

תנועת הפרטיזנים היהודים בשנות המלחמה באירופה טרם מצאה את ביטויה המלא. תחילה הסתננו אלינו הדים מעומעמים על תנועה זו, אחר כך התחילו להגיע האנשים עצמם, שלקחו חלק בפעולות ההתגוננות והנקם, ולכולנו זכורים הופעותיהם של הראשונים מביניהם, שזכינו לראותם בתוכנו. לכל אחד מהם היה מה לספר, וכבר בדבריהם הקצרים והמקוטעים שנאמרו בחפזן, בעצבנות ובצורה לא מסודרת, בלט השוני שבין אחד לשני. לאלה מאתנו, שהקשיבו לדבריהם וניסו ללקט פרט לפרט כדי לצרפם לתמונה שלמה, הוברר, שהופעה זו של התגוננות יהודית בשנות המלחמה לא היתה אחידה בכל רחבי הגולה. נרשאה יגקו אמנם ממקור אחד, מהשנאה היוקדת לאויב ומלהט אהבת ישראל ולכבודו, אולם שונים היו הפלגים, שהשתפכו ממקור זה, ובערוצים שונים זרמו גילויי רגשותיהם של בתורים ובחורות בישראל, אם כי נבעו כולם ממבוע אחד.

במשך הימים באו הדברים על ביטויים בצורה מסודרת, תחילה — רשימות קצרות, אחרי כן החלו אחדים מנושאי ההתגוננות למסור את זכרונותיהם ורשמיהם בצורת ספר. כיום לפנינו כבר כמה ספרים של פרטיזנים ולוחמי המחתרת, אשר לפיהם ניתן ליצור מושג על התנועה וגילוייה השונים. חלק מספרים אלה הוקדש רובו ככולו לעצם הפעולה של הלוחמים, כמו ספרו של אברהם לידובסקי "ביערות" (הוצ' הקיבוץ המאוחד), ספרם של האחים טוביה וזוסיה בילסקי, עם שם דומה, "יהודי יער" (הוצ' עמ"עובד); חלק שלם בספרו של אברהם סוצקובר "גיטו וילנה", שהופיע ביידיש (הוצ' ארגון יהודי וילנה בצרפת) מוקדש לארגון הפרטיזנים בעיר זו ולפעולותיהם. תחילה בעיר עצמה ואחרי הורבנה — ביערות; בטבע הדברים מדובר הרבה על אותה הפעולה בספר שני, שנכתב על גיטו וילנה, בספרה של רוקה, "להבות באפר" שיצא בארץ (ספרית הפועלים); כאן מסופר רק על הפעולות בזמן היות הארגון בין חומות הגיטו; הספר מסתיים ביציאתם של שרידי הלוחמים ליער, והוא מחייב המשך. ישנם תאורים שונים על הקרבות מפי משתתפים בגיטו ורשה, והדברים, שנשלחו ממקום המעשה, לוקטו בנאמנות על ידי מלך ניישטט בספרו הרציני והחשוב, "חורבן ומרד יהודי ורשה" (הוצ' הועה"פ של ההסתדרות); ויש התאור של עלילת התגוננות זו, שהביאה אתה צביה, וחבל שהוא טרם קיבל את עיבודו הספרותי, והוגש לציבור שלנו לפי שעה רק בצורה של רישום דברי הנואמת. ראויה פרשה זו של מרד ורשה, שמשתתפיה יגישו אותה לציבור שלנו באותה הצורה, בה קראנו כבר את פרשת וילנה, אשר גם היא כמו פרשת ורשה — אין להעריך כלל את חשיבותה, החינוכית לגבי כולנו. יש אמנם סיפור הדברים, בצורת ספר ובאופן מרוכז, שנמסר על ידי אדם "גיטאות וארשה — צ'נסטוכוב" (הוצ' ספרית הפועלים), אולם הדברים נאמרו בו בלאקוניות ומורה ובהתגברות ניכרת של הכותב. על עצמו ועל רגשותיו, הוא טעון פיתוח והרחבה. אותו ספר הציב יד וזכר לפרשת ההתגוננות במקום יותר קטן, צ'נסטוכוב, פרשה, אשר גם היא, כמו פרשת ההתגוננות בורשה ובוילנה, ראויה שנדע אותה ונזכרנה. כן נמסרה בספרים שונים פרשת ההתגוננות של עיר אחרת, שגם שמה רשום לנצח בפרשת התהילה הטראגית של האיבקות נואשת. הלא היא בנדין, ועליה סיפרה לנו רניה בספריה "בנדודים ובמחתרת" (הוצ' הקיבוץ המאוחד) וד. ליוור ב"עיר המתים" (הוצ' נ. טברסקי). פרק אחד של מרד ורשה, ההתקוממות הראשונה של 18 לינואר 1943, נמסר בבהירות רבה ובפשטות בספרה המרתק של שרה ארליכמן "בידי סמאים" (הוצ' המשמרת

הצעירה). כל אלה, לוחמים ואנשי מחתרת, והכותבים — ובעיקר הלוכתוב — עם הרפתקאותיהם, כוח ההקרבה העצמית והאומץ הרב, הם בעצמם יכולים לשמש נושא לסיפור מעוצע על גבורת בני־ישראל ובנותיו בימי השואה. יש ואתה מוצא את התיאור כתוב בידי אדם שלא שיתף את עצמו במעשה והוא מוסר, איך נראו הדברים להמון בגיטו, לאלה שעמדו מחוצה לארגון המחתרת. תאור כזה ניתן ביומנה של הנערה הצעירה מרי ברג „גיטו ורשה“ (הוצ' ג. טברסקי), שנכתב והופיע תחילה בשפה זרה ובארץ רחוקה, ואשר בו אתה רואה, איך נשתקפו פעולות המחתרת בעיניו של איש מהצד, שהרגיש בהן והתפעל מהן, אולם את הדרך אל נושאיה לא מצא.

הרשימה אינה מלאה. בכמה מספרי העדויות על השנים האיומות, שהופיעו וממשיכים להופיע, אנו נתקלים בתאור זה או אחר של פרטים שונים בפעולות המחתרת, ויש להודות, שהספרים, שהופיעו כבר, אינם נותנים לנו עדיין את הכל. כן לא זכינו עדיין לשמוע את פרשת ההתגוננות בביאליסטוק, עיר, שאין לשכוח אותה, כשאנו מעלים את הפרשה הזו, ואנו ציונים לפי שעה מהערות מקוטעות, שאנו מוצאים פה ושם, כמו בספריהם של מ. גיישטט ושל רוזיקה, או במקור אחר, הרואה את הדברים בשפופרת לא־ציונית; הוא הדין לגבי קרקוב, עיר אשר בה הופיע הארגון לראשונה בהתקוממות גלויה, אולם, ספרים אלה, נותנים לנו כבר את האפשרות לראות בקווים כלליים את ההופעה הגדולה של ההתגוננות בישראל בשנות המלחמה.

אין אנו באים כאן לספר לקורא את כל מה שסופר לנו בספרים שהזכרנו, ולהעביר לפניו את עלילות הגבורה ואת פרטי המעשים שנעשו. את אלה הוא ימצא בספרים עצמם. כוונתנו לנסות להסיק מסקנות כלליות אחדות. בראש וראשונה עלינו לברר לעצמנו, כיצד ראו את מטרחה המתגוננים בעצמם, שנית — מה היה מעמדם בתוך יערות הגיטו, ולאחרונה — מה היה מקומם ומבנם בין לוחמים אחרים, לא־יהודים, שלושה אלה יתנו לנו את הקווים הכלליים של הופעת ההתגוננות. בספרים שציינו למעלה, נמצא חומר מספיק, כדי לענות על שלוש שאלות אלו.

ב.

שונה היה גורלה של תנועת ההתגוננות בגולה במקומות שונים ושונות היו המטרות. צורה אחת ומטרה אחת היתה לארגון הפרטיזונים בורשה ובוילנה, אם כי גם בין שתי ערים אלו היו, כנראה, הבדלים. שונה מן הקצה אל הקצה היתה התנועה, ברוסיה הלבנה, שעליה מספרים האחים בילסקי, והופעה אחרת, שונה מן השתים, היתה זו, שעליה מספר א. לידובסקי, שוב פעם ביערות רוסיה הלבנה.

הלוחמים בוילנה ראו את עצמם קשורים לחיים ולמות עם הגיטו. הם לא חשבו על הצלת עצמם. הם ראו בעינים פקוחות את הצפוי ליהדות פולין וליטא כולה, ותפקידם הסתמן לפנייהם בהתגוננות נואשת ברגע האחרון ובהתכוננות ביועדין לרגע זה. הם התכוננו לקרב תוך ידיעה ברורה, שאין כל סיכויים לנצחון, שלהם לעצמם אין כמעט תקנה להציל את נפשם. הקרב צריך להתחולל בתוך הגיטו עצמו, ורק בזמן שהגורמנים יבואו לבצע את ההשמדה הסופית, וכחוצאה מקרב זה ינסו המגינים להתפרץ ליערות ולמשוך אחרים אתם. המטרה היתה — מאבק על מות של כבוד. ואלו היציאה ליער לפני בוא הזמן — היה בה רק פתרון ליחידים, ואת זה דחו, אלא אם כן תבוא יציאה כזו אחר ההיאבקות. לכן סירבו לצאת ליערות, גם כשנדרשו לכך על ידי פרטיזאנים רוסים, שעמדו אתם בקשר (רוזיקה, עמ' קסא, ריו).

לאור החלטה זו, שנחבלה ע"י המתכוננים להגנה בוילנה, יש משמעות מיוחדת לעובדה, שכמה מהאנשים, שהועמדו בראש הפעולה, ושנמצאו כבר קודם לכן מחוץ לגיטו במקום בטוח, ויתרו על האפשרות להציל את נפשם וחזרו לגיטו, כדי להתכונן לגורל הטראגי, אשר בחרו להם בעצמם. אותו הלך הרוח היה במקום אחר, בבנדין,

וגם פה יש לציין במיוחד את נכונותם של החלוצים של הצלה, ויתרו האנשים על הצלתם הם, ולא השתמשו באותן הדרכיות. שהיו כבר בידיהם ואיפשרו להם להחליץ ולעלות ארצה. (ד. ליוור, ע' 109).
כזה היה כמובן הלך הרוחות של מגיני ורשה שנתנו את האות ואת ההדרכה לכמה גיטאות אחרים. קשה לנו להסיק מסקנה ברורה על עמדתם של אנשי המחותר בעיר זו, כי כאמור, טרם קיבלנו עדות ספרותית-מלאה ומקיפה מפי המשתתפים, אשר ניתן להם כבר לסקור את הדברים אהורנית. אולם, אם נצרך את הדברים, הנמצאים ברשותנו, ובראש וראשונה את מסקנותיו של מ. ניישטט, שליקט עדויות שונות, ניתן לאמר, כי אנשי הארגון בודשה תלו תקוות — אם כי קלושות מאוד — גם בתכלית הממשית של הקרב וראו בו דרך להתנגד לגרושים ההמוניים (מ. ניישטט, עמ' 17).

אותו הלך רוח היה גם במקומות אחרים, בהם ניתנה ההדרכה הכללית על ידי הארגון בגיטו ורשה ושליחיו הנוודים. אדם מספר, שגם בצ'נסטוכוב עמדו אנשי המחותר בגיטו תחת אותו האלחץ מצד הפרטיזאנים הלא-יהודים, אשר עליו מספרת רזניקה, בדבריה על הארגון בוילנה. אנשי פ. פ. ר. (מפלגת הפועלים הפולנים) דרשו להוציא את כל הנוער היהודי מהגיטו ליערות, כלומר הציגו את אותה הדרושה, שבאה אל אנשי וילנה מצד המפקד הפרטיזאני הרוסי מארקוב, אולם, "עיקר מאמצינו היו מרוכזים לא בפעולות פרטיזאנים, אלא בעזרה לגיטו" (אדם, ע' 120).

בכל המקומות האלה היו גם נסיגות להוציא ליער פלוגות, שיעודן היה לשמש בסיסים לארגון בגיטו ולבוא לעזרתו בשעת צרה. אולם — הדבר לא נעשה, וכנראה לא יכול היה להיעשות בממדים רחבים. לא מעטים היו הכשלונות, וגם מה שנעשה הסתיים באופן טראגי ולא השיג את המטרה. במקום אחד נפלו היוצאים בידי בוגד, שמסרם לידי הגרמנים (ד. ליוור, ע' 123); במקום שני היתה הפלוגה, שאליה באו ליער, סתם חבורה של אנשים מזויינים, מחוסרי כל אופי פוליטי, שואפי הרפתקאות, שחיו על הכיזה (אדם, ע' 83). לבסוף התגברה הדעה, שאין שחר לפעולה ביערות, ואין, טעם למלחמתם של יהודים ביערות, כשהמוני העם, שלמענם נלחמים, מושמדים והולכים" (שם, ע' 84).

הנסיגות לצאת מהגיטו נפסקו.

במקום אחד אנו מוצאים הדים מתכניות רחבות, שהיו למארגני המחותר, טרם התיאשו מהאפשרות של פעולה רחבה ביערות. ד. ליוור מספר, כי מרדכי אניליביץ, שביקר בבניין כשליח הארגון הורשאי, מסר, "שהמרד יפרוץ בעת ובעונה אחת בכל המקומות" (ד. ליוור, ע' 82), ולאנשי בניין היתה תכנית גדולה, "להקיף את הגיטו בחגורת מוקשים, ובהתנפלות הראשונה לפוצצם יחד עם הנאצים" (שם, ע' 123). אם באמת היו תכניות כאלו או לא — קשה לנו לאמר זאת בוודאות. מכל מקום לא ניתן להן להתגשם. ה"אקציה" הגדולה, האחרונה והמכרעת, באה במפתיע, הכוחות היו מועטים, לא היתה עזרה מבחוץ, מצד הלא-יהודים, ולא היו בנמצא אותם בסיסים יהודים מחוץ לגיטו, שעליהם חלמו תחילה. ובמאורח באה המסקנה העגומה, אחרי הסיום הטראגי של מרד ורשה: "נתברר שוב: באיזו מידה חשוב, העורף, ושמרד הגיטו היה מגיע לכרי ממדים אחרים, אילן היו לנו פלוגות רבות ביערות, שיכלו לבוא לעזרת הלוחמים (אדם, ע' 112).

לוחמי צ'נסטוחוב רצו ללמוד לקח מהנסיגות המר הזה, ואמנם הוציאו פלוגות די גדולות ליערות, אשר תפקידן, "ליד פעולתן הרגילה, היה לחוש לעזרת הלוחמים, בשעת פעולות החיסול, שהתכוננו להן" (שם, ע' 113). אולם, גם כאן אחרו, קצם של אנשי המחותר בפנים הגיטו היה דומה לקצם של אנשי המחותר בבניין, שהושמדו בכונקרים, תוך עינויים התעללות. ואז התגלה הצד השני של כל הטראגיות בגורלו של הלוחם היהודי. אותן פלוגות יהודיות, שיצאו ליער כדי לחוש לעזרת הגיטו לכשידרשו לכך — "אבדה להם אחרי השמדת הגיטו ולוחמיו משעתם העיקרית, ההסתדרות הלוחמת בגיטו, ועם זה — כל טעם קיומן".

הופעה אחרת לגמרי אנו מוצאים בספרם של האחים בילסקי "יהודי יער". ואין פלא בכך. לוחמי וילנה וורשה היו חניכי תנועות הנוער היהודיות. היה להם חינוך ציבורי, ולפניהם — יעוד גדול. היתה דרך רעיונית, היה מאבק עם עצמם על דרך זו. הם הורגלו לכך, שתוכן חייהם הוא — שליחות חלוצית והגשמה עצמית והם הטילו על עצמם בעת הצרה הגדולה את השליחות, שדברנו עליה קודם. הם ויתרו על הצלתם הם, גם עזבו את מקומות ההצלה, שהיו להם כבר, ואת אפשרויות ההצלה, שעמדו לפניהם. אלה מהם, שהיו מחוץ לגיטו, חזרו אליו לשם ארגון פעולת ההגנה. אלה, שנארו בתוקף תפקידם בחלקים האחרים, — ערגה נפשם לחיים בתוך עמם, והיו מרים וקשים כאשר יהיו, ולא פעם היו מתגנבים לתוך חומות הגיטו בכדי להתחמם באוירה ביתית, אחרי הזרות הקרה והאכזרית, שאפפה אותם בחוץ. יש איזה צליל עמוק ומלא תוגה בדבריה הפשוטים של רוז'קה, שנאמרו כלאחר יד: „בגיטו היינו שרים הרבה ובכל ההזדמנויות“, ואין אתה יכול לחשוב בלי רעידה בלב על שירה זו; קל לתאר את הבדידות האיומה ואת הדכדוך הנפשי של אלה, שהתחפשו כ„אריים“ וחיו מחוץ לתחומי העברות, אם נמשכו אל השירה הזו בסימטאות הגיטו, כאל מקור חמימות ואור.

האחים בילסקי — כפי שהם מופיעים בפנינו בספרם — אינם לא אנשי תנועה ולא נושאי חזון. גבורי סיפורם אינם מגשימה של אידיאה, לא במשמעות הרגילה של הגשמה בהוי חלוצי מימי שלום, ולא במשמעותה העילאית של הקרבה עצמית בימי מלחמה. הם אנשים פשוטים, בני העם, חזקים ובריאים, מלאי אהבת חיים וחדורי שאיפה פשוטה, אלמנטרית ובריאה — לחיות כבני חורין. בטבע הדברים, לפי צו של אינסטינקט בריא אין הם רוצים בחיי עבדות והשפלה אף ליום אחד. הם אינם הולכים מלכתחילה לגיטו, אלא מתרחקים ליערות כדי להציל את חירותם ואת חייהם, ומחשבתם של בני העם האלה נתונה לא רק להם לעצמם. מגמתם היא — להוציא אליהם עד כמה שאפשר יותר יהודים מהגיטאות; קודם כל — קרובי משפחה, אחריהם — קרוביהם של קרובים, להביאם בהסותם ולחיות יחד אתם. ידידים, מכרים וסתם יהודים. הם מרכיזים מסביבם לא רק לוחמים, לא רק נוער, המסוגל להחזיק בנשק, אלא גם זקנים וחולים, נשים וטף, משפחות שלמות. הלוחמים מהווים רק חלק מהאוכלוסיה המזורה של ישוב יהודי נודד ביערות, ובמגע עם כוחות פרטיזאניים רוסיים הם עומדים בתוקף על זכותם להשאר בצוותא עם אלה, שאותם הצליחו להציל, ולא להרשות את ההפרדה בין הלוחמים לבין העדה הנודדת כולה. רשתם פרושה על גיטאות שונים ביערות רוסיה הלבנה, לידה, נובוגרודוק, איויה.

לא תמיד נשמעים להם יהודי הגיטו, ולא תמיד הם מסכימים לצאת מהגיטו ליער. יש ואלה שיצאו — לא עמד להם כוח להמשיך בחיי היער הקשים והם חוזרים, תוך אשליה, שבגיטו ישמרו על חייהם, אותה האשליה, שריפתה את ידיהם של המונים רבים בגיטאות הגדולים (בילסקי, ע' 153). הופעה זו של מחנה יהודים גדול ביער, מחנה של יותר מאלף ומאתיים איש, — היו בה הרבה גילויים של אומץ, של שאיפה לחיי דרוו, של גאווה יהודית, וגם שפע של אהבה לזולת, של אהבת ישראל, של משפחתיות מסורתית יהודית. הלוחמים, ראשי התבורה, לא נלאו ולא נתעייפו במאמציהם להציל יהודים מהשמדה פיזית, גם עמדו, כאמור, בתקיפות על זכותם לשמור עליהם בתוך היער ולא להיפרד מהם. עד להתבצרות התנועה הפרטיזאנית הרוסית באותם מקומות, ראה מחנה זה את תפקידו העיקרי לא במלחמה ישירה נגד הגרמנים, ולכן גם לא התפרץ להתנגשות אתם ולמעשי חבלה רציניים. העיקר היה — הצלת יהודים, שמירה עליהם ולכללתם, ויחד עם זה — מעשי נקם כלפי גויים מהסביבה, שידם היתה ברציחת יהודים. כאן לא ידעו רחם והשמידו משפחות שלמות, ואתה מתפלא לאותה החלטיות וזעמת

ואותה חומרה, שגילו במעשי הנקם אותם האנשים, אשר עשו כל כך הרבה למען הצלת החלש והגשת עזרה לזקוק לה. אותה חומרה גילו גם כלפי יהודים, שחטאו בפנים המחנה, כלפי פורקי עול המשמעת, כלפי אלה, ששלחו ידם בביזה והשפילו את שמם של פּרטיזאנים יהודים וכן כלפי אלה מפליטי הגיטאות שתטאו כלפי אחיהם בפנים הגיטו (שם, עמ' 75, 99, 155, 226 — 229).

נוכח המצוה החמורה, שגזרו על עצמם לוחמי ורשה ווילנה, — לחזור לגיטו, להישאר בתוכו ולהיאבק בו עד הסוף, — יצרו לעצמם האחים בילסקי וחבריהם מידה אחרת, הפוכה ממנה, יותר פשוטה ונוסף לכך — אולי גם יותר מובנת: „לא להיכנס לגיטו, ומי שכבר נכנס — חייב לברוח... יש אפשרות להינצל“ (ע' 51).

קשה לנו מרחוק לדון, אם יכלה סיסמה זו להתקבל במסיבות החמורות של ורשה ווילנה. יתכן, שהיה משהו מיוחד בעיירותיה של רוסיה הלבנה, שאיפשר את הגשמתה של סיסמה זו. מפליא, למשל, בסיפורם של בילסקי איך יוצאים מגיטאות קטנים אלה אנשים לעשרות בבת אחת ומגיעים בשלום אל בילסקי וחבריו, וכמה קשה היה לקבוצות קטנות מאוד לצאת מהגיטאות הגדולים; כל יציאה — וקרבותיה. ואולי יש לחפש את הסיבה לשוני בין שתי הנוסחאות בהבדל העצום בין נושאי דבר ההתקוממות. שם — נוער עירוני, חניך תנועות ונושא רעיונות נשגבים של גאולה, וברובו צעיר מאוד, מחוסר נסיון חיים ולכן גם מחוסר אוטוריטה בהתחלת פעולתו, וכאן — אנשים מעשיים ועממיים, מבוגרים ומושלמים ביישנותם, העומדים איתן על רגליהם, והנהנים מפני כך מאמונם של בני-סביבתם, המקבלים את החיים בפשטות ונאבקים עליהם, מבלי ליצור לעצמם תורות מסובכות ומעמיקות. מכאן גם ההבדל לא רק במעשה עצמו, אלא גם בצורה בה אלה ואלה מספרים לנו על מעשיהם. החקירה המעמיקה, שאנו מוצאים אצל רדזיקה, למשל, התרבות הגבוהה של הסיפור, הרצון להגיע לידי הבנת הדברים והסקת מסקנות כלליות, מסירת ההיאבקות הנפשית עם עצמה, והצנעת אישיותה של המספרת. אשר גם היא לא היתה מהאחרונים בעצם המעשה. ומאידך — מסירת עובדות כמו שהן, ורק זה בלבד, סיפור המעשה, המציין מקרים ומעשים ללא נסיון להכללה ולמוסר השכל, ויחד עם אלה — גם התפארות נאיבית של המספר בכוחו וגבורתו והדגשת אישיותו ושמו, לפעמים ללא כל צורך.

ד

משהו אחר, משהו באמצע בין הפעולה המכוונת וחדולת המחשבה של לוחמי ורשה ווילנה לבין זו של אנשי המחנה של האחים בילסקי, אנו מוצאים בספרו של א. לידובסקי „ביערות“. אין כאן לפנינו עיר ואם בישראל, עם טרדיציה ציבורית גדולה, עם שפע של כוחות אינטלקטואליים, עם קשרים בין עיר לעיר, עם הרגשת אחריות גדולה מעבר לתחומי הגיטו האחד המבודד. המסופר הוא על עיר קטנה בארצנוביץ, שאין בה לא אישים הוגי דעות בעלי שיעור קומה, ולא איריה של ציבוריות מפותחת ומדריכה ושל אחריות כלפי הכלל היהודי הגדול במקומות האחרים של המדינה. קהלה קטנה, שעברו עליה כל האסונות של אלפי ערים ועיירות באירופה בשנות המלחמה; ובה — קולמן אנשים צעירים, שהתחילו בעצמם, בתוך הזוועה וההשמדה, לחשוב על התגוננות. בלי הדרכה, בלי עזרה, בלי עידוד מהצד עשו כאן בחורים ובהורות בישראל בזעיר אנפין את אשר עשו בממדים גדולים בערים מרכזיות. אותן התחבולות, להבאת נשק, אותה צורה של ארגון חשאי, אותו אימון בנשק, אלא שכאן לא הגיעו לאותה הכרת השליחות הטראגית, שמילאה את נפשות המתגוננים בורשה ובוילנה; לא כלפי הציבור היהודי ברחבי המדינה, וכפי שנובע מסיפורו של לידובסקי, — גם לא כלפי בני עירם הם. לא תיארו לעצמם כאן, שתפקידם הוא להגן על הגיטו בשעתו האחרונה, ואם גם נצצה מחשבה כזו — לא עמד להם כוחם הנפשי להגשימה. אחרי פעולות

ההשמדה שהלכו וחזרו. הגיעו אנשי הארגון בבארנאוביץ' לאותה ההכרה, שהיתה לאנשי הארגון בילינה אחרי הקרב ברחובות הגיטו, אלא כאן לא היה כלל קרב כזה, ואלה מאנשי הארגון שיכלו — יצאו בקבוצות קטנות אל היער ונשקם עמם.

וכאן ביער — שוב פעם לא היה מצבם דומה ל"מחנות המספחתיים", שדיברנו עליהם. אין כל דמיון ביניהם לבין החבורות של האחים בילסקי. הללו באו במספר גדול ולא חזו מבשרם את ההשמדה וההשפלה של חיים בגיטו, ושתי עובדות אלו הוסיפו להם תקיפות, נתנו להם כוח לעמוד מול הכוחות השונים, בהם נפגשו ביער, ולשמור תוך היאבקות על העדה היהודית הגדולה, צורת החיים של פלוגות-משפחה, אשר הם בעצמם בחרו להם.

לא כן עם הפרטיזנים מבארנאוביץ'. אלה באו כמתי מספר, שבורים ורצוצים אחרי כל מה שעבר עליהם, מלאי ההכרה המרה, שרק את עצמם הצילו, בה בשעה שקהילתם נשמדה לעיניהם וההשמדה נמשכת והולכת גם בשעה שהם, הניצולים המעטים, נמצאים במרחק מה ממנה ביערות. לכן היתה עמדתם כה רופפת, וכה חלשים היו מול הכוחות, שקמו נגדם ביער. לכן כה רבה העצבות הנסוכה בסיפור כולו, התוגה הרבה, שליוותה את אנשי הארגון הזה בכל דרכם, שהרעילה את קיומם גם בימים של היאבקות מעשית עם האויב, גם בזמן הפעולות המוצלחות שעשו ביער, גם כשיכול היה להיות אצלם סיפוק של נקמה ושל תגמול. והספר הקטן, בפשטותו ובעצבונתו, מוסר אולי יותר מכל הספרים האחרים, שנכתבו על האיפופיה של גבורת ישראל בשנים אלה, את גורלם המר של בחורים בישראל, הן בשעה שהם נתונים כליל להתעללות זידונית והן בשעה שהתאזרו כוח להגן על עצמם, על חייהם וכבודם. למגינים בערים הגדולות היה הסעד הרב, הרוחני והממשי, של ארגון גדול, ההרגשה של כלל גדול החי אתם יחד בצוותא, של חוסים חזקים, המקשרים אותם עם חברים רבים וגאמנים למחשבה ולנשק. לאנשי בילסקי היתה הרגשת-כוח של ציבור גדול, בטחון עצמי ותקיפות בעמידה על ענינם. ואלו כאן, למגינים מהעיר הקטנה, שהגיעו לדרכם בכוחות עצמם ובמספר זעום של אנשים, לא היה לא הסעד הראשון ולא השני, ובכל מערומיה מופיעה כאן לפנינו-הטראגדיה של הדור הזה, הנושם באיירת האבדון, דור שנגזר עליו להיצמד למציאות הטראגית, שנעדה לו במולו הרע, ושאינה מרפה ממנו גם בשעות של עליית נשמה שבגבורה.

ה

עם כל ההבדלים העמוקים בין הצורות השונות של פרטיזניות יהודית, שבאו כבר על ביטויין הספרותי — יש דבר אחד, המשותף לכולן, דבר, שלוחמי ישראל בגולה חזו אותו מבשרם בכל מקום שהיו ובכל צורה שפעלו בה. המדובר הוא — הרגשת הברידות העמוקה, בה היו שרויים הלוחמים היהודים בבית ובחוץ, בין יהודים בגיטו ובין לא-יהודים מזויינים ביער, רגש של בדידות ושל שנאה, שאפפה אותם מצדדים שונים.

האוקלוסיה בגיטו ומועצת הגיטו — אלה לא הסכימו לדרכי הארגון ולעצם מציאותו. דאו בו את סיכון הכלל, חיו באשליות, וחששו שפעולות הארגון ישימו לאגף את תקותיהם. היו מקומות, בהם התנהל הויכוח המר בין הארגון וראשי הגיטו בצורה אנשית, בדרכי שיכנוע והשפעה הדדית, ואם נחזור לסיפורו של א. לירובסקי — נקרא בו, איך שנשים וילדים אוחזים בפני אנשי הארגון, לבל יבצעו את מעשה התגוננות, — הפצצת בנין בתור התחנה הראשונה לפעולה — ואיך, "בהביטו בתינוקות, המתחננים לפניו בדמעות בעיניהם, ובהעלותו על דעתו, כי בהפצצו בית אחד בגיטו אבוד בשעת מעשה היהודים, המסתתרים מתחת לבית..." נמנע האיש מהפעולה, ונשאר יושב בלב מאובן במקומו" (ע' 62). באותו היום, ביום, "האקציה", כשלוחם אחד מתכוון לפוצץ את משטרת הגיטו הגרמנית, מופנות אליו צעקותיהם של חברי הוועד היהודי: "אל תהא גורם לשחיטה"

ע' 61). והקריאות הוממות את האדם ומזנועות פועלה. אחרי זה — תביעת הועד לא לצאת ליערות ולמסור את הנשק, והסכם בין הצדדים, הסכם שהופר ביוזמת ע"י הלוחמים, שהוציאו בכל זאת נשקם מתחומי הגיטו ויצאו בעצמם ליערות. הויכוח היה מר, אך הוא התנהל בתחומי הגיטו עצמו ובדרכים של שיכנוע.

טרם ניתן לנו לעמוד על פרטי היחסים בין הארגון והציבור בורשה. נציין רק את אשר נמסר כבר על האוטוריטה הגדולה, שרכש לו הארגון בסוף קיומו, על שלטונו הרוחני על בני הגיטו, על יחסה של האוכלוסייה להודעותיו והוראותיו. ודאי היו קודם לכן גם שלבים אחרים ביחסים בין הכלל והארגון, ועל אלה עוד יסופר לנו. הממדים הגדולים של הארגון הורשאי ותנופתו הרבה אלה כנראה שהביאו לשינוי היחס אליו ולביצור עמדתו.

ההופעה אחרת לגמרי היתה בוילנה. שם לבשו יחסים אלה צורה מזעזעת. ראשי הגיטו והמשטרה היהודית נלחמו בארגון עד חרמה, נלחמו עד הימים האחרונים, וכל האמצעים היו כשרים במלחמה זו. מאסר אנשי הארגון ומסירתם כבולים לידי גרמנים, הסתת האספסוף של הגיטו, דירבון האינסטינקטים השפלים ביותר נגד המגינים והעמדתם כשונאי ישראל וכמגנודים. בפרשת גיטו וילנה יש פרק אחד, שלא ישכח: מסירת ראש הארגון יצחק ויטנברג לידי הגרמנים למות של עינויים, תחת לחץ האיום, שאחרת יושמד הגיטו כולו, ואתה רואה לפניך את התמונה האיומה של „המון משולהב איבה, טירוף ויצר ההתנקשות, דמיונו כעדר חיות טרף, המזנקות על טרפו... רוב ההמון — השתער... חמושים גרוגים ומטילי ברזל. הם צרו על דלתות הסנדאות, שבהן התכצרו לוחמינו... הרחוב הפך מערבולת גופות נאבקים...“ המסקנה העגומה: „הגיטו שוטם אותנו... לפתע רואה בנו הגיטו אויבים, בוגדים, פרובוקטורים“ (רוז'קה, עמ' קפו, קפז). וההרגשה המרה של חברי הארגון הלוחם: „מבודדים אנו בתוך הגיטו“. (שם, ע' קפח).

זו היתה האיריה, בה עמדו על משמרתם לוחמי הגיטו בהיותם בפנים הגיטו, ובחוץ, ביערות — דברים הרבה יותר מרים. יחסם של פרטיזנים לא יהודים ליהודים שבאו מהגיטאות — זוהי הפרשה המרכזית ביותר בכל המערכה הזו. ספרו של א. לידובסקי מלא פרטים על גבי פרטים על פגיעות ועלבונות מצד חברים לנשק, ועל שפיכת דם יהודים ביער, מעמד של נחותי דרגה, שאסורה להם הכניסה למחנה הפרטיזני הכללי (ע' 102), רצח יהודים, שבאו ליער להצטרף ללוחמים (עמ' 119, 120), התעללות בבחנרות יהודיות, העוברות ממפקד אחד למשנהו, התעללות, שקיבלה „צורה של מסחר בנשים“ (ע' 147), והרגשה מרה של אנשים, שהם מופקרים, כאשר הם יהודים, גם הטוב שבמפקדים, המדריך את הפלוגה היהודית, מתחיל מזה, שהוא לוקח ממנה את הנשק הטוב, שרכשו והכניסו לגיטו בסכנת נפשות (ע' 93).

גם האחים בילסקי יודעים הרבה לספר על פגיעות הפרטיזנים הלא-יהודים ביהודים. „נכנס היי"ש — צפה שנאת ישראל“, קובע בילסקי במקום אחד (ע' 43). אולם היתה לו תקיפות וכוח התגוננות, דבר שלא ניתן לפלוגות הקטנות של פרטיזנים יהודים. בילסקי ידע להילחם על מעמדו ועל כבודו, ידע להשיב מכה תחת מכה, מצא דרך אל המפקדים תראשיים של הפרטיזנים הרוסים והביא לפניהם את תלונותיו בתוקף. הוא ומחנהו ידע לא רק את הסבל, אלא נהנה גם מהכרה ומיחס של כבוד. הוא עמד במערכה קשה נגד המאמצים להפריד בין הלוחמים שלו לבין האזרחים, שלא היו מסוגלים לשאת בנשק, ובסופו של דבר גם הצליח במידה רבה מאוד במאבק זה, אולם הוא מציין חוזר שלא פעם היתה התביעה אליו בדבר הפרדת המחנות מלווה יחס עויין לתבירי המחנה הבלתי-לוחמים, כאשר אלה היו יהודים. למען האמת צריך לציין שבילסקי מוכיר לא פעם בספרו יחס הוגן והבנה מצד מפקדים חשובים של הפרטיזנים הרוסים וגם הגנה מצידם נגד תעלוליהם של אחרים, אולם לא תמיד ניתן לו להגיע בקלות למפקדים אלה, ובינתיים התפתחה מסיבירו המציאות העגומה של איבה.

אין לנו עדיין עדות מהימנה על קורותיהם של מגיני ויילנה ביערות. א. סוצקובר מספר אמנם באריכות על פלוגות אלו, על מעשיהם, מלחמתם, שמות חבריהן, שהצטיינו וכו', אך הוא מתעלם לגמרי מפרשת היחסים ביניהם לבין האחרים, פרט לצייון קבלת-הפנים היפה שעשה לניצולי הגיטו ראש הפרטיזונים הליטאים ביער. רוזקה לא הגיעה בספרה לפרק זה. היא מסיימת ביציאת הלוחמים מוילנה, ורק בהערה צדדית בסוף הספר היא מזכירה את חיסול הגדוד היהודי ביער, ע"י מפקד פרטיזוני חשוב, „תוך רדיפות אנטי-שמיות ביערות ובדמים רבים” (ע' שיה). מלים ספורות אלו מגלות הרבה, וחובה על האנשים, שראו את הדברים בעיניהם וחזו, אותם מבשרם, לספר לציבור שלנו את האמת כולה.

ועוד פרק בתוך מערבולת זו — הפרטיזונים הפולנים — על יחסם הם לפרטיזונים היהודים אין כל חילוקי דעות. עליהם מספר א. סוצקובר, וכאן — ללא סייגים וללא העלמת דברים, והוא מדבר ברורות על רצח יהודים ביערות בידי פולנים לבנים. עליהם מספרים האחים בילסקי, ואומרים בפשטות: „משקמה תנועת הפרטיזונים הפולנים הלבנים, קם אויב חדש לקבוצות היהודיות האלה וההרג מאנשיהם הלך נגדל”. (ע' 88). ועליהם יודעים, כמובן, במיוחד סופרי קורות הלוחמים בשטח הפולני הטהור, ד. ליור, אדם. זו היתה האוירה, בה מצאו את עצמם הלוחמים היהודים ביערות: אויבים שונים מצדדים שונים, וכל אלה — אחרי מה שעבר עליהם בשנות הגיטו, ולגבי חלק מהם — אחרי הקרבות בגיטאות. אם נצרח יחד את כל המסיבות האלה, בהן החזיקו הלוחמים היהודים מעמד, עשו פעולות רבות וחשובות, שמרו על עמדותיהם והצטיינו ולא הניחו ידם גם מנקם והצלה — הרי תעלה לפנינו עליית גבורתם שבעתים. תוך ראיית כל המסיבות האלו יחד נוכל להעריך כראוי את הפרשה הזו, פרשה של גבורת ישראל בגויים, ונציין אותה לזכרון ולכבוד.

תְּפִלַּת נְקָם

(ק ט ע)

קוֹם, הִרְבֵּ אֶת רִיבִי! מַעֲפָר, מְכֹכִים,
צַעֲקוּ לִי דְמֵי עַבְדְּךָ הַשְּׁפוּכִים,
קוֹם, הִאָּב! קוֹם וְטָרֵף! כִּי עַל כֵּן

אָתָּה אָב!

כִּי יֵשׁ קֶץ לַעֲלֵבוֹן עַבְדְּךָ מִצְרָיִם!

וְכִי מֵה יִבְקֵשׁ עַבְדְּךָ, אֲבָא רַם?

רַק לְשֵׁלֶם יְדוֹ אֶל חֶלְקֶת צְנֹאָרִים

וְכִי מֵה בְּמַעֲוֹנִים יִבְקֵשׁ עַבְדְּךָ?

רַק גְּבַת אִישׁוֹנִים יִבְקֵשׁ עַבְדְּךָ,

כִּי בְּגָדָה תּוֹנְתָה וְלָבוֹ עָלְיוֹ מָר,

כִּי הִכּוּהוּ צָרִים עַל אֲדַמַּת הַחֹמֶר,

וְשִׁחְוּ בּוֹ רַקִּים,

וַיֹּאמֶר יְיָ נְקָם.

וַיִּשְׁמְעוּהוּ אֱלֹהִים.

וַיַּחֲרוֹשׁ יוֹם שִׁיָּלֵם.

וּבַחֲנוּגָה נִקְמַתְךָ כְּשֶׁבַת וְחֹדֶשׁ,

בְּאַחַת מִצִּיּוֹנֵי יְיָ: רַחֵם בְּקִדְשׁ.

וּבַהֲרִיק שִׁמְחַת הַגְּדוּלָּה מִסְפָּר,

אֶל תְּאֵמֶר יְיָ, רַחֵם. אֶל תִּקְרָא יְיָ, בְּפֶרֶךְ

אֶל תִּשְׁפַח, אֶל תִּשְׁפַח אֶת אֲשֶׁר עָשׂוֹ יְיָ,

אֶל תִּשְׁפַח לְאֶסֶד. שְׁמָאָה. וְכֵלָוֹ יְיָ.

תִּרְצֶה לְסִנְיָה חֲמַת מְעֻשִׁים,

בְּרוּךְ אֱלֹהֵי הַמַּתִּים.

נ. אלתרמן

„מלחמת בר-כוכבא“

שמאל ייבין, „מלחמת בר כוכבא“
 בצירוף נספחים, הערות, שמונה ציורים וש-
 מונה לוחות, ע"ע 12+רסד, הוצאת מוסד
 ביאליק של הסוכנות היהודית לארץ ישראל,
 ירושלים תש"ו.

פרשת מלחמת בר כוכבא היא בלי ספק אחת הבעיות הסתומות ביותר בדברי ימי ישראל. אין לנו למעשה כל ידיעה ברורה ובלתי נשמעת לשתי פנים, לא על סיבות ההתפרצות האיומה, לכל הפחות על הסיבות הבלתי אמצעיות, ולא על מהלך הקרבות; לא על האישיות המרכזית שניהלה את הפעולות הצבאיות ולא על התנועה בתוך העם שחוללה את המלחמה. אנו עומדים ותוהים, איך קרה הדבר, שמלחמה אדירה זו, שנמשכה שלוש שנים ומעלה והכתה את הישוב היהודי בארץ ישראל הדרומית, כלומר ביהודה, אולי מכת מות, לא השאירה אלא זכרון מעורפל וקלוש מאוד בדורות שלאחר כך, שהסתפקו באגדות מחוסרות כמעט כל גרעין היסטורי אמיתי. התמיהה גדולה אולי עוד יותר כשנשים לב לעובדה המוזרה, ישגם המקורות הלא יהודיים, הרומאים והנוצריים, הם קלושים למדי ואינם לפי גדול המאורע. אין איפוא פלא בדבר, שהחוקרים מגששים עד היום באפילה וכל המחקרים בשטח זה ה„שמא“ בהם מרובה לאין ערוך מה„ברי“. אפייני למצב הדברים הוא, שבשנת 1821 פירסם הבישוף הדני ד"ר פרידריך מינטר ספר קטן על מלחמת היהודים בימי טרינוס והדרינוס⁽¹⁾ ומותר להגיד, שעיקר הדברים שאנו מסוגלים כיום להוציא מהמקורות שבידינו על ענין זה כבר נמצא באותו חיבור מלפני 125 שנה. זה מראה לא רק את איכותו המצויינת של ספרו של מינטר אלא גם את דלות החומר שנתווסף מאז. משום כך יש לברך על כל נסיון חדש לברר את כל הפרשה מחדש מתוך תקוה לבאר ולפתור כמה פרטים נוספים, ולו רק חלק מהטעון ביאור ופתרון.

נסיון חדש כזה הוא ספרו של ש. ייבין. הוא מגולל לפנינו ידיעה רחבה המקיפה לא רק את הנושא כמשמעותו המצומצמת אלא גם את עשרות השנים שבין מלחמת החורבן למרד בר כוכבא ומשתדל לבאר את הסיבות העיקריות שגרמו להתפרצות.

גוף הספר מתחלק לששה פרקים. הפרק הראשון מתאר את הגורמים המדיניים, החיצוניים, והפנימיים, שהיו קיימים בארץ ישראל בין מרד למרד. בעקבות ביכלר מראה ייבין בפרוטרוט, שאין כל מקום לדבר על חורבן ארץ ישראל כולה בימי מלחמת אספסינוס וטיטוס. אין ספק, שרוב רובה של הארץ ניצל אז מתוצאות הקרבות. כן לא היו האבדות בנפש גדולות כפי שנראה מתוך סיפוריו של יוסף בןמתתיהו. מספריו של ההיסטוריון הם מוגזמים, כפי שאפשר להיוכח על נקלה. ייבין מתאר אחר כך את השינויים שחלו באדמיניסטרציה הרומאית על ידי הנהגת משטר פרובינציאלי גמור במקום שלטון נספחות של פרוטקטורט, שנתן מקום לאבטונומיה מצומצמת, ועל ידי כיבוש צבאי תדיר של הארץ. הוא מדגיש את ביטול הסנהדרין כתוצאה מתורבן ירושלים, את השינויים

1) Friedrich Münter, Der jüdische Krieg unter den Kaisern Trajan und Hadrian, Altona und Leipzig, 1821.

הכלכליים שבאו עקב המלחמה ואת המהפכה הרוחנית שהתחוללה בנפש העם. ייבין נוטה להניח, שהיה אישקט בארץ-ישראל בימיו של דומיטינוס קיסר. הוא רואה סימן לכך בטביעת מטבע על „יהודה השבויה” גם בימיו של קיסר זה וחוץ מזה גם בהחמרת יחסו הכללי של דומיטינוס אל היהודים. לדעתי אין מקום להנחה זו. ראשית, המכה שהוכו היהודים בשנת 70 היתה עוד טריה מדי משוכללו היהודים לחשוב על מרידה, ולו רק קטנה, כבר בימי דומיטינוס. שנית, אין להוציא מיחסו החשדני של דומיטינוס כלפי „צאצאי בית דוד” שום מסקנות על נסיונות היהודים להתמרד. הוא הדין בידיעה אצל סוֹטוֹנוֹס, שדומיטינוס נהג חומרה קפדנית בגביית הפיסקוס היהודי עד כדי בדיקה גופנית, כדי להכיר את היהודים המשתמטים מפרעון המס. כל זה אינו אלא מראה את שלטון העריצים בימיו של דומיטינוס. חשדנותו כלפי יהודים „מבית דוד”, שישבו כביכול בגליל, נבעה לדעתי ממקור כללי יותר. אם בכלל יש להתייחס ברצינות לידיעה הנוצרית הזאת, שרית הסיפורים של הברית החדשה עולה מתוכה, הרי היא רק תוליה אחת בשרשרת החשדות שרחש דומיטינוס לגבי כל מה שהגיע אליו מן המזרח. כידוע הופיעו במזרח כמה רמאים בשם נירון, שהתכוננו לעלות על רומי ולכבוש את השלטון. המשחק — כמאמרו של טקיטוס — התחיל עוד בסוף ימיו של אספסינוס או בראשית ימיו של טיטוס ומלך הפרתים נתן ידו לבדאי, כדי לשלם לרומאים כגמולם על נהגם מנהג דומה כלפי ממלכתו. הדבר עורר רוגז גדול ברומי והענינים הגיעו כמעט לידי מלחמה. אולם סוף סוף הוסגר הרמאי לידי דומיטינוס. אין איפוא כל פלא בדבר, שדומיטינוס העריץ והחשדן מטבעו היה ער לכל תנועה וידיעה חשודה מהמזרח ומתקבל על הדעת, שנהג זהירות יתרה כלפי היהודים, ביחוד לאחר מה שקרה בארץ ישראל שנים מועטות לפני כן. אם כן, אין כל צורך להניח, שבימי דומיטינוס קיסר פרצו מהומות בארץ-ישראל. המטבע „יהודה השבויה” מימי דומיטינוס מוכיחה לכל היותר שדומיטינוס ייחס לעצמו נצחון שנחלו אחרים, מנהג שנהג גם במקום אחר.

מה שאין כן בימי טרינוס. בצדק סבור ייבין, שהיהודים בא"י השתתפו במרד הכללי. אמנם אין ליחס ערך היסטורי לידיעה אצל אביראל-פרג' על גדירת לוקאס, מנהיג המורדים במצרים, לארץ-ישראל והשמדתו שם, אולם מוזר היה לחשוב, שארץ ישראל נשארה בימים הנסערים ההם מעין אי שקט בתוך התבערה הכללית. הרי אין ספק, שמרד כמרד היהודים בימי טרינוס, אשר הקיף שטחים עצומים, תוכן והוכן במשך זמן רב, ואפילו נאמר, שמרכז הארגון היה בחוץ לארץ, לא יתכן שהקושרים פסחו דוקא על ארץ-ישראל, שהיתה מטרדם, ולא הכניסו אותה לתוך מסגרת פעולתם. ברור איפוא, שאף היא לקחה חבל במרד וסימן מובהק לכך הוא מניו של לוֹסִיוֹס קוֹיטוֹס לנציב בה. ברבר פראי זה, שדיכא באכזריות נוראה את מרד היהודים בעורף הצבא הרומאי בארם נהרים, נשלח ליהודה, מפני שהראה את כשרונו לדכא את היהודים המתמרדים.

הפרק השני מדבר על עליית הדריונוס לכסא המלוכה ועל תקוות היהודים והמשא והמתן שלהם עם השלטונות הרומאים בדבר חידוש ירושלים היהודית. ייבין מבלטי, בצדק, כפי שעשה גם שירר בשעתו, שתי סיבות עיקריות לפרוץ המרד בימי הדריונוס: החלטה הקיסר לבנות את ירושלים פעיר הלניסטית-רומאית בעלת צביון אלילי ואיסור המילה. את העובדה השניה הוא מדגיש תוך היסוסים מסויימים. לדעתי אין כל מקום לפקפוקים. הידיעה נכונה בהחלט והיא קשורה קשר אמיץ בידיעה על ההחלטה בדבר הקמת Aelia Capitolina. השאלה היא: מדוע אסר הדריונוס את מצוות המילה? ייבין, ההולך במקום זה

בעקבות אלון, מדגיש, שאיסור זה קשור במעמדה המשפטי של הדת היהודית במדינת רומי והוא מבאר אותו בזה, שלא היה שום מעצור חוקי לאיסור, הואיל והדת היהודית לא היתה נסבלת בתוקף חוק מפורש אלא מותרת רק למעשה: „ברגע שנראה לו לקיסר, או לנציבו, שעניני המדינה מחייבים לגזור על קיומה. לא מצא כל מעצור לפעולותיו בחוקת האימפריום“. אמנם נכון הדבר, שהאיסור קשור במעמדה המשפטי של הדת היהודית במדינת רומי. אולם הגדרת המעמד הזה כהיתר למעשה ולא להלכה אינה ברורה למדי. לדעתי חל בימי הדרינוס, ודוקא בראשיתם, שינוי ערכין גמור ומוחלט לגב הדת היהודית מצד קיסר זה. כדי להבין את הדבר עלינו להעיף עין על מעמדה המשפטי של הדת היהודית עם חורבן הבית בשנת 70. נדמה לי, שמעמד זה מתנה על ידי שתי עובדות יסוד הן: חורבן הבית וביטול הפולחן הדתי המעשי בו. שתי העובדות האלה שינו לחלוטין את מעמדה המשפטי של דת היהודים כפולחן מותר (*religio licita*) בתוך מלכות רומי. כי מה היה סימן החיצוני המובהק ביותר לכך, שפולחן דתי מסוים נחשב ברומי על סוג *religio illicita*? הנה אומר ההיתר לקיים את הפולחן המעשי בתוך המקדש כגון הקרבת קרבנות ושאר הענינים התלויים בכך, עבודת מסתורין וכיוצא באלה. בו ברגע שפולחן דתי נאסר במדינה נסגרו מקדשי ואפילו נהרסו, והוא נחשב מאותו רגע על סוג „הדת האסורה“. ולהיפך: סגירת מקדש והריסתו וביטול פולחן שימשו סימן מובהק לכך, שהדת אשר המקדש הפולחן המבוטלים שימשו אותה הפכה *religio illicita*. מנקודת ראות זו יש להביט על חורבן בית המקדש בירושלים בשנת 70. חורבן זה שימש סימן מובהק לכך, שמבחינה מדינית משפטית היתה דת היהודים, במידה שהמקדש שנחרב והפולחן המעשי שבוטל שימשו לה סמל, לדת אסורה. עובדה זו אינה נסתרת על ידי זה, שהממשלה הרומאית לא הפריעה אחרי חורבן הבית בעד קיום המצוות המעשיות. כי עד לימי הדרינוס לא הן שהיוו את הדת היהודית לגבי המדינה אלא אך ורק הפולחן הדתי בבית המקדש: המצב המשפטי הזה הוא, שהיהודים לא עשו מעשה פלילי בקיימם את המצוות המעשיות ואף על פי כן היתה הדת היהודית מבחינה משפטית *religio illicita* ואילו רצו היהודים למשל להקריב קרבנות בירושלים על הר הבית החרב היתה הממשלה הרומאית רואה בכך מעשה פשע ומרידה, אולם אותה ממשלה עצמה לא התערבה בכלל בקיום מצווה מעשית כגון מצוות מילה.

זה היה המצב עד ימיו של הדרינוס. קיסר זה פתח במדיניות פנימית חדשה שהיתה מבוססת על קונפצציה קלסיציסטית-פילוסופית של התרבות האימ-פריאלית. מן הרגע הראשון לעלותו על כסא המלוכה ריחפה לנגד עיני הדרינוס מטרה גדולה אחת: להנהיג את האידיאל התרבותי הזה בכל שטחי החיים של המדינה. הדת לא זו בלבד שלא הוצאה מן הכלל אלא להיפך, היא היתה אחת מאבני-הפינה של התכנית פולה. הדרך להגשמת האידיאל התרבותי הזה היתה הפצת התרבות העירונית של העולם ההלניסטי-הרומאי על כל תופעותיה האמנותיות, האורחיות והדתיות. הדרינוס השתדל להוציא לפועל את תכניתו בקנאות ולא סבל כל דבר שראה בו תופעה זרה ומנוגדת לאידיאל שלו. „את דת הרומאים חיבב ואילו לקדשי נכרים בו“, אומר עליו ספרטינוס, מחבר תיאור חייו (ואגב אורחא — דוקא בהתנהגותו גילה הדרינוס סימנים בולטים של אדם לא-רומאי ולא-קלסי). ברור, איפוא, שכאשר ניגש לפתרון הבעיה היהודית — לא זו בלבד שלא יכול למלא את דרישות היהודים אלא ראה הכרח לעצמו להרחיק לכת מהקיסרים שקדמו לו ולשלול את מנהגי היהודים בכללם כחטיבה אחת המנוגדת ניגוד גמור לשאיפותיו התרבותיות. הוא לא הגביל את האיסור על קיום

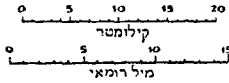
הדת היהודית בתחומי הפולחן המעשי של בית המקדש, כדרך שנהגו הקיסרים מזמן החורבן ועד ימיו, כלומר, הוא לא הסתפק באיסור חידוש הפולחן הזה, אלא הרחיב אותו גם על קיום המצוות המעשיות. בעיר הרומאית-ההלניסטית החדשה, שעתידיה היתה לברא במקום ירושלים היהודית ושנועדה להיות חוליה אחת בשרשרת התרבות האימפריאלית לפי תפישתו של הדריונוס, לא זו בלבד שלא היה מקום למקדש אלהי היהודים אלא גם שאר מנהגי עובדיו, כגון מצוות המילה, היו מנודים מחמת היותם זרים לחלוטין למהות התרבות הזאת. מכאן שאיסור מצוות המילה על כרחו היה מלווה איסור כל המצוות המעשיות בכלל ובצדק הביע ייבין את ההשערה הזאת. כך מתבררת סמיכות הפרשיות המוזרה לכאורה בין החלטת הדריונוס על בנין Aelia Capitolina לבין איסור מצוות המילה הנמסרת במקורותינו.

הפרק השלישי דן בבר כוכבא האישי. ייבין מוכיח שהכינוי הראשון בזמן הוא בר כוכבא ואילו בר כוזיבא הוא מאוחר. אין להסכים לדעה המובעת כאן, שמוצא הכינוי בר כוכבא הוא מקום הולדתו של הגיבור, שיש לחפשו בסביבת הכפר הערבי פאוכב, כארבעה קילומטרים צפונית-מערבית מכפר מנדה שבעמק בית-נטופה. את הנכון מסר לנו למשל אבסביוס מקיסריה בדברי ימי הכנסייה שלו, שבר כוכבא נקרא כך על שהאיר ליהודים ככוכב את חשכת עבודתם. הוא מוסיף אפילו, שבר כוכבא עצמו קרא לעצמו בשם זה. כינויים סמליים אנו פוגשים גם אצל לוחמי החרות החשמונאים ויש להנחית, שבני דורו של בר כוכבא שיוו דוגמא מפורטת זו לנגד עיניהם. כן אין לקבל את ההשערה, שאלעזר המודעי הוא אלעזר הכהן שעל המטבעות. אין לנו שום עדות לכך, שתנא זה היה כהן ואילו נבחר לכהן גדול, ולו רק לזמן קצר, ודאי שהיה נשאר הד כל שהוא לכך במקורותינו. לעומת זאת מסתבר, ששמעון שעל המטבעות הוא בר כוכבא ולא רבן שמעון בן גמליאל.

תיאור מהלך המלחמה עצמה וכל הקשור בו ממלא את שני הפרקים הרביעי והחמישי. „מסתבר, כי סיוורוס פתח את מסעו על היהודים משני צדדים — ממערב וממזרח: הלגיונות שהובאו ממרחקים באו כולם ממערב או מצפון-מערב וקרוב לוודאי שרובם רוכזו בעכו. מצד שני, מלמדות מציאותן של הקיסר בגרש והשתתפותו של הלגיון שהנהג בצבאה שבחורון, שחלק מן הצבא הונע כנראה גם מבסיס מזרחי. ואמנם, שני מבואות לו לגליל: ממערב — מעמק עכו דרך מעבר שפרעם — אל עמק בית נטופה, המפריד בין הגליל העליון והתחתון; וממזרח — דרך מעברות הירדן, שבגשר בנות יעקב היום, ועמק גינוסר — לטבריה, וממנה דרומה ומערבה, אל לב הגליל הפנימי“ (ע' פד). ייבין קובע, שלמעשה מדובר במקורות על חמשה מקומות שמילאו תפקיד מסויים בתנועות הצבא בגליל, שלושה במזרח הגליל ושנים במערבו וארבעה מהם הם נקודות איסטרטגיות. „שיחין“ (Asochis) נמצאת על הכביש הרומאי העיקרי, שעבר מעכו דרך כל הגליל לצד דרום מזרח והיא יושבת כמעט במבוא בקעת בית-נטופה ובמקום הצטלבות הכביש עם דרכי-משנה מכוול, כפר מנדא, שפרעם וישובים אחרים בסביבה. ברור, כי צבא כיבוש שבא מעכו נע בכביש הראשי ושאף לתפוס את נקודת הצומת הזאת, וכן ברור, שהיהודים לא הסכימו לוותר על המרכז הזה בלא התנגשות עקשנית, שגרמה לשפיכת דמים רבה ולחורבן קשה (ע' פו). יחד עם שיחין נזכרת כבוול, שגם היא צומת חשוב בדרך מעכו ישר מזרחה אל פתחי הגליל העליון ונוטה אחר כך דרומה-מזרחה כדי לקשר את בקעת בית הכרם אל בקעת בית נטופה. במזרח הגליל נמצאת מגדלא, מגדל גוניא, בקצה הדרומי של עמק גינוסר ומחפה על מבואות טבריה דרומה והנחלים

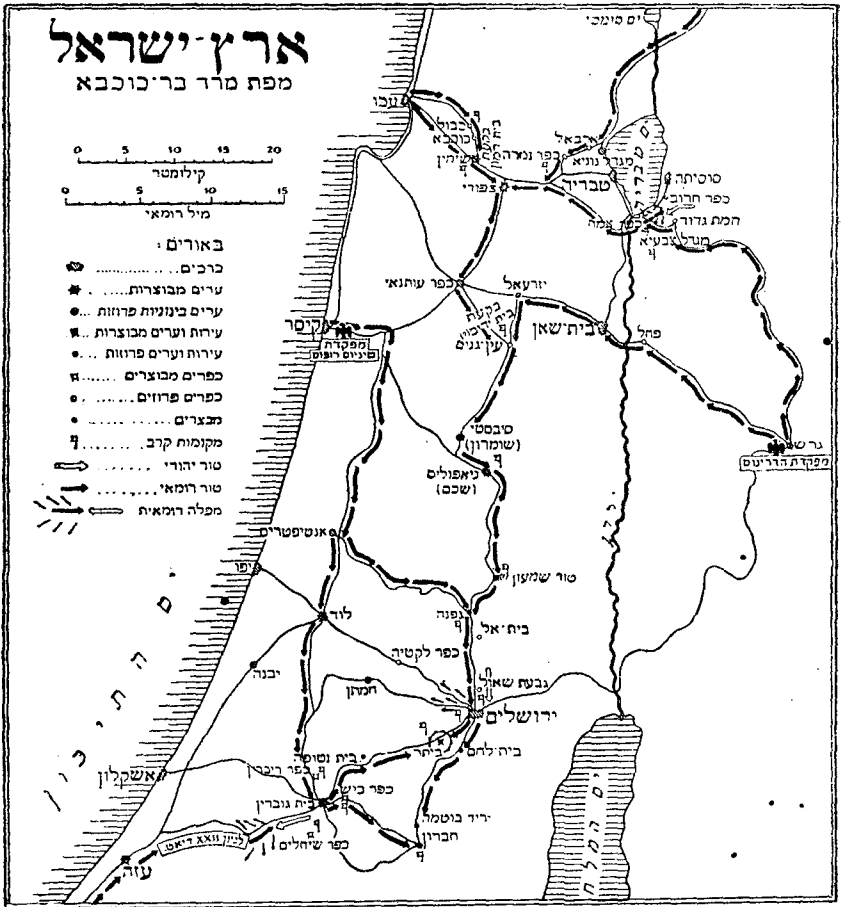
ארץ ישראל

מפת מרד בריכוכבא

באורים:

- כרכים
- ★ ערים מבוזרות
- ערים בינוניות פרוות
- עירות וערים מבוזרות
- עירות וערים פרוות
- כפרים מבוזרים
- כפרים פרוות
- מצבים
- מקומות קרב
- טור יהודי
- טור רומאי
- מפלה רומאית

היורדים ממערב ומובילים אל לב הגליל העליון ואל הדרך העוברת בארבל, בית נטופה, קנה, ומשם לידפת וכבול מזה ולכפר מנדא ולשיחין מזה ומפרידה בין הגליל העליון והתחתון (ע' פו'). כאן היה גם כפר נימרה ואילו מגדל צבעיאל הוא בעבר הירדן מזרחה בסביבות חמת גדר. הצבא הרומאי, שעלה מגרש היה מוכרח לעבור על פני המקום הזה וחיל המורדים, שביקש למנוע את חדירת הרומאים אל שטחי ארץ-ישראל המערבית היה יכול להתנגד רק בסביבת גדר וסוסיטא. וכאן היתה מגדל צבעיאל נקודת ההתנגדות העיקרית מבחינה טופוגרפית (שם, שם). „מצד אחר נזכרות מגדלא וכפר נמרא... ודבר זה מלמד על עליית חטיבת רומאית מיוחדת, שבאה מעבר הירדן הצפוני דרך מעברות הירדן שבגשר בנוי יעקב. חטיבה זו, במזרח מקבילה לחטיבה הצדדית במערב, שעלתה מעכו דרך כבול. וכשם שהחטיבה הצדדית המערבית נתחברה עם הגייס העיקרי, שעלה ישר על שיחין, במקום כל שהוא לאורך הכביש העיקרי עכו-שיחין והלאה מזרחה, כך בודאי נתחברה גם החטיבה הצדדית המזרחית, שהמשיכה דרכה

ממגדלא דרך בקעת בית ארבל, ועברה בקרבת כפר נמרא, עם הגיס המזרחי. העיקרי במקום כל שהוא על פני הכביש העיקרי הנ"ל העובר לרחוב הגליל והלאה לעבר הירדן: עכרשיחין-כפר שבת-כפר צמח-חמת גדר, וממנה הוא נמשך מזרחה. תפיסת הכביש העיקרי הזה בידי גייסות רומאיים שעלו ממזרחו ומערבו ונתחברו בודאי באיזה מקום באמצעו, אולי בסביבות צפורי, ביתרה למעשה את הגליל לשנים, וניתקה את כל הגליל העליון מן השטח שנשאר בידי חייל בר כוכבא" (ע' פח'). זאת היא זירת תנועות הצבא הרומאי בגליל כפי שייבין מתאר אותה תאור חי מאוד. לדעתי עלה חלק זה של הספר יפה מכל שאר החלקים. זה הוא בכלל הנסיון הראשון, עד כמה שידוע לי, לקשר את כל הפירושים המעורפלים שבמקורותינו ולשלכם לחטיבה טופוגרפית וצבאית שלמה. בכונה העתקתי את דברי ייבין על פי רוב כלשונם כדי לתת לקורא המעונין בהיסטוריה צבאית מושג מה מהדרך בה משתדל ייבין להגיע לידי תוצאות ממשיות. חשיבות רבה אני מיחס לפרק על מלחמת ביתר המבוסס על ידיעה חודרת של הצד הארכיאולוגי והטופוגרפי של הענין. כאן מדבר אלינו בלי ספק ידען מצויין של כל פרט ופרט.

החלק השני של הספר מכיל נספחים על בעיות מיוחדות. הנספח הראשון מטפל במחנה הלגיון העשירי בירושלים, תאור מאיר עינים מאת ארכיאולוג מובהק שמלאכתו בכך. הנספח השני נותן ניתוח מעמיק של המקורות היהודיים עם סינאופסיס מאלפת מאוד של הידיעות בירושלמי, בבבלי ובמדרש רבה על מגלת איכה, וסקירה על המקורות השומרוניים והנכריים. באלה האחרונים כלולים דיון קסיוס, ספרטיניוס ונזכרים גם אפיינוס ופרונטוס; חטיבה בפני עצמה הן הידיעות בספרות הנוצרית, בעיקר אצל אבסביוס מאבות הכנסייה. בכרוניקון פסחלי, בתולדות הכנסייה לפילוסטורגיוס, אצל אבי הכנסייה הירונימוס ועוד. הערות מאלפות לבעיות מיוחדות נמצאות בסוף הספר. כן יש להדגיש את התמונות המצוינות והתרשימים הזורעים על פני הספר כולו והמקילים על הקורא את הבנת הקטעים הטופוגרפיים והארכיאולוגיים. לעומת זאת יש לדעתי להשיג על הלשון הנמצאת לעתים קרובות ללא צורך.

כמובן שלא היה באפשרותי אפילו לנגוע בכל השאלות שהספר מטפל בהן. דלגתי על הפרק הששי והאחרון, על הבעיות הקונסטטוטיוניות של המשטר המהפכני. בכל אלה דן ייבין במקומות שונים. ברור שאין הספר פותר את כל השאלות הקשורות במלחמת בר כוכבא, אולם אין כל ספק שהוא צעד חשוב קדימה והחקירה הבאה לא תוכל להסich את דעתה ממנו.

דְּמוּיוֹת הַעֲנָקִים שֶׁל ר' עֲקִיבָא וּבְרֵי-כֹכְבָא מְסֻמָּלוֹת
 אֵת שְׁנֵי הָאֲפָקִים שֶׁל הַגְּבוּלָה הַיִּשְׂרָאֵלִית שֶׁלְאַתֵּר
 הַחוּרְבָן — גְּבוּרַת הַרוּחַ הַמְּקוֹדֶשֶׁת. וּגְבוּרַת הַרוּחַ
 הַיְדִידָת שֶׁנֶּרְמָו עִתִּים בְּמֵאוֹתָהּ, עִתִּים בְּמִסְפָּרָהּ.

ברל כצנלסון

ה ג ש ר

(מתוך „הקפיטן סמית ופלוגתו“)

שוב היה זה קרב, אף כי דל־ערך ענינו — לא יותר מפשיטה, שפתיחתה, וסיומה בליל־סתו אחד, אולם, על־אף השהות הקצרה שנקבעה לו מלכתחילה, שוב עמד בן־אדם בפני גזירה ללא ערעור. כל נסיגה היתה מן הנמנע, עד שהגיעו המאורעות תוך השתלשלותם הכמוסה לידי מסקנה ודאית. כי רכס זה התנשא מעל אדמת נכר, לחוף ים זר. עמק זה שהשתרע לפנייהם בתוך הליל, צפן בערפליו מטרה למעשה הרפתקני — קשתותיו הנרחבות של גשר נאה, וסביב סביב צבאו אנשים חדורי משטמה משונה, שנבצר מהם לראות זה את זה ככל בשר־ודם, כי בין הלמות־הלב כאן, על הגבעה הזאת, ובין דופק־החיים שם, באפלת העמק למטה, הברילו ענין־ארעי של יצר הקיום ותחושה של קרבת המות.

הירח, שעלה במועדו, הטיל צל אפל מחוליות חוורות, צל שסייע לנחיתה בכיוון מזרחי, ועליתו קבעה בהכרח את לוח השעות לפעולה המתוכננת — למן הפרידה מהיבשה, הירידה לאניה והתפלגה ביים, עד להריקה החופות של כלי־השיט בהגררם לחוף והקפיצה לתוך המים־ע־הזהר־הגיעו — ירח זה היה תלוי עתה מזה חצי שעה מעל לאופק מעברו השני של העמק. מן הנהר, שהתפתל בעצלתיים דרך עמק רחב־ידיים זה, עלה ערפל וגח בגלים רוגעים כשהוא משקף את אור הירח ומסתיר את המישור. ומשנחשפה החשכה ביד לא צנועה של זיקוקית מתפוצצת ואצבעות מפושקות של אילו זרקורים, כיסה הערפל שמתחת לנהר מלאכותי זה ביתר־עוז את הכביש הרחב ומסילת־הברזל, שנמשכו בעקלתון קפדני בעקבות נפתולי הנהר והגיעו לבסוף לגשר אצילי ואפלולי, שקשתותיו הסמויות, המתוחות מעל למלוא רוחב העמק החבי, היו עתידות להתפקק בחמרי־נפץ ולצלול במים הרוגעים שמתחתן.

סמית אמר: „חכה“, והצמיד עצמו לאדמת הגבעה, עד כי דמה לעפר מעפרה ממש, ומשם השקיף על העמק, שתוכו המוטל בצל היה מחוז חפצו. „חכה“, אמר לאיש בעל הרובה האבטומטי ששכב לצדו; ובאמרו זאת נתכוון לומר „אל תשיב אש“, ובדעתו שזוהי החלטה נכונה, חזר בלחש על פקודתו, כסמל למין כוח ותכמה ששרדו לפליטה, מקור ניהומים ומשען למשך הרגעים הארוכים שהיה עדיין עליהם לחכות ולשהות בין שיחים ננסיים אלה, אפופי מחשכים ומצועפים בערפלים הקלים שעלו מן העמק, שכובים מאחורי רכס עלוב זה, שטיפס ועלה מן הים לחלוש על הנהר ומסילת־הברזל והגשר, — מסילת־הברזל, הנהר וגשר־החשבץ הנושא את המסילה ונמתח על הנהר.

כל מאורע בהשתלשלותו שתיכן היה צמוד למחלוף רגע עמוס לעיפה, לקורט זמן, שהטיל עליו שעמום, בהכרח, אך היה כביר תוצאות לאנשיו, הטורחים למטה, חבויים בצל האפל יותר, בנקע התלוי ועומד מתחת לערפל על פני המתח החשוך של קשת־החשבץ. בטלה זו, עם הצורך לשמור על שלוות־הנפש לרגע בו תירש הכרעה, הם שגדרו אותה מתחת ודריכות, אותה התאמצות הורדה שקיצרה נשימתו של אדם, צבטה בקיבתו, חשפה חדרי לבו הרפידה חלציו. לאחר שעה, הפכו הדממה פה והשאון שם, הצפיה הדוממת וקולות הנפץ של זיקוקין ומקלעים עם שריקת הכדורים החולפים ביעף, והיו למשא כבד מנשוא לאדם לבדו. למען אומץ רוחו שלו, שוב לא יכול סמית להמשיך עוד בבדידות צפיה זו, תוך הדממה העוינת, „משהו חדש?“ שאל, לשם שיחה בעלמא, „חדשות מהחופש?“ „הכל בסדר“ — ענה הרבסמל — „הזרקורים מכוונים, כמו־כן, לכלי השיט. דומה, שהללו מבחינים בהם. אך הם בסדר גמור“.

„הם בסדר גמור“, חזר סמית על הדברים. „ובכן, אין לחשוש לכך, שכל החוף כאילו נתעורר, נתעורר, לא כן?“ הוסיף ואמר, „לכל ארכו, עד כמה שתופסת העין, מימין ומשמאל?“

„מה השעה?“ שאל סמית. „אל נכון חולף הזמן“ — אמר והציץ בשעונו.
„עוד חוץ למועד, אדוני“ — ענה הרבסמל. „אל דאגה, לעת עתה“. היה הדבר
דומה כאילו הוא משדל תינוק ומטרד צללי אש עוממת מתדרשינה אפלי. „עוד חוץ
למועד. אל דאגה“.

בשעות אלה, בהן נעמס הזמן פעילות והתרגשות אין קצה, והוא מידרדר כמטבע
שירד בערכו למטה מכל חשבון, נראה הדבר אפשרי ונחוץ, סוף סוף, להאמין, בתורת
מפלט אחרון ותכלית אמונה, שיש בידי אדם לפרוץ גבולות ואביסודות שבאו לכלאו, שהוא
נעלה מאנושי, שאולי, על אף הכל, נוצר בצלם אלהים, אכן, טוב הוא האדם, כי אין לו מתסה
ומגן זולת זה, טובו זה, ויכול אדם לראות ללב רעהו, לחפש ולמצוא בו מהרה עידוד
לאומץ־רוחו שלו. ומחוץ לאומץ־הרות, המגביר כושר מעשיו, נוסך שלווה בנפשו, מעצב
רגשי־כבוד בלתי־עקיבים ונאמנות בלתי־הגיונית, מעורר תודה ולצון, יצר הפרט עם הת
עוררות למען הכלל, אין אלא חלף ריק ותהום הפחד. בני־אדם תלויים ועומדים דרך הפקפ
ל על עברי פי תהום אימה זו, ניצבו כתף אל כתף, מלוכדים לקראת מהלך המאורעות.
והמאורעות התקדמו בשצף זמזום של גלגל ענק, שניתן להם בידי אדם תוך ניד מסוכן
ראשון, בנקיפת אצבע כמעט; אולי אותו רגע בו הגיעו כלי־השיט לחוף הנכר, או אותה
שעה, בה ירדו האנשים בשורה באניות בדומיית הערב של נמל אנגלי; או עוד לפני
כן, בעשר הרקות האחרונות להתייעצות־בוקר ממושכת, בה נגולו התכניות לראשונה ואדון
אחד באיבימים הרכין עצמו על גבי השלחן להתוות עיגול בעפרון של זהב ושלה לקרוא
לסמית.

בתחלות אטיות אלו נחתכו, בגזירת הגורל, השתלשלותו של מאורע זה החולף
עתה, שיעור גדלם של אותם הרגעים שחלפו ואינם עוד, תוכה של צפחת זו, המכילה
את הלגימה לאימוץ לבם של האנשים, נסיונם ופרי מחשבתם, כל הלכה והשגה שלהם.
לבנה ללבנה, בורג לבורג, תוך הפעלה חמימית של סגולות האדם, תוך הגיון קר ופעולת־
הנגד של זמן, מרחק, נוף, סגולות של מכוונות וכלי זין, והשפעתם האפשרית, המחושבת
מראש, של איתני הטבע. בכל אלה נזמם מאורע זה, התרחש לבוא. הועלה אדם מדרגה
לדרגה והובא אלי גובה מסוכן זה, מקום בו רק סגולות אדם יעמדו בפני גלגלי־אימים
מעשה־ידי. וכך נגזר להחזיק יצור זה של שצף־פתע, שבא לעולם מתוך זיווג של הפקרה
והגיון, לעת בגרותו ברסן הקל של סגולות אנוש, בזה האומץ הרגיש, בו הגאות, על
הצלם, שגילה האדם בדמותו. וצלם זה שראה עתה האדם בצדו, חייל בצד חייל, הפך
את לב האדם לטיבה במידה מפליאה. והיה האדם אסיר־תודה על פלא זה.

סמית, למשל, היה אסיר־תודה על החוסן ושיתוף־החוויה של רבסמל זה, השכוב
לשמאלו. על הכוח העצבני, הרגיש, של ברנס, הקורפורל הקומוניסט, הממונה על התוחח
לימינו של סמית. על קלות־הדעת הנאמנה (זו הפכה לעתים אותו כוח אכזרי, יוצא־דופן
של רצון נמרץ בנפש החלש) של הנט, עוובי מאי סימטה מטונפת, השכוב עתה מכוּרבל
ליד ברנס, מוכן לטעון את תותחו, אמיץ לאין פשר אלא זה, שנמסך איוה דלק משונה
באומץ בלתי־טבעי. הנט, ברנס, הרבסמל וג'ונס, הממונה על אותם האנשים שֻׁעְבְּדוּ למטה,
על הגשר הסמוי, ורובינסון, מורפי, אואן, בראון ועוד רבים מאנשי הפלוגה, היו הברים
ותיקים ומאוששים בתסוחה זו, הנעוזה במקצת, של המלחמה. היתה זאת שותפות ממושכת.
עוד ברגע זה עצמו היה נוף מושלג של פיורד תלול־צלעות ורכס גורווגי, נמל
מסוגר ובתיה הפזורים של עיירה מוזעזעת תוך מעשי חבלה, מים, עמוקי כחול ושמי
קרח איזרעניים — מחזה, בו היו אנשי אותה הפלוגה הנפשות המשחקות — תלוי בזכרון
בהיר מעל הרפתקת־השעה בחוף התעלה והחוליות הפחות־רומנטיות, ומאתודיה, גם אז
(סמית זכר זאת כרגשי תודה) נשאו הנט וברנס והרבסמל יחד אתו בנטל הרגעים האטיים
הללו. ומשלושת אנשים אלה, שראה סמית לרחוש להם חבה, נבעו הכוח והעידוד לצורך
צפיה ממושכה זו.

מסך הזיקוקין נתלה מעליהם, וזרקור פרש מן החוף לגוש לאורך הרכס ולתור
אחר תנועה. הרעש גבר, עד שנדמה כי מכל עבר, לפנייהם ומאחוריהם, עולה קול התגרות
אויב. ממקור לאין גבול היה גובע הריס באויר מעל לראשיהם. בלי להראות לעין, סחף
בהדי-קולות את האוון והמות בגלים עולים ויורדים. תוך המון ועזועים כבדים אלה קלטת
האוון, ומפעם לפעם העלתה למוח, את הפקיעות הקצרות והמהירות של האש האבטומטית
עם ההולם הכבד יותר של תותח-„פומפוט“. אלה נצטרפו למערבולת אחת עם הרעש
העמום והקודר של פצצות אדירות-נפץ.

„מרגמות על החוף“ אמר הרבסמל. לאחר כך הפציח ברנס בלשונו, קול רעש קל
שנתעלה כבהירות על ההמולה המתמדת, לעורר תשומת-ללב הדחופה. למולם הבהב בקוצר-
רוח אות מכוון של אור אדום וקטן. וכעת, לאחר שנקלטו ההוראות ונמסרו לתעודתו, ניתן
לסמית וחבורתו להבחין, מבעד לבאס מתגעש של נפצים, בשדיקה הנמוכה, ששימשה
אות-זיהוי מוסכם.

„מר ג'ונס“ — אמר ברנס.

„אל תשלה ידך בתותח זה“ — אמר הרבסמל.

מתוך הלילה הזדקרה שורה, עדה כושלת של אנשים. כל אחד מהם בהגיעו לראש
ההר, נראה כצללית, וניכר זה אחר זה בהופעתו, בדרך הילוכו, בצורתו המיוחדת או
בקצב תנועותיו: אואן, מורפי, רובינסון, בראון והשאר, עלו מתוך העלטה, ואחרון לכולם
צלם דמותו הכבדה, שחזחה של ג'ונס, סגן המפקד. ג'ונס תזר לאטו, הלך ונזדקר עד
שהחזה את פרצופו, זה הרומה לאגס, בצהלה, לאור הזיקוקין. מאחוריו נשתזר כבל חשמלי,
שאת פקעתו השליך ליד סמית, והוביל חזרה לעמק.

„יפה משהיה בנורווגיה“, אמר ג'ונס. „משעשע הרבה יותר“.

„התכופף, אדוני“, אמר ברנס לג'ונס הכורע לצדו, והסגן, לאחר ששטט צקלונו
מעל כתפיו והניח את המפעיל ליד פקעת הכבל, שיקע עצמו בסבך החורש.

„אסור לעשן?“ שאל ג'ונס, אך סמית לא טרח לענות, מדעתו שזוהי מחנה בעלמא
אשר הכין לו ג'ונס כדי לחזק את קלות-לבו ולרסן את הפחד, שאפילו בג'ונס תש כוחו
רק בהיותו כלוא ומסוגר. אולם משעמד ג'ונס במחיצתו, לא יכול לפקפק בדבר, שכבוש
כבש האיש פחד זה, הוא הכוח המניע למעשה, והוא המקור המר לסכנת נפשו — מר
מן ההרס המתחולל. „לא איכפת לך, אם אדליק את מקטרתך?“ — שאל ג'ונס, בהתקינו
את המפעיל.

„עלינו להתנדף מכאן“, אמר סמית, „שלה את אנשיך בחזרה“.

אחד אחד גלשו האנשים מאחורי הרכס וקרטעו במדרון ההר לעבר החוף, עד
ששָׁרו עם סמית רק הארבעה: ג'ונס והרבסמל, ברנס והנט, על משמרתם מעל לעמק.

„אסוף את האגפים“, אמר סמית. והרבסמל השמיע מבעד לאצבעותיו ולשונו
המגולגלת שריקת-איתות. אנשים שבאו בוחילה מכל עבר, הגיחו מתוך האפלה לאורך
שיפוע ההר, נראו לעין, הוכרו ונשלחו אל שפת הים. לבסוף הביט ברנס לאחוריו ואמר:
„האורות — הנה האורות“, בעוד זיקוקין אדומים, ירוקים אדומים, נתלים באויר מעל
החופים.

ואו הופעלו הזרקורים מעל לרכס, ומקרוב מאוד חלפו כדורים לרוחב צלע ההר,
בהצלפים את האויר מעל לראשיהם של חמשת הגשארים. „גבוה מדי, כרגיל“, אמר סמית,
כשהוא בוחן את קולו ומודד, כלהכעיס, אותם חוטים מתוחים הטוויים בגופו, נמשכים
מהמוח אל הלב, דרך כל אבר ואבר מן הקצה אל הקצה.

„ההותקנה אותה מלאכת-מחשבת?“ שאל את ג'ונס.

„עשינו מלאכה נאה ביותר“, אמר ג'ונס, „ככתוב, וכמו שנאמר. דומה, חבל להוציאה

לריק“.

„הצת את מכונת-התופת“, אמר סמית, וג'ונס הכורע על ברכיו על ידה, הצמיד את המפתח למפעיל.

שוב לא היה ברור מה קרה. אך ג'ונס נראה נופל לפניו על גבי המפעיל, ובאותו הרגע המשתהה, בעוד הוויקיין האדומים-הירוקים מרחפים באויר מאחוריהם, התנשאה האדמה מתחתם אל על, הנוף שלעומתם הגביה השמימה, העולם נאחו בתנופה אחת של אור לבן ואכזרי, שטבע חותמו ברכס, בדממת-אימים. בתוך דממה משונה זו עדיין היו המקלעים מנקשים לאטם, כאצבעות נפתרות על גבי זגוגית של חלון אחוזי-כפור.

ר ש י מ מ ו ת מ ד י נ י ו ת

אגדריו רות

מעמדו של הואפד המצרי

להלן פרק ממאמרו של א. רות, „הרקע למאורעות מצרים“, שנתפרסם ב„ניישן“ האמריקאי. — המחבר חושף בפרק זה את הרקע הפנימי של מנהיגות הואפד, ואת הענין שיש לממשלה הבריטית בעלית הואפד לשלטון.

הנחתו של הואפד כי „הואפד הוא מצרים“ אולי יש בה משום הגזמה, אך אין ספק כי הואפד הוא כיום, וכן היה מאז 1919, המכשיר הפוליטי לביטוי הרגשות הלאומיים של מרבית המצרים. משקיפים פוליטיים בעלי דעות שונות ומנוגדות הגם המימדיעים, כי בכל בחירות, המבטאות פחות או יותר את דעת הקהל, שתערכנה כיום, יזכה הואפד ביותר מ־60 אחוז מכלל קולות הבוחרים. הואפד היא המפלגה היחידה, הקיימת בחוג הכרתו הפוליטית של הכפרי והוא יצביע בעדה באורח אבטומטי, אלא אם כן ישחדוהו או ימנעוהו בכוח מעשות כן.

בואפד שני אגפים. אגפו הימני מונה כששים מנהיגים, שכארבעים מהם בעלי שטח קרקע העולה כל אחד בגדלו על מאה אקרים, והשאר בעלי בתי-חרושה. בעל האחוזה המצרי נוטה לאנטי-בריטיות מפני שבריטניה משתדלת להוריד את מחיר הכותנה, שהיא עיקר הכנסתו, ע"י מונופול על קנייתה, וטיפוח מטעים מודרניים מתחרים ויעילים ביותר בסודן. בעלי בתי-החרושה שבואפד היו פוסחים על שני הסעיפים. בשאיפתם להיפטר מהתחרות בריטית החלו רובם כואפדיסטים לאומיים-קיצוניים, אך לבסוף הגיעו לכלל הסכם עם בעלי ההון הבריטי או שנבהלו מפני השמאל הואפדי. אחר-כך הפכו ל„מתונים“, ופרשו כדי ליצור מפלגה חדשה. צדקי פחה עצמו היה אחד הראשונים שעזב את הואפד עוד ב־1920.

אגף השמאל של הואפד כולל סטודנטים צעירים, אנשי אגודות מקצועיות, אינטליגנציה ליברלית, ויסודות אלה מנסים להפוך את הואפד למפלגה שלא רק תלחם בהשפעה בריטית אלא גם תשקוד על רפורמות סוציאליות חשובות. בעיקר ניכרה השפעתם בעתונות הואפדיסטית, ועד שנסגר בטאונה, היומי הרשמי של המפלגה, „ואפד אל-מצרי“ (ביולי ש.נ.) היה הוא, בדרך כלל, עתון ליברלי — תופעה נדירה במצרים.

בקיצור, הואפד מוכיח אותה התפלגות שנתגלתה בכל מפלגה לאומית דומה ב„קואמינטנג“ של סין או „הקונגרס ההודי הלאומי“.

בעלי האחוות ובעלי בתי-החרושת שבמנהיגות המפלגה נוטים לקו אנטי-בריטי חריף, ואלו לפלחים ולפועלי הערים המדולדלים אינם עושים אלא ויתורים קלי ערך, לרפורמות סוציאליות מתנגדים הם בכל תוקף, כי אלה עלולות לערער את מעמד הכלכלי השמאליים שבמנהיגות המפלגה שואפים מאידך-גיסא לא רק לעצמאות, אלא גם למחיה טובה יותר, ואם לא ישנה הואפד עד מהרה את מהלכו לאפיק כזה, מתכוונים הם לפעול על דעת עצמם. אין לזלזל בעובדה, שהשביתה הכללית וההפגנה של פברואר 1946 שאורגנו ע"י ועדת פועלים וסטודנטים, היתה ההזדמנות הראשונה בה תפסו כוחות שמאליים מקום בראש התערורות לאומית, תחת היגדר תמיד אחר התנועה הואפדיסטית; כן ראויה לציון העובדה, שהגל הגדול של מאסרים בחודש יולי 1946 נתקיים ערב השביתה הכללית שהוכרזה ע"י ועדה זו כדי להשיג „משכורות גבוהות יותר ושחרור גמור של הארץ“.

עצמת הואפד ופעולות אגפו השמאלי מעמידות את בריטניה בפני חדה של בעיה: להמשיך לתמוך במשמרים כצדקי פחה, שהוא פרו-בריטי יותר, או לנסות להגיע לכלל הסכם עם מנהיגות הואפד?

מיניסטריון החוץ הבריטי והואפד

מנקודת מבט בריטית, כל הסכם שיחתם עם מצרים מתוך כפיה, אינו שווה אפילו את הנייר שנכתב עליו. כתוצאה מכך רואה מיניסטריון החוץ במידה גדולה והולכת-חתימת הסכם עם ממשלה ואפדיסטית כדבר ראוי, אך שנאתו המרה של המלך פארוק לנחאס פחה — מאז עלה זה לשלטון בשנת 1942, לפי דרישת הבריטים, כשכוחות צבא וטנקים שלהם הקיפו את ארמון-המלך — משמשת מכשול רציני לענין זה.

ואף-על-פי שבריטניה תצטרך להציע תנאים טובים יותר לוואפד, שהוא לאומני עד מאוד, הרי תדע שהואפד — והוא לבדו — מסוגל להשיג את הסכמתה של האומה המצרית לתנאים אלה. השבועון המצרי „אל אחבר“ מודיע, שכבר נעשו צעדים ראשונים ע"י סיר וולטר סמארט, היועץ המזרחני בצירות הבריטית, שהומין אליו, לפי השמועה, את נחאס-פחה ושאלהו אם יקבל, בהיותו ראש ממשלה, את התנאים הבאים: ראשית: — הוצאת הצבא הבריטי ממצרים תסתיים תוך שנתיים ימים; שנית: הקמת לשכה מיעצת אנגלר-מצרית גדולה לעניני הגנה; הגנת מצרים בזמן מלחמה תהא מוגבלת לחבלי ארץ מצריים בלבד; שלישית: צפון סודן יהפך לאיזור השפעה מצרי ודרום סודן ישאר תחת פיקוח בריטי. עמדתו של נחאס ביחס לתנאים אלה אינה ידועה, אך הוא מנע את מפלגתו מלהצהיר הצהרה קיצונית על המשא-המתן בענין החוזה, מפני שבודאי אינו רוצה להופיע בהכרזות גלויות בטרם נתברר לו כי לא יצטרך לחזור בו מהן.

ברור, למדי, שבריטניה הגדולה תשתמש בהשפעתה כדי להעמיד במצרים ממשלה ואפדיסטית אם תסכים המנהיגות הואפדיסטית להפטר מן האגף השמאלי של המפלגה. וכמעט ודאי, שלא יקשה להגיע לכלל הסכם כזה, כי שמרניים רבים בקרב הואפד נבוכים מחמת מעשי הסטודנטים הרדיקליים ומנהיגי הפועלים וארגוניהם.

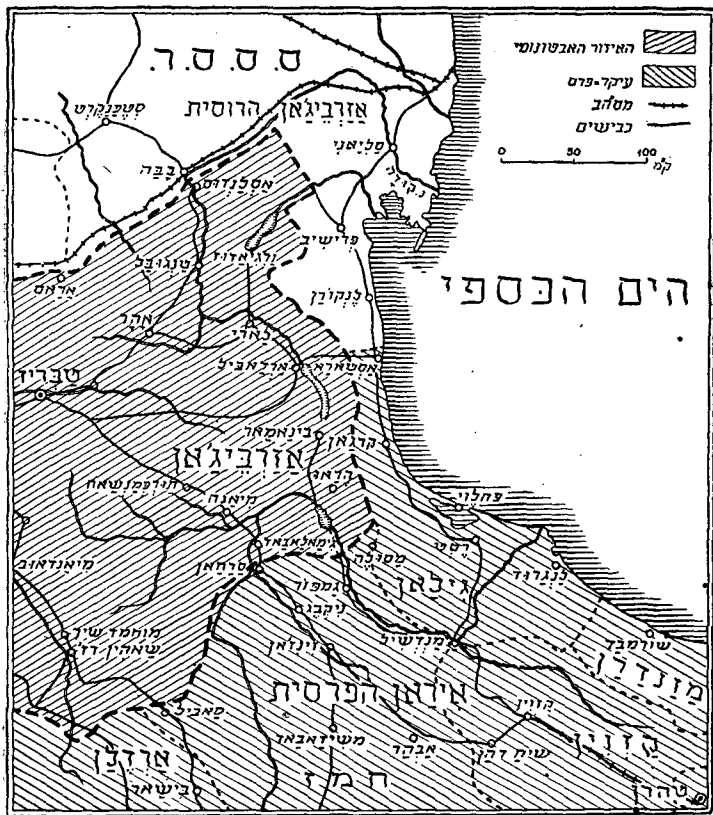
לאחר העלילה של ספק־מלחמת־אזרחים, ספק הצגה־מבוימת־להפליא, שבדרום־ מערבה של פרס (ראה הרשימה, "מרידת השבטים בדרום פרס" — מערכות ל"ו, עמ' 67) באה עתה המערכה הצבאית־הפוליטית שבצפון־המערב האיראני (ושוב, כנראה, "מערכה" — במובנה התיאטראלי של מלה זו), והירבתה שוב את התהיה וההשתוממות לגבי השורשים האמתיים, והרקע המדיני הריאלי, של המתרחש בארץ־חידות זו. יש להניח, כי את המפתח להבנת מאורעות מקומיים אלה אפשר יהיה למצוא בהתפתחות הפוליטית הכללית של העולם — ובראש וראשונה, ביחסים בין המעצמות האדירות — במשך החודשים הבאים. בינתיים, יש עניין גם בציון פרשת ההתרחשויות שבגבול אורביג'אן ופרס־גופא, במחצית הראשונה של חודש דצמבר. עם סוף השבוע הראשון של החודש נסתיימה פרשת ההודעות וההתראות ההדדיות שבין ממשלת טהרן לשלטונות האורביג'אניים, ה"אבטונומיים" שבטברזי. מראשיתה של הפרשה ברור היה כי הפעם ניגשת ממשלת איראן לסוגיה זו של יחסיה עם האבטונומיסטים האורביג'אניים ברוח אחרת לגמרי מזו שמלפני חצי שנה (וגם מזו בה טיפלה, לא מזמן, במרד שבטי־הדרום), וכי גם אנשי טברזי אינם בטוחים עוד, כאשר היו פעם, בתמיכת כוח חיצוני אדיר. אין לדעת עדיין, את מקור התמורה הזו משני ובאיזורי פרס הסמוכים, אל חילות הממשלה המרכזית. מנהיג הכורדים שבצפון כורדיסטאן, בלטה מלכתחילה; וכעת הסתמנו כנראה גם פירותיה.

בראשית השבוע השני של דצמבר, לאחר כמה חיכוכים ותגרות קלות שבגדר "אקדמות", החל השלב הצבאי של התנגשות מחודשת זו. ציינוהו, מראשיתו, שני שינויים יסודיים לעומת אביב ש. ז., שינויים שנסתמלו בשני חזיונות מעניינים: — לא חזרו הפעם סילוקי חילות־המצב ומשמריה־ג'נדרמריה הפרסיים ע"י קבוצות מקומיות, תוך מספר יריות בלבד וכמעט ללא שפיכות דמים, כשהמסולקים אינם מעזים כלל להשיב אש. מחמת פחדם — ואפשר כי היה זה פחד מבוסס — בפני התערבות הכוחות הרוסיים, אשר לעתים קרובות התייצבו בקורבה יתירה ושיתקו, בתוקף לחצם הפסיכולוגי, שיתוק יעיל את כושר ההחלטה של מפקדים פרסיים. ואילו הפעם פעלו האורביג'אניים מתוך חשש, גלוי לעין, לתוצאות הדבר, באם יכשלו. ואלו החידושים השני התבטאו בכך, ששבים של צפון מערב פרס, הופיעו הפעם ביתר שאת, על הבמה, — כתומכי הממשלה הסהרנית — ובוה, שוב, רב היה ההבדל גם מן הידוע על פרשת־הסתיי בדרום־פרס, וגם מן המצב באורביג'אן באביב העבר. אכן, משהוכרו ע"י ההנהגה האבטונומיסטית (של מפלגת "הדמוקרטים" — "מוסאואת" בתורכית־האורביג'אנית) של אורביג'אן על "גיוס כללי של העם" נוכח הכנות צבא־טהרן להיכנס למחוז לשם "פיקוח על מהלך הבחירות למג'לס (פרלמנט)" — היו אנשי שבטי פידאי בין המתייצבי לימין כוחות הממשלה המחוזית; והם גם, בין השאר, אשר נלחמו בקרבות, במידה שאלה נתרצחו בגבול המזרחי של אורביג'אן. אך באותו זמן הצטרפו שבטי שאחסבאן (היושבים במזרח־אורביג'אן, במערב־גיליאן, ובאיזורי פרס הסמוכים) אל חילות הממשלה המרכזית. מנהיג הכורדים שבצפון כורדיסטאן, (שמאז אביב 1946 היתה מעין "סניף" של אורביג'אן האבטונומיטית), הכריז, אמנם, על תמיכתו באורביג'אן ונכונותו להילחם לצדה; ועל האיסטרטיות שלו הודיעו בעתונות כי הן מזויינות בנשק שונה שהגיע מכורדיסטאן העיראקית (בחלקו) — עם אנשי שבט הברזאני, שעברו משם עם דיכוי המרד הכורדי, והיוו חלק מכוחות כורדיסטאן הצפונית), ובזין שנלקח בשעתו מצבאות הפרסים, ושהגיע ממקורות שונים אחרים — ממש, כשם שהיו מודיעים, מקודם, על שבטי הדרום, כי רוביהם ממקור בריטי באו (ראה — ב"מערכות" חוברת ל"אל"ב ב"צורך המזרח־התיכון", עמ' 113).

אך, לעומת זה, בדרום־ כורדיסטאן התרכזו כוחות ניכרים של הממשלה המרכזית מאצלאן ומערכה — אשר תפקידו היה, כנראה, לאיים על אורביג'אן, הפעם, גם מדרום. ולמנוע ע"י כך ממשלת־טברזי את האפשרות לרכז את כוחותיה בגבול המזרחי; כן צריך

היה ריכוז זה שבדרום-כורדיסטאן לאיים בני-תוק המחוז ממערב, מעבר הגבול התורכי. בשטח זה חלו מספר תגרות, אך לא היו, כנראה, קרבות מכריעים; אולם; עצם האיום הנ"ל יתכן כי הוסיף לא מעט ליצירת פחד-הבידוד, וע"י כך גם להתמוטטות ההגנה האזרבייג'אנית.

הצעד הראשון לקראת התקפת הכוחות הפרסיים ב"חזית" העיקרית — של מזרח אזרבייג'אן — היה ריכוזן של שתי שדרות בוינג'אן, שעל הדרך הראשית טהראן-קאזוין וינג'אן-מיאנה-טבריוז. העיר עצמה נמצאה מחוץ לתחומי אזרבייג'אן אך היה בזה משום

מזרח אזרבייג'אן והגבול עם עיקר-פרס

בשורה בלתי אמצעית על הצפוי להתרחש. ב"ד או 8 בדצמבר עבר צבא פרס למסע התקדמות, כללי לעבר הרי גפלאן-קוח (או קפלאן-קוח) ובתוכם, כשמגמתו העיקרית — לעבר ג'מאל-אבאד שעל הדרך הראשית, ואלו אגפיו מתכוונים לתפוס את הגבעות החולשות על הדרך, משני עבריה, ולאורכה. מעניין לציין, כי צבא זה היה מורכב בעיקרו פרסים, בתגבורת ידועה של חיל מוסע במכוניות, ושל מכוניות-שריון. כן פעלו מספר מטוסי ממשלה. לצד צבא

זה התקדמו גם אנשי שבטי ש א ח ס ב א נ הנ"ל, אשר חלוק להם רובים לרוב ואף נשק אבטומטי.

ההנהגה האורבייג'אנית דיברה על התקדמות לטהרן ומיגור הממשלה. אך, למעשה, ההתנגדות בה נפגשו כוחות הממשלה לא היתה רבה ביותר, החיל האורבייג'אני ואנשי המידאי לא החזיקו בעקשנות בגבעות השליטות על המעבר ולאחר שפרץ הצבא הפרסי לפנים אורבייג'אן כמעט ולא נפגש בהגנה מאורגנת עד הגיעו למיאנה, שנכבשה בלא קרב; וגם במיאנה עצמה, ואחריה, לא היו המכשולים שלפניו אלא מספר גשרים שפוצצו. המשקיפים הצבאיים של מדינות-המערב שבפרס יחסו את עיקר הזכות להתקדמות מוצלחת זו לראש חמטה הפרסי, הגנרל רוזמרה. הלז, מצדו, ציין, כי „לאחר יומים של תגרות הגיעו כוחותינו שפעלו בנינג'אן ובאיזור טאקאב עד למיאנה ושאהאינדאב, השדרה הוינג'אנית חדרה דרך מעברות גפלאן-קוח, שהם הם הפתח לאורבייג'אן. דבר זה הוא ששבר את נכונות ההתנגדות של מנהיגי אורבייג'אן. משקיפיה-החוץ הנ"ל שיבחו מאד את עריכת הכוחות וביצוע המסע ע"י גנרל רוזמרה, „אשר ידע להעריך כראוי את חשיבותו של מיצר גפלאן-קוח העיקרי“ והיללו את הבנתו הטקטית. עם כניעת אורבייג'אן תלך פרס לקראת תקופת הבחירות לפרלמנט, „בהשגחת הצבא הפרסי“. מוקדם עדיין להעריך את הצפוי לאיראן מבחינה מדינית. העובדה המעניינת ביותר בפרשה זו עד כה — חוסר הגבה נמרצה כלשהי מצד הממשלה הסובייטית. ודאי שתמונת המצב תתברר יותר משינדע גורל תוכנית זכיונות הנפס הסובייטים שבצפון-פרס.

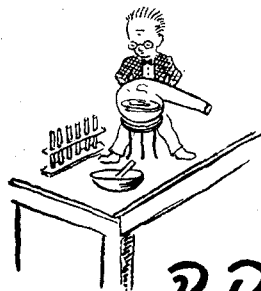
מאבק הוודים בדרום-אפריקה

המאבק המתנהל עתה בארגון האומות המאוחדות בין הודו למדינת דרום אפריקה בדבר החוקה המגבילה את זכויות ההודים שם איננה אלא הרחבת תחומו של מאבק ההתנגדות הפסיבית המתנהל עתה בדרום אפריקה, המתואר במאמר שהובא ב„נישן“ האמריקאי.

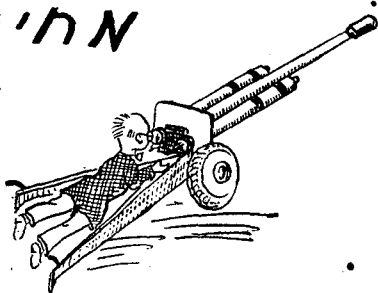
הפסקה הבאה לקוחה מן המאמר הנ"ל.

„לפני שלושים שנה התנהלה בדרום אפריקה מערכה קשה ומומושכה נגד התחיקה לרעת ההודים היושבים באותו דומיניון. על ידי גאנדי, שישב אז בנאטאל, ושם פירח תח לראשונה את הטכניקה שלו להתנגדות פאסיבית, ושם בחן את שיעור כוחה, טכניקה זו מופעלת כעת מחדש, כדי להכשיל את חוק הגטו. אנשים הודיים ונשים הודיות ששים לקראת מאסר, בהקימם מתנותיהם על

קרקעות האסורים עליהם לפי החוק. עד לתחילת אבגוסט ש"ז נידונו 300 מהם לעבר דת פרך לזמנים שונים, ורבים אחרים — לקנסות שהם מסרבים לשלם. יודעים ההודים, שאינם יכולים להרשות לעצמם לנטוש מערכה זו, יודעים הם, שחובה עליהם לעמוד עמידה איתנה בפני כל דלדול נוסף של זכר יותיהם האנושיות, או להפסיד גם את הזכר וית המועטות, שנשמתו בידם“.

מחיובים מפץ וטכניקה

ס. לסטר ווקר

סודות לאלפים

הקטעים המובאים בזה על הישגי הטכניקה הצבאית והמלחמתית של הגרמנים בזמן המלחמה נלקחו מרשימה בירחון האמריקאי „הרפרס" מחודש אוקטובר 1946, לאחר שהותר פיסומם של גילויים אלה.

רואי-בלילה

אפילו הטיה של זרם האלקטרונים בגלל משיכת האדמה.

הגנרטור הזעיר, חמשה אינצ'ים קטרו, העלה את הזרם מסוללה רגילה של פנס-יד ל-15.000 וולט. היה לו מנוע בגודל אגוז שעשה 10.000 סיבובים לדקה — במהירות כזו עד שלמעשה השמיד את כל חמרי הסיכה בכמות הגדולה של אווון שהפריש. הגרמנים המציאו שמן חדש: שמן פרפיני בתרכובת עם כלור, כך יכול הגנרטור לנוע 3000 שעה!

תרמיל של קנבס, על גבו של הצלף, שיכן את המתקן. לרובהו היו שני הדקים. הוא לחץ על אחד מהם במשך שניות אחדות כדי להפעיל את הגנרטור ואת המשקפת. אחרי-כך לחץ על השני, כדי להרוג את אויבו בחשכה.

„בסוד זה שנפל בידינו — הצהיר מורה-הדרך שלינו — השתמשנו לראשונה באור-קינבה, לתמהונם של היפנים“.

שימורי-מזונות

בכמויות בלתי-מוגבלות כמעט. לשרף של מלח החומצה-הגפריתית שהופרש מעץ אשור ונוצל לתעשית צלולחה הוסיפו חומר הירוע לבקטריולוגים בשם „קאנדידה ארבוריאנה“.

— — — אחר כך הראה לי שנים מסודר-תיה הטכניים. של המלחמה, שעליהם שמרו מכל משמר: המתקן האינפרה-אדום, שהמציאו הגרמנים לשם ראייה באפלה ואת הגנרטור הזעיר והמצוין שהפעיל אותה. המכונות הגרמניות יכלו לנהג בכל מהירות שהיא, בהאפלה מוחלטת, כשהן רואות את העצמים בבהירות-שלייום ממרחק של 200 מטר. סנקים מצוידים במתקן זה יכלו להב-חין במטרותיהם ממרחק של שני מילים. מש-קפת-צלפים איפשרה לרובאים הגרמנים לב-חור אנשים למטרות-קליעתם בחשכה גמורה. המתקן מורכב משופרת-ראיה ומסך של ירחון (סליניום) עוטה את פתחה מבחוץ. המסך קלט את האור האינפרה-אדום שחדר פנימה, ודחה אלקטרונים מהירחון — לאורך השופרת. למסך אחר טעון-השמל וססגוני. על מסך זה הופיעה בבואה נראית-לעין. בהירותה ודיוקה למטרות, של פגיעה הן יוצאות מהכלל. בתוך השופרת, אופשרה

בין שאר חידושיהם בענייני מזונות, המציאו הגרמנים אופן של תעשית שמרים

בטמפרטורה גבוהה מכל אשר הופקה בתע-
שית השמרים בעבר. המוצר המוגמר שימש
מזון לאדם ולבהמה גם יחד. ערכו הכלורי
גדול פי ארבע מזה של בשר רזה והוא
מכיל פי שנים חלבונים.

כמרכן פיתחו הגרמנים שיטות חדשות
של שימור מזון בעזרת חמרים פלסטיים
וטכניקה חדשה ומפותחת של קירור. והאיוור-
רור בצוללות הגרמניות היה כה יעיל, עד
שאיפשר לצוללות לשוט מגרמניה לאוקינוס

אמצעי-ריפוי חדשים

„אשר לסודות הרפואיים שבאוסף זה —
העיר אחד מהרופאים הצבאיים — הרי אחד
דים מהם יספקו לאנשי-הרפואה האמרי-
קאיים שנים של חקירה; אחדים מהם הם
מהפכניים — כמו, למשל, הנוגה הגרמני
של ריפוי לאחר שהות ממושכה בכפור, הגור-
מת בדרך כלל „אסונות“. תגלית זו שהר-
צה לפנינו ע"י קבוצת-המחקר של מיור
אלכסנדר גרמה להפיכה בכל מה שהמדע
הרפואי חשב על נושא זה. בכל אחד מהני-
סויים האיומים הוחיו הנפגעים בהצלחה,
זמנית או לאורך-ימים, תוך טבילה מזורזת
במים חמים. בשני מקרים — קפאון גמור
של הלב והפסקת הנשימה, הוחזרו הנפ-
געים לחיים באמבטיה שחום מימיה הגיע
ל-122 מעלות (פרנהייט). עד שנשתיימה מל-

השקט, לפעול שם שנים-שלושה חדשים ולח-
זור לגרמניה בלי שתאלצנה לקחת מים
חיים שבבילי חבר-המלחים. בתערובת סודית
של חומר פלסטי, שבין סממניה היו חומצה
פיליבינילית וטלק, השתמשו לחיטוי, הלחם
והגבינה. ככר טריה, ישר מהתנור, נטבלה
בתערובת, יובשה, נטבלה שוב ואחר הוחמה
במשך מחצית השעה בחום של 285 מעלות
(פרנהייט). היא לא נפסלה והיתה ראויה
לאכילה שמונה חדשים לאחר זאת.

חמתנו נגד יפאן, הונהגה שיטה זו כשיטת
הריפוי בה"א הידיעה, בכל שירותי ההצלח
האמריקאיים בים ובאוויר וכיום נתקבלה ע"י
כל העוסקים ברפואה.

המחקרים הרפואיים הגרמניים גילו דרך
לייצור פלסמת-דם סינתטית. בשם „קפיין“,
יוצרה בקנת-מידה מסחרי, ולא נפלה בתור-
צאותיה מן הפלסמה הטבעית. תגלית אחרת
היא ה„פריסטון“, תחליף לדם עצמו. תחמו-
צת-אדרנלין („אדרניכרום“) יוצרה בכמות
גדולה ובהצלחה רק ע"י הנאצים והיא נוצלה
כתוצאות טובות במלחמה נגד לחי-דם גבוה
(שבגללה מתים 750.000 איש מדי-שנה
בארזה-ב). כיום נמצאים בידינו סוד ייצורה
וכמויות ניכרות של החומר עצמו.

פגזים רקטיים

חשיבות יתר לגבי העתיד נודעת לסודות
הנאציים בתעופה ובסוגים שונים של פגזים.
„הרקטיה v-2“ שהפציצה את לונדון —
נאמר בדו"ח של חיל-האוויר — היתה רק
צעצוע בהשוואה למה שהגרמנים הכינו עוד-
בחדרי-החדים.

אנו יודעים עתה, כי בעת שהמלחמה נס-
תיימה, נמצאו 138 סוגים של פגז-
זים מנוהלים, בדרגות שונות של
ייצור ופיתוח, בשימוש בכל הסוגים הידועים
של כיוון ופיקוח-מרחוק: ראדיו, ראדאר,
כבל, גל-תדר, אקוסטיקה, אינפרא-אדום,
אלומות אור ומגנטיות. אשר לכוח
נוצלו כל השיטות של מנוע-הדף jet
propulsion להשגת מהירויות העולות על
מהירות הקול או קרובות לו.
במנועי-הדף השתמשו אפילו לשם טיסות

ההליקופטר. הדלק נישא לתאי-בעירה שב-
ראש-השיננות המסתובב, שם התפוצץ,
בסובבו את השיננות במהירות הסופה, כממ-
טרה או כגלגל השעון.

אשר להדפסת רקיטות, היתה הרקטיה
„א-4“ שיהיה שייצורה הגיע לממדים גדולים
רק עם תחום המלחמה, בגודל של כ-14 מטר
באורך, משקלה כ-12 טון והטוח שלה —
230 מיל. היא התרוממה לגובה של ששים
מיל מעל הקרקע ומהירותה המכסימלית
הגיעה ל-3,735 מיל לשעה — פי שלוש
ממהירות סיבוב-הארץ בקו-המשווה. אנו
יודעים היום שסוד מהירותה, העולה על
זה של הקול, צפון במנוע הרקטיה, שכולק
משמשים בו חמצן נוזל וספירט. כיוונה
נעשה בפיקוח רדיו, או שכוחה-מאליה למ-
טרה באמצעים גירוסקופיים. כיון שמהירותה

היתה על-קולית. אי-אפשר היה לשמעה לפני שפגעה במטרה.
רקיסה גרמנית אחרת שהיתה משמשת ובאה היתה ה"א"9", גדלה היה רב יותר — כ-14.5 טון — והיו לה כנפים שאיפשרו לה

מפציצים-רקטיים

שבכה, לעצור את נפילתו רק לאחר שמשיר כת כבדו למטה התחילה מצמידה וסותמת את חוריה.

ואריאציה נאצית לפגז-האוויר המנוהל היתה טורפרו לפעולה תת-מימית, שהגיע בלי משגה למטרתו, כשהוא נמשך ע"י רחש-המנוע של הספינה המיועדת להיות לו לקרב ממרחק שמגיע עד עשרה מיל. פגז זה שט כתשעה מטרים מתחת פני המים, כארבעים מיל לשעה, ואינו משאיר עקבות. הוא מתפוצץ בדיוק מתחת למטרתו.

כל הגילויים האלה מעוררים באופן טבעי את השאלה: אילו ניתנה שהות מספקת לגרמניה, שכה התקדמה בחקר אוויר, רקטי טות ובליסטראות, האם היתה מנצחת במל-חמה? — סודות המלחמה שלה, כפי שנתגלו עתה, עלולים להורות על אפשרות זו. סגן המפקד הכללי של שרות-המודיעין בכוח-האוויר-הצבאי ומפקדת שירותי-האוויר הטכ-נולוגיים, אמר באסיפה של חברת מהנדסי התעופה:

"הגרמנים הכינו הפתעות-רקטיות לעולם בכלל ולאנגליה בפרט, שהיו עלולות — כפי שסבורים — לשנות את מהלך המלחמה אילו נדחתה הפלישה לפחות למשך הזמן הקצר של ששה חדשים".

מפציץ בעל מנוע-רקיסה לטוח ארוך, שלפי עדות המסמכים הצבאיים, לא הגיע להשלמתו רק משום סיומה המהיר של המל-חמה, מסוגל היה לטוס מגרמניה לניו-יורק ב-40 דקות. מורדך בניוטון מתאלחץ, היה עלול להגיע לרום-תעופה של 154 מיל. המ-ראתו היא מכלי הטלה המקנה לו מהירות של 500 מיל לשעה והספינה עלולה להגיע לרום-תעופה המכסימלי בארבע דקות בסך הכל. שם, בניצול הדלק, היא עשויה לרחף באט-מוספירה החיצונית עד שתצנח למטרה המ-יועדת. במאה מפציצים מסוג זה קיוו הגר-מנים שיוכלו להחריב כל עיר על פני האדמה בפעולה של ימים מספר.

אין פלא, איפוא, שהיום מכריזים המומ-חים של כוח-האוויר-הצבאי בפומבי שבכוח הרקטות ובפגזים-מנוהלים הקדימו אותנו הנאצים בעשר שנים, לפחות.

לגרמנים היו אפילו תחבולות מוכנות כיצד להציל את הטייסים שייאלצו לעזוב את המטוסים העל-קוליים בשעת טיסה. ידוע, שאם יוציא הטייס את ראשו במהירות כזו יכרת הראש מעל כתפיו. המצנח יתנפץ בחלל ברגע שיפתח. כדי למנוע אסונות אלו, הומצא כסא-נשיר שיריה את הטייס בן-רגע למטה. מצנחו כבר היה פגוע, כל-כ-מר, הוא נעשה מלכתחילה מרצועות מעשה-

האם עושה הציבור משהו לסודות-המלחמה לשעבר? — אכן, הוא "בולע" אותם. כעשר רים אלף הזמנות של החוברות שהוצאו ע"י ועדות מחקר מיוחדות של בנות הברית על תולדות המחקר הגרמני והישגיו נרשמו במשך חודש, ומכסת ההזמנות עולה עתה עד כאלף ליום. אנשי-מדע ומהנדסים מצהי-דים שהידיעות שנפלו בידיהם חוסכות שנים מהזמן שהיה עלינו להקדיש לבעיות, שנח-קרו כבר באופן מדעי. ואלו לאנשי-העסק

האמריקאיים — צהלה וריגה...!
הצרכן התבעני ביותר לדו-חיים הוא "אמ-טורג", ארגון סחר החוץ של בריית-המועצות. אחד מנציגי ארגון זה נכנס פעם למשרד לשכת-הפרסום כשרשימה ביבליוגרפית בידו ואמר: "אני מבקש אכסמפלים מכל דבר". במאי הזמינו הרוסים אלפיים דינים-רוחש-בונות מיוחדים — עלויות המלחמה, בסכום הכולל של 5594 דולרים. בדרך כלל, הם קונים כל דינרוחש-בון היוצא לאור.

ניסויי רקטות בארה-ב

השלב השלישי והאחרון של המבחנים יהיה ניסיון לעקוב באמצעות ציוד ה"ראדאר" הרגיל, אחר מסלול תעופת הרקטות. בדרך הטבע הוא שהצבא שואף לדעת איך אפשר להבחין, להדביק ולפוצץ את פצצות הרקטה בעודן באויר.

כוח הדחף הראשון המטיס את הרקטה היא טורבינה בת 580 כוחות סוס, מונעת באמצעות קיטור הנוצר ע"י צירופם של סידן או סודיום פרמנגנט מזה והידרוגן פרוקסיד מזה. הטורבינה מפעילה משאבות, הדוחפות חמצן-נוזל לתוך תא-בעירה עגול מקום שבו ניצת הדלק, והגזים, שהם תוצאת התהליך הזה, פורצים דרך טבעת של נקבי-הגז בקצב של 6000 רגל בשנייה.

בשלבי תעופתה הראשונים מנוהלת הרקטה ע"י משטחים המונחים ומכוונים את חמיקת הגז. אחר-כך מכוונים את תנועת הרקטה משטחי-כיוון מנהלי גירוסקופ, שהורכבו על ספיירי-הרקטה. את מנגנון הכיוון של גירוסקופ יש לכוון לפני יריית הרקטה ואת תעופת הרקטה אי אפשר עדיין לכוון ולשנות בהיותה באויר, חוץ מזה שאת הכוח המניע שלה אפשר לשתק תוך פיקוח אלחוטי ממרחק.

מומחי מחלקת הציוד של צבא ארצות-הברית החלו הקיץ בסידרה של ניסויי רקטות "בחולות הלבנים", שטח הבוחן הצבאי במדינת ניו-מקסיקו המדברית, התכנית הייתה להטיס בסך-הכל 25 רקטות.

הרקטות הן V2 הגרמניות, משקלן $13\frac{1}{2}$ טון והן מגביהות עוף כדי 100 מיל ויותר אל על, על מנת לנחות במרחק 70 מיל, חמש דקות לאחר המראתן.

מטרת המבחנים הראשונה היא לאסוף נתונים בענין הרקטות ותעופתן: המהירות, מסלול התעופה והשפעת התנאים השונים של מזג-האוויר. מגדורים אלחוטיים שהורג-כבו לחרטומי הרקטות מסייעים לעקוב אחריהן במעופן. ה"מגדלור" שמשקלו כ-50 ק"ג נושא את-עצמו בכל לצורך תפקידו, ובכלל זה מקור כוח-שמל משלו, ולמעשה הנו מתקרר-דיו ועיר לשידור ולקליטה. ה"מגדלור", ע"י מנעו במכשיר "ראדאר" שעל הקרקע, מאפשר לסמן מתוך צילום את מסלול-התעופה המדויק של הרקטה.

המטרה השנייה היא ללמד בענין מזג-האוויר בסטרטוספירה ובאזונוספירה. לתכלית זו תכיל הרקטה מכשירים לרישום מידות החום והקור, לחץ האוויר, הלחות והרכב האטמוספירה.

— — — ובאוסטרליה

1946 מביא את הידיעה הבאה: "מרכז אוסטרליה הוא חבל הארץ שנבחר כ"שטח הניסויים" של בריטניה בענף הריקטה הצבאית. ההקצבה לניסויים אלה תעלה על מיליון ל"ש. במטוח זה יעופפו הריקטות במהירות 3000 מיל לשעה, יגביהו עוף כדי 70 מיל, בעד הסטרטוספירה ויתפוצצו במרחק של 100 מיל מנקודת היריה.

ראדאר קל-תנועה

לגבי השבועון האמריקאי "ג'ורנל הצבא והצי" הודיעה מפקדת אנף חמרי המלחמה שבדאטס-פילד, אהאיו, על המצאת ראדאר חדש קל-תנועה. לפי ההודעה, המכשיר הידוע בשם א.פ.ס. 10, עולה אך מעט במשקלו ובהרכבו על ראדיר-ביתי, ומהווה שכלול רב

באנגליה כבאמריקה נבדקים כעת שיפורים שונים בכלי-הזינון שהומצאו במהלך מלחמת העולם האחרונה. בקדחתנות מרובה נערכים הנסיונות בזין-הרקטה, שהיא כלי הנשק רחוקה-טווח ביותר. הרשימה דלעיל בעמוד זה מספרת על הנסיונות הנערכים בתחום זה באמריקה. גם בריטניה אינה במפגרים. "דפנס", ירחון השירותים, מחדש אוקטובר

ההיה נסיון-פלישה גרמני לבריטניה?

לציבורנו עוד זכורות בודאי השמועות שנפוצו בסוף קיץ 1940 על נסיון פלישה גרמני גדול-ממדים לבריטניה, שנסתיים בהצתת כל ספינות הפלישה הגרמניות. השבעון האמריקאי „ארמי טיימס“ מספר על בדיקת ארכיונים גרמניים, כדי למצוא אישור לסיפור זה.

ואולם פקיד מיניסטריין המלחמה מביע את ספקותיו לגבי מסמך זה, בהצביעו על-כך שבתאריך זה כבר ניצח חיל התעופה המלכותי ב„מערכה על בריטניה“ ולהיטלר נתברר שאין ביכולתו לבצע פלישה ימית בלי ריבונות באיור.

מסמכים אחרים שבשלל מוכיחים שהיטלר החליט עוד ב־5 בדצמבר 1940 — רק שנה ומשהו אחר חתימת חוזה אי-ההתקפה בין ברלין למוסקבה, להתקיף את רוסיה. ההתקפה החלה ב־22 ביוני 1941, כשהיטלר התפאר ב„חיטול בן-בריתה האחרון של אנגליה על היבשת“.

כשלון הנסיון להשיג הכרעה מהירה נגד הצבא האדום הוא שחיסל, כנראה, את כל הרעיונות, שהיה היטלר עלול להגות בדבר ביצוע פלישה לאנגליה, אפילו בממדים קטנים.

מיניסטריין-המלחמה מוסר, שפילד-מרשל וילהלם קייטל נשאל, אחר נפלו בשבי, מדוע לא שלחה גרמניה מעולם מספר דיביזיות לגיבולטר, דרך ספרד, משם יכלו הנאצים לחלוש על השער ליס-התיכון ולהכביד בידו תר על בנות הברית. קייטל ענה שהיטלר הדגיש כי אין ביכולתו לחסוך אף דיביזיה אחת לתפקיד זה. מכאן מסיק מיניסטריין-המלחמה האמריקאי בתורת ודאי שהיטלר לא היה יכול להקצות 50.000 איש כדי להכניע דרך התעלה לאנגליה.

במידה שמיניסטריין-המלחמה האמריקאי בדק את הענין, לאחר שניפה טונות מסמכים נאציים שנפלו לידו, הרי אפשר לצור עתה על פי צלוחית את כל הסיפורים שנשמעו בזמן המלחמה — על ספינות-פלישה שהכין ה„והרמאכט“ לשם כיבוש בריטניה.

באותו זמן רווחו שמועות, שאושרו כביכול, ע״י מאן-דהוא, „שידידו היה עז-ראיה למאורע“, שלערך 50.000 אנשי-צבא גרמנים ניספו מידי מטוסיו של חיל-התעופה המלכותי, ששפכו נפט על כל ספינות-הפלישה והציתו אותן בפצצות-תבערה.

אחר הפלישה לגורמנדיה, אף נמצאו עתרי נאים בריטיים ורזיזים, שפירסמו סיפורי מעשיית, „מפי אחיות בלגיות וצרפתיות“, של דבריהן, טיפלו הן עצמן באחדים משרידי הנאצים האלה. ועוד ידעו עתונים אחרים לספר על גופות גרמנים שנערמו ערימות-ערימות לאורך חופי בריטניה.

פקיד של מיניסטריין-המלחמה הצהיר שלא נמצאה כל עדות שתאשר אף אחת משמועות אלו, או שתחזק את האמונה בכך, שנעשה פעם נסיון גרמני ממשי לחצות את התעלה בכוח.

מסמך אחד שברשות מיניסטריין-המלחמה, המסומן כ„סודי בהחלט“, מוסר על התייעצות בין מיניסטרי החוץ הנאצי — יואכים פון ריבנטרופ — ובין השגריר היפני אושימה ב־13 בפברואר 1941 ומצטט את דברי ריבנטרופ: „הנחיתה לאנגליה מוכנה“.

הגנת הקיסרות ופיזור הכוחות

בריטי הכללי לשעבר, על גישה כוללת לענין הגנת הקהיליה הבריטית, בהכריוו שכלי נשק חדישים, ובמיוחד

בהרצאה בפני „החברה המלכותית“ בלונדון, שעוררה ענין רב, המליץ פילד-מרשל לורד אלן-ברוק ראש „המטה הקיסרותי ה־

לעתיד, ואת הצורך בפיזור הכוחות. בהשיבו לשאלות אמר לורד אלן-ברוק שאיש לא יוכל להינבא על עתידן של הודו, מצרים וארץ-ישראל, ואין ספק שאבדן הודו יותיר פריצה גדולה במערכת ההגנה הקיימת, אך כי יש לקוות שהודו תקים מתוך התנדבות את חלקה במסגרת ההגנה המשותפת מפני כל סכנה אפשרית לעתיד לבוא.

הרצאתו של לורד אלן-ברוק שימשה נושא למאמר ראשי ב"טיימס", הן גם בתכנית מערכת המגן האוסטרלית המתוארת ע"י שליחו המיוחד של העתון. נושאים אלה מהווים את הרקע לויכוח שהתקיים בבית-הנבחרים בענין הגיוס, בו התקפה הממשלה גם ע"י אילו מחוגי ה"לי-בור" עצמו. כידוע, נסתים ויכוח זה בהבעת אמן לממשלה.

האוניברסיטה לתעופה

האוויר של ארצות הברית את שירותם של רבים מטובי המכנכים שבמדינה, גם בתפקיד של יועצים וגם כמורים ומדריכים. גנרל קרל ספאץ, המפקד הכללי של חיל האוויר של ארה"ב, הזמין את טובי המכנכים האזרחיים לחקור את תכנית-הלימודים המוצעת ולחונות דעתם עליה. שנים-עשר מהמכנכים קיבלו את ההזמנה ומהווים עתה את הועד-המבקר שתפקידו לייעץ לאוניברסיטה לתעופה בדבר מגמתה החינוכית ולהודיע לגנרל ספאץ על מצבה והתקומות של רשת החינוך של חיל האוויר האמריקאי.

לקראת שינויים במבנה הדיביזיות בצבא-ארה"ב

לשכות הצבא האמריקאי עוסקות עתה בהפקת לקחה של המלחמה האחרונה ובחישובי התקן השונים ליחידות השונות של הצבא האמריקאי לעתיד לבוא. אמצאות התקופה החדשה מעמידות גם הן את העוסקים בדבר בפני בעיות מבעיות שונות ורבות. שתי הידיעות המובאות בזה, אשר נלקחו מן השבועון "ארמי אנד נייבי ג'ורנאל", מעידות על כיווני מחשבתם ומגמותיהם של אנשי המטה בצבא האמריקאי.

המוצעים בכוחה, ארגונה וכוח-אשה של די-ביזית חיל-הרגלים.

הפצצה האטומית, החלישה במידה רצינית את בטחון הקהיליה, בהגדלים במידה רבה את אפשרות הפגיעה בציפור-נפשה, ציין המרצה כי "מרובות מדי הביצים יקרורת-הערך בסל"ס פעוט זה, המועד במידה רבה לפגיעה". עם גידולם של הדומיניונים, פעלו הללו מתוך מגמה לחלוקה טובה יותר של האוצרות הטבעיים בכל שטחי הקהיליה, אך תהליך זה היה אטי מדי. ועתה חובה על ממשלות הדר-מינונים להחליט אילו הם איזורי האחריות שיטול על עצמו כל אחד מתחברי הקהיליה. המרצה תבע לשוב ולטפח את שיטת השיי תוף בין ראשי-המטות שנתקיימה בין ברי-טניה ואמריקה בשנות המלחמה, ולזמן מפעם לפעם את ראשי-המטות של הדומיניונים יחד.

בשעת השאלות והתשובות שלאחר ההרצה הדגיש מר אוליבר סטנלי את חשיבותה של הקיסרות הקולוניאלית בתכנית-ההגנה

עם פתיחת האוניברסיטה לתעופה לחיל-האוויר של צבא ארה"ב, במקסוול פילד, אלאבמה, שבארצות-הברית בסוף ספטמבר, נתממשו התכניות שעובדו לפני שנתיים, כשנתברר הצורך בחינוך מקיף ורם-דרגה באורח המלחמה האווירית לעתיד. האוניברסיטה לתעופה נתכוננה מתוך שאיפה לטיפוח רעיונות חדשים, שיכחה ה"שיגרה והתפיסות הצבאיות הנושנות והעדפת מחשבה מתקדמת, ושיטות חינוכיות מכוונות כראוי — זוהי סיסמתה היסודית. במקום להסתייע רק בחבר-עובדים צבאי, רכש חיל

מפקד הצבא, דוויט ד. איזנהאואר — ראש המטה, טרם נתן את אישורו הסופי לשינויים

המצורפת לו.
מטרתה של „ועידת-השריונים“ האחרונה
היתה להגביר את יעילותו של צבא זה ויש
לצפות גם להצעות מוקדמות בדבר שינויים
בדיביוזת-השריון.

אף כי בעית השינויים בדיביוזיה נידונה
מפעם לפעם על דפי „שבועון הצבא הצי“,
ביחוד בעקבות הדין-וחשבון שמשרה „המור“
עצה הכללית, הרי התכניות המוצעות משמ-
רות עדיין נושא לשינויים נוספים שיבואו
לאחר שהמטה הכללי יעין בהצעות.

400 טנקים בדיביוזיה החדשה בצבא ארצות-הברית

בטליונים, ולכל בטליון תצורף עוד פלוגת
רגלים וכך יוכל כמעט הכוח הכללי — 16
פלוגות רובאים במקום 9, המהירים תוספת של
כמעט 1500 חיילים-רגלים.

כ־50 טנקים קלים ימלאו את תפקידי הסיוור
של הדיביוזיה, אולם כוחה העיקרי יתבסס על
טנקים בינוניים, המאורגנים בשלושה בטליו-
נים. טנקים אלה יהיו מהדורה משוכללת של
הטנק „גנרל שרמן“ בן 35 הטונות, ויצוירו
בתותחים בני 75 מ"מ.

בבטליון הטנקים הרביעי, שיתווסף על
הארגון הקיים, יהיו טנקים מסוג „גנרל
פרשינג“, שמשקלם בין 45 ל־50 טונות והם
מצוידים בתותחים בני 90 מ"מ.

באלה ישתמשו בעיקר למטרות הסתערות,
והבינוניים ינצלו את הפרצות שיפרצו הללו.
לארטילריה הצמודה לדיביוזיה יתווסף
בטליון של תותחים בני 155 מ"מ, בצירוף
של ארטילריה אנטי-מטוסית.

„יום-חיל-התותחנים“ ברוסיה

תותחים בני קליברים שונים ו־100.000 מר-
גמות מדי שנה, בית-החרושת על שם סטלין
לבדו ייצר 100.000 תותחים.

בערב התג שידר רדיו מוסקבה פקודת-
יום מאת גנרליסמו סטלין, הפקודה, הח-
תומה ע"י ממלא מקומו של המיניסטר-להגנה
קול. גנרל בולגאנין אמרה: „הארטילריה
שלנו הפכה להיות כוח-מחץ אדיר“.

התכנית המוצעת, כפי שהוגשה לגנרל
איזנהאור מעובדת בעקבות התכנית שהוצעה
ע"י ה„מועצה הכללית של הצבא“ אחר חקיר-
רה ממושכת והצעות של חבריה, — מצביאים
שהצטיינו בזירה האירופית. הערכה סופית
להצעות המוצעה ניתנה בוועידת חיל-הרגלים
האחרונה.

כמרכן נתונה עתה לעיון תכנית השי-
נויים בדיביוזיה הכוחות-המוטסים. לפי ההצ-
עות המוקדמות, צריכה דיביוזיה הכוחות-
המוטסים להידמות ביותר לדיביוזיה רגי-
לית של חיל-הרגלים, אולי חוץ מהארטילריה

דיביוזת-שריון בדרגה מעולה יותר, עם
400 טנקים במקום 265, וכוח-אש מוגבר פי-
כמה גם בכלי-שק אחרים, מוצעת בתכנית-
הארגון החדשות שהמטה הכללי האמריקאי
מעין בהן כעת.

התכניות לדיביוזת-השריון החדשה מהוות
שינוי רב ראשון בארגון הצבא שלאחר
המלחמה. תכליתן להבטיח את יתרון של
הדיביוזות האמריקאיות על כל דיביוזות-
הטנקים שבעולם כולו, וכוונתן להכליל בדי-
ביוזת-השריון בטליון של ארטילריה כבדה
ולהגדיל את כוח חיל-הרגלים שלה.

ההגדלה המרובה בשריונים תיעשה אך
ורק בכלי-רכב בינוניים וכבדים, ולא בקלים.
לפי התכנית, תוגבר עצמתה של דיביוזת-
השריון מ־10.000 איש, ל־15.000 איש בקי-
רוב.

במקום שלושה בטליונים של חיל-הרגלי,
כנהוג עתה, יהיו לדיביוזיה המוגברת ארבעה

בערב „יום הארטילריה הרוסית“, ב־23
בנובמבר, גילה לויט-גנרל פרושקו כי בקרב
על ברלין בשנת 1945 ירתה הארטילריה
הרוסית פגזים ופגזי-רקטות במשקל 25.714
טון.

במסרו מספרים שטרם נודעו עד כה, אמר
לויט-גנרל פרושקו שייצורם של בתי-החרו-
שת הרוסיים לתותחים ולמרגמות הגיע, בש-
לוש שנות-המלחמה האחרונות, כדי 120.000

אימון קציני-צי מצריים בבריטניה

ידיעה "שנתפרסמה ב"פרייד" מה-9 בנובמבר מעידה על מאמציה הרבים של מצרים להגביר את כוחותיה המזוינים ולשפר את רמתם המקצועית, וכן על הסיוע הרחב של בריטניה למגמה זו, סיוע העשוי להבטיח את קיום השפעתה של בריטניה בתחום חשוב זה של הכוחות המזוינים המצריים, גם במקרה של יציאת הכוחות הבריטיים ממצרים:

כדי לקבל אימון ימי מעולה אשר רק הותיק בציי העולם, בעל המסורת הארוכה, יוכל לתתו להם.

הקורס שיעברו יהא דומה לזה הניתן לקציני-נים-נמוכים שבצי-הבריטי — החל מאדמירל-ניסטרציה ועד הראדאר, תרגול עם חיל-האוויר של הצי, ותותחנות; ובין הקצוות האלה מצאת את כל שפע הידיעות הדרושות לקציני-צי.

בשעות הפנאי עוסקים הקצינים בלימוד ההיסטוריה של הצי, ונותנים דעתם על ציו של מחמד-עלי, שליט ארצם, שבשעתו קיים בידו את גדול הציים של מדינה ממדינות המזרח-התיכון בזמן מן הזמנים.

מצרים, הנוטלת על עצמה תפקיד מנהיגות בין מדינות המזרח-התיכון והשוקדת למלא את חובותיה כחברה ב"ארגון האומות המאורחות", מטפחת עתה בדרכים רבות את עצמת כוחותיה המזוינים ורמת יעילותם. ראשי המדינאים מבטיחים לאומה המצרית השכם והערב שהצבא, הצי וחיל-התעופה המצריים יוכלו למלא את חלקם הראוי במירת השלום והסדר.

מציאותם של חמש-העשר קציני-צי מצריים בבריטניה מעידה על החלטת הנחוושה של המלך פארוק ויועציו להכשיר את מצרים לתפוס את מקומה במושב העמים שוחרי-השלום. קציני-צי אלה שהינם עתה בבריטניה

הנחת כבלים במהירות מוגדלת

ס"מ ומשקלו 25 ליטראות לערך, ואפשר לגור לל עליו כבל עד אורך של 1000 מטרים לערך. אפשר להרכיבו על לוח-המשא (של חיל-הרגלים או לשאתו ברצועת-כתף או ביד. אפשר לשמור על הקשר במשך תהליך זריקת-הכבל, בלי כל שייכות לשיטת התעבורה. אפשר לקשור שני מפלגים — או יותר — להניח כבל באורך העולה על ק"מ אחד.

לשימוש חיל-האוויר של הצבא הומצא מי-כל, המכיל שמונה מפלגים והמאפשר למטוסי-סיים רציעה רציפה של כבל לאורך חמשה מיילים.

מתקן חדש, המאפשר למתוח כבל-טלפון לצרכי-קרב, ע"מטוסים או כלי-רכב, או לירותו בבזוקות ורימוני-רובה, בלי כל צורך בסלילים, טופח ע"י חיל-האיתנים האמריקאי ונמצא עכשיו בשלבי היצור.

מתקן זה הנו מפלג אשר עליו נכרך הכבל-הטלפוני בצורת פקעת מיוחדת. הטלתה תוכנה, ונוסתה בהצלחה, ברימוני רובה, בזוקות, השלכה בידי אדם, וסוגים מסוימים של כלי-רכב, בהם המכונית האמפיבית — וכן במטוס מסוג מטוסי-הקשר, שמתח את הכבל במהירות שהגיעה ל-110 מיל בשעה. קוטר המפלג הוא כ-30 ס"מ, ארכו 15

צדור ידיעות

מן המזרח התיכון

החליטה ממשלת סוריה להנהיג אימונים
בנשק קל בבתי הספר.

בדמשק נוסדה חברת תעופה בהון של
שלושה מיליון לירות סוריות. בין בעלי
המניות אזרחי הארצות הערביות השכנות
וכן ערבים מארץ-ישראל. החברה קנתה שני
אויירונים שיחלו בקרוב בטיסות-שידות.

„לאוריאן“ היוצא בבירות מוסר על משא-
ומתן שהחל בין בעלי-הון אמריקאיים ובין
סורים בדרך יסוד קו אויר דמשק-ניו-
יורק. כן מוסרים על ביקורים הקרוב של 20
מומחים בריטיים לתעופה בסוריה.

סוכנות הידיעות הערבית מודיעה, כי החל
מראשית שנת 1947 מתחילה חברת התעופה
הסורית לקיים את שירותה בקו פנימי —
דמשק-חלב-הפרת-הג'זירה וחזרה באותו
יום. לאחר זאת יפתחו שני קוים לחוץ-לארץ
שלוש פעמים בשבוע: לבגדד ולקהיר.

סוכנות הידיעות הערבית מסרה (29/11)
על גילוי מכרות אורניום בהרים שעל
גבול סוריה ולבנון.

הצירות הסורית בושינגטון הודיעה לממ-
שלתה כי ערך הרכוש הצבאי של ממשלת
ארה"ב שנשאר בארצות הערביות מגיע ל-
20 מיליון דולר. בין מיניסטריון המלחמה
ובין מיניסטריון החוץ הוסכם שרכוש זה
יימכר לממשלות הערביות שזוה בשוזה לכל

עיראק

חוגים יודעי דבר בבגדד מעריכים את
מספר חיילי הגיוס בעיראק בשנת 1947
ביותר מ-15 אלף איש.

מיניסטריון ההגנה העיראקי עומד להקציב
למעלה מחצי מיליון לא"י להרחבת חיל
התעופה העיראקי.

ממשלת עיראק תיכנה תכנית בעלת היקף
גדול לפיתוח תחבורת מסה"ב בארצה. ההר-
צאות תהיינה 5 מיליון דינר. סיום הגשמת
התכנית ב-1950. לפי תכנית זו החלו
בהנחת קו מסילת-ברזל באורך של 69 מיל
בין כירכוך וארבייל ובבנין גשר על החדקל.
כן תוקם תחנת רכבת מודרנית בבגדאד.

באמצע חודש דצמבר החלה חברת התעור-
פה העיראקית בטיסות בין עיראק, ארץ-
ישראל ומצרים. האויירונים יוצאים בכל יום
שלישי ושבת בשבוע מבגדד דרך לוד
למצרים וחוזרים למחרת היום (ימי רביעי
וראשון) בדרך חזרה. אוירוני החברה הם
מסוג מסוסי „דקוטה“ ובהם 21 מקומות
ישבה וסידורי נוחות אמרים.

סוריה

משלוח טנקים כבדים שהוזמנה ממשלת
סוריה מאנגליה הגיע לסוריה. הטנקים מצו-
יידים במכונות יריה ואלחוט.

לפי ידיעה של סוכנות ידיעות ערבית,

ארץ ערבית. הכסף יוקדש לחיזוק הקשרים
התרבותיים ההכלכליים בין ארה"ב והארצות
הערביות.

חברת „ג'נרל מוטורס" האמריקאית שיגרה
משלחת מהנדסים לסוריה וללבנון כדי לבי-
דוק את האפשרות של הקמת בתי חרושת
גדולים בארצות אלו, להרכבת מכונות ויי-
צור חלקי מכונות.

מוסרים כי המשלחת נוטה לבחור בלבנון
כמקום הקמת בתי-החרושת בגלל הקשר הי-
מי הנוח ממנה.

ב־16/12 הוצא לפועל פס"ד מות בתליה
נגד המורד העלאוי סולימן מורשד ושנים
מעוררין (1).

לבנון

ב־19/11 נחתם ההסכם בענין העברת קו
מסה"ב חיפה-בירות לידי הממשלה הלבנו-
נית. בעלותה של ממשלת הלבנון על הקו
תהיה מראס אל נאקורה. הקו נמשך דרך
בירות, טריפולי עד שהוא נפגש בקו התור-
כי-העיראקי. ארכו 120 מיל ומחירו 5
מליון לירות לבנוניות (כ־500 אלף לירות),
מחיר שישולם לאוצר הבריטי ב־17 תש-
לומים חלקיים.

קו זה נבנה כידוע בשנות המלחמה האח-
רונה לצרכים צבאיים. מעתה יעמוד לשי-
רות אורחי ויקשר את מצרים עם תורכיה
ואירופה. בזה הגשמה התכנית הידועה של
„אכספרס המזרח" המקשר את קהיר עם תע-
לת למנש דרך היבשה.

ב־24.11.46 חגג אירגון ה„כתאייב" (פלנגות)
המארוניות בלבנון את יום מלאת עשר
שנים להווסדו.

בפברואר 1947 עומד להיפתח שדה תעופה
חדש בשם האלדה, בקרבת בירות. זה יהיה
אחד משדות התעופה הגדולים בלבנון ובי-
מזרח התיכון ככלל.

מצרים

העתון הצרפתי „לה מונד" מוסר כי הצבא
הבריטי החונה ליד תעלת-סואץ במשולש:
תל-אליכביר, פורט-סעיד וסואץ, מספרו קרוב
ל־60 אלף, בכלל זה הצבא הפולני של הגנרל
אנדרס. נוסף לכך נמצאים באיזור הנ"ל
20 אלף פקידים אזרחיים ויותר מ־90 אלף
שבויים גרמניים הנהנים מחופש גמור בס-
ביבות מחנותיהם.

בשעתו נאותה ממשלת מצרים לבקשת
ממשלת ארה"ב להקים תחנת שידור אמרי-
קאית בקהיר. אך ועדות התחבורה בסינט
ובפרלמנט המצריים לא אישרו תוכנית זו
ודרשו לבטל את הפקודה הצבאית להרשות
לאמריקאים להקים תחנה זו.

ב־15/12 מסרו שלטונות הצבא האמרי-
קאי במצרים את שדה-התעופה „ריין פילד",
שנבנה ע"י חיל התעופה האמריקאי, לשל-
טונות הצבא המצרי. הוחלפו ברכות הדדיות.
הוסר הדגל האמריקאי והונף הדגל המצרי
לקול נגינת המנוני שתי הארצות. שדה
התעופה ייקרא מעתה ע"ש המלך פארוק.

מצרים הציעה שועידת מסה"ב במזרח
התיכון תיערך בקהיר ולא בקושטא. כפי
שהוצע לראשונה. סוריה ועיראק הסכימו
להצעה החדשה. אך תורכיה מתנגדת וטר-
ענת שיש לדחות את כינוסה של ועידה זו
ממרס 1947 (המועד שנקבע) למועד יותר
מאוחר. לטענתה, הבעייה העיקרית שהועידה
צריכה לדון בה: הנהגת קו הרכבת קהיר-
קושטא. אינו אקטואלית, מאחר שקו מסה"ב
חיפה-בירות אינו ניתן כרגע לשימוש.

סעודיה

דובר מטעם ממשלת ארצות-הברית הודיע
כי הממשלה החליטה לבנות בסיס צבאי
בסעודיה וכן נמל מודרני בעומאן שבמפרץ
הפרסי, כדי להבטיח את האינטרסים הכל-
כליים של ארה"ב ולהקל על ניצול מקורות
הנפט.

אל-זור, תדמור וחומס. לצדו של צנור זה סוללים כביש אספלט. החברה מעסיקה בסור ריה 400 פקידים סוריים ו־15 פקידים אנגלים ולבנוניים.

חברות נפט בריטיות פועלות באזורי חומס וחלב. ה"חברה הסורית לקידוח" החלה כבר בשכירת פועלים ופקידים לשם חיפוש נפט בסביבת חלב ועפרי. לפי העתון הלבנוני "צוות אל-שעב" החברה הנ"ל היא סורית לפי שמה אך בריטית בהונת.

נסתיים המו"מ בין ממשלת סוריה ובין חברת הנפט הערבית-אמריקאית שלפיו מותר יהיה לחברה להעביר צינור נפט על אדמת סוריה תמורת מליון לירות שתקבל ממ־שלת סוריה. סופו של צינור הנפט יהיה בטריפולי.

30 אלף פועלים יחלו בעבודה הנחת צינור הנפט שיגמר בלבנון, מלבד מפקחים ומנהלי עבודה. העבודה תמשך כשנה. לדברי מנהל חברת הנפט האיראנית יגדל מספר הפועלים עד למאה אלף.

ב־9/11 בא לבירות מנהל חברת הנפט הסודית (אמריקאית) ונפגש עם מינסטרי החוץ והכספים הלבנוניים. דנו בענין העברת צינור הנפט הסודי לחוף הלבנון.

בעבר הירדן נרשמה חברה להנחת צנור רות נפט בארצות הערביות בשם "טראנס ערביאן פייפ ליין קומפני" שכבר קיבלה זכיון לכך בארץ-ישראל ובלבנון. הזכיון נמסר ל־70 שנה. המנהל בעבה"י — חיידר שוכרי בק, מנהל בנק עותומן ברבת-עמון. ארץ-ישראל

מפקדת הלגיון הערבי בחיפה מכחישה ידיעה שנתפרסמה ב"הבוקר" שהלגיון גייס 500 ערבים ארץ-ישראלים. לפי חוק שנת־פרסם לפני כשנה מותר רק לעבר-יירדנים להתגייס ללגיון הערבי.

ה"פלסטין" מודיע ממקור מוסמך שבי ענין מיוזג ה"נג'אדה" וה"פתחה" הושג

ממקורות תימניים נודע לסוכנות "יוניטד פרס" האמריקאית, כי האמיר אברהים סייף-אסלאם, הבן השמיני של האימאם יחיא, פנה לעבד אל-רחמן עזאם, מזכיר הליגה הערבית בבקשת עזרתה לשינוי המשטר שכפה אביו על תימן. אם לא תתערב הליגה עלולים להתרחש בתימן מאורעות רציניים. יודעי דבר סבורים שהריב בענין ירושת כסא האימאם יחיא, שהגיע לגיל של 80 שנה, הוא סיבת פנייתו של האמיר סייף אל-אסלאם. האמיר עצמו נמצא בעזן.

ממשלת ארה"ב פנתה בבקשה לתימן שתרשה לשלוש חברות אמריקאיות לפעול בתימן. הכוונה לחברות שתעסוקנה במסחר ובמפעלי פיתוח. ידוע כי תימן מעוניינת להשיג מכונות אמריקאיות לסלילת דרכים ומפעלי השקאה.

כתבו של "ניו-יורק טיימס" בגידה מוסר ממקורות תימניים שמשלחת סוביטית הכור ללת מומחים לכלכלה וגיאולוגיה תבקר בראשית חודש ינואר בתימן, לפי הזמנת האימאם יחיא. המשלחת תחקור אחר מחצבי זהב וכסף שמשערים שהם מצויים בתימן. האימאם הומין משלחת רוטית עוד בתחילת שנה זו אולם כשנודע לרוסיה שמשלחת אמריקאית כבר נמצאת בתימן סירבה לשלוח משלחת משלה.

נפט ומפעלי נפט במזרח-התיכון
כמאה מיל מקו הנפט החדש מכירכוך לחיפה, שבהנחתו עוסקים עכשיו, כבר הונחו. חברת הנפט העיראקית החלה בהקמת בתי-ידירה לפקידים בחיפה ובמקומות אחרים לאורך הקו. כן מוסרים שהחברה עושה הכנות לקמת כמה מפעלים בעזה.

"אדיפאע" מוסר כי בחיפה יבנו מספר בתי זיקוק נוספים בקשר עם התכנית להכפיל את התוצרת השנתית עד לארבעה מיליון טון בשנה.

חברת הנפט העיראקית החלה כבר בהנחת צינור נפט אחר לטריפולי דרך דייר

הסכם סופי. בימים הקרובים יוכרו הדבר. עתה דנים על חלוקת התפקידים הראשיים בארגון החדש ששמו יהיה: ארגון הנוער הערבי (מונמת אל־שבאב אל־ערבי).

ב־22.12.46 התקיים ביפו מפקד ארצי של ה„נג'אדה“ למלאת שנה להיווסדה. השתתפו כ־3000 נג'אדים במדים. התגיגה נפתחה בשירת ההמנון של הנג'אדה. לאחר זה נאמו מפקדי המחוזות השונים. אלה הרגישו את הסכנה המרחפת על הארץ עקב העליה היהודית, ונגד מוכרי הקרקעות ליהודים. לבסוף דיבר המפקד העליון, מחמד נמר

החוארי נגד הטרור היהודי ונגד משטר המפלגות והמשפחות בציבוריות הערבית בארץ שהנהיגו אותו „הנכבדים והעשירים“. לאחר האסיפה יצאה תהלוכה גדולה ברחובות העיר לעבר מגרש „בצה“, שנמשכה שלוש שעות. התנועה ברחובות בהם עברה התהלוכה נפסקה. בראש התהלוכה צעדו נושאי הדגלים ותזמורת. הקהל שעמד ברחובות מחא כף. במגרש „בצה“ נערך המפקד. מכאן יצאו בתהלוכה אל מועדון הנג'אדה ביפו. השלטונות השגיתו על הסדר. — התגיגה צולמה ע"י חברת הסרטים מטרו־גולדוויץ־מאיר.

מ י ו מ ה ב ח ו ב ר ת

ב „מִי־וּמָה“ שבחוברת הקודמת של „מערכות“ (ל"ו) כתבנו:

„איך אנו מרחיבים את הדיבור בחוברת זו בענין הידיעות שנתפרסמו במשך החדש האחרון בדבר „נסיגת בריטניה מהמזרח התיכון אל יבשת אפריקה“, ואשר גרמו לסנסציה לא מעטה הן בעתונות והן בקרב דעת הקהל. לשם שמירת חוש המידה אצל ציבור הקוראים לגבי הערכות קיצוניות מדי, אשר הולידו ידיעות הנ"ל, הגנו מביאים כאן (בעמוד 86) את הערכתו השקולה של קפיטן סיריל פולס, והערות מעטות מאת המערכת. את עצם ענין בקורת המושגים האימפריאליים של בריטניה לגבי המזרח־התיכון ואפריקה, והרקע עבורה, הארנו הערה מקפת עוד בחוברת יולי של „מערכות“, זמן רב בטרם יצא ענין זה אל במת העתונות היומית והפך לדבר שבסנסציה. אנו מפנים את תשומת לב הקוראים לשלוש הסקירות בענין זה, לבחינותיו השונות, שנתפרסמו בחוברת ל"ה, (עמ' 15).“

מחוסר מקום לא היה ביכלתנו לפרסם באותה חוברת את החומר הנוסף, שהגיע כבר אותה שעה לידנינו, חומר שהיה בו כדי להרחיב את יריעת הרקע לשיקולים ודיונים בדבר העתקת מרכז הכובד של הבסיסים הבריטיים, שב„תחנה“ בין בריטניה ואוסטרליה, מ„המזרח התיכון“ דרומה, אל אפריקה המזרחית. כוונתנו, בראש וראשונה, למאמרו של בריגדיר ברונסקיל הניתן בחוברת זאת, בעמ' 4 והמגלה את אותו הלך המחשבה האימפריאלי (ההגנתית אך גם הכלכלית והמדינית הכללית) שהחל מסתמן, לפחות בתורת זרם, מאז התבלטות ערכה של אפריקה בשנות המלחמה האחרונה — מזה, וראשית השתלפותה של הודו ממסגרת־הקיסרות המסורתית — מזה. מאמר זה, השופך אור עובדתי מענין הן על המחלוקת הבריטית־המצרית בענין סודן, הקרובה כ"כ אל ארגנדה (זה המרכז המוצע ל„פדרציה“ של אפריקה הבריטית), וגם על אהדתו המיוחדת של מר בוין להענקת עטרת הממלכתיות לאומה הסומלית ולהקמת „סומליה רבתי“ בבליטתה המזרחית של אפריקה, המהווה את הגישה הכלתי־אמצעית. אל קניה ואל הריה שאקלימם נוח כל כך לאירופים, ואל נמלה שבאוקינוס ההודי מומבסה. ואגב אורחא, — מכאן, יחד עם השימוש הצפוי בקנה־מידה רחב בכוח־העבודה האפריקאי גם

הפתח להתבססות מוגברת על כוח האדם הצבאי של הגזע הכרשי, שכבר נתן אותותיו במלחמה האחרונה במדגנטר ובדיביויות האפריקאיות שבחזית בורמה — תחת חילהצבא, רבהמסורת וההישגים, שהיתה מעמידה הודו.

יצויין: כפי ששוער ב„מערכות“ עוד לפני כשלושת־רבעי שנה (ראה גל' ל"ה) מדבר גם בריג' ברונסקיל לא על „נסיגה“ צבאית של בריטניה מהמזרח־התיכון, כי אם על העתקת מרכז הכובד של חילות־המצב והבסיסים, בלי לוותר על ערכו הצבאי היחסי — של „ראשגשר“ ממזרח לתעלת־סואץ, ולא על תוצאות הקרנתו הפוליטית ביחסי בריטניה עם מדינות המזרח התיכון. ומכאן — גם המסקנות לגבי המסגרת של מושגים מדיניים, שבתחומיה יש לשקול בתקופה הקרובה כל שיקולים ודיונים לגבי עתיד השטחים שבין היס־התיכון לאוקינוס ההודי.

ד

וד קרטני המפרסם יום־יום ב„פלסטי־פוסט“ „טור ראשון“, המוקדש להערכות המאורעות הפוליטיים העולמיים, שמו האמתי הוא ר. אלסטון, ששימש ב־46-1945 עורכו של „מידל־איסט טאימס“. עד 29 ביוני שימש כפרשן מדיני בשעה האנגלית של רדיו־ירושלים ובאותו יום התפטר מתפקידו.

ש

נת 1938 ראתה את סיפוח אוסטריה ע"י גרמניה של היטלר. ידועה הטרגדיה של היהדות האוסטרית שנחפסה כבמלכודת. שמועות מאהירות על רדיפות והתעללות היו מגיעות משם, אך כמעט אין איש בא ויוצא באוסטריה בימים ההם, לא כל שכן, שליה יהודי מהחוץ. הנהלת הסוכנות היהודית בלונדון ביקשה אז מאת הבריג־גנ. סר וינד הם די דוס, מי שהיה המוכר הראשי של ממשלת א"י בשנות 1923-1920, ללכת לוינה כדי לעמוד על מצב היהודים שם. לא בכוח תארו הרשמיים הופנתה הבקשה אליו, כי אם בתוקף ידידותו הגדולה לעם היהודי ולענין הציוני, ידידות שלא על מנת לקבל פרס — ללא בקשת טובת־הנאה אישית או מדינית. מיד יצא לוינה, ביזמתו שלו עצמו סר אחר כך לברלין, חזר ללונדון ומסר דו"ח בבית הסוכנות. בעצם, לא כ„ידיד“ מהצד דיבר, אלא כאחד מן המחננה, גם בוינה גם בברלין הלך לא רק אל הציירים הבריטיים, אלא גם האמריקאים, כדי לברר ולראות מה אפשר לעשות להקלת גורלם של יהודי אוסטריה. ברור ושלם היה הרשום: אין סייג לאשר איש זה מוכן לעשות למען ענין צודק ולמען הצלת נרדפים. בראשית 1947 טוב לזכור כי חי ופועל איש כזה — מסוגם של וינגייט, וגיווד ודומיהם — באותה ארץ, בה היה קשור גורל מפעלנו מזה כ"ט שנה, ואשר חשבוננו המורכב ורב־הצדדים אתה אולי טרם חוסל.

להכרת אופיו ומעמדו של סר ו. דיס בצבוריות הבריטית מהראוי לציין כי מצד אחד, כחבר מפלגת העבודה, היה מראשי עיריית בנתאל־גרין שבמזרח לונדון וממרכזי הפעולה הסוציאלית הענפה הנעשית באותן סימטאות העוני, ומצד שני היה הרוח החיה בחברת ההגירה הפנים־קיסרותית, והכשרת הנוער האנגלי לקראתה, שריכוזו גם את תמיכתם הפעילה של החוגים השמרניים שבמדינה. (אגב, בתכניותיו להגירה פנים־קיסרותית הדגיש תמיד, כי מן הראוי לשתף בין המועמדים להתישבות ברחבי הקיסרות, גם ציבורי יהודים מאירופה שירצו בכך). מעטים כמוהו למעמד של כבוד והוקרה כללית בציבוריות הבריטית. אך גם בשנות המלחמה האחרונות לא משך לגמרי את ידו משרות־פעיל לא רק בתורת „פקח־ראשי“ של ה.ג.א. במחוז, אלא גם כאחד מנציגיה העיקריים של בריטניה כלפי תורכיה. כמיסד „בית תורכיה“ בלונדון (מעין אב־טיפוס ל„בית א"י“) וכמשדר קבוע בתורכית בשירות בי.בי.סי..

אותו „בית ארץ־ישראל“, שהוקם ע"י דיס וקבוצת שותפיו ומסייעיו, המשמש

מעין "מרכז טריטוריאלי" לידדי הציונות וא"י שבאנגליה, ומעין תערוכה והדגמה מוחשית להישגי מפעלנו בארץ ולעמידתו בזמן המלחמה — אולי לא זכה עדיין למלוא התפתחותו האפשרית, בשל "מזג האויר" הציבורי-הפסיכולוגי הבלתי נוח לגבי עניינו באנגליה במשך השנה האחרונה. אך אין ספק כי יהיה עוד לנקודת משען הסכרתית וציבורית רבת-ערך, וגם ע"י כך יתקשר שמו של דידס במסכת הפעולה הציונית הבונה.

ה

ספר שמתוכו לוקח המאמר, "מה שימוש לפסיכולוגיה במלחמה" המוגש לקוראי "מערכות", (עמ' 19) Psychology for the Armed Forces הוא פרי נסיון רציני של קבוצות עובדים ידועים ופסיכולוגים צבאיים מקצועיים (בשיתוף פעולה מהודק עם קצינים העוסקים בעניני הדרכה וארגון), להגיש לקצין ולסמל המשכיל את עיקרי הפסיכולוגיה, הלכה ומעשה, שנתגבשו זה כבר בשירות הצבא האמריקאי בשנות שלום ומלחמה גם יחד. כמה מפרקי הספר, העוסקים בבעיות פסיכולוגיות מפורטות יותר או בענינים פסיכולוגיים (שמיעה, ראייה וכיו"ב), הקשורים בפעולת החייל, אולי ינתנו עוד לקוראי "מערכות". גלגולו של הספר הנ"ל — לכלל אנשי הצבא של ארה"ב — היא, "פסיכולוגיה לחיילים", בהוצאת הירחון של חיל-הרגלים.

ח

חטיבת-קובפאק הנה המשך לרשימתו של ב. אביזריהו בגל' ל"ו על הספר, "אנשי המצפון הטהור" לפ. ורשיגורה (אשר ממנו נלקחו, "נסיון הקרב הראשון" בגל' ל"ה, ומחשבת סיירים" בגל' ל"ז). ב. אביזריהו דן הפעם בפרטי מבניה וארגונה של החטיבה. פרטים אלה יאפשרו לקורא להבין ביתר שלימות את הפרק על פרשת מסעותיה ופעולותיה של חטיבת פרטיזנים רבת-מעללים זו, שיובא בחוברת הבאה. כפי שהודענו כבר, נמסר הספר לתרגום ויופיע בעברית בהוצאת "מערכות".

ה

המאמר "מלקח השירות בחי"ל" (שראשיתו הובאה בגל' ל"ז) הוא הנסיון הראשון בדפוס להגיע לכלל סיכום הלחץ הצבאי-המקצועי של ההתגייסות העברית. אך עוד רבות הנקודות שיש לסכם את לקחן, — ושונות עשויות להיות הערכותיהם של אנשי-הצבא העבריים גם באותם הענינים שמצאו להן ציון והערכה במאמרו של מיור ש. רבינוביץ. המערכת מקוה כי אנשי-הצבא העבריים, שסיכמו את נסיונם, יביאו את הערכותיהם שלהם בפני קהל הקוראים מעל דפי "מערכות".

ה

קטע הסיפורי אשר הבאנו בעמ' 67 בשם "הגשר", לקוח מספר בלתי-רגיל, הן בצורתו והן בכמה מהמחשבות שבוטאו בו, "הקפיטן סמית וחבורתו" (Captain Smith and his Company) לר. הנריקס. נצר זה למשפחה יהודית מתבוללת, על אף התמזגותו הנמרצת מדעת ושלא מדעת, באורח החיים הבריטי. מוסיף לבטא את הרוח העברית המצויינת בדקות-הרגש וחריפות הלבטים, גם ביצירתו שקדמה לספר זה וכן זו שבאה אחריו (No Arm - No Armour) — רומן סוציאלי-פסיכולוגי מחיי אנשי הצבא הבריטים בשרתם בסודן מ' 1944 עד סיום המלחמה ב' 1945 וחוויות ראשית השלום). בספר זה, שנתחבר על רקע שיכת אנשי הצבא לארצם עם תום מלחמת אירופה, ניתן תיאור דמיוני נבואי שהקדים, למעשה, את קץ המלחמה בשנה לערך, ומכמה בחינות אמנותיות ופסיכולוגיות יש להניח כי עלה על ספרו הנודע של פריסטלי ("שלושת האנגלים בחליפות חדשות").

הקטע המוגש על ידנו — אף הוא על רקע דמיוני למחצה — טבוע, עם זאת, בחותם הנאמנות לרגעי מציאות מסוימת וחריפה.

מערכות

- 1 **באנרכיה:** משא כביר
 2 **מעמד והתפשטות** (למגמות התישבותנו בעבר ובהווה)
 12 **סדר בארץ-ישראל**
 17 **מלחמות ישראל עם ארם** (סוף)
לקח עמים שוחרי דוד:
 23 **ד. שאיפת הגאולה האירית - הרקע ושלבי המאבק**
 31 **ה. מלחמת העצמאות האירית בסאה העשירים**
 40 **מערכות-יעיר היסמוריות - ולקחן** (המשך)
 44 **שליסה צבאית על שמה פרוע**
מטיכומי האלחמה:
 50 **לקח מלחמת-פרסיונים רבתי**
 52 **סיסי מערכת ססלינונדר**
 57 **אנשי קובפאק** (מעלילת הפרטיונים ברוסיה)
 68 **מצרים, בריסניה והמערב**
אחיזושי האדע באלחמה:
 77 **הראדאר לשימוש חיל-הקרקע / קרניים סמויות** הבוקעות אפלה
רשימות קצרות:
 איוונגואאר - על תכונות קצין / לקראת - צבא ערבי מאוחד? / קפי סיריל
 80 **פולס - פרופסור / הפעלת הראדאר בבריטניה נגד הברחה בחופים**
 83 **מי ומה בחוברת**

הספות שבחוברת

תנוחת שטחי ההתישבות העברית - עמ' 4 / תנודות שטח
 „מלכות ירושלים“ הצלבנית במאה הי"ג - עמ' 8 / מסעות
 חזאל מלך דמשק נגד ישראל ויהודה (בשנים 816-815 לפני
 ספה"ג) - עמ' 18 / התקפת הארמים על ישראל ומפלתם ב„לא
 דבר“ (784 לפני ספה"ג) ומסע התנופה של ירבעם השני לשחזור
 עבה"י - עמ' 20 / מרכזה של וינה - שדה ה„פוטש“ הנאצי
 ביולי 1934 - עמ' 41 / מפה גרמנית של פעולות פרטיונים
 במזרח בלורוסיה באוגוסט 1943 - עמ' 51.

ירחון
 לשאלות
 מדיניות
 כלכליות
 וצבאיות

אלול תש"ו
 ספטמבר 1946

ל

עליון

חברה אי לתעשית עורות בע"מ

נתניה

"ELYON"

Palestine Tanning Co., Ltd.

Nathanya

הסוכנות הכללית

י. ז. פלסר

רחוב החשמל 12

טלפון 3454 • ת.ד. 553

תל-אביב

חברת אדיר

בערבון מוגבל

יפו, גבעת הרצל, פסג' תעשייה

טלפון 4893, ת.ד. תל-אביב 5030

אקא

יצרני תוצרת מזון

ריבות, מיצים שמורים, אבקת פודינג,

אבקת מאפה, ציקוריה, חרדל וכו'

ירחוק לשאלות מדיניות
כלכליות וצבאיות

חוברת ב' (ל"ו) / כרך תשי"ז / אלול תש"ז

ב מ ע ק ה

ס שא כ ב י ר

— — — לנו, לשארית ישראל העומדת מול גורלה בארץ, אין דרך אחרת, מחוץ לדרך הנאמנות שהיא דרך הגבורה. דרך האחריות לכלל, האחריות לפרט, לכל יהודי ויהודי, לזקן ולילד. ובאשר נפרא ובאשר נלך — תלונו הידיעה הזאת. — — —

יתומים אנחנו בעולם. וככל שהורע מצבו של העולם גדלה יתמותנו. על הכתפים החלשות של שארית ישראל כאן הוטל משא כביר, שלא לפי כוחנו. אפשר שכל ההיסטוריה העברית לעתיד-לבוא תלויה במה שיקרה אותנו, בזה כיצד יתגלה עתה פה שוב: דויד הקטן מול גלית הגדול. את ההרגשה הזאת יש לנטוע עתה בלבבות, הראיה הזאת צריכה להשתלט על כל השאר. לא ביקשנו תפקידים גיבוריים כאלה, אבל הם הוטלו עלינו מבלי שנשאלנו. לא ייטב לנו על ידי שנוותר על גבורה. שום דבר לא נציל על ידי פחדנות וחולשה. אין אנו יודעים מה נשקף לנו למחר, למה יתבע אותנו גורלנו, אבל אם נשארה לנו תקווה, הרי היא היא רק אם הישוב הקטן הזה יאזור גבורה. — — —

אינני נרתע מפני תשלום מחיר. מה נעשה ואנחנו אנוסים לשלם ביוקר על זכותנו להיגאל. אני מוכן לשלם מחיר עליה, התישבות, התגוננות — מפני זה אינני מפחד. יהודים משלמים יותר בעד זכותם להיות עבדים בעולם. יהודים משלמים ביוקר אפילו בעד זכותם להיות עבדים בארצות החירות. מוכן אני לשלם; אך לא בעד גלות ועבדות. מוכן אני לשלם מחיר רב בעד ארץ-ישראל ובעד חירותנו בה, אך בשום אופן אינני רוצה לשלם בעד מעשי איוולת ותעתועים המלבינים את פנינו. — — —

יהי נשקנו טהור. אנו לומדים נשק, אנו נושאים נשק, אנו מתיצבים בפני הקמים עלינו; אך איננו רוצים שנשקנו יכתם בדם נקיים.

(קטעים מדברי ברל כצנלסון)

מעמד והתפשטות

(למגמות התישבותנו בעבר ובהווה)

„יש עמים, שלמילוי תפקידיהם ההיסטוריים משתמשים הם בגורמי־הכוח שלהם הקיימים ועומדים לרשותם ממילא. תפקיד עמנו הוא, ליצור תחילה, את גורמי־הכוח שלו. הקמת היסוד המשקי, ההתישבות על פני שטחים, הכראת האדם, הדירה לכל מקצועות הפרנסה, כושר־מגן — אלה הנם תאי הכוח המדיני הנבנה והולך.“ (מתוך שיחה לפני עשרים שנה).

ההערות למגמות התישבותנו, המובאות להלן, מכילות את תוכנה של שיחה אחת לפני שלוש שנים והן הוכנו לדפוס לפני כמה חדשים. על כן אין בהן, משום הערכה או הגבה כלשהי להצעות ותוכניות שונות, הצפות בומן האחרון, או העלויות לצוף ולעלות בדבר קביעת „איזורי התישבות“ ליהודים וכיו“ב. ההערות הללו מכוונות היו להערכה עניינית של עובדות התישבותנו על פני הרקע הגיאוגרפי של א“י ושל המגמות להתפשטותה, הנקבעות ממילא ע“י מציאותה הפיזית והאוכלוסייתית.

* * *

כל המתבונן אל מפעלנו ההתישבותי, כפי שהוא מסתמך בכתמי הצבע השמור לו על מפות ארץ־ישראל, — וכל המנסה לסקור בעין־הרוח את עברו והשתלשלותו של מעשה־ההתישבות העברי — יופתע, בוודאי, מצירופם המפליא של שני חזיונות שונים: חוסר התכנית המכוונת האחידה בכל שלבי־התפתחותו הראשונים — מזה, והשלמות היחסית של התוצאה (כפי שהושגה לע“ע) — מזה.

הדברים אמורים במפעל התישבותנו, ותוצאותיו, ככלל מדיני־לאומי. לגבי ברירת־המקום לנקודה משקית־ישובית מסוימת, זו או אחרת, היתה לעתים בחירה נכונה והולמת כבר בראשית תקופת התישבותנו, — ומאידך, היו גם טעויות וכשלונות בשעת ברירה כזאת, אפילו בתקופות ההתישבות המאוחרות ביותר. אבל מבחינת התכנית הלאומית האחידה, בחינת „איסטרטגיה ישובית“ מכוונת, ודאי שהפרוץ היה מרובה דווקא בתקופות הראשונות, ושיפור ניכר בא בזמנים הקרובים לנו יותר.

אמנם, היה היה, כבר בראשית תקופת ההתישבות (שהחלה לפני כששים וכמה שנה) מגמות וכוונות רחבות־אופק, ולעתים גם נכונות מאוד, אצל יוזמי המפעלים הראשונים. יתכן שהמגמות אשר טופחו היו מרובות על עובדות שנוצרו. כבר אז, כנראה, הבינו את החשיבות העקרונית של ישיבה בכל חלקי־הארץ; וכן החשיבו את הגבול — הגבול היחידי שבא“י בימים ההם, גבול־המדבר, — והשאיפות לחורן יעידו; ידוע ידעו, כי טוב לקשור ישובים בקהלות עירוניות קיימות (לגבי יפו, צפת, אח“כ — גם לגבי ירושלים, וביתר אחר — לגבי טבריה); וכן הלכו גם אל ההר, וגם אל עמק; ראש־פינה ועין־זיתים, זכרון־יעקב ושפיה, מתולה ומוצא — מזה, ופ“ת וראשון־לציון, גדרה ורחובות, יסוד־המעלה וחדרה — מזה. אלא שחסרה היתה היד המכוונת האחת, ועל כן נעדרה גם התכניתית האחידה. המתישב ה„פרטי“, מושבות הברון ויק“א, חזת ציוניות וישובים על אדמת הקק“ל, — כולם תרמו את שלהם, אבל לא

במתואם אלא במקביל. ייתכן כי בהתחלה היה בכך גם צד של חיוב: מחמת מיעוטן של נקודותינו בימים ההם (והרי הן היו גם קטנות מאוד). מי יודע אם תכנית, שהיתה נקבעת במסגרת כמותית, הדומה, בערך, לזו שנתקיימה למעשה, יכולה היתה בכלל להעזו לפזר פיזור רב כל-כך את הישובים, שלא היו בהם יותר מחמשים, מאה, או מאתים נפש. ואותו פיזור ראשון של נקודות, אשר רק סימלו אזורים, הרי הוא שהתחיל, אח"כ, "להתמלא", בדרך של תוספת נקודות וגושים, עד שלאט לאט נסתמנו הקנטורים, המטושטשים לתחילה, של אותם האזורים, ועל פני מפת הארץ נצטייר אותו חזיון ישובי שעניינו רואות אותו היום. המפתיע הוא, כי עם כל המקריות שבדבר, נראו (כבר לאחר מלחמה) הראשונה), שלושה אזורים עיקריים של ריכוז ישובינו — אמנם בפרצים מרובים מאוד: בעמק החוף ובגבעות הסמוכות לו, למן אמצע "השפלה" שבדרום ועד לכרמל שבצפון; בפאתו המזרחית של הגליל; והקטן ביותר — בקרבת ירושלים. בשנות 25—1921 בא המעשה הלאומי הישובי התכניתי הגדול הראשון (רכישות בעמק יזרעאל) ושימש כחינת "דרג" מחבר שלישי (כמעט מחיפה ועד בית-שאן) בין שני "הצירים", שנסתמנו בחוף יהודה-השומרון ולאורך בקעת הירדן וחלה-כנרת. מני אז נתהווה קונטור ראשון של גוף ישובי, מעין שלוש-קו בדמות האות הלטינית N שהונחה על צדה, והוא כחותמת חדשה שהושמה על מפת הארץ והיתה לגורם גיאוגרפי, אוכלוסייתי ומשקי, אשר אין לערוך מתוכה, ואתו אין עוד הארץ כאשר היתה בלעדיו.

בשנות 32—1927 בא המעשה השני — רכישת עמק-חפר — ששווה יתר-משות ל"ציר" שברצועת-החוף, כמעשה שלישי של הסוג הנ"ל, ובערך באותו קנה-מידה עצמו, אפשר לראות את הרכישות בגליל העליון (מצודת-אוישקין) ואת זכיון-החולה, על כל הצפון בו לעתיד-לבוא; עם ה"גוש" החדש הזה בגליל העליון התחיל גם ה"ציר" של בקעת-הירדן כולו ללבוש קרום וגידים. המעשה הרביעי באותה מגמה עצמה (ליכוד החוליות הנפרדות תחילה, שב N הישובית) נעשה כבר בשנות המאורעות של תרצ"ו—תרצ"ט, עם החדירה העמוקה לשטחי עמק בית-שאן, עם ההתקרבות למגע ממשי עם גוש עמק-הירדן והכנרת.

* * *

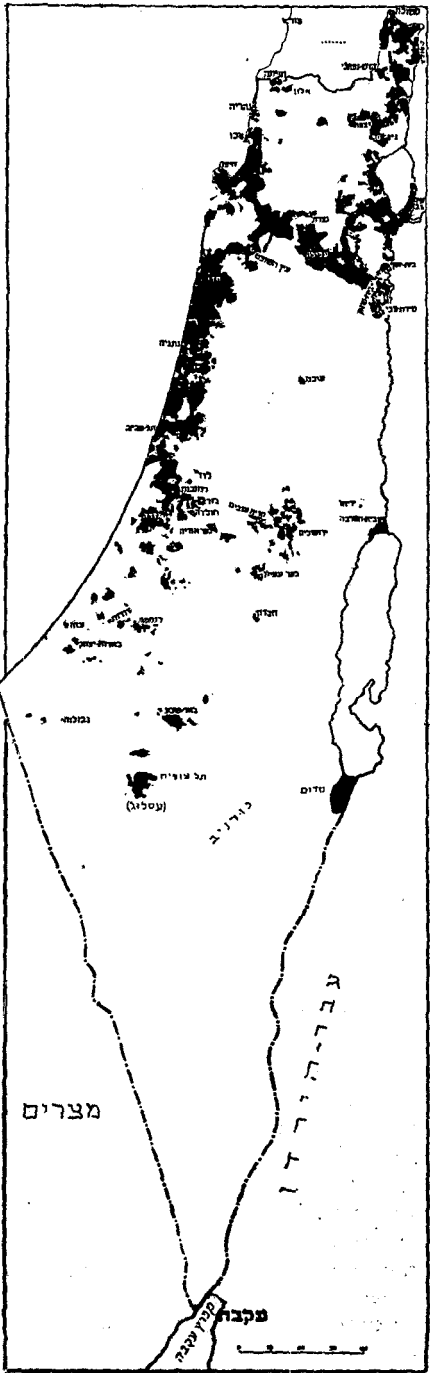
העובדה של קיום ה N הנה גם כיום עובדת-היסוד בכל מעמדנו הישובי בארץ-ישראל. כל תכנית וכל חשבון פותחים בו. פיתוחו של כל חבל חדש מתגשם אחריו, "צמיחה" מן ה N הנ"ל (בעצם, כך קרה בחדירה לגבש שבשנות המלחמה האחרונות), או מתוך פרספקטיבה של היחס שבין האיזור החדש (או הרצועה המתברית) לבין ה"שלוש-קו" (ודבר זה חל גם על הנקודות — למן חניתה — שבגבול הצפון). ולעתים אין האיזור, "החדש-הנוסף" אלא השלמה ל"שלוש-הקו" הישובי הנ"ל, או מעין "ברירה" לאחת מחוליותיו המסופקות מעט; כך הוא — לגבי חבל מעברות-הכרמל (בין ואדי-עארה לואדי-מילח) — ועד למעבר חוף-הים), בהרי-אפרים, המשמש, — פרט לערכו הישובי-העצמי — חוליה מחברת בין "ציר-החוף לבין הקו של עמק-יזרעאל—בית-שאן, שהוא גם תוספת לדרך-החוף של חיפה-העיר, וגם מעין "קפיצת דרך" (גיאוגרפית וישובית-עברית) לעומתה. יש באיזור נוסף כזה משום הרחבת מבנהו הגיאומטרי — הדק מדי — של "שלוש-הקו" הישובי, ומשום תוספת לליכודו הממשי במקומות של "זוויות" הנחזות יחד-עליהמידה שבין דרגי-שלביו. ואין צורך בעין מעמיקה ביותר כדי להבחין במפת התישבותנו עד שני מקומות, לפחות, אשר בהם (במשולש-הגבעות שבין קר-העמק ל"קר-הירדן", ושוב, בחוליה התיכונה של "פאת-הגליל" המזרחית) תוספת חבל מעין זה, או השלמתו, היתה מבצרת משנה-בצרון מכריע את "שלוש-הקו", והופכת לחלוטין מפריאקציה גיאומטרית שעל פניה-המפה לממשות-גשמית.

והדברים חלים גם רצועת-החוף —
 ביחוד בחלקה הדרומי, אך גם בכמה
 פרקים אחרים, שבהם נדרשת לא רק
 סתימת פריצים, אלא גם העמקה
 לרוחב.

„הקו הירוק הדק“

בספרותו של הצבא הבריטי רווח
 מאוד הביטוי — שהוא, לעתים קרובות,
 גם מושג ותמיד הנו מטבע יקרה
 של זכרונות-ההלה ושל תוקף-נפשי
 — אשר תרגומו לעברית הוא „הקו
 האדום הדק (The thin Red Line) —
 שידע להחזיק מעמד“¹). נדמה, כי
 בהיסטוריה העברית המתחדשת על
 קרקע המולדת, נתהווה מושג מקביל,
 פחות „לוחמני“ בדמותו החיצונית, אך
 לא פחות תקיף בשעות-מבחן, ואפשר
 לכנותו, אולי: — „הקו הירוק הדק“
 — קו משולש, העובר מדרום ל-
 צפון, פונה לעבר דרום המזרח
 — ושוב, אל עבר הצפון; קו שהיה
 כמעט סמלי במשך עשרות שנים, וכבר
 נהפך עתה, ברוב חלקיו, למציאות, —
 אך עודנו דק מדי, ויש להרחיבו מעט.
 ראיתנו את תפקידי התישבותנו בר
 ארץ, ואת סיכוייה, אינה מוגבלת כל-
 עיקר ב„שלוש-הקו“ הנל, ואינה כבר
 לה אליו בלבד. אך, כאמור, הוא הנו
 כעת בסיס-המוצא המציאותי שבו פר-
 תח כל חישוב ממשי של מגמות הת-
 פשטותנו.

(1) הצבע — אדום — לקוח כאן מגוון
 מדיו של הצבא האנגלי במאות הי"ו, הי"ח
 והי"ט. הצורה — ה„קו הדק“ — אוסיינית
 ל„טקטיקת-הקוים“ של המאה הי"ח. תקפו
 של „הקו הדק“, שהיה מחזיק מעמד מפני
 המון אויבים — מורשת-גבורה היא של
 דורות אנשי-צבא בריטיים תקיפי-מוג. ה-
 אימרה היא פרי עטו של משורר אנגלי
 נודע.

המפה: תנוחת שטחי ההתישבות העברית.

המסתכל במפתח של ארץ־ישראל כפי שהיא כיום (ואת תולדותיה בשני הדורות האחרונים לא ידע) יגיע, בוודאי, למסקנה „המתבקשת מאליה“: „היהודים הללו נהגו לפי הקו, הברור לכל עין בוחנת, של התישבות דווקא לאורך עורקי התחבורה העיקריים“; ואכן, יצדק בהערתו זו — מבחינת התוצאה ומצב־הדברים כיום, אך לא מבחינת המצבים שלפני עשרות שנים, כשעדיין לא היו קיימים כל אותם עורקי התחבורה שבתוך ה־N המהוים כיום את „ציריו“; לא הכביש הגדול ת״א—חיפה (מ׳36—34) (מסה״ב עזה—לוד (ויפו)—חיפה (משנת 20—1919)); ולא מסה״ב (מלפני מלחמת העולם הראשונה) והכביש (שנתשלם בסוף שנות־המאורעות תרצ״ו—תרצ״ט) חיפה—עפולה—בית־שאן—צמח; ולא הכביש צמח—טבריה—ראש־פינה (23—1920) שהוארך עד מתולה מחמת מרד־הדרוזים בטוריה ב־26—1925). כמעט כל אלה נוצרו לאחר שכבר היו קיימות, לאורך אותם הקוים עצמם, שרשרות של ישובים עבריים — פרט למקרה היחידי של מסה״ב חיפה—צמח (ועד אדרעי בשחרון תגיע, ועד דמשק ועד רבת־עמון, כדמות „מסה״ב החיקאזית“ צרת־הנתיב). הרי שלא היתה כאן בהתישבות היצמדות אל עורקי־תנועה קיימים — כפי שיתרשם, לעתים קרובות, הנוסע או העתונאי האירופי או האמריקני, שעברנו אינו נהיר לו, — אלא היתה כאן התרכות אינסטינקטיבית (ואולי נדייק יותר אם נאמר „אובייקטיבית“, בתוקף גורמים גיאוגרפיים וישוביים אובייקטיביים) באותן רצועות־השטחים, ששימשו מקדמת־דגא פרוודוריי־דרכים ופתח־מעבר על פני הארץ, וביחוד בתקופות פריחתה התרבותית; ועם בוא תור הפריחה המחודשת, כשמחדש החלו להתמלא בישובים מישורי הארץ ובקעותיה, שנעזבו מקודם מפני חוסר־הבטחון לכפרים מפני מכת־הקדחת — חזרו גם עורקי־התחבורה אל מסלוליהם הטבעיים־ההיסטוריים הנגל, ולבסוף באה היד המתכנת, סתמה פרצים, השלימה (במידת־מה) קוים, וקם „הפלא“ הישובי של התישבות יהודית רצופה למדי לאורך מסילות־הברזל שבארץ וכבישיה האיטרטגיים.

„החוסר“

בתמונה זו של קווי התישבות היהודית, המזדהים כמעט עם עורקי־התנועה העיקריים בארץ, כנ״ל, ישנם גם שני יוצאים־מן־הכלל רבי־ערך, כמעט מכריעים. הכוונה היא — א. למסילת־הברזל ולכביש יפו—ירושלים; וב. לכביש העובר בדרך ההרים ההיסטורית של „פרשת־המים“ (חברון—ירושלים—שכם—עין־גנים, היא ג׳נין; ומעבר לזה — אל נצרת וצפת). אשר לשני, הרי גורלו זה של „חוס־השדרה“ ההררי של א״י שלאורכו עובר כביש היסוד, דהיינו עובדת אי־הדירתנו עד כה לשלושה גושים מרוכזים של ישוב הררי (בהרי יהודה, בלב השומרון ובגליל המרכזי) אפשר לציין כאן, נוסף על כל שאר בחינותיה, הישוביות והמדיניות של אותה עובדה, כמקור החולשה העיקרי במבנהו הגיאוגרפי של ישובנו וחלוקתו על פני הארץ. — והקשה ביותר לתיקון יסודי, שונה הוא הענין הראשון, הוא שאלת הקשר בין רצועת־החוף לירושלים, — לפי שבעיר הכינה (ובמידת־מה על סביבותיה) קיים ישוב יהודי חשוב, המוסיף להיות במצב של „אי“ דימוגרפי־יהודי.

אם יש איזור־הרים בארץ, שבו „נתבקשה מאליה“ כניסתה של התישבות עברית מרוכזת, הרי היתה זאת, ומוסיפה להיות, רצועת־ה„גשר“ שבין ת״א לירושלים. אכן, כמה נקודות בודדות כבר מצויות לאורכה; וכבר היום היתה תוספת תריסר ישובים יכולה לשנות במידה מוחשית את מצב הדברים. אמנם, מעט מזער

נעשה כאן בשנים האחרונות, (מקצת בהתישבות החדשה, ומקצת בהתישבות „מחודשת“, על קרקעות שנעזבו והופקרו), אך ביסודו של דבר לא שונה המצב. ייתכן מאוד, שהגיון ישובי ריאלי חייב לפני 15—20 שנה, להקדים ברכישת שטחים, למשל, ליד המושבות הגדולות הקיימות שבחוף, כדי להוסיף להן בטחון ובצרון (דברים שהכרחותם, אמנם, נתגלתה לאחר זמן, מאז 1936). אך אין ספק שבין הדברים שחסרו מאוד בהישיגי התישבותנו שלפני תקופת „הספר הלבן“, בלט הורגש ביחוד העדרו של „גשר-הקרקע“ הלו, העשוי לחבר את בירת הארץ והישוב עם איזורי ההתישבות היהודית הרצופה והצפופה.

הערות אלו, על החסר, נתכוונו לעורקי-התנועה הקיימים מאז (אף מסה"ב יפו—ירושלים, „העתיקה“ שבמסה"ב בארץ-ישראל, נבנתה לפני כ-50 שנה); אך הערות מעין אלו מתבקשות גם לגבי קויר-התחבורה החדשים.

הנגב

הגדול שבהם הוא — דרך-הנגב. כחצי א"י המערבית שבתחומי-המנדט הנו עד כה, למעשה, מחוץ לתחום ראייתנו ההתישבותית — ואף מחוץ לתחומן של רוב המפות המצויות של ארץ-ישראל! רישומם של הנגב וארץ-אדום איזור עקבה חוור ומסתמן בהדרגה בהתפתחות עיני המשק, התחבורה, ההגנה-הצבאית והמדיניות בארץ-ישראל. לאורכו של עורק זה, המוביל אל הנמל שבימה השני — הדרומי — של ארץ-ישראל, נתקעו עד כה רק יתדות בודדות של התישבותנו, ואף הללו רק בחציו הצפוני. אכן, יהיו כאשר יהיו התנאים המדיניים בארצנו בשנים הקרובות, מכל מקום יש להגיה, כי כל התחלה רצינית של התערות בכיוון ההוא תהא קשורה בהעזה וסיכון גדולים למדי. אך מפתה הישובית של הארץ בתורת שלמות אחת, והגישה לאפשרויות הפיתוח והשתרשות אוכלוסים רבים הכרוכים בהם סוף ובחופו — לא ייתכנו בלי השלמה כזאת.

ויציין, בדרך אגב, כי בלעדי גישה כזאת אי חופי ים-סוף לא ייתכן גם מעמד של שיון תחבורתי, משקי ומדיני ביחסים שבין הריכוז היהודי שבארץ-ישראל לבין בעליהם של איזור-סואץ וחצי-האי סיני. אכן, במגמת-התישבות זו כרוך גם העוקץ המדיני והפסיכולוגי החריף ביותר לגבי שאיפות פאן-ערביות הרואות בכך „טריון“. אך הדברים הללו ראויים לעיון מיוחד.

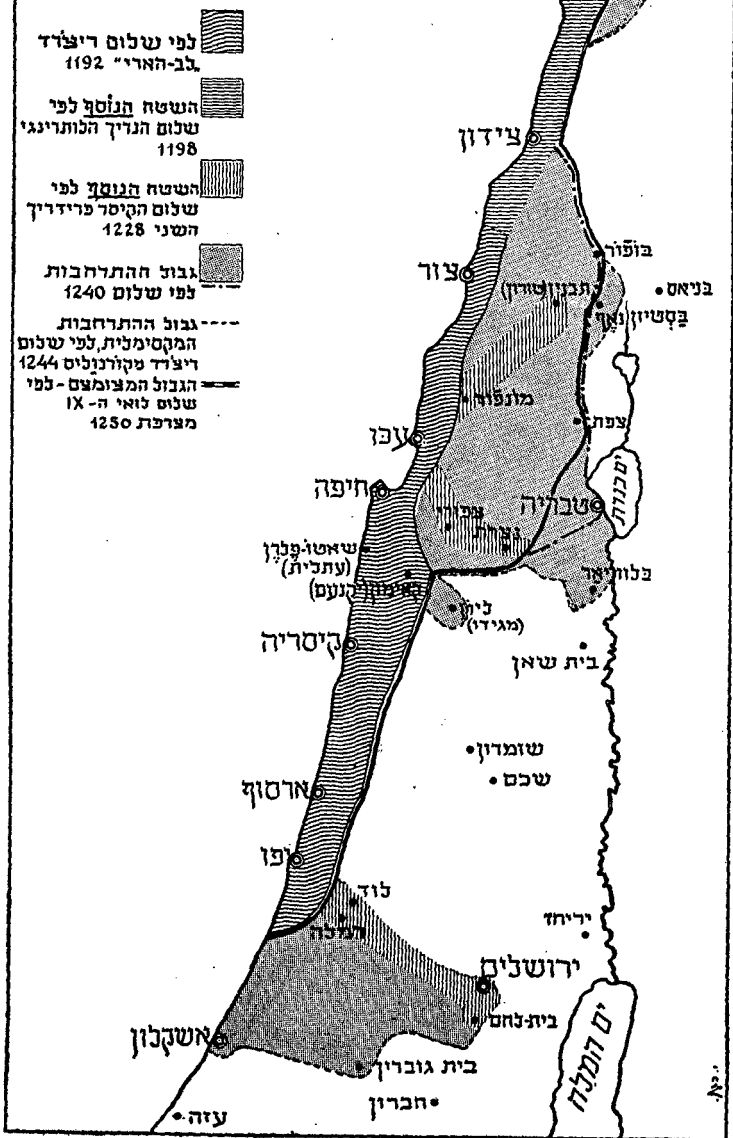
הדרך החדשה האחרת — שעודנה צפויה לפיתוח — קרובה אלינו הרבה יותר, אף כי מבחינה פסיכולוגית נראית היא לפעמים כנתונה „מעבר להרי-הושף“; זוהי דרך בקעת-הירדן המרכזית, מים-המלח ואל בית-שאן — במגמה אל נמל חיפה. מהיותה גם גבול מזרחי של „חצי-הארץ“ המנדטורית (ה„מנדטורית“ — גם כיום, לאחר ההתעצמות של „הושף“ על עבר-הירדן), ומהיותה עוברת לאורכו של עמק רב-השיבות זה, מצריכה הדרך הזאת גם בריחה מחר של ישובים שני עמודי-השער“ הישוביים המרוחקים שבפאת-המזרח: בית-הערבה בדרום, וסירת-צבי — בצפון. נקל הוא לציין צרכים כאלה, אך קשה יותר להגשימם; הבעיה, עכ"פ, קיימת, וערכה חשוב ביותר מכמה בחינות, משקיות-ארציות ואחרות.

ברשימת העורקים החדשים, אולי אפשר היה לציין עוה דרך אחת, הקיימת כבר 8 שנים, ולאורכה גם נוסדו כמה ישובים, — אף על פי שרובה עודנה בגדר „פרוץ“ — הלא זהו „כביש הגבול הצפוני“ מחוף-הים שבין נהריה לראש-הניקרה ועד לנבי-יושע שבקירבת הדרך אילת-השחר — כפר-גלעדי. אלא שדרך זו היא „דרך ספר“ מובהקת ולא באה, בעצם, למלא צורך כלכלי. על כן, תתיחס אליה ממילא כל הערה שיש להעיר על ענין הגבולות בכלל.

הקבלות היסטוריות

אם נחזור אל הקיים כבר בהתישבותנו ונתבונן ב„יש“ זה על רקע עברה

„מלכות ירושלים“

תנודות שטח „מלכות ירושלים“ הצלבנית במאה ה-12. לפי מפה בעיבודו של ד"ר י. פראור

של הארץ, נזפתה מן הדמיון הרב שבין תמונת הימים האלה לבין המצבים שהיו בתקופות קדומות שונות. מבחינה מהותית (אכן, לא מבחינת תחומי הגושים הישוביים) דומה המצב כיום דמיון רב למה שהיה בימי הבית השני, כשהיהודים היו גושיישוב רצופים, אך לא על פני הארץ כולה, וגם בלי קשר מספיק בין הגושים השונים (יהודה — והגליל); אז, כמובן, היה המרכז היהודי בהר; ואילו עתה הוא בשפלות ובעמקים. אזורי הישוב היהודי כיום הגם צרים יותר משהיו בתקופת החשמונאים ובימי הורדוס; אך מבחינת רציפותם אין ההבדלים גדולים ביותר. המצב המדיני-האופייקטיבי, אשר מסיבות ממין אלו מולידות אותו בארץ בזמננו — גם הוא אינו שונה שינוי רב מזה שבשתי המאות האחרונות שלפני ספה"נ והמאה הראשונה שלאחריה, אלא שבדורנו קיים גם הגורם הדינמי של העליה — אשר בלעדיו, אמנם, אין פתרון לפרוֹבלימטיקה הקיימת, המדינית והישובית כאחת, ואין דרך להתפתחות הרמונית יותר ובונה יותר של הארץ כולה.

עוד דוגמה מדוגמאות העבר העולה בליישימים אגב התבוננות במפתנו הישובית; יש בה אמנם פחות דמיון מהותי, אך לעומת זאת יש בה יותר הקבלות טופוגרפיות-אזוריות, מפתיעות לעתים, לתמונת-הדברים כיום. בראשית המאה הי"ג — כלומר: כבר לאחר נקודת המפנה בתנועת „מסעיהצלב“, — עשה הקיסר פרידריך השני הסכם (שלא קיים, למעשה, בשלמותו) עם השלטון המושלמי, ולפיו הוצרך שטח מדינת-הצלבנים („מלכות ירושלים“) להקיף כמעט את אותם האזורים עצמם שמחבריה של הצעת-נסיון אחרת לחלוקת-הארץ — חברי ועדת-פיל — היקצום, מתוך התחשבות בתנוחת הישובים היהודים כפי שמצאום הם, בשביל „המדינה-היהודית“ — בתוספת הרצועה, שסומנה ע"י הועדה בתורת „מובלעת-בריטית“, והיא שנועדה לשמש גשר בין החוף לירושלים-הבירה; הגליל, החוף ו„רצועת-הגשר“ הירושלמית — מהם הורכבה אותה המדינה הצלבנית „שבתכנית“, והם חפפו כמעט את שני השטחים, ה„א-ערביים“ מבחינה מדינית, שבתכנית הועדה-המלכותית. ודאי לא היתה זאת אלא הישנות, מובנת למדי, של צירוף דומה „במשחק-הצירופים“, שבתולדות הארץ ידועת-החלוקות והגיזורים. אך גם הבילה זו מבליטה את ההתמדה הרבה של גורמים גיאוגרפיים, תחבורתיים והתישבותיים — ששני המקרים הללו (שבמאה הי"ג ובמאה הי"ג) נתקיימו לגבי אלה הבאים מעבר הים.

„ההר“ ו„העמק“

יש המעלים כברירה, כביכול, לגבי מגמות התישבותנו, את „העמק“ ואת „ההר“ זה מול זה; אך ספק הוא, אם אמנם מוצדקת היא הצגה מנוגדת זו. בתקופות הראשונות של התישבותנו, כאשר ציון לעיל, הלכו בשני הכיוונים גם יחד. כמה מתוצאות הדבר — על אף כל הכשלונות-המשקיים שהיו בשעתם, — מתגלות עכשיו כבצורות מאוד מבחינה ישובית-ארצית. במשך הזמן, בתוקף גורמים כלכליים ואפשרויות הרכישה, נתרכזה התישבות, בעיקרה, במישורי החוף ובעמקים. אין לנו יסוד להצטער על כך. בלי יתד נאמנה ברצועת-החוף לא היה לישובנו כולו מסד ראוי ו„חלון קבוע לעולם הגדול“. ואין עוד בארץ איזור הראוי כעמק-יזרעאל לפתיחת הפתח אל עבר בקעת-הירדן.

ודאי, ששאלת החדירה לאזורי-ההרים עומדת כיום כחריפות מיוחדת, ולא מטעם אחד בלבד. מבחינה כלכלית, לאחר ש„צופה“ האוכלוסיה במישור במידה ניכרת (אם כי עדיין הרחק-הרחק מ„נקודת-הרוויה“), הכרח הוא לפלס דרכים חדשות להתישבות בהרים ובגבעות. אך יש בה, בהתאחות בתחומי ההרים, גם דבר-מה החורג אל מצבר לחישובים הכלכליים בלבד. נימות אלו נתגלו, במידת-מה, בשעה שהדבר אשר משך אל „הצעת-פיל“ כמה ממחשבי חשבונותינו ומחשבותינו

היה דווקא ענין הגליל וההרים. יש בהיאחזות בארץ־הרים דבר־מה העשוי להגביר את חושי העצמאות והשרשיות יותר מכל דבר אחר. עדים לכך הדוגמאות הרבות שבהיסטוריה ושהזוהו בקרב עמים ושבותים הררים, היודעים להיצמד אל אדמתם ולהתמיד בה; ודוגמאות אלו הרי מרובות הן בתחומי אירופה ואסיה למן הסקוטים שבצפון והבאסקים שבהרי הפירינאים, דרך השווייצרים, הסרבים המזרח־סגרים — ויאמר נא: גם היונים בגאָפּירוֹס — ועמי קוקו, והתורכים האנטוליים, והדרוזים שבקרבנות. אמנם, שונות מאד הן הדוגמאות האלו, ולא תמיד קל הדבר להסיק מהן — ולהגדיר — את המשותף והמאחד שבהן. אך אין ספק: איר־ההרים הוא אויר של עצמאות, של דריכות, זקיפות־גב ושרשיות; הוא נחוץ לנו — אמנם לא הוא בלבד — אבל בלעדיו אי־אפשר לנו. עדיין לא עשינו די בהתישבותנו במגמה זו, אם כי חניתה במערב ומנרה במזרח הן בבחינת „עמדי־שער“ בחזית־ההרים רחבה למדי, שעדיין יש להשלימה ולהרציפה יותר כדי שיקום דור של בני־ההרים, שההרים — ביתו, ויתכן, כי אזור־ההרים יהודיים אינם תנאי ולא יעבור לממלכתיות עברית מחודשת; אך נראים הם כתנאי ממשי מאוד להשתרשותה ולהתמדתה. ועל־כן — גם על־כן — חיונית כאן כל תוספת ממשית. לפיכך גם הקניית „כושר־הרים“ (אם ספורטיבי ואם משקי) לנוער העברי הוא אחד מציוויי השעה, ממש, למשל, כהקניית „כושר־הים“.

התישבות בגבולות

אגב הרהורים על תחום־ההרים שבגבולנו הצפוני מתעוררת ממילא המחשבה, הכוללת יותר, על דבר גבולותינו בכלל. ההתישבות בגבולות יש לה, לגבינו, כמה קיום אופייניים: מהם תנאי התישבות זו, ומה הן סגולותיה. תמיד קשה היא התישבות זו ומסוכנת יותר (אבל על כן גם מטפחת יותר סגולות־אופייניות זכור־עמידה במבחנים). על פי הרוב (אמנם, בזמן האחרון לאו דווקא בכל המקרים) כרוכה היא בניית־דוק מסוים ממרכזי הישוב; אך לדבר הזה, כפי שנרמז כבר, ניתנה תרופה במידת־מה ע"י גושי התישבות המתהווים בקרבת הגבולות (בצפון: בחוף, ובאיזור החולה; ובעצם, — גם ב„גושר־הכנרות“ שבמזרח). התישבות זו פותחת פתח לטיפוח יחסי־שכנים, לא רק בקנה־מידה פנים־ארצי אלא גם בקנה־מידה חיצוני. עשויה היא להקנות לישוב היהודי מעמד אחר (ורצוי יותר) מזה שיש לו בזהוה; בין כלפ־פנים ובין לגבי הארצות השכנות. ואולי תספיק דוגמה אחת: הלא היא ההגירה הבלתי־חוקית לארץ־ישראל. מפני העובדה, „המובנת מאליה“, כי אוכלוסי איזור הגבול הם בלתי־יהודיים, הווה גם החזיון, „המובן מאליה“, של כניסת אנשים בלתי מופרעת, בחינת כל דיכפין „יבוא באין מפריע“ מן הארצות הסמוכות, אם רק אינו יהודי. גם דמיונם של המהגרים הללו לאוכלוסיה הקיימת בספר, וגם העדר גמור כמעט של כל עין „זרה“, מאפשרים מצב זה. רצועה, ואפילו בלתי רצופה בתכלית, של ישובים עבריים תוכל (בתנאי של התעניינות ועיריות) לשנות את המצב. ומי לא יחשיב שינוי כזה ויצירת קצת „שויון“, גם מבחינה זו, בינינו לבין שכנינו שמשני עברי הגבול?

ומבחינה אחרת במקצת — ניתן להוסיף כיום, בשנת 1946 — אילפוננו, בודאי, לא מעט, המקרים הרבים ש„קר“ בגבול הצפוני בסתיו תש״ו, ביחס „שומרי־הספר“ הסורים למתיישבינו. רצועת־ספר ישובית יהיה בה כדי להשכיח שלום, הבנה, יחסים כבוד הדדיים. והאווירה שבו, „נוקטה“ של ספר אינה רחוקה, ס״ס כל כך מרוח היחסים שבפירות הארצות השכנות, והדברים אמורים לגבי השפעת־הגומלין שבין שנים אלה: מצב־היחסים שבספר עצמו, והישובי דיפלומטים במשרדי־פירלת. אך שאלה זו של הישוב בגבול, אינה אלא בחינה אחת של הבעיה היסודית, הרחבה פי כמה: הלא היא בעית ריכוזם וליכודם של השטחים

בפנים הארץ מול מגמת התפשטות ותקיעת יתדות על פניה, במרכז
ובהיקף, ובתוך זה — גם „רצועות-גבול“ (בצפון, במזרח) המנותקות לא מעט
מגושי-הישוב הרצופים, מה מהם עדיף?
יתכן, כי אין אלא לשאול שאלה זו כדי שהתשובה עליה תסתמן מאליה.

ציווי „האיסטרטגיה הישובית“

הנושא, שעליו נסבו ההערות האלו, הוא דבר שאפשר אולי להגדירו כ„איס-
טרטגיה הישובית“ שלנו, וכבכל תורה איסטרטגית (אף על פי שבמקרה שלנו זוהי
איסטרטגיה-של-שלום) פועלים, לגבי בעיות הכרוכות בה, גורמים וכללים יסודיים
אשר עם כל השתנות הצורות החיצוניות, ועם כל התחלפות המסיבות, הם קיימים
ועומדים.

לגבי השאלה, המעסיקה אותנו כאן פועל הכלל של מה שקוראים בלשון
המושגים האופרטיביים בשם „הבטיס הבטוח“. פירושו הוא, כי כל התפשטות וכל
פריסת-כנפים אל עבר מרחקים לא ייתכנו (כשם שלא תיתכן עמידה בפני התנקשות,
או התמדה בתנאי הסגר ומצור), אלא אם כן יימצא שטח מינימלי-הכרחי שבו
ישרור בטחון, לפחות יחסי, המאפשר לפתח מפעלים גדולים ולהיגנות מתמיכת רובה
המכריע של האוכלוסיה ומנאמנות; שטח שהמשותף בו מרובה על המנוגד,
ועליו יכולים להישען „משמרות-החוק“, אם קרובים ואם מרוחקים, ושיש בו ריכוז
מילואים ניכר לסעדם של הללו, שטח המשמש „כתובת“ לקבלת העזרה מן החוץ
ומרכז לקליטת כוחות מתווספים, ופריסתם הראשונה, אמנם, הדברים הנ"ל נאמרו
בלשון „צבאית“ מאוד, אך יפים הם לכל מפעל גדול, הבא לחדש פני חבל ארץ,
או ארץ שלימה; התנאים הכלולים במושג הנ"ל נושאים גם אופי משקי, סוציאלי-
חברתי, נפשי-חינוכי, לאומי-מדיני — וכמובן גם טכני וגם גיאוגרפי, בהתאם
למושגיה מינימום של התקופה במסגרת ההתפתחות הטכנית, וכשהשיחה נסתה
על תכניתיות ישובית ארצית — מופיע ממילא גם המושג של „הבטיס הבטוח“.

„הבטיס הבטוח“

כפי שכבר ציינן לעיל — שונה ערכו של המושג (והגורם) הזה בתקופות
התיישבותנו השונות. בעשרות השנים הראשונות, כשנקודותינו הקטנות היו פזורות
הרחק זו מזו, כאיים קטנטנים בתוך „הים“ הבלתי-עברי (של נכר או של שממון),
לא היה, בעצם, המושג קיים כלל, אלא בתורת דבר-שב-כוח (ואפשר גם בדמיונם
של כמה מיישבים או בעלי-חלומות מרחיקי-ראות). ואילו מיום הסתמנותם של
גושים רצופים, מיום שהופיעה העיר העברית, וביחוד מיום שנרכשו הרכישות
הגדולות בשנות העשרים והשלושים, אשר על ערכן כבר עמדנו לעיל, נוצר
למעשה „הבטיס הבטוח“. נכון הדבר כי בסיסנו הישובי הזה לא הגיע עדיין
למידה מוחלטת של בטחון או בסיסיות; אך לעומת זאת ייאמר, כי לא יימצא
בשטח משטחי המזרח-התיכון המקיפים את א"י, בקרב העמים והשבטים השונים,
בסיס לאומי-ישובי שיהא איתן או בטוח יותר ממנו. בסיס קיים זה הגו, כאשר נאמר
כבר בהערות קודמות, נקודת-המוצא לכל מעשה של התפשטות נוספת, גם
כשזו אינה מחברת אתו חיבור קרקעי במישרין; כי כל מעשה-התפשטות קובע
גם מציאות ארצית מסויימת, ואפילו לגבי נקודות ואזורים המרוחקים ממנו,
כביכול, והחסרים כל מגע ישיר עמו. מצבים כאלה מצויים גם באיסטרטגיה של
צבאות ומלחמות — ובודאי „באיסטרטגיה ישובית“, כזו שלנו.

„העומק“

אכן, לא רק מושג הבטיס משמש אמת-מידה לשיקולי ההתפשטות
הקרקעית וההתיישבותית, אלא גם מושג של עומק גיאוגרפי מינימלי (שוב, מונח,

השאלו מאוצר ערכי-האיסטרטגיה). האמת היא, כי בתקופתנו זו, תקופת אמצעי-התחבורה המהירים כל-כך, המאפשרים „דילוגים“ עצומים, הפכו כל מושגי-העומק הקשורים בארץ-ישראל לדבר יחסי מאד-מאד. אך, בכל זאת, עודם קיימים, ולא רק מבחינה עיונית אלא גם מבחינה מעשית ושימושית. אם כי יש להודות שבשעה שמדברים על מושגי „העומק“ לגבי ארצנו, הרי זה שנים שהמדובר הוא, בעצם, כבר לא כ"כ על עומק גיאוגרפי, כאשר על מושגי מרחב ומרחק שהם בגדר אמות-מידה טופוגרפיות. אכן, יש לזכור שאם מדברים באמת-מידה טופוגרפית כזאת, הרי יתכן ומתעלמים למעשה מהמשות של „עומק“, ושל עצם צרכי הבטחת ה„בסיס“; (כך למשל, כשעמק-החוף משולל כל אחיזה ממשית בהרים שלפניו וכשחסר „ביטוח המשנה“ לשניהם, — זה הכרוך בקו-העמקים הפנימי שבארץ, קו הירדן והאגמים). ועוד דבר: יש ענין גם בשטח כשהוא לעצמו, — להבדיל מערכו המשקי — ובמרחביו היחסיים, במידה שהם קיימים בתחומיה של ארץ-ישראל המערבית הקטנה — בגוש ההרים של הצפון ובערבות-הנגב. בדורנו זה ודאי שהגענו לידי ההכרח בהצגת המטרה של השגת העומק בצד מטרת עיצוב הבסיס, והשאלה אינה אלא, מה הן הדרכים לקראת השגת שתיהן יחד?

לקראת העתיד

תוספת בצרון ומרחב בלתי-אמצעי ל„בסיס“ עצמו, לפי קוים שכבר עמדנו עליהם במקצת (כך, צירוף פאת-ההרים לעמק-החוף), היא מן הדברים שנחיצותם ברורה לעין כל. אך כלום סותר הדבר את המגמה של תקיעת יתדות בחלקי ארץ חדשים ומרוחקים? האמת היא, כאמור, ההיפך מזה: עם בצרון הבסיס מתגברת אפשרות ההדירה לפינות נוספות. בחלקן עשויות „פינות-ההתיישבות“ הנוספות הללו להיות רצויות-המשך, המסתעפות משטח-ה„בסיס“. בחלקן תהייה בודאי מנותקות ממנו ניתוק גמור, מבחינת מגע קרקעי במישרין — וביחוד יהיה הדבר נכון, בודאי, לגבי „רצועות-ספר“ חיצוניות מסוימות. דברים אלה לא ייקבעו על פי נוסחה משומרת של סכימה מוכנה מראש ובלתי-גמישה. עם אי-יותורנו על אפשרות של ישוב יהודי בכל חלק מחלקי ארץ-ישראל, עלינו לזכור מה רבים ההבנה, הטקט והשיקול שיידרשו בעריכת תכניות התיישבותנו המתפשטת לכשיפתחו הפתחים לפניה. הכל מודים, כי עם כל תוספת נקודות עבריות יוסיפו הישובים הערביים וגושי-ישובים ערביים להתקיים — ולהתבסס ולהתפתח — בצדם של ישובים וגושי-ישובים ערביים. אך עובדה טבעית ורבת-משקל זו אין בה כדי לעדער את הסיכויים לריכוז יהודי גדול ומכריע בארץ או את יסודות הממלכתיות העברית המחודשת לכשתקום. בצירופם יחד של „הבסיס הבטוח“ (על יסודו של הקיים ובתוספת הנדרש); של התאחוות רחבת-מידות בהרים ובשטחי השממה-למחצה שבדרום; של הרחבת „העומק“ הישובי-הגיאוגרפי, שיש להשיגו בתוקף השינויים הנ"ל; יחד; של הידוקן של רצועות-ספר, ומאמץ להבטיח חיבור ראוי אתן במידת האפשר — יש בצירופם של כל אלה כדי לשמש מסגרת קרקעית-אוכלוסייתית מספקת ומוצקה, שעליה יפון קיומה של מדינה מאוזנת ואיתנה.

אכן, אלה הם הדברים שבמגמה — ואלו הדרך אולי לא תהיה קלה ונוחה כלל. אך אבן-השתיה הזאת, צירוף „הבסיס-הבטוח“ מצד אחד והתפשטות לעומק, המזהה את תחומי ישובנו עם גבולות-הארץ והמוסיפה „עומק“ משקי, ממלכתי ובטחוני, — היא יסוד להמשך-הבניה, הפטור מכל „ניגוד“ פנימי בין „התבצרות בחלק מן הארץ“ לבין „התפשטות בלתי-מוגבלת“. ולואי ייפתח בהקדם הפתח לעצם העליה והבניה — ונוכל לסמוך על האיסטרטגיה הישובית שלנו כי תדע, אז, לאור אבני-הבוחן הנ"ל, לפלס לה דרך נאמנה.

„מרד בארץ־ישראל“

(בשולי ספרו של ג'. מרלו Rebellion in Palestine)

מסך של יצרים והרגשות סוביקטיביות, פרי הנסיון לבסס ולנמק בדרכים „עקרוניות“ אינטרסים וחשבונות, שנדמה כי עלולים הם להיפגע ע"י שגשוג המפעל הציוני, ע"י עמידת התגוננותו, מתחיל להפריד בין הווייתנו העובדתית והמדינית בארץ ובין אותו עולם הקרוי „מערבי“, „אנגלו־ספסי“, „דמוקרטי“, אשר מפתחות גורלה של הארץ נתונים, למעשה, בידי בימים אלה ולמשך פרק־הזמן הקרוב הנראה לעין. מסך זה אינו עשוי „ברזל“, מסך עשן הוא. — אך דווקא משום כך קשה יותר לדעת־הציבור שבארצות־המערב הללו להבחין בו, והוא, — מסך זה של מלים, ידיעות והערכות, המכוונות ליצירת רושם אחיד — עשוי יותר לסייע לטיפוח רחשי הרוח של התנכרות עקרונית לציונות ולמצבו של העם היהודי ושל ארץ־ישראל גם יחד. גדול כוחה של תזמורת כלי־ביטוי מתואמת. ושברית ה„הרמוניה“ המלאכותית הזאת של „הדים“ ו„עדים“ מארץ־ישראל הוא מתפקידי המדיניים הראשיים של ציונות העומדת על נפשה ומפלטס דרכים לעתיד.

לפני כשלושה חדשים הופיעו במוסף הספרותי של ה„טיימס“ הלונדוני שתי הערכות לספרים חדשים, שעניינם נגע בארץ־ישראל, האחת — על ספר שכתב ערבי, והשניה הוקדשה לפרייעטו של קצינ־צבא אנגלי שעשה זמ־מה בא"י ובמזרח־התיכון. על הספר הראשון — המיוסד על תפיסה של לאומנות ערבית מודרנית, שהוצגה בישיבותיה האחרונות של ועדת־החקירה האנגלית־אמריקנית בירושלים, — נאמר ברשימת־הבקורת, כי הוא עומד, כמובן, על נקודת־ההשקפה הערבית, אך ניתן ברוח־מבט ובאהדה לתרבות־המערב, ואשר לספר השני, זה של הקצין הבריטי, קבע המבקר, כי הלן נמנע באורח מהמיר מפינות ומנסה לחפש ולהציע את המוצא המשותף הטוב ביותר לערבים וליהודים גם יחד. מסקנתו והצעתו של הספר השני הזה היתה — לקיים ולהגשים את „הספר הלבן“...

נוכח מצב זה של דעה, שאין עמה משפט קדום, בעתונות ובציבור בבריטניה — אשר השפעות להם, תמיד, גם בשכבות מסוימות ועדת־הקהל בארצות־הברית — יש עניין מיוחד בכל ספר חדש באנגלית ומפרי עטו של אנגלי (ולאו דווקא „ציוני־מושבע“, או ציוני בכלל) המופיע כעת ופוגם במשהו את הרמוניה הזאת של אויביקטיביות־המכוונת־למטרה־נחוצה, החורג מעט ממסלול־השיגרה של מחשבת „צ'טהם־האוס, המאלץ את קוראיו לחשוב מחדש על העניינים לגופם, מבעד למסך־העשן של יצרי־פרסטיז'ה מעצמתית וחושי אינטרסים אימפריאליים גרויים.

תמציתו של ספר כזה כלולה ברשימה שהומצאה לנו ע"י א. לבבי שהעלתה מחדש את פרשת מאורעות 1936—39, וניתוחה — שהוא אולי עיקר העניין שבספר זה — גם הוא יש בו כדי לאלף הרבה, אף כי כבר הלפו מאז עשר שנים.

בספרו זה, אשר שמו, ודאי כוון למאורעות אקטואליים, ניסה המחבר לסקור על פני 280 דפים את בעית ארץ־ישראל כולה על הרקע ההיסטורי הקדום שלה, והוא מקדיש בתוך זה כמה דפים לתאור ההשתלשלות הצבאית והמדינית של מאורעות 1936—39.

מ'ר ל'ו מצוי אצל כמה מן המקורות החשובים ביותר בשפה האנגלית להכרת תקופה זו. הוא היה בארץ ומסתמך הרבה על חומר השאוב מארכיון הגליונות של ה"פולשתין פוסט". עם זאת נתקלים אנו לעתים בטעויות מעציבות. על הישוב העברי בארץ בשנת 1920 נאמר: "הם חשבו את עצמם בדרך כלל לזרים, אשר התישבו באופן קבוע בארץ" (ע' 60). על האיריסים הערבים שעל אדמות משפחת גורסוק בעמק יזרעאל (!) נאמר, שהם נושלו מהקרקע ללא שום פצוים (ע' 69) וכו'. מאידך גיסא אין למצוא מגמה מסוימת — בעדציונית או נגדציונית — בשבועים מן הסוג הנזכר הפזורים ברוב חלקי הספר. נקודת-הראות החברתית של המחבר מושפעת מאוד ע"י רעיונות מרכסיסטיים, והדבר ניכר בשעה שהוא מנתח את האספקטים הבריטיים, הערביים והיהודיים של בעיית ארץ-ישראל. כאשר לאנגלים — הרי לדעת מרלו לא פורסמה הכרזת בלפור ולא נשלחו מכתבי מקדמון אלא מטעמים בריטיים אימפריאליסטיים. בלבד. הניסוח היה מעורפל ככוונה תחילה כדי לאפשר תמרון אימפריאליסטי חפשי לאחר זמן. הנחה זו אינה מתאשרת, כידוע — מכל מקום לא בצורתה הקיצונית הזאת — ע"י העיון בתולדות הכיבורים בקבינט הבריטי, אשר קדמו לפרסום הכרזת בלפור ונכונסחאות השונות של ההכרזה אשר הוצעו. אך כלפי המנדט תופס מרלו עמדה שונה בתכלית: המנדט נערך מתוך ידיעה ברורה של המצב בארץ ישראל ושל דעות היהודים והערבים. והנה, למרות עובדה זאת, מניח נוסח המנדט, שהיהודים יהיו, במקדם או במאוחר, רוב בארץ-ישראל. ההוראות הנוגעות לאוכלוסיה הלא-יהודית הן הוראות המכוונות למיעוט; הן הוראות הדומות לאלו, למשל, שנועדו להגנת הסודטים ב"כוסלובקיה" (ע' 54). אך, לדעת מרלו, לא הצד המשפטי קובע. טעות מרה טעה, לדבריו, הציונים, בחשבם שיוכלו להיטיב את האנגלים להסתבך עם הערבים לשם הציונות בלבד, במידה שאיננה. הולמת את האינטרסים האימפריאליים של בריטניה במזרח הקרוב ובעולם.

תיאור מערכותיהם החברתיות והמדיניות של ערביי ארץ-ישראל אינו עשוי לחדש דבר לקורא המקומי. ולעתים הוא פשטני מדי ומפריז בהשפעת הגורמים הכלכליים. אכן, תיאור זה חפשי מכל רומנטיקה וסנטימנטליות. בעלי האחוזות הערבים טומטמו, לדעת מרלו, ע"י היים קלים — והאיכרים — ע"י עבודה מפרכת (השווה ע' 66). המעמד הבינוני עמד בתחילת התפתחותו בשעת שחרור הארץ מהתורכים והוא-הוא אשר היה מוכרח ליהפך לנושאה העיקרי של הלאומנות הערבית. מרלו מנסה להוכיח שמעמד ערבי בינוני זה ידע ללכד לבית אנטיציונית לוחמת את יתר השכבות הערביות בארץ, והוא קושר את התפרצויות מאורעות הדמים במשברים כלכליים אשר קדמו להם (29—1927; 36—1935). תיאור זה אינו הולם בשום פנים את המציאות, המורכבת הרבה יותר. לעומת זה קשה שלא להסכים לטיכום הבא בדבר המפלגות הערביות השונות, שנתקיימו בארץ ערב מאורעות 1936: "בין מנהיגי המפלגות השונות לא היו הבדלי עקרון או מטרה. כולם כאחד רצו עצמאות לאומית... כולם כאחד ראו בעצמאות לאומית הזדמנות לעליה אישית. אין להתפלא, אולי, על אייכותלתם הגמורה לנסח איון מדיניות חברתית שהיא, יש להתפלא יותר, על המצב הנחושה, על העדר כל נסיון להסתיר את חוסר התענינותם הגמורה בכל דבר אשר לא היה עלול לקדם במישרין את האמביציות האישיות שלהם." (ע' 80).

הציונות היא, בעיני מרלו, לאומיות ככל לאומיות אחרת, תוצאה של גל הלאומיות באירופה. באופן זה חסרו, לדעתו, היסודות הרוחניים שידחפו את התנועה הציונית לנסיון רציני של שיתוף פעולה עם הערבים. בעוד שהמחבר עומד על כמה וכמה מהישגי התנועה הציונית חוזר הוא, שוב ושוב, להאשמה זו של חוסר מאמץ מצד היהודים לשתף פעולה עם הערבים. בלי לנמק את הדברים, טוען מרלו, שלהסתדרות העובדים היתה, ככ"ז, הזדמנות הוגנת לכרות ברית עם העמלים הערבים, הזדמנות אשר הונחה; והוא מכריז, שזו היתה, "הזדמנות שאבדה לתנועת הפועלים וגם לגוע היהודי" (ע' 87). באיון

מידה שטחיות הן ידיעות המחבר בענינים אלה? אפשר ללמוד מן העובדה, שהוא ממשיך וכותב מיד אחרי כן (ע' 88) לאמור: „מפלגת הפועלים הגדולה בארץ ישראל, פרט להסתדרות, היא מפלגת הרביזיוניסטים, אשר דרשה תמיד את הריביונה של המנדט על מנת לכלול את עבר-הירדן בבית היהודי הלאומי...“

על האדמיניסטרציה הבריטית בא"י מותח מרלן בקורת חריפה ביותר. הוא קובע את אופיה הריאקציוני והאימפריאליסטי, את נטיתה להתקרב דווקא אל היסודות הריאקציוניים ביותר שבארץ, לשכבות הריאקציוניות של האוכלוסיה הערבית. הוא עומד בפרט על מדיניותה הכלכלית השלייית של האדמיניסטרציה, על הזנחת ענייניהן של השכבות הערביות העניות ועוד כיוצא בזה. צורת הממשל הזאת צריכה היתה לחדד יותר ויותר את היחסים בין שלושת העמים בארץ.

לאחר סקירה קצרה על השתלשלות העניינים בארץ בשנים 1920—1935 נגש המחבר לפרק המעניין ביותר של ספרו: תולדות המרד הערבי 1936—39. התקופה הראשונה של המרד היא עד לבואה של הועדה המלכותית בסוף 1936. שוב עוברים לנגד עינינו מאורעות הימים הקרובים-הרחוקים ההם. אחרי רציחות יפו של אפריל 1936 מתארגן הועד הערבי העליון בהנהגת תנועת השביתה הערבית. בועד זה השתתפו כל המפלגות הערביות. ועדות השביתה כופות אותה באמצעות מעשי אלמות נגד „מפרייה“ — תחילה ביפו, ואח"כ ביתר חלקי הארץ. הממשלה, אשר יכלה לעצור התפתחות זו בנקל ע"י ריסון המשביתים, עומדת מן הצד. התקפות על יהודים ועל רכושם חוזרות ונשנות פה ושם. בהרים מצטרפות הכנופיות הראשונות. כוחן מגיע באוקטובר 1936 ל-5000 איש, בזה „אנשי-מקצוע“ וגרורים²). באוגוסט מופיע בארץ פאווי על קאוקג'י. בזמן זה ממלא המופתי שני תפקידים: כנשיא הועד הערבי העליון הוא מנהיג המרד הפסיבי, השביתה; ויחד עם אנשי מפלגתו הוא מנהל גם של המרד הלוחם, הכנופיות שבהרים. תגבורת צבאית מגיעה ארצה — ולבסוף הריביונה הראשונה, שאנשיה-המילואים שלה נקראו במיוחד אל הדגל. אולם הפקודה — התגוננות בלבד. כמעט לא נעשה כל ניסיון לתקוף את הכנופיות בהרים. אין מפעילים משטר של „חוק צבאי“ עד ספטמבר 1936 נשאר הפיקוד על הכוחות הבריטיים שבארץ בידי האויריה³). הפיכתה של יפו הישנה למרכז טרוריסטי מביאה לידי החלטה לפוצץ חלק ממנה, ולסלול כבישים שיאפשרו לצבא את הגישה בשעת הצורך אל פנים העיר הצפופה ואל הנמל. מרלן מתאר בהריפות את פרשת ההיסוסים והסיכסוכים, באותו קיץ-סתיו 1936 בין הממשלה, הצבא ובתי-הדין מסביב לעניין זה (של פיצוץ השכונות ביפו, וכן בכל סוגיית משפטי המאורעות, בה התייצב השופט הראשי לצד המתמרדים הערביים) — ואת ההשפעה השלילית של כל אלה על עמידת השלטון בארץ מול מוימת-הערבים. בספטמבר נתון הועד הערבי העליון בקושי רב, צבא אנגלי זורם לארץ. עונת ההדדים המתקרבת מסכנת את השביתה, (שקוימה בנמלים וכפפרים בנצונה המתה, ודמתה בזה ל„שביתות-רשת“ הערביות הירדות. — המערכות). עתה בנסיים לענין השליטים של מדינות ערב, „לפי בקשת שליטי ערב“

2) אשר לגביהם היו בודאי מקורות האינפורמציה שלו שבתעודות אנגליות שונות דלים הרבה יותר מאשר ביחס לענייני-אדמיניסטרציה אורחית וצבאית בשנות 1936—1939, למשל. — המערכת.

3) הרכבן זה — גרעינים של מי שמלאכתם-בכך והמקומיים, המצטרפים או „המגויסים“ לפי מכסה שהוטלה על כפרים — כבר צויין בדפי „מערכות“ בהודמנויות קודמות. — המערכת.

4) כמקובל בארצות המזרח-התיכון בתקופת פיקוח-האויר (עיי' מסה במערכות כ"ד—כ"ה) 1921—1936; אך היה בדבר, שהתאים למניעת פשיטות בדווים מבחוץ, משום כבילה מרחיקה לכת משנדרשו פעולות של כוחות-קרקע גדולים לדיכוי התנפלויות מפנימי הארץ. — המערכת.

מפסיק הוועד הערבי העליון את השביתה. לכנופיות ניתנת האפשרות להפסיק את הפעולות ברצונן הן, ללא נסיון לפרק את נשקן. השלב הראשון נסתיים. נהרגו בו כ־40 אנשי צבא ומשטרה, 89 יהודים, 500—200 ערבים. מצפים עתה לבוא הוועדה המלכותית, עליה הודיעו כבר לפני כן.

אין צורך לחזור כאן על תיאור הקירותיה ומסקנותיה של ועדת פיל. הערבים דחו את הדו"ח מעיקרו, גם היהודים בחלקם שללו את החלוקה, ובחלקם מתחו בקורת חריפה על הנחות מסוימות שבדן וחשבו, דרשו שנויי גבולות וכו'. תחילה נתקבל הדו"ח ברצון ע"י דעת הציבור הבריטית. הממשלה ביקשה לכנס ישיבה מיוחדת של ועדת-המנדטים, לדון בשאלת החלוקה. "טיימס" קיבל את הדו"ח בברכה. אך ידידי היהודים בבית הנבחרים לא תמכו בתכנית החלוקה, בעוד שידדי הערבים תקפו אותה בשצף קצף. לבסוף הציע צ'רצ'יל עצמו (שהיו לו גם ספקות לעיקרו של הדבר, "פן תהפוך המדינה היהודית לכוח צבאי מכריע במזרח" — המער) שבית הנבחרים לא יחליט בענין החלוקה לפני הדין בוועדת-המנדטים. שקיעת התכנית החלה. מכאן ואילך חיפשה הממשלה דרך להתחמק מענין החלוקה.

בינתיים נתחדש ונתחזק המרד הערבי. ב־27.8.37 נרצח בנצרת נציב מחוז הגליל, אנדריוס. המשה ימים אחרי כן הוכרו הוועד הערבי העליון כמוסד בלתי-חוקי. נתפרסמה פקודה לאסור ולגרש את חברי הוועד ששהו בארץ. המופתי סולק מתפקידו הרשמיים החשובים ביותר. כספי הוקף והמועצה המושלמית הועמדו תחת פיקוח ישיר של הממשלה. המופתי ברח — תחילה למסגד-עומר ואח"כ לסוריה — ומשם הוסיף לנצח על המרד.

מסוף 1937 ועד אוקטובר 1938 הלכה ועלתה עצמת המרד הערבי. ואלו חודש זה הוא חודש המפנה הצבאי. כוחות הצבא שוב הגיעו עתה ל־17 בטליונים (מאורגנים בשתי דיביזיות). כבישים נסללו באיזורים חשובים (בתוך זה — כביש הגבול הצפוני). הצבא קיבל את השלטון לידיו ונציגי המחוז נהפכו, בעצמם, ליועציהם של מפקדי האיזורים הצבאיים. התנועה בכבישים הוגבלה, ונסיון הערבים להחרים את "רשיונות-התנועה" שנדרשו מעתה — נשבר בעונת ההדרים. הצבא החל לחזור אל כפרים ערביים שבלב איזור המורדים, "המשולש המסוכן" (טול-כרם—שכם—ג'נין). האוכלוסיה הערבית, אשר עייפה מוזמן מהמרד והמשיכה בתמיכתה בו בעיקר מתוך פחד מפני המורדים, "המקצועיים", החלה לפחד יותר מפני הצבא. את כל הדברים האלה, מעיר מרלו, צריך היה לעשות ביתר הקדם. בסופו של דבר היה זה מונע קרבנות בנפש ומחירי את השלום מהר יותר. אך בשדה המדיניות חלה התפתחות אחרת. ועדת וודהד חיסלה את תכנית החלוקה. רבו הסימנים, שאנגליה עומדת על סף מדיניות חדשה בארץ — ויסודה ויתורים מרחיקים לכת לערבים על חשבון היהודים. פעלו בכיוון זה השפעת המצב הבין-לאומי (סכנת המלחמה עם גרמניה), אי-הרצון למשול בישוב הערבי, באמצעות "ההוק הצבאי" בלבד, במשך תקופה ממושכת, וכל מערכת האינטרסים הבריטיים במזרח הקרוב. בסימן זה כונסה ועידת "השולחן העגול" בלונדון, שאליה הוזמנו כל מנהיגי הערבים המגורשים. פרט למופתי (אבל בראש וראשונה — מאנשי המופתי), ב"כ המדינות הערביות ונציגי היהדות העולמית.

מרלו מדגיש מאוד שלא המצב הצבאי בארץ הוא שקבע את התוצאה המדינית. עוד ששה חדשים וקולו של העם הערבי היה נשמע לראשונה מאז תחילת המרד" — אומר בעל-הספר; והוא מוסיף: "שמה זאת היתה הסיבה, שבגללה גמרה פתאום הממשלה הבריטית אומר להגיע ליישוב העניינים בכל המהירות האפשרית..." הכפריים התקוממו על סחיטות "הלוחמים", אשר גזלו מהם את הכל. כוח הסבל של הערבי הפשוט הגיע לקצו. "ההתקוממות המזויינת נסתיימה להלכה ולמעשה. מתנות המורדים גותצו הכנופיות הקטנות יותר תחת היותם פושטים אחר ביוה, היו לבורחים" (ע' 213). האבידות (הרגומים בלבד) בשנת 1938 היו: ערבים אזרחים (ברובם הגדול, כנראה — ע"י אנשי הכנופיות) — 486 מורדים — 1138, יהודים — 292, בריטים — 69, אחרים — 12. אבידות המורדים

היו בלי ספק גדולות יותר מן המספר הרשמי⁶⁾ — אכן, תחומיו של מושג זה שבסטטיסטיקה לא תמיד ברורים היו.

בועדת „השולחן העגול“ נתברר עד מהרה, שממשלת צ'מברליין מוכנה לבגידה קיצונית ביהודים. בשלב מסויים הובאה הצעה „כמעט מהממת ע"י חוסר הבושה שבה“ (ע' 216): המנדט צריך היה להסתיים, ועידה חדשה צריכה היתה להתכנס בעוד כמה חדשים כדי לקבוע את חוקתה של א"י בתורת מדינה ערבית עצמאית תחת הגנת בריטניה, אשר היהודים יהוו בה מיעוט „מיוג ע"י ערבויות“. הערבים לא הסתפקו בזה. הם לא רצו לחכות עד הסתיי, פן יסתבך הענין. הם רצו עצמאות לאלתר. „הערבים הוניחו — כהערכת מרלו — את הזדמנותם. הם שגו את אותה השגיאה אשר שגו היהודים בענין החלוקה. אילו קיבלו היהודים את הצעות פיל מיד וללא תנאים, מתוך הכרה, כי זו היתה ההצעה הטובה ביותר שיכלו לקבל בזמן מן הזמנים, כי עתה יכלו להבטיח את הגשמת ההצעות הללו. אך הם עמדו על המקח. היססו ואיבדו את הסיכוי שלהם.“. כך קרה את הערבים בוועידה. כלומר, מתכון מרלו לומר, במקום מדינה ערבית לאלתר בא „הספר הלבן“ של 1939. אין צורך לצטט את מרלו ביחס ל„ספר הלבן“. אין הוא מנסה להסוות כלל את אי־הצדק, את אי־החוקיות ואת הציניזם של תעודת המעל.

בסכום נוסף עומד מרלו על מהלך המרד הערבי, ומציין בו כמה וכמה נקודות צבאיות־מדיניות מעניינות.

כך הוא רואה את אחד המושגים העיקריים של ההנהגה הבריטית בארץ בכך, שלא הבינה בעוד מועד, עד מה הרחיקה לכת התערערות פיקוחה ושליטתה על חלקים רבים של הארץ, וביחוד על אזורי הכפרים שבהרי השומרון וחלקים מן הגליל, ושלא החליטה על „תרופה“ מסקנית מרהיקה־לכת: א. להכריז על אזורים אלה כעל מופרשים וכנמצאים מעבר ל„חזית“־משמר קבועה ובעורה; ב. לראותם, לאחר הכרזה כזו ולאחר כינון קו המשמרות הרצוף, כח חוסר־אויב ולנהוג במלחמה בהם, בהתאם לכך — דבר שהיה משחרר את הצבא (ראת חיל־האוויר) מן ההגבלות שלגבי תושבי ארץ־חסות בריטית, אשר כמעט הניאו את המלחמה הממשית בכוחות־המתמרדים ועשאוה בלתי־יעילה מעיקרה. ולדעתו רק לאחר ששבירת ההתנגדות הערבית כבר היתה מושגת והולכת, למעשה, לא כתוצאה ממעשה צבאי גדול ומחושב אלא כפרי התהליך הממושך וה„טבעי“ של התרוששות, התעייפות והתפצלות פנימית — רק לאחר כל אלה החלו השלטונות הצבאיים לנקוט בשטת אמצעים, שלדעת המחבר היתה יעילה וקולעת למטרה. הכוונה היתה, בעיקר, להנהגת חובת כרטיס־הזהות ולעניין רשיונות־הנסיעה ורשיונות־המכוניות המיוחדים, שאיפשרו לראשונה התמצאות־של־ממש בתנועת האוכלוסיה הערבית והשתלטות עליהן לשם מניעת

(הסוף בעמוד 83)

5) הנחה זו משכנעת מאוד לאור הבדלי היחס שבין הרוגים מזה, ופצועים מזה שבסוגי הנפגעים השונים:

פצועים	הרוגים	
636	486	1. ערבים אזרחים
196	1138	2. מורדים
649	292	3. יהודים
233	69	4. בריטים

בולט כאן לעין היחס ה„בלתי־טבעי“ שבין הרוגים לפצועים באבידותיהם הסטטיסטיות של המורדים הערביים, אשר במקצת, אולי, אפשר ליחסו לתגרת ידם של החיילים, אך בודאי יש בו חלק רב לטילוק פצועים לפני שנשבו. — המ ע ר כ ת.

6) אכן, מן הנסיון הבריטי של דיונים דומים, ידוע יפה גם סוג לקח אחר: כש ה נ א ח ז בהצעה מסויימת הופך אח"כ, כביכול, ל„בעל־העניין, והוא חייב לזאת ויתורים מגוון הצעה, בכדי להגיע ל„פשרה הוגנת“ עם שולליה. — המ ע ר כ ת.

מלחמות ישראל

עם ארם

(סוף)

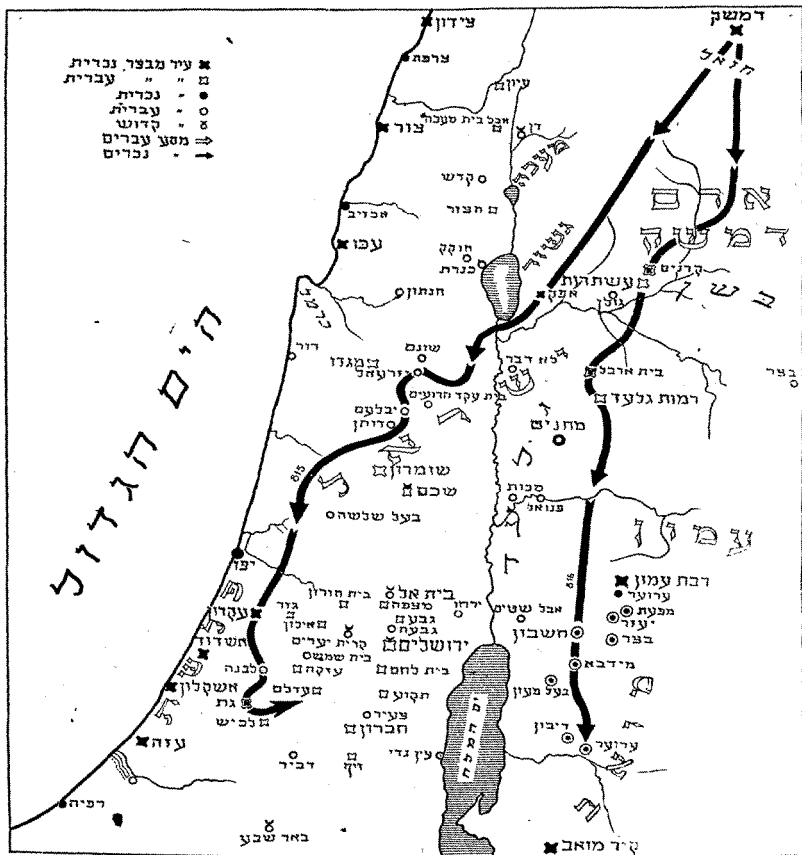

חותמת ישפה שנמצאה במגדו. מעל לתמונת הארי השואב ומתחתיה חרותות בכתם העברי הקדום המלים: "לשמע עבד ירבעם", ששם היה כנראה שר צבא וספקד עיר המבצר מגדו, בימיו של ירבעם ה'.

בימי יורשיו של אחאב, אחזיהו (1/852 לפסה"נ) ויהורם (851—842), ירדה קרנה של מלכות ישראל, אחרי דור של שגשוג מדיני וגאות כלכלית. איזוריה הצפוניים של ארץ גלעד נפגעו קשה מחמת הלחץ המתמיד של הארמים, והתסיסה בדרום עבר-הירדן המזרחי נסתיימה בשחרורה של ארץ מואב מעול בית עמרי: "ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומת אלף אילים צמר ויהי כמות אחאב ויפשע מלך מואב במלך ישראל" (מל"ב, ג', ד—ה'). מאמצי יהורם בן אחאב ובן בריתו יהושפט להשיב את מואב לישראל נכשלו כליל. מישע מלך מואב יסד מלוכה מואבית העומדת ברשות עצמה, ומצבת-הנצחון שהציב בדיבון אשר בבחלת גד ("כתובת מישע") מעידה, שהוא כבש שטחים ניכרים מאדמת ישראל בארץ גד וראובן, וספחם למדינתו. בעקבות מואב הלכה אדום, ופרקה את עול יהודה בימיו של יהורם בן יהושפט.

בסוף מלכותו מצא יהורם בן אחאב שעת כושר להכריז מלחמה על ארם-דמשק ולהשיב לישראל את אשר לקחו הארמים בעבר-הירדן המזרחי. בימים ההם פרצה מהפכה בדמשק והקיץ הקץ על השושלת, ששלטה בארם-דמשק מאז ימי שלמה; את כסא המלוכה ירש חזאל, שר צבאו של בן-הדד הב'. מהפכה זו עודדה כנראה את אויבי דמשק ונקשר קשר, שחוטיו נמשכו בוודאי מיהודה וישראל עד אשור. בשנת מלכותו האחרונה (842) עלה יהורם מלך ישראל, ואתו מלך יהודה, על רמות-גלעד, אבל נפצע בקרב והיה נאלץ לעזוב את המערכה ולהתרפא ביזרעאל, בירת-החורף של בית עמרי (מל"ב ח', כח—כ"ט). בימי מבוכה אלה פרצה המהפכה הלאומית-הדתית בישראל, שטופחה על ידי אלישע הנביא והיתה מכוונת נגד בית עמרי ונגד פולחן הבעל הצורי כאחד. המהפכה נסתיימה בהשמדת בית המלוכה, בעקירת הפולחן הזר ובהמלכתו של שר הצבא יהוא, מנהיג המרד. מדיניות החוץ והפנים של מלכות ישראל נשתנתה בתכלית. הקשרים האמיצים עם יהודה ועם צור, שנקשרו בימי בית עמרי, נותקו. סכנת ההשתעבדות לארם-דמשק אילצה את יהוא לבקש תשועה ממלך אשור, אויבם הגדול של הארמים, שהפיל את חתיתו על כל המלוכות בסוריה ובארץ-ישראל. וכאשר עלה שלמנאסר הג' על דמשק בשנתו 841 ר' 838 לפסה"נ, שלח לו יהוא מס כבד, אף בחלוף הלחץ מצד אשור חידש חזאל ביתר עוז את מלחמותיו עם מלכות ישראל, שנשארה מבודדת, ולא עצרה כוח להגן על גבולותיה. בימים ההם החל ה' לקצות בישראל, ויכס חזאל בכל גבול ישראל" (מל"ב כ', ל"ב). חילות ארם כבשו את כל ארץ הגלעד

דפלושו לעבר הירדן מערבה, בהביאם הרס וחורבן לערי ישראל. ולא בכדי מייחס המספר את דברי הנבואה הבאים לאלישע, בשעת פגישתו עם חזאל ערב עלייתו של האחרון לכסא המלוכה בדמשק: „כי ידעתי את אשר תעשה לבני ישראל רעה, מבצריהם תשלח באש ובחוריהם בחרב תהרוג, ועוליהם תרטש, והרותיהם תבקע” (מל"ב ח', י"ב). חזאל פשט בכל גבול ישראל ועד גבול יהודה הגיע. כפי המסופר בספר מלכים נלחם חזאל על גת אשר בשפלה (היום תל עראקאל מנשיה; היא גת-פלשתים) „וילכדה, וישם חזאל פניו לעלות על ירושלים”, אבל יהואש מלך יהודה נזדרז לשלוח לו מס כבד „ויעל מעל ירושלים” (מל"ב י"ב, י"ח ואילך). ואלו לפי ידיעה אחרת, שנשתמרה בספר דברי-הימים ב' (כ"ד, כ"ג ואילך), עלה חיל ארם „ויבואו אל יהודה וירושלים וישחתו את כל שרי העם מעם וכל שללם שלחו למלך דמשק”. הרס וחורבן השאירו אחריהם גדודי ארם בארץ-ישראל, ובעקבותיהם באו גם שכנים אחרים לקצץ בישראל ולהתיש את כוחו. מצב זה

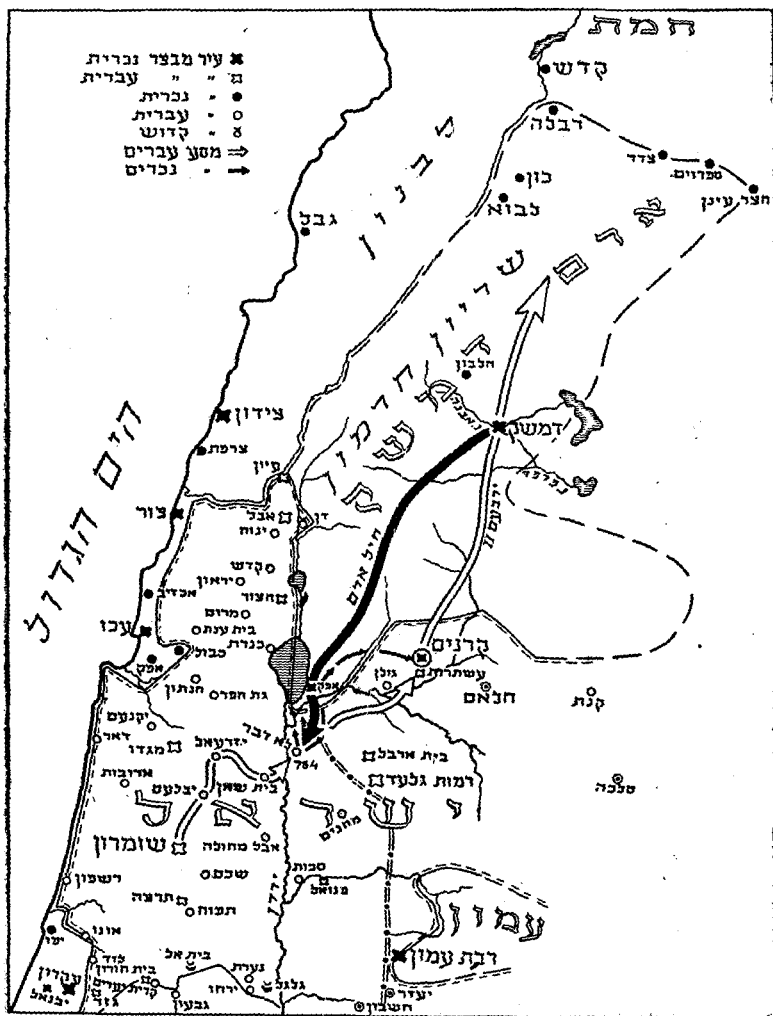
ברשותו האדיבה של ד"ר י. שפירא

של שפל נמשך בשנות מלכותו הארוכות של יהוא (842/1—814) וגם בזמנו של יהואחז בן יהוא (814—798), כאשר על כסא המלוכה בדמשק עלה בן־הדד הג' בן חזאל, המכונה מרא בכתובות האשוריות. "ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד חזאל מלך ארם, וביד בן־הדד בן חזאל כל הימים" (מל"ב י"ג, ג'). צבא־הרכב הישראלי, שהגיע לעצמה בימי בית עמרי, נשמד כמעט כליל על ידי מלך ארם, "כי לא השאיר ליהואחז עם כי אם חמשים פרשים ועשרה רכב¹) ועשרת אלפים (!) רגלי, כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש" (שם, פס' ז'). על שעת מבחן קשה זו לישוב הישראלי למדים אנו הרבה מן הסיפורים על אלישע הנביא (מל"ב ה'—ז'). מלך ישראל היה אנוס להיכנע, אבל את שערי שומרון לא פתח לפני גייסות הארמים. ומאחד הסיפורים אפשר להסיק את המסקנה, כי נסיונו של בן־הדד לכבוש את עיר־הממלכה בסערה נכשל כליל; לאחר שפשטה שמועה במחנות ארם, כי שכר מלך ישראל את מלכי החתים ואת מלכי מצרים לבוא עליהם, גם חיל בן־הדד והשאר אחריו שלל רב (מל"ב ו', כ"ד — ז', כ'; וביתחוד ז', ו'). מסתבר, שמועה זו לא היתה שמועת שוא. עדות לכך משמשת אסטילת הזכרון של זכר מלך חמת (היא חמת החתית בסוריה התיכונה) ולעש. הכתובת שעל האסטילה הכתובה ארמית מתארת את נצחוננו של זכר על בן־הדד בר חזאל מלך ארם ועשרת בני בריתו, ויש כנראה ליחסה לשנת 810 לפסה"נ בקירוב²). מלחמה זו היתה נטושה, בלי ספק על השלטון בסוריה התיכונה בכלל ועל איזורי־הבינים בבקעת הלבנון בפרט.

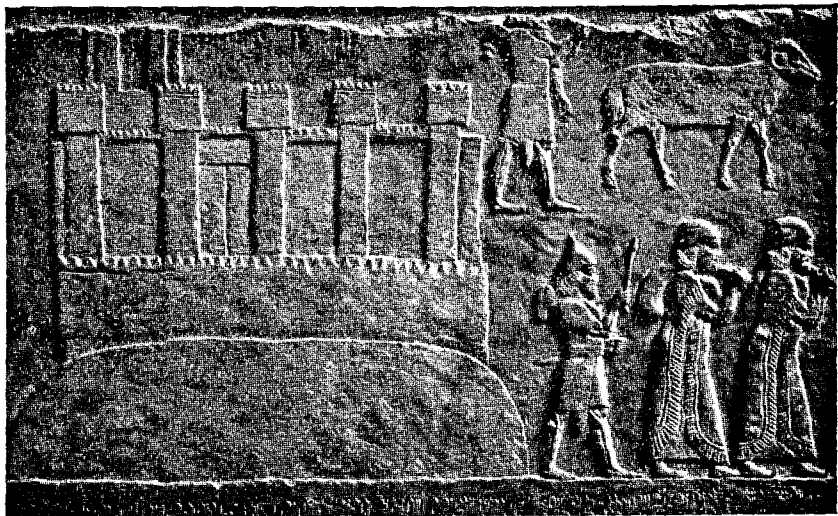
אחרי שנים מעטות נכנסו סוריה וארץ־ישראל לשלב היסטורי חדש. מלכות אשור, שירדה פלאים אחרי מות שלמנאסר הג', נתאוששה בסוף המאה ה' לפסה"נ, והמדינים הפנימיים בסוריה הכשירו את הקרקע להתערבות האשורים. על התמורה שחלה בישראל אומר ההיסטוריוגרף העברי: "ויתן ה' לישראל מושיע ויצאו מתחת יד ארם וישבו בני ישראל באהליהם כתמול שלשום" (מל"ב י"ג, ה'). ה"מושיע" איננו אלא הכובש האשורי הגדול אדדנירי הג', שערך מסעות אחדים לסוריה ועד פלשת הגיע. בשנת 805 לפסה"נ שם אדדנירי מצור על דמשק והכריח את מרא (הוא בן־הדד הג') להיכנע ולשלם לו מס כבד מאוד. ואגב נזכרות ברשימות המדיניות, שהכירו במרותה של אשור, גם ארץ עמרי (מלכות ישראל), אדום ופלשת. מסעות אדדנירי הג' ערערו את אשיותיה של מלכות־דמשק, שהיתה המלוכה החשובה ביותר בסוריה במשך מאה שנה, התישו את כוחותיה ודלדלו את משק המדינה. אז התעוררה גם מלכות ישראל למלחמת תנופה עם ארם, שהתחילה בימי יהואש בן יהואחז (798—784), והוכתרה בהצלחה: "וישב יהואש בן יהואחז ויקח את הערים מיד בן־הדד בן חזאל אשר לקח מיד יהואחז אביו במלחמה, שלוש פעמים הכהו יואש וישב את ערי ישראל" (מל"ב י"ג, כ"ה). את מפעל אביו המשיך ירבעם הב' בן יהואש (784—744), ארם־דמשק נחלה כנראה תבוסה גמורה בקרבות, שנערכו בלא־דבר אשר בעמק הירדן, (מוהים אותה עם אם א־דבר דרומה מואדי־אל־ערב³) ובקרנים (היום שיח־סעד), עיר־מבצר חשובה ומרכז של מחוז בארץ

(1) יש לשים לב ליחס שבין מספר הפרשים (הסוסים) לבין מספר המרכבות (1:5). כאמור לעיל (מערכות ל"ה, ע' 29, הע' 4) היתה היחידה הקטנה ביותר בצבא אשור (בימיו של אדדנירי הג') מורכבת מעשרה חיילים ובראשם שר העשרה, שלרשותו עמדו מרכבה אחת וארבע סוסים.
 (2) ר' עליה ש. ייבין, תולדות הכתב העברי, ע"ע 136—138. חוקרים רבים מייחסים את הכתובת לשנת 775 בקירוב, ובנדון התאריך נחלקו החכמים בדעותיהם.
 (3) עיר זו נזכרת גם בשמואל ב', י"ז, כ"ו; ט', ד'—ה'; וכן ביהושע, י"ג, כ"ו ("לדבר"). ויתכן שגודעה לה חשיבות איסטרטגית כצומת־דרכים סמוך למעברות הירדן. היותי המוצע הוא מסופק מאוד.

בשן. לנצחונם זה של בני ישראל מרמו כנראה עמוס בנבואתו (י', י"ג): „השמחים ללא דבר, האומרים: הלא בחזקנו לקחנו לנו קרנים“. ירבעם לא הסתפק בשחרור עבר הירדן המזרחי מעול ארם. הוא שב והכניע את דמשק תחת יד ישראל והשתלט גם על איזוריה הצפוניים עד גבול מלכות חמת (מל"ב י"ד, כ"ח); „הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה“ (שם, פס' כ"ה), כלומר הוא כבש לא רק את מלכות דמשק בלבד אלא גם את מלכות מואב, שבטחונה היה קשור קשר

ברשותו האדיבה של דר. י. שפירא

תגלת-פלאסר ה-111 מלך אשור כובש את עשורת, עיר-המבצר החשובה
בבשן, סלע המחלוקת בין ישראל לבין ארם-דמשק במשך דורות אחדים, ומגלה
את תושביה אשורה. — תבליט מכלח השמור כעת במוזיאון הבריטי בלונדון.

בלינתק בשגשוגה המדיני של מלכות דמשק, למאורעות אלה מרמוזים כנראה
דברי הנבואה של עמוס: "ושלחתי אש בבית חזאל ואכלה ארמונות בן-ההוד, ושבתי בריח דמשק והכרתי יושב מבקעת און" (א', ד'). וכאשר נכבשה הממלכה
הארמית החזקה, שנתנה יד לכל אויבי ישראל, באו ימי תוקף חיצוני ושלווה
פנימית לא רק למלכות ישראל בלבד אלא גם למלכות יהודה. עזיהו מלך יהודה
ובנו יותם הרחיבו גם הם את גבולות מלכותם, הכו את הפלשתים ואת הערבים
וכבשו את כל ארץ אדום עד אילת. על השלטון הישראלי בעבר הירדן המזרחי,
עד המדבר במזרח ועד החרמון בצפון, מעידות גם רשימות היחש של תושבי ארץ
גלעד וארץ בשן, שהתייחסו בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם מלך ישראל
(דברי-הימים א', ה', וביחוד פסוק י"ז).

אמנם, תקופת הזוהר חלפה עד מהרה. ירבעם לא עצר כוח להחזיק לאורך
ימים בארצות ארם, ובסוף ימי חזרה דמשק ועלתה על הבימה המדינית של סוריה.
אז באה שוב גם עלייתה של אשור לגדולה, שנחלשה אחרי אדניררי הג' ובמשך
דור שלם לא הדריכה את מנוחתם של עמי סוריה. כבר בראשית מלכותו התחיל
הכובש הגדול תגלת-פלאסר הג' מלך אשור (745—727) להפיל את חתיתו על כל
המלכות "בעבר הנהר" (מערבה מהנהר פרת), ולא בכדי התנבא עמוס לאמור:
"כי הנני מקים עליכם בית ישראל..... גוי, ולחצו אתכם מלבוא חמת עד נחל
הערבה" (י', ז'). כבר בשנת 743 הנחיל תגלת-פלאסר תבוסה מכריעה למלכויות
סוריה, אחדות מהן הפך לפחיות אשוריות, והכריח גם את מדינות ארץ-ישראל
להיכנע למרותו. גם מלכות ישראל נפגעה קשה; עם מות ירבעם התחילו מהומות
בשומרון, שלא חדלו עד ימי חורבנה של המדינה. חלופי בתי-המלוכה היו לחזון
נפרץ; המסים הכבדים ששולמו לאשור דלדלו את משק הארץ; הבטחון הציבורי
נתערער ושעת ההאבקות הגורלית עם המשחית הגדול, אשור, קרבה והלכה. בשעת

מבחו זו למלכי סוריה וארץ־ישראל חדלו המדנים שבין שתי המדינות היריבות. דמשק וישראל. בשנת 734/3 כרת רצין מלך דמשק ברית עם פקח בן רמליהו מלך ישראל, ואליהם נצטרפו כמה מלוכות־נגס בפלשת. תכניהם היתה ליצור ברית מוצקה של מלכים שתוכל להתיצב נגד מלך אשור, כמו בימיהם של בן־הדד הב' ואתאב. אבל הפעם היה המצב שונה בתכלית. הצבא האשורי האדיר פרץ את כל המכשולים בדרכו. מלכויות ארם וישראל היו חלשות מדי ולא עצרו כוח לשתף בברית את כל המלכויות הסמוכות. כמכשול קשה ביותר נתגלתה לרצין ולפקח עמדתו של אחז מלך יהודה, שזמן לתת להם יד; וכאשר ניסו לכפות עליו את ההצטרפות לברית ועלו על ירושלים, ביקש אחז עזרה מאשור. זו היתה שעת מועקה ליהודה; לחץ בני הברית היה קשה מנשוא — ארם מקדם ופלשתים מאחור ויאכלו את ישראל בכל פה" (ישע' ח', י"א). גם ארץ אדום נכבשה מיד מלך יהודה (מל"ב ט"ז, ב'). כמו כן קשרה מפלגת אצילים בירושלים קשרים אמיצים עם בעלי הברית. אבל מדיניות הפיוס כלפי אשור, שבה נקט אחז מלך יהודה, היתה, בלי ספק, מותנית על־ידי המצב הכללי, שנוצר בסוריה ובארץ־ישראל בימי תגלת־פלאסר, והיא שהצילה את יהודה מכליה. במדיניות זו תמך גם ישעיהו הנביא, שאימץ את המלך שלא להיכנע לאוימי בעלי־הברית: „השמר והשקט, אל תירא ולבבך אל ירך משגי זנבות האודים העשנים האלה בחרי־אף, רצין וארם ובן־רמליהו" (ישע' ז', ד').

בשנת 733 עלה תגלת־פלאסר הג' על דמשק ויתפשה (מל"ב ט"ז, ט'). באותה השנה כבש מלך אשור את כל גלילות דמשק, ובכללם את ארץ הבשן, והפקיד עליהם פחות. בשנת 732 הבקיע אליו גם את מחוזות ישראל העשירים, את הגלעד, את הגליל ואת השרון, והפכו לפחוות אשוריות⁴. שארית המלוכה הישראלית הצטמצמה בהרי שומרון והתקיימה עוד שנים מספר. גורלן של שתי המדינות היריבות, שהתחרו במשך מאתיים שנה על ההגמוניה בארץ־ישראל ובדרום סוריה, נחתך בעת ובעונה אחת. ארם־דמשק וישראל הוכרעו על ידי הממלכה האדירה, שהכניעה תחת שלטונה את כל ארצות אסיה המערבית, ובסופו של הדבר גם את מצרים. שתיהן ניסו להאבק עם גורלן, ומדי פעם בפעם עוד פרצו בארצותיהן מרידות נגד האשורים, אבל לחדש את חייהן המדיניים לא עצרו כוח.

(4) ר' מאמרי „מסע תגלת פלאסר הג' לארץ־ישראל בשנת 732 לפסה"ג". ב„דיעות החברה העברית לחקירת א"י, א' א' (תרצ"ג), עמ' 1 ואילך.

והסג אָחור מְשָׁפֵט, וצָדָקָה מְרַחֵק תַּצְמַד... וְתִהְיֶה
הָאָמֶת וְצִדְקָתָה. — — — וַיִּקְבֹּשׁ בְּגִדֵי נָקִים
תַּבְּבֶשֶׁת — כְּעַל גְּמוּלוֹת כְּעַל יְשָׁלִם, חֶמְדָּה לְצִרְיוֹ.
גְּמוּלָה לְאֹיְבָיו, לְאֵיִם גְּמוּלָה יְשָׁלִם. ישעיהו, נ"ט.

לקת עמים שוחר-דרור

ה. שאיפת הנאולה האירית - הרקע ושלביה המאבק

שלושה דברים, שאינם שכיתים כל כך בתולדות תנועות השחרור הלאומיות, ציינו את ההיסטוריה של העם האירי: האורך הבלתי רגיל של תקופת מאבקו לעצמאות - מראשית המאה ה-12 עד אמצע המאה ה-20; הכפילות שבמבנה העם - מבחינת הרכבו האתני, דמותו התרבותית והלשונית ותפיסת יחסיו עם האומה האנגלית השכנה ועדיפת הכוח - כפילות שנתהוותה תוך מאות השנים הארוכות של חדידת בני הגזע האנגלי והסקוטי לאירלנד, התישבותם בה והשתלבותם למסגרת אירית-לאומית; והגיוון הרב של צורות ההגנה, המחאה וההתעצמות. שהאירים ניסו בהם במאות השנים האחרונות, ואשר עקב אורך תקופת המאבק - הספיקו לחזור ולהישנות פעם בפעם - אם כי לא תמיד באותן התוצאות עצמן - בפרקי ההיסטוריה השונים של אירלנד. עם כל המיוחד הזה שבתולדות העם האירי, עשויים כמה גילויים בעמידתו על החופש ועל עניינים חיוניים, להזכירנה חזיונות בתולדות תנועות השחרור של עמים אחרים. הדבר מסתבר מאליו מן הגיוון הרב שבגילוייה ודרכיה של תנועת התקומה האירית, בדורותיה המרובים: - הגנת העצמאות; מרד האיכרים; הגירה כאנשי-צבא למרחקים; שיתוף עם פולשים-מסייעים מן החוץ; אגודות-סתרים של קושרים; חוגי-הוגים; מדינאים „משתפיי-פעולה“ עם הזר, אך דואגים לשלום ארצם; תנועות עממיות - דתיות, סוציאליות או לאומיות; חברות תרבות ואיגודי לשון, זימרה ואספורט; תסיסה אגרית וחרם על נוגשים; הגירת המונים והקמת „גולה אירית“ מעבר לאוקיינוס, מסייעת ומדרבנת; חטיבות-צבא - פעם לעזרת השכן השליט בצר לו, ופעם מעבר לימים, כמקור גיבוש הכוח הלאומי; ארגוני נוער וארגוני נשים, צופיות; הגנה על הנוכריות הכלכליות של הארץ; חרם על סחורות בריטיות; התנגדות, למשל, פרלמנט מקומי „עצמאי“ מנוון, ומאמצים לחידושו ולהחזרת העצמאות הפיקטיבית-למחצה, לפחות; נציגות פרלמנטרית לויאלית בפרלמנט הבריטי המשותף שבואסטמינסטר, - ונציגות פרלמנטרית בלמנית⁽¹⁾, - החרמת נציגות פרלמנטרית - הפיכת הנציגים הפרלמנטריים לפרלמנט לאומי עצמאי; תביעת הנהלה עצמית מוגבלת - וסיסמת אי-התלות המוחלטת; תנועות „מתנדבים“ גלויות והפגנות מוזיינות; התקוממות בבירה - מלחמת גריליה וטרור - „מרד“ הרשויות המקומיות בויקתן לשלטון הזר ו„שביתת-המסים“; הקמת ממשלה אירית במחתרת, - „מלחמת אנגלוא-אירית“, - שביתת-נשק - ומו"מ עם אנגליה; חוזה אנגלי-אירי - ומלחמת-אזרחים פנימית; חתימה קונסטיטוציונית מאבטונומיה שבתחום הקיסרות הפרישה ממנה, למעשה, ופריקת כל שותפות, אף זו שבמלחמה, - דומה כי אין שלל-גוונים כזה, המרוכז במסגרת מאתים שנה באוצר תולדותיה של כל אומה אחרת. פרי שונה הניבו צורות המאבק השונות הללו שבתקופות השונות: - פעם פרי-הילולים ופעם פרי באושים. הוא המדגים ממילא את ההנחה ההיסטוריות היסודית, שבהשתנות תקופה ותנאים מוכרחה להשתנות הערכת משקלו וכדאיותו של אמצעי זה או אחר במלחמתה של אומה.

הרקע ההיסטורי

כדי שאפשר יהיה לגשת לביתוחם והערכתם של חזיונות מסויימים בהיסטוריה האירית, מן ההכרח שהקורא יוכל להבחין ולראות, מה היו צירופי המסיבות בכל פרק שבה, וכיצד משתלב מאורע זה או אחר במסכת החזיונות מסויימת. עוד במאה ה־י"ב בא כיבושה הראשון של אירלנד, שהיתה מאוכלסת אז ברובה המכריע ע"י שבטים איריים־קלטיים בעלי משטר־חיים פטריארכלי־שבטי, ע"י כובשים אנגלו־נורמנים שבאו מאנגליה. ישוב אנגלי ראשון זה בחופה המזרחי של אירלנד התערבב והתבלבל בסביבה האירית, אם כי יצר שכבה סוציאלית מסויימת של בעלי קרקעות פיאודליים ומקורביהם, בני גזע מעורב.

המאה ה־י"ז — התגבשות השליטה והשנאה

בסוף המאה ה־ט"ז, בימי המלכה אלישבעת, בא כיבושו המחודש של האי, אשר אבד לפני כן כמעט כולו למלכי אנגליה. בא זרם חדש של מתיישבים אנגליים, ועב זה נסתככו והחמירו היחסים שבין שני העמים בשל התוספות הניגוד הדתי על ההבדלים הלאומיים והתרבותיים. האירים הקתוליים נתגבשו עתה גיבוש יתר בהתנגדותם לשררה של האנגלים הפרוטסטנטיים, גורל מלחמותיהם המרובות של האירים נגד הכובשים הוכרע, בעצם, עם הדברתם — ובריחתם מן הארץ — של הנסיכים האירים החזקים, שעמדו בראש שבטי אולסטר שבצפון האי. המאה ה־י"ז ראתה את סילוקם של רוב תושבי אולסטר האירים ואת ישוב השטח הנה, אשר היווה אח"כ את „שש הרוזנויות“ של הצפון, ע"י תושבים פרוטסטנטיים, בני הגזע הסקוטי והאנגלי. מעתה נתהווה טריוז מוצק בגופה הלאומי של אירלנד, שלא נתמוג עוד לעולם מיוזג שלם לאומה אירית כוללת. אל פסגת החריפות והמרירות, מקור לא אכזב לניגודים לאומיים־נפשיים עד עצם היום הזה, הגיעו יחסי האנגלים והאירים בשנות התמישים של המאה ה־י"ז, כשבצאות „הדוגמא החדשה“ (New Model) אשר לקרוואל, המאומן והמשובח שבצאות אירופה באותם הימים, מלא הקנאות הדתית כמעט נוסח תנ"כי, דיכאו את מרד אירלנד הקתולית נגד המשטר הפרוטסטנטי המחמיר, אשר קם באנגליה כתוצאת מלחמת האזרחים, אשר בה נכנע בית־המלוכה לבית הפרלמנט.

מאות השנים, שעברו מאז, לא טיטשו עדיין את רישומם של מעשי האכזריות למכביר שעשו הכובשים. זכור ביחוד כיבושה של העיר דרוגדה, שבה נשחטה האוכלוסיה ללא רחם. רבים מן האוכלוסין הקלטיים נדחקו אל המחוז המערבי קונאוט, שאמנם עד היום הזה הוא היחידי ללשון אירית מדוברת וחיה. מתיישבים סקוטיים ואנגליים נוספים הובאו לרוב. מאז נתבטסו גם מעמד האנגלים באירלנד וגם השנאה אליהם. משבר נוסף בין עמי שני האיים הבריטיים בא בסוף שנות השמונים למאה ה־י"ז, ג'יימס השני, המלך הקתולי־בסתר של אנגליה, ראה את משענתו בקציני הצבא ובפקידים האירים. אך מהפכת 1688 סילקה את ג'יימס השני ופגעה קשה בתקוותיהם ובמעמדם של האירים. המרד האירי לטובת ג'יימס השני הוכרע ב־1689-91. ויליאם השלישי, בן שושלת אורנג' ההולנדית⁽²⁾ נעשה לסמלה של הפרוטסטנטיות התקיפה באירלנד, — ומכאן השם „אנשי־אורנג'“ לציבור הפרוטסטנטי הלוחם. קצינים וחיללים אירים לרוב נדדו לארצות זרות, שרתו בעיקר בצבאות צרפת, וגדודים אירים הוסיפו ולחמו לא פעם אחת נגד האנגלים. בלשון העם האירי קורא להם „אווזי־הבר“, שעפו מעבר לים, ועוד ישובו.

המאה ה־י"ח — התחדשות ההכרה הלאומית והמרירות

במאה ה־י"ח היתה אירלנד מעין ארץ „חצי קולוניאלית“, לבעלי אחזות

(2) עלה על כסא־המלוכה, יחד עם אשתו מרי הפרוטסטנטית, בתו של ג'ימס השני.

ומשקיעיהון מאנגליה. היה פרלמנט אירי מיוחד, אלא שמשטרו היה רקוב, וממשלת לונדון יכלה לרוב לחלל בחליל שעל-פיו נאלצו לרקד באירלנד. ענייניה הכלכליים קופחו לא פעם. בהדרגה נסתמן שוב החזיון, אשר חזר לא פעם גם בורות הבאים: התעוררותה של הרגשת השותפות אירית, על אף ניהודי הפרוטסטנטים והקתולים (אם כי הראשונים היו גם ממוצא גזעי זר). הסיכוי להבלטת ערכה העצמי של אירלנד ניתן בימי צרתה של אנגליה, במלחמה באמריקה המורדת, כאשר לעזרת האמריקאים באה צרפת. עם הופעת הסכנה של עליית אויב בחופי אירלנד, אורגנו גדודי "המתנדבים האיריים". אכן, 1778-1782 היו שנים של תקיפות יתר במעמדה של אירלנד ושל התעוררות התקוות לאומיות. סוף המאה הי"ח היה תקופת הכרעה במגמות התפתחותה של אירלנד התלויה: אם להתבססות האבטונומיה, ואם להשלות אינטרסים אנגליים מעל לכל. ההתקרבות שבין "המתנדבים" הפרוטסטנטיים ובין ההמון הקתולי לא התמידה, והם עצמם פורקו ונעלמו כגורם צבאי (ובכוח — מדיני). עלה ערכה של תנועת "האיריים המאוחדים", שקמה במחצית השניה של המאה הי"ח, ושבה נתלכדו פרוטסטנטים וקתולים כאחד, משואפי חירותה המוחלטת של הארץ. כתוצאה מן היאוש בדרכי הפרלמנט הדובליני המנוון הם החלו לבקש אחר עזרה מבחוץ — מן הרפובליקה הצרפתית המהפכנית. ב־1798 (אם כי שוב, כבעבר, נכשל התיאום בין העליה הצרפתית בחוף וההתקוממות מבפנים), פרץ מרד של איכרים וקבוצות שואפי-החירות מבני העליה. הוא דוכא, ומנהיגיו (וולף טון, ואחרים) הוצאו להורג והארץ הוכנעה באכזריות מרובה. ב־1801, בלחץ ממשלתי מכריע, קיבל הפרלמנט האירי את ההחלטה בדבר אוניה מוחלטת בין אירלנד ומלכות בריטניה הגדולה, ביטול הפרלמנט בדובלין ושיגור נציגי אירלנד לפרלמנט שבאֶסטמינסטר. ב־1803 פרץ עוד מרד מיואש ומבודד אחד בהנהגת רוברט אַמט; המרד דוכא, אַמט נערף.

„התנועה לביטול האיחוד“ ו„אירלנד הצעירה“

רבע-המאה, שבא לאחר כן, היה אולי הקודר ביותר בהיסטוריה האירית ההדישה, לפי שהיה חסר התקנה ביותר. הארץ נזהלה מלונדון, ע"י משנה-המלך היושב בדובלין. עם נצחון בריטניה על נפוליון פגה כל תקוה להתמרדות מוצלחת. אז קמה תנועה ל„פריקת העול“ מעל הקתולים, וכוח דברנותו הנמלצת של דניאל אוֹ'קונל הוא שהיה עתה כלי-נשקה של הלאומיות האירית. „ההתאגדות הקתולית“ שבראשותו פעלה הרבה, ובשותפות עם מבקשי הרפורמות שבאנגליה השיג ב־1829 את ביטולן של ההגבלות החוקיות אשר מנעו את הקתולים מלהיבחר לביה"נ הבריטי ולמוסדות מוניציפליים אחרים. ב־1832 נבחרו לפרלמנט הבריטי החדש, הראשון שאלחר „הרפורמה הגדולה הפרלמנטרית“ של אותה שנה, 40 ממועמדיה של „ההתאגדות לביטול האיחוד עם בריטניה“, שגם אותה טיפח אוֹ'קונל. מ־1842 „ההתאגדות גלים בארץ התסיסה העממית המטופחת ע"י „ההתאגדות“, המסועפת ומאורגנת להפליא. כל כומר קתולי בעדתו היה לנושאה, ו„מורשה“ מיוחד אירגן את פעולותיה; „המס לביטול האיחוד“ היה מכניס בכל שבוע כמה מאות לירות (סכום גדול לאירלנד בימים ההם), ועם שיא התסיסה העלה כ־2,000 לירה לשבוע; בחדרי-קריאה מיוחדים לביטול האיחוד קראו האנשים את עתוני ההתאגדות (ומחיר העתון בימים ההם יקר היה). במידה שהממשלה הבריטית אטמה אזנה משמוע הטפה זו בדרכי שלום, ולא עוד אלא שגם הכריזה על שימוש בחוקי דיכוי דרקוניים, החל להתגבש בתנועה גם אגף אחר, שמאן להשליך את כל יבנו (כתנועתו העיקרית, הקתולית-המובהקת, של אוֹ'קונל) על הספת השלום בלבד. החוג „אירלנד הצעירה“, שאיחד, בניגוד לתנועתו המקורית של אוֹ'קונל, קתולים ופרוטסטנטים (ממוצא אירי ואנגלי גם יחד), משך את השראתו ממקורות תרבותיים והיסטוריים רומנטיים.

דיכוי התנועה מבחון — משבר מבפנים

אופיינים ומאלפים הם רקעו ותהליכו של המשבר, שנתחולל בשנות ה-40, בין בפנים התנועה האירית, ובין ביחסיה עם המשטר הבריטי השליט. משפתח ארקונל בראשית 1843, במסע עצום של תעמולה, אסיפות-המונים והצגת תביעות בדבר „ביטול האיחוד“, הרי עם כל השקט והחוקיות המוחלטת של המסגרת, שבה נתחוללה תנועה זו, נפל על ממשלת לונדון פחד גדול מפני התסיסה האירית, עד שהכריזה על שימוש ב„חוק נשק“, שהותקן לפני זמן ושתן לשלטון זכויות של שרירות למעשי דיכוי. המשבר שבפנים נתבלט ביחוד עם אספת-הרנבות העצומה, אשר כינס ארקונל בנובמבר 1843 (היא השנה שהבטיח להמונים כשנת ביטול האיחוד) בקלונטרף, שבחוף הים. הממשלה אסרה את ההתקהלות. „אירלנד הצעירה“ האיצה באוקונל לקיימה בניגוד לאיסור, ולהציב את ההמונים מול „גדוד הרובים הששים“²). שכבר חילקו להם את כדורי העופרת של אותה התקופה לתוך צקלוני-הקרב שלהם, דבר שבימים ההם העיד על כוונה לא ליריות-סרק — ומול אנויות-המלחמה, על תותחיהן, אשר רוכזו בחוף קלונטרף. אוקונל, אשר השמירה על החוק והשלום הייתה נר לרגליו, נרתע ובכנע — על אפה ועל חמתה של „אירלנד הצעירה“ — וכפי שמעיר היסטוריון אנגלי שמרני: „יתכן מאד, שגם על אפה ועל חמתה של הממשלה עצמה“.

ככך כבר היתה גם ראשית המשבר החיצוני, — המשבר ביחסים עם המשטר. אף על פי שנכנע אוקונל, לא עברו ימים מועטים, ואחרי התפור ההמונים היפוג המתוחות, אסרוהו השלטונות והרשיעוהו ב„הסתה חתרנית“, בית-המשפט מצאו חייב (אכן, גם היסטוריונים בריטיים לאומיים מציינים, כי חבר המושבעים נברר יפה-יפה). הוא נדון לשנות-כלא. משם הגיש לבית-הלורדים את ערעורו. המיוסד על טענות קונסטוטוציוניות, והלה, עם כל שמרנותו, פסק לשחררו. תרועות ההמונים שהריעו לכבודו בדובלין, קדמו רק במעט למותו. משנסתלקה הזדמנות הזאת, פחתה האמונה בתבולחת הדרך הארגונית והתעמולתית שבה הלך, וגברה השפעתם של אנשי „אירלנד הצעירה“, שנתיאשו מתיקון העוולות ע"י הפרלמנט הבריטי. בינתיים גבר הרקע הסוציאלי הכלכלי של המתוחות, עם הרעב האיום („הרעב הגדול“ — כך זכור הוא בתולדותיה של אירלנד), שנתרגש ובא בשנות 1846-7; אז פרצה תנועת ההגירה העצומה לאמריקה, אשר עברה על כל שיאי ההגירה הקודמים, והביאה לידי כך, שבין 1845 ל-1851 ירדה אוכלוסית אירלנד מ-8½ מיליון ל-6¼ מיליון. ע"י כך הוחלש כוחה המוחלט והיחסי של אירלנד מבחינת כוח האדם שלה, לעומת שכנתה, הגדולה ממנה. מ-8,170,000 ב-1841 ירדה אוכלוסית אירלנד ל-4,700,000 ב-1891! אכן, בתהליך ההגירה הזאת נוצר גם מעוז אירי גדול מעבר לים, שהשפיע השפעה רבה על התפתחות התנועה הלאומית בארץ-המולדת.

שנת 1848, שנת המהפכות באירופה, לא הביאה עמה זעזוע מהפכני רציני בתוך אנגליה, אשר התנועה הרדיקלית הצ'רטיסטית שבה, שתסיסה סייעה בעקיפין במסע תביעותיו של אוקונל, כבר עברה את שיאה כמה שנים לפני כן. אולם, אם כי הפניות, כקדם, לתמיכה צרפתית נדחו — נמשכה התסיסה והתכונה למרד. הקשר לקראת התקוממות מזוינת דוכא ע"י השלטונות כבר עם ראשית ההתפרצות, וההתמרדות לא הספיקה להתפשט. רבים נאסרו ורבים הוגלו.

המהפכה האמריקאית וה„פניים“ — האגודה הלוחמת

שנות החמשים של המאה הי"ט לא היו אלא תקופת קדרות וחוסר תקווה לאירלנד, על רקע התגברותה של עניות ההמונים, והריתוק המוחלט של האיץ

למשל לונדון. ואף על פי כן כבר באותן השנים קם והיה הגרעין הראשון לאגודה הלאומית הלוחמת של „פניים“, שהיו לה הסתעפויות גם באירלנד עצמה וגם ב„מושבה“ האירית שבאמריקה. את הרחיפה הגדולה לעלייתה של האגודה הזאת נגנה מלחמת האזרחים האמריקאית (1865—1861). אשר במהלכה התנדבו רבבות אירים, מהם מהגרים „טריים“ לגמרי, לשירות צבא הצפון. קצתם גם התרכזו ביחידות מסוימות, וכן, למשל, היה הרגימנט הששים־ותשע המפורסם, חטיבה אירית־פניית מובהקת, שחבריה לשעבר הוסיפו גם לאחר גמר המלחמה להוות „אגודות ותיקים“, שהיתה מופיעה, על תזמורתה, בראש כל הפגנה אירית בניו־יורק. אך התפתחות תנועת ה„פניים“ היתה רחוקה מלבוא לידי ביטוי־עצמה בהפגנות רחוב בלבד. הכושר הצבאי שסיגלו לעצמם, הרגשת יכולתם החיילית הקולקטיבית הניעום לחשוב במסלולים אחרים, לחלום על התקוממות מזוינת באירלנד. מאות ואלפים חזרו למולדת הישנה היו מיד למרכזי התסיסה. כמנהג האירים, הרבו גם לדבר, על אף העיקרון של „קונספירציה“ (ואגודת ה„פניים“ מראשיתה, בעודה קומץ קטן, החליטה לנקוט בדרכי הארגון בנוסח בלאנקי, המהפכן הצרפתי הנודע, כלומר: דרך של אגודות־סתריות מובהקות) — ולא דוקא בלחש... שוב נתעוררה — ב־1865 — ממשלת לונדון לקראת הסכנה. שוב אחזו באמצעי־חירום יוצאים מן הכלל. „ועדה מיוחדת“ (הפטורה מחובת משפט־המושבעים, שהשלטון האנגלי לא יכול לסמוך עליו) פרשה את רשתה למרחב ובמידת־מה הספיקה לדכא את המרד שבאירלנד. אך ב־1866 אירגנו הפניים שבאמריקה פשיטה מזוינת לתוך תחומי קנדה הבריטית; ורק לאחר התנגשויות בצבא ושפיכת־דמים, נהדפו לאחור. לארה״ב. לשיאם הגיעו מעללי הפניים ב־1867. הם נתכנסו בהמון ליד העיר צ׳סטר, (בצפון־מערב אנגליה) כדי לתפוס את בית־הנשק והמצודה שבה; נסיון כזה על אדמת אנגליה נתכוון לעורר את הציבור הבריטי להכרת מצב־הדברים באירלנד. בנובמבר 1867, בשעת העברת פניים אסירים במנצ'סטר, התגפלו על קרו־הסוסים שהוביל את האסירים, וגברו על השוטרים. את דלת הקרון הוכרחו לפתוח ביריה במנעול — ובמקרה פגעו בשוטר שבפנים, שמת אח״כ. מבין משתתפי מעשה זה נתלו שלושה על „רצח בכוונה תחילה“. סמוך לאותו זמן פוצצו חומות בית־הסוהר בקלרקנאל (בלונדון), כדי לשחרר את ה„פניים“ שבו. הממשלה ביטלה את תקנות „הביאס קורפוס“ (הערובות לחופש הפרט) לגבי שטחה של אירלנד, ובאו מאסרים בהמון, ההתנגשויות וההתקשויות לא הגיעו לידי התקוממות גלויה.

ראשית ריצוי מצד אנגליה

אך עם כל המהלומות שניתכו על ראש תנועת ה„פניים“, הוסיפו המאורעות הללו (יחד עם ההשראה מן „המושבה“ האמריקאית) לפרנס את קיומה. ושלושת „קדושי מנצ'סטר“, ככינויים, הם שהניעו לראשונה את המנהיג לעתיד־לבוא של תנועת „השלטון העצמי“ לחשוב מחשבה לאומית פוליטית⁽¹⁾. התוצאה הישירה (והבלתי צפויה, בעצם) של מאורעות 1865—67 היתה החלטת ממשלת בריטניה (הליברלית, שבראשה עמד גלדסטון) לבטל את מעמדה הרשמי כ„דת־המדינה“ של „כנסית אירלנד“ האפיסקופלית, — כנסיה של מעוט קטן, (הרוב המכריע של האירים היו קתולים, ובאולסטר הפרוטסטנטית שלטו הסקוטים הפרסביטריאניים). היה כאן מצד הממשלה הבריטית נסיון לפצות פיזיו־מה את האירץ הנסערת כל כך, על כל פנים במעשה בתחום הדתי־האומצי־נולי, מבלי לגעת במשטר הכלכלי והמדיני.

פְּרִנְלִי ותנועת „השלטון העצמי“

מסוף שנות הששים נתחדשה תנועה אירית פוליטית־פרלמנטרית לביטול

השליטה האנגלית על אירלנד — אך הפעם, בהסתגלה למסיבות הזמן, לא בסיסמה של „ביטול האיחוד“ אלא בסיסמה של „שלטון עצמי“ לאירלנד, המניח זכויות עליונות בכמה וכמה שטחים לפרלמנט הבריטי. לתנועה זו של „Home Rule“, נצטרף באמצע שנות השבעים, וכעבור זמן מה היה למנהיגה — צ'רלס סטיוארט פארנל — בן למשפחת בעלי-אחויות ממוצא אנגלי, ופרוטסטנט בדתו. בהנהגת פרנל הגיעה „המפלגה האירית“, במשך תריסר שנים (עד 1891) לשיא הפופולריות של נציגות אירית לאומית בפרלמנט של וסטמינסטר, בכל תשעים שנות קיומה (1832-1922). את מקומה בפרלמנט הבריטי כבשה לה ע"י תכסיסי הבלמנות שלה (האופסטרוקציה), אשר גרמו במשך כמה שנים לזעזועים קשים במכונה הפרלמנטרית המחוקקת של בריטניה. היתה זו דוגמה מובהקת של ניצול מעמד (של הצירים האיריים בביה"ג הבריטי) המקנה לבעליו את הקרוי בפי האנגלים בשם „חשיבותם של המזיקים“ („Nuisance Value“). אך למצב של הכרעה לא הגיעו פרנל ותומכיו אלא לאחר שבעטין של הבחירות באנגליה נהווה מצב של „משקולת“ בין שתי מפלגות-היסוד הבריטיות (השמרנים והליברלים). אויזו האירים לראות את ממשלת גלדסטון, שנתקיימה בזכות תמיכתם, מגישה (ב-1886) את הצעת החוק הראשונה בדבר שלטון-עצמי לאירלנד.

מדיניות, מאבק-הברתי וטירור

כדי לעמוד על גודל ההישג הזה יש לזכור, כיצד נתגלגלו הדברים בשנים שלפני כן.

כבימי או'קונל מזה, ואירלנד הצעירה מזה, כן גם בשלב הפרנלי של התנועה האירית, היו כמה גילויים מקבילים, הנתונים ביחסים מורכבים ביניהם לבין עצמם. ה„פניים“ הוסיפו להתקיים, וגיווגו פעם בפעם ע"י כוחות חדשים הבאים מאמריקה. הארגון האירי הגדול שבאמריקה שלל את התכסיסים הפרלמנטריים של המפלגה האירית (שהיו אמנם בלמנים וחריפים מאוד כלפי הבריטים); ורק בקושי הצליח פרנל, במסעותיו לאמריקה, להשיג שם עמדה סובלנית, לפחות, כלפי קו המפלגה. הוא גופו היה מכריז על התנגדות עקרונית לכל שימוש בכוח ועל שמירה מדוקדקת על המסגרת הפרלמנטרית. אכן, העיר רוש-רשומות אירי אחד: „פרנל התמיד בשלילת פעולותיהם של אנשי-הכוח, כל זמן שהדבר היה לטובתו, ונמנע מהבעת יחסו השלילי, עשה שהדבר היה נוח לצרכיו“. ה„פניים“ בטוחים היו, כי יש למעשה תועלת גומלין מסוימת בין ההופעה הפרלמנטרית, אשר טיפח פרנל, ובין פעולותיהם הם; והיו מקרים, שברוב נאיביות שלחו אנשים מאמריקה לשם „פעולות-דינמיט“, בנימוק ש„יש לסייע לפרנל“ — ולמעשה הכשילוהו לא מעט ע"י כך. בעית היחס לשימוש בכוח נתיצבה בפני „המפלגה האירית“ גם מפני הרקע החברתי-האגררי של יחסי הלאומים והדתות באירלנד. „ליגת-הקרקע“ האירית שאפה להגן על האריס, העומד להינשל מחמת תאוות-הבצע של בעל האחווה, המעונין בהעלאת דמי-החכירה. „עזרת השכנים“ למנושל, או לצפוי להינשל, לבשה לא פעם צורה של הצתות, אימים, „ביקורים“ בבתי בעלי-האחויות, לרבות רציחות. ה„ליגה“ ערכה מגביות לתמיכת האריסים. פעולותיה ותעמולתה העמידו לא פעם את התנועה האירית הרשמית בפני האשמות שהיא האחראית למעשי הסתה, להפרת החוק ולפשעים.

רדיפות על ההנהגה וראשית הויתורים לאירלנד

פרנל וכמה ממנהיגי ה„ליגה“ הואשמו, בסוף 1880, ב„קשירת קשר“, אך זוכו ע"י המושבעים. אכן, לא לשוא הכריזו ראש הממשלה גלדסטון באסיפת-עם לאחר הזיכוי הנ"ל של פרנל כי „הציביליזציה תמצא עוד אמצעים להילחם באויבה“...

עד מהרה מימשה הממשלה בפרלמנט „חוק־אילוץ“ חדש לאירלנד, שהתיר מאסר על סמך חשד בלבד; היא פיזרה את „ליגת־הקרקע“ (את „ליגת הנשים לקרקע“, שהצטיינה בתעמולה חריפה ביותר, פיזר כבר פרנל עצמו), ואסרה את פרנל ומאוץ ממארגני „הליגה“ ותומכיה. מאסרו של פרנל נמשך כ־7 חדשים. אך בינתיים התחיל מאחורי הקלעים מרימ עם הממשלה הליברלית, שנתכוונה ממילא לקו חדש לגבי אירלנד, וכמפרעה על חשבונו חקקה כבר ב־1881, ערב פגיעתה בהנהגה האירית, את הראשון בחוקים (צנזע מאוד, עדיין) לתקנת מעמדם של האריסים.

(הצטרפות מסיבות סמלית: — על שחרורו של פרנל הוחלט ימים לא רבים לאחר הויתור של ממשלת בריטניה בפני התנגדותם המזויינת המוצלחת של הבורים בדרום־אפריקה להשתלטות בריטית על קהיליותיהם).
המיניסטר לעניני אירלנד ראה בפיוס זה של פרנל התרת רצועה מסוכנת; הוא התפטר ואחר בא תחתיו.

פריז המר של רצח פוליטי

שחרורו של פרנל עמד להכניסו למעין שיתוף־פעולה חלקי־נסתר עם הממשלה — עת אירע המאורע הטרגי והסמלי ביותר שבתולדות אירלנד שבעשרות השנים ההן. חבורה קטנה מן הסכינאים שבין ה„פניים“, לכדה במארב ב„פרק פאניכס“ שבדובלין ב־6 במאי 1882, את לורד פרדריק קאבנדיש — הוא המיניסטר הבריטי החדש לעניני אירלנד, — ואת בארק, סגן המזכיר הראשי של אירלנד, ושחטה אותם בסכינים בדמדומי היום. הזעזוע, שעבר על אנגליה, היה עצום. באו אמצעי דיכוי, מאסרים, משפטים ותליות. ארגוני ה„פניים“ הוכו קשה. בקושי רב הצליח פרנל, שגינה את המעשה, לשמור על מעמדו בפוליטיקה האירית־אנגלית ועל הקו החדש ביחסיו עם הממשלה הבריטית, אשר הוזכר לעיל.

בשש־שבע השנים שלאחר זאת מילאה „המפלגה האירית“ תפקיד בולט בפרלמנט. היא השיגה התקדמות ידועה בתחוקה האגררית באירלנד, כימה את קשריה עם „הליגה הלאומית“ (שהמשיכה בכל פעולותיה של „ליגת הקרקע“ האסורה), הביאה, כאמור, את ממשלת גלדסטון החדשה להצעת „חוק השלטון העצמי“ (1886), ראתה בדחייתה ע״י בית הלורדים, ובפילוג במפלגה הליברלית בשל תוכנה — וציפתה אח״כ לבחירות חדשות בבריטניה, שתחזרנה לליברלים ולאירים את הרוב הדרוש לקבלת החוק מחדש ולמלחמה תקיפה בבית־הלורדים. אלא שבינתיים באה „פצצת־המכתבים“.

„פצצת־המכתבים“ והנסיון להכתים את ההנהגה האירית

לאחר ש„טיימס“, המכובד שבעתוני אנגליה, פירסם סידרה של מאמרים על „הפרנליוז ומעשי־הפשע“, גרם לסנסציה בלתי שכיחה בהדפיסו (אפריל 1887) תצלום של מכתב פרנל אל אחד מחבורת הרוצחים של „פרק פניפס“ (1882). מכתב שבו הסביר כי עם כל ההכרח שכופאו לגנות את המעשה בפומבי, הריהו נוקט עמדה חיובית כלפי הפעולות הללו. החלה שנה של דרמות פרלמנטריות והתדיינות משפטית. הממשלה (השמרנית באותה תקופה, ואשר ראשה בכבודו ובעצמו, לורד סלסבורי, רמו בנאום פומבי כי אכן נכונה ההאשמה) סייבה להיענות לדרישת פרנל לערוך חקירה ע״י ועדת פרלמנט, והציעה שתתמנה ועדת־שופטים, בסמכות לחקור בכל הנוגע לפעולות התנועה האירית. הדבריה נתגלגלו כך, שגם הצעה זו נתקבלה ע״י פרנל. הבורור נמשך חדשים על גבי חדשים, תחילה שיעמם את הקהל, אך זיעזעו מאוד כשנודע שהאחראי שבעתוני אנגליה, הלא הוא „טיימס“ הנ״ל, לא בדק כלל את מקור התעודות שהביאו לו ופרסם צילום של זיוף גם;

מזייפו, אירי, לשעבר עתונאי לאומי, נאלץ לחמוק מבית המשפט ומאנגליה ולהתאבד אח"כ במדידה. „טיימס“ אשר שילם סכומים גדולים למדי בעד הזיזופים הפסיד כאן גם לא מעט ממעמדו הקודם, זה שהפך את אשמת פרנל לדבר כמעט-ודאי בעיני הקהל הבריטי (ואף חברי הפרלמנט המיניסטריום), „כיון שהטיימס“ הוא המביא את התעודה“.

כבוד ויקר לפרנל באנגליה; הסתבכות אישית והתערערות התנועה
התנועה האירית יצאה ממבחן זה בחוספת גדולה של כוח; ופרנל, שהיה שנוא על הציבור האנגלי נהפך לאחד האנשים החביבים ביותר על הקהל באנגליה, שהיה מריע לכבודו בכל הזדמנות. אך פרנל, והמפלגה שהעמיד, נכשלו וכרעו עקב משפט הגירושין של קפיטן או'שי ואשתו, שבו היה מעורב פרנל. המאורעות שלאחר זאת צמחו על הרקע הציבורי-הפסיכולוגי בין של אנגליה ובין של אירלנד באותה התקופה. בראשית 1891 כבר נתפלגה „המפלגה האירית“ בשאלת הנהגתו של פרנל, ופרצה מלחמת-אחים מרה באסיפות-תעמולה המוניות. הבישופים הקתוליים קבעו את עמדתם נגד פרנל (ובזה דמו לפרוטסטנטים הקיצוניים שבאנגליה). בסוף 1891 מת פרנל מדולדל ואין-אונים.

ב־15 השנה שבין מות פרנל לעלייתה לשלטון באנגליה של הממעלה הליברלית של קמפבל-בנרמן ואסקוית (1896—1891) — שלטו באנגליה בהפסקה לא ארוכה (1895—1892) השמרנים, — ובאירלנד שרר קפאון פוליטי, שלא הופרע אלא ע"י ההתנצחות הקולנית והעקרה שבין שני הפלגים של מפלגת פרנל, הגדולה לשעבר. פרנל, זה שנקרא בשעתו „מלכה הבלתי-מוכתר של אירלנד“, נהפך מיד עם מותו לגיבור, קדוש ופטרון לאומי. אך התקופה לא שיקפה מרוחו אלא מעט.

חקפאת ההתקדמות המדינית; בקשת פתרונים כלכליים

בזמן ההפסקה הקצרה הנ"ל, שבה שלטה שוב ממשלת גלדסטון, הוגשה בשנית הצעת החוק על „שלטון עצמי“ לאירלנד, נתקבלה בבית-הנבחרים ונדחתה שוב ע"י הלורדים (1893). גלדסטון, שהבטיח ב־1891, כי אם רק יוותרו האירים על פרנל, ישיג להם שלטון עצמי, לא עצר כוח לפתוח במערכה חריפה נגד הלורדים ופינה מקומו בראשות הממשלה הליברלית ללורד רוזברי, שנכשל עד מהרה בפני השמרנים; משנת 1893 ואילך, כמעט במשך 17 שנה, לא עלתה שאלת ה„הום רול“ לדיון פוליטי רציני.

באירלנד הוחל מעתה במגמה, אשר עליה הכריז, בסוף 1891, ארתור בלפור (בימים ההם המיניסטר לאירלנד בממשלה השמרנית) כעל נסיון „להמית את ה„הום רול“ באיקלנד ע"י מעשים טובים“. ממשלות שמרניות חקקו חוקי רכישת-קרעות מאת בעלי האחוות והקצאתם לאריסים, חוקים אשר ממשלות ליברליות לפניהן לא העיזו להעלותם על הדעת. נעשה נסיון, ע"י טיפוח „החברה האירית לחקלאות“, להטות את בקשת התיקונים מן התחום הפוליטי לתחום המשקי. אנגלו-אירים, וכן אירים טהורים, כונסו לדיונים על תחית הארץ — ובמשך תקופה מסוימת נתהווה גם מגע מסוים ושיתוף בתחומים מסוימים. אירלנד „רגעה“. גרעיני העתיד הנסער תפחו בחשאי מתחת לפני השטח לקראת גביטתם.

ה. מלחמת העצמאות האירית במאה העשרים

בראשית המאה בסתמנה תקומה מחודשת של התנועה הלאומית האירית. מעתה היו גילויי התקומה רב-צדדיים ואורגניים הרבה יותר, והיה בהם גם משום היסוד המתנך והמכשיר לקראת עצמאות-יתר של הוויה לאומית שלמה.

תנועת תקומה כל-צדדית

בתחום הפוליטי נתלכדה שוב המפלגה הפרלמנטרית, בהנהגת ג'וזף דרמונד, שניסה להמשיך בקו המדיני של פרנל, אף כי חסר היה את דינמיותו של זה. לסיפוייה המכריע הגיעה המפלגה ה"ל רק בשעת המאבק הקונסטטוציוני הפנימי בבריטניה, כאשר מ־1910 נהיתה הממשלה תלויה בקולותיה. מיד גבר הלחץ האירי על הממשלה, וכאשר בוטל ה"ויטו" של בית הלורדים ב־1911, והועמד על זכות דחייה לשנתים בלבד, צצה באופק גם האפשרות להגשמת ה־Home Rule בדרך פרלמנטרית. הריניסאנס הציבורי האירי לא נתגלה בתחום הפרלמנטרי בלבד. שנות השיתוק הפוליטי היו גם שנות צמיחת שרשים. משנת 1893 פעלה „הליגה הגאליית" לתחיית הלשון האירית. קמה התאגדות ספורטיבית אירית, ברית אוגודות-זמרה, החל להתרקם הרקע של עצמאות תרבותית ורומנטיקה ספרותית-היסטורית. בתקופת דרמונד קם גם ארגון נוער, צופי באופיו, „פיאנה", החדור רוח לאומית. קמו ארגוני נשים. אגודת-הסתרים הפוליטית (שמוצאה במישרין עוד מימי ה„פנייים"), „האחוזה האירית הריפובליקאית" כמעט לא נראתה על הבמה, אך שיכללה את הטכניקה של החדרת אנשיה לארגונים ציבוריים ותרבותיים — או של רכישת אנשי מפתח בתוכם — ובדרך הוזה געשתה לכות מכוון מאחורי הקלעים, אשר רק מעטים ידעו את משקלו¹.

מחניים מזויינים: הצפון הפרוטסטנטי נגד הדרום הקתולי

מעקה נפתח הפרק הדרמטי שייחד את מלחמת שחרורה של אירלנד. ממשלת אסקוית קיימה את התחייבותה כלפי האירים (בהם היה תלוי גורלה הפרלמנטרי) והעבריה פעמיים את חוק השלטון העצמי דרך בית-הנבחרים. כוח הדתיה של הלורדים עמד לפקוע, — אך לעומת זאת נזדקר הניגוד התהומי שבפניהם אירלנד. הפרוטסטנטים, רוב אוכלוסייתה של אירלנד הצפונית, הכריזו, כי לעולם לא יקבלו את מרותו של „שלטון קתולי" שישב בדובלין וכי נאמנותם לבריטניה ולקיסרות גדולה כל-כך, שיהיו מוכנים למרוד ולהלחם גם נגד חוק של פרלמנט בריטי, אשר יפרידם מבריטניה. בראש תנועת ה„אורנג'יטסים" הללו התייצב סר אדוארד קארסון (אח"כ לורד קארסון, חבר קבינט המלחמה הבריטי במלחמה הראשונה). הם לא הסתפקו בהצהרות; ב־1913 הקימו את „חיל מתנדבי אולסטר", מין „צבא פרטי" שנרשמו בו רבבות גברים, אשר אורגנו בחטיבות צבאיות והחלו להתאמן, „למקנה יראו", בתרגילי-סדר ואימון טקטי. אכן ידוע ידעו, כי „הפגנה" בלבד לא תקנה להם את המשקל הדרוש, ולפיכך דאגו גם ל„תכלית". עם כל הפטריוטיזם הבריטי שלהם, לא מאסו בקבלת משלוח בן 35,000 רובים גרמניים ר־3 מיליון כדורים, שהובאו אל חוף אירלנד-הצפונית באניה מיוחדת. המטרה, שבינה לבין האוכלוסיה לא היו כאן כל ניגודים פוליטיים, נתעלמה מראות ומשמוע. אולסטר נהפכה גם לגורם צבאי מזויין, שהדאיג דאגה רבה את אנשי הממשלה, שמצד אחד עמדו בפני נידוי פרלמנטרי שבו איימו עליהם הצירים האירים ומצד שני ארכה להם סכנה של מלחמת-אזרחים.

(4) כחלומם של „בני-משה" בשעתם.

הדברים החמירו עוד יותר בפרוס 1914, כשנתברר, כי אין לסמוך הרבה על חטיבות הצבא הבריטי, וביחוד על חבר הקצינים, אם יהא צורך לדכא התנגדות אולטסרית, באו הודעות-בהמון של קצינים על התפטרות. לא לשווא הוכרח וינסטון צ'רצ'יל, בימים ההם מיניסטר הצי בממשלה הליברלית, לומר: „תנו לי לשלוח שמה את „חיילי-הצי“ שלי. הם כבר יטפלו במתמרדים הללו“.

„המתנדבים האיריים“

מול כל אלה עמד תחילה דרום-אירלנד הקתולי, כסומך בכל על הממשלה שבלונדון. אך הגירוי האולטסרי פעל את שלו, ולסוף 1913 החלו להתארגן „המתנדבים האיריים“. בארגונם בלטו תחילה אנשי האגודות התרבותיות והספורטיביות למיניהן, ובצורה מוצנעת — חזקה השפעתם של אנשי „האחווה הרפובליקאית האירית“... תכסיסהם של אלה הם פשוטים אבל תכליתיים. הם היו מאמנים תחילה, בסתר, קבוצות מאנשיהם בתרגילי-סדר בהלכות צבא; „אח“ כ מציעים ב„ארגון המתנדבים“, שקצינו ייקבעו לפי מידת הריצותם במלאכת-החיילים, — וממילא זכו במינויים רבים. כעבור זמן-מה הרגיש רדמונד כי משהו אינו כשורה בשורות „המתנדבים“, ותבע לעצמו (וגם קיבל) את הרשות למנות את רוב החברים של הנהגתם העליונה, ועי' כך נפתרה השאלה פתרון פורמלי לעי'. בצדם של „המתנדבים האיריים“ הללו קמה, בדוכלי בלבד, גם הסתדרות לוחמת קטנה של פועלים, אשר נסתעפה מ„אגודת פועלי הרוכלה“, הסתדרות שנצטיינה ברוח לוחמנית בהנהגת ג'ים לרקין, בימי השביתה הגדולה בסוף 1913; היה לה בתחילה אופי סוציאלי מובהק, ואח"כ החלה לשלב עצמה גם במלחמה האירית הלאומית. שמה היה „צבא-האזרחים האירי“. המאות המעטות של חבריה, שנתנסו בהתנגשויות עם המשטרה, הצטיינו מלכתחילה בין שאר המתנדבים בתרגולת ובאימון צבאי. גם ה„מתנדבים האיריים“ החלו לדאוג לצידו של ממש. גם הם הבריחו ספינה, שפרקה את מטענה סמוך לדובלין (אבל רק כאלף רובים ותחמושת, אף הם גרמניים); אלא שהפעם נודעו גם המשטרה וגם הצבא, ניסו לסתום את הדרך לשדרה המוויינת החוזרת מן החוף, והדבר לא עבר בלא קרבנות. היה זה ביולי 1914. שני המחנות באירלנד עמדו מוכנים לפעולה צבאית, זה נגד זה.

אבגוסט 1914 טרף את כל הקלפים והפנה את רוב מתנדי אולסטר, וחלק לא מועט מאנשי הדרום, לשורות הצבא הבריטי המתנדב.

האיריים במלחמת-העולם

התנועה האירית הפרלמנטרית הרשמית סמכה, ביסודו של דבר, על הבטחותיה של הממשלה הליברלית בדבר מתן ה„הום-רוול“ לאירלנד, גם כשזו מצאה, עם פרוץ המלחמה, לנתוח להודיע על „דחית“ הענין הזה. רדמונד ודילון, מנהיגיה, קראו להתנדבות רבה לצבא הבריטי, ואחדים מן המנהיגים שירתו בשורות „הדייבי“ ויה האירית“ שלחמה בצרפת. על אף העדר חובת השירות באירלנד, ועל אף, אי אימונו והפרעותיו של קיצ'נר בראשית המלחמה לארגון ההתנדבות האירית — הגיע מספר המתנדבים האיריים לצבא הבריטי ל-134,000, וכי-50 אלף מהם נפגעו בשדות-הקרב. חלק גדול של העם האידי חיכה באותן השנים ל„גמול הוגן“ בסוף המלחמה.

אך בינתיים פעלו גם מגמות אחרות. עוד ב-1914 נסתמן הקרע בקרב „המתנדבים“, מפני שאלת זכותה של אירלנד לנייטרליות, ועוד שאלות כיו"ב, נתפלגה התנועה לצאמני רדמונד („המתנדבים הלאומיים“) מזה ולאופוויציה, שכוונה בעיקר עי', „האחווה הרפובליקאית“ מזה. תחילה היו אנשי רדמונד 160,000 — מול 12,000 שכנגד. אך מצד אחד נקראו תומכיו להתגייס לצבא (בו סבלו, כשאר

החטיבות, אבידות עצומות), ומהצד השני, לאחר שהממשלה סתתה מהבטחתה לקיימם כחיל להגנת הארץ, החלו האנשים „מתמססים“ מחוסר-ענין. רק אנשי האופוזיציה „הרפובליקאית“ („המתנדבים האיריים“) הוסיפו להתקיים למעשה, מכוונים במציאות ע"י ה„אחוה הרפובליקאית“; „המועצה העליונה“ של ה„אחוה“ היא שהחליטה, שהכרח הוא לבצע התקוממות אירית עוד בשנות המלחמה. ההנהגה העליונה של „המתנדבים האיריים“ לא ידעה כלל על זה (פרט לאותם שהשתייכו ל„אחוה“), אם כי רצה רצתה לקיים את ארגונה שישמש כערוכה ל„גיטרליות האירית“ (דהיינו, למעשה, להיות אירלנד הפשית מחובת השירות בצבא הבריטי, אשר עמדה להתקבל כחוק בפרלמנט הבריטי).

לא כאן המקום לנתח את המניעים למגמות הללו, פרי עבר קשה של דורות, וגם לא את סבך היחסים הבינלאומיים, ולא את פרשת סיר רוג'ר קיינומנט, זה הדיפלומט הבריטי מן המוצא האירי שנהפך ללאומי, ואת יחסיו עם הגרמנים. דיינו אם נאמר, כי אי-איוון עמוק לגבי כל כוונה בריטית היה פועם בקרב אנשי „האחוה הרפובליקאית“ עד שהשכיחו מלבם את הניגוד הפנימי החוצה את אירלנד, ואשר ההתגברות עליו, ושילובה של אולסטר למדינה מאוחדת, אי-אפשר היה להעלותם על הדעת בלי יחסי הבנה — ולו גם על יסוד של כוח אירי — עם ממשלת בריטניה דווקא. על קרקע זה צמח גילוי נהדר של גבורה אירית, — אך הוא גם שנשא את פרחי הקרע הפנימי המפריד עד היום (ויתכן — עוד לדורות) בין אירלנד-העצמאית לבין אירלנד הצפונית, האבטונומית במסגרת „הממלכה המאוחדת“ הבריטית.

מרד-דובלין

יש ענין בכמה שלבים משלבי התכונה-לאותה התקוממות של „השני-בשבת דפסחא“ „Easter Monday“ 1916. אנשי הנהגת „המתנדבים“ חששו, שמא יקדימו אנשי „צבא האזרחים האירי“ הפועלי שבדובלין, בהתקוממות „משלהם“ (אכן, הנהגת „צ.א.א.“ נתכוונה, באמת, למעשה כזה, בלי כל סיכוי, כמובן, להצלחה צבאית, כי אם רק לשם הפגנת הגבורה ורצון העצמאות האיריים). הם הוצרכו „לשבות“, את מנהיג „צבא האזרחים“ (קונולי) לג' ימים, עד ששכנעוהו, כי אכן מתכוונים „המתנדבים“ ברצינות למעשה. מאז ותאמו התכניות והתכונה וזרונה.

ערך כמעט גורלי היה לכך, שגם ראשם הרשמי של „המתנדבים האיריים“, פרופ' מק-נייל, לא ידע כלל על תכנית ההתקוממות. ומשנתעורר בלבו חשד, לאחר שנודע לו על הטבעה עצמית של אניה גרמנית עמוסת נשק, שנתפסה ע"י הבריטים סמוך לחוף האירי, ועל שביית קיינומנט, שעלה מצוללת בחוף — פרסם בעתוני יום א' הודעה בשמו אל כל ה„מתנדבים“ באירלנד כי לא יתכנסו לכינוסים ולתימרונים שאליהם הוזמנו. ע"י כך שובש לחלוטין הגיוס-הכללי, שנקבע לאותו יום; ביצוע ההתקוממות נדחה למחר, אך גם לאחר זאת הופחת, בהיקף קטסטרופלי, מספר משתתפיה. אכן, לא חר שפרצה ההתקוממות למעשה, פנה פרופ' מק-נייל בקריאה לעם לתמוך בה, אך כל היסוד התכניתי והאופירטיבי של ההתקוממות, אשר גם ממילא לא היו אחריה המונים רחבים, כבר שובש שגיבוש שאין לו תקנה. באותם הימים דווקא, על יסוד שמעות וידיעות רבות שהגיעו לשלטונות עוד לפני כן, עמד הצבא הבריטי לבצע פעולות נרחבות נגד הנהגת „המתנדבים“ בעד „התאגדות אויבת“ מצדם; ואכן, כבר החלו בהכנות לכך — אלא שההכנות הללו התנהלו בעצלתים...

מבלי לנתח את התכנית האופירטיבית והמהלך הטקטי של אותה התקוממות דובלינית עצמה, דיינו אם נציין כאן את העובדה, כי היתה זו התקוממות של מעטים

(עד 1500 איש לכל היותר — בעיקרו של הדבר, „הבריגדה הדובלינית“ של „המתנדבים“ והפולגות של „צבא האזרחים האירי“) על רקע של אהדה חלקית (ותמיהה ואף הזדעזעות נפוצות מאוד) מצד הקהל בעיר בת מאות האלפים. שיבוש הגיוס-הכללי גרם לכך שכל העמדות שבתכנית נתפסו, או הוחזקו, ע"י חטיבות קטנות לאין ערוך יותר מן המתוכנן, ולפיכך גם כוח עמידתן פחת, וזמנה — צומצם. ההתקוממות נמשכה עד שבת, שבה נכנעה מסקדת המורדים („הממשלה הזמנית של הרפובליקה האירית“). יחידות בודדות הוסיפו להתנגד עד יום א', וצלפות נמשכו עד יום ג'. המשבר בהתקוממות בא עם הבאת כמה אלפי חיילים בריטיים כתגבורת ועם הרעשת כמה מהבניינים התפוסים בידי המתקוממים בתותחני שדה קלים ובתותחי ספינה שיירתה מן הנהר ליפי. החלו מעשי שפטים ע"י ביה"ד הצבאי, שהוציא להורג כמעט את כל המפקדים האחראיים, בתוכם ג'מס קונולי הפצוע, מראשי צבא האזרחים, שהושיבוהו על כסא לשם יריה בו ע"י „פלגת הביצוע“. הסה"כ של המוצאים להורג הגיעו בראשית מאי ל-14, הנידונים לכלא — 73, ויותר מאלף (אח"כ — 2000) — נידונו לגירוש לחמנות-ריכוז באנגליה. אבידות המורדים בקרב היו מעטות ביותר. אבידות הבריטים 377 (106 הרוגים)

הריכוז והגנת העם

הנהגה: לפני ההתקוממות היה הרוב המכריע של האירים שוללה בהחלט. אבל מידת האכזריות בדיכוייה ליכדה ציבור אוהדים גדול, וגם המפלגה הפרלמנטרית והאנשים שב„דיביזיה האירית“ התמרמרו מאד על נוהג השלטון הבריטי; והדבר לא שונה הרבה ע"י נכונות הממשלה, כעבור זמן לא רב, להמתיק ולתקן את העוולות ההן, (ביחוד — לאור שאלת עזרתה והשתתפותה של אמריקה במלחמה). כבר סמוך לדצמבר 1916 הוחזרו לאירלנד עצורי המחנות. וכאשר שוחררו ביוני 1917 (כדי להשתתף ב„ועידת-בירור“ בשאלת אירלנד, שתיכנן לורד ג'ורג'), כמאה ממנהיגי המרד, שנותרו בבתי-הסוהר — פגשום, להפתעתם, המונים המריעים עד כדי צידות.

„המלחמה האנגלו-אירית“ ונוראותיה

ככמחצית מבחירות-המילואים, שחלו אח"כ באירלנד, זכו מועמדי הפלג המרדני לעומת אנשי המפלגה האירית הפרלמנטרית. הנבחרים האלה לא הלכו לפרלמנט הבריטי. עניין „ועידת-הבירור“ נכשל, ומפלגת „שיין-פיין“, כשמה שנתנה לעצמה, החלה להתכונן שוב למאבק ממושך. כשבאפריל 1918 הודיעה ממשלת בריטניה את כוונתה להטיל את חובת השירות גם על אירלנד, נצטרפו בחודש אחד למעלה מ-100 אלף איש אל ה„מתנדבים“. גם „המפלגה האירית“ הרשמית עזבה את הפרלמנט; ולדברי מספר זכרונות אירי, „התאחדו כל הכוחות שבאירלנד — ה„שיין-פיין“, „המפלגה האירית“ הישנה, תנועת הפועלים, הבלתי-תלויים, הכנסיה — לשם התנגדות“. סיסמת „שיין-פיין“ היתה מעתה, כדברי דה-וולירה: „לעשות שלטון אנגלי באירלנד לבלתי-אפשרי“. החלו הכרזות משפט-צבאי במחוזות, סגירת עתונות, מאסרים. ב-18.5 פשיטת-משטרה „כל-אירית“ אסרה כמעט כל אירי שבלט בתנועת „שיין-פיין“ בטענה של „קשר גרמני“ (אשר לא הוכחה לעולם). „שיין-פיין“, „המתנדבים“, „הליגה הגאליה“, ארגון הנשים — נאסרו כולם. החלו להתבלט „אנשי הפעולה“ שנותרו חפשיים. החל אימוץ-בסתר של המוני „המתנדבים“, אנשים רבים החלו לישון שלא בדירותיהם, פשיטות המשטרה גברו, השוטרים החלו להסתגר בקסרקטיהם כלילה. הנהגת „המתנדבים“, שנקראו מעתה „הצבא האירי הרפובליקאי“, טיפחה מערכת ריגול-שכנגד להכשלת „השירות הסודי“ הבריטי באירלנד. בבחירות הכלליות לפרלמנט הבריטי, שחלו כתום המלחמה

ב-1918, זכו המתבדלים ברוב מחוזות הבהירות שבאירלנד. הם נתכנסו בסתר באירלנד בינואר 1919 (אכז, מחציתם כלואים היו) והכריזו על עצמם כעל „מועצת הרפובליקה האירית“. החלה פרשת „המלחמה האנגלית-האירית“ האכזרית.

היא נמשכה רוב 1919, כל שנת 1920 וחצי שנת 1921. היו בה תקופות ושלבים שונים, אך ציינה אותה העליה המתמדת של מידת האכזריות והשנאה, שהוכיחו שני הצדדים. כמה מן החזיונות שבה כבר נותחו והוגדרו ב„מערכות“ (גל' ל"א-ל"ב, בפרק „מערכות המהפכה האירית“, לק. צ'ורלי). הגה שורות מוכרונותיו של אחד מאלה שחיו את התקופה ההיא: „לילות העוצר המתמידים היו מלאים מגור: אש רובים ומצעד האטי מבשר-הרעות של הפטרולים. איש לא ידע מתי עלולים צעדים אלה להיעצר ליד פתחו, ואז... יתכן, כי אשתו וילדיה של פלוגי יתעוררו לקול דפיקות תזוית על הדלת. ויתכן שישמעו בהיפתח הדלת. אולי ישמעו מפץ כדורי אקדוח וצוויחות אדם הנוטה-למות...“ שמא יאמרו: „וכי תיאור מופרז הוא זה? אך אין כל אפשרות להחיות מחדש מלוא-משמעותם של ימי-האימים. במרס 1920 נתעורר משנתו הלורד-מיוז של העיר קורק, מק-קורטון, ונרצה, לעיני אשתו וילדיה, ע"י שוטרים מפויחי-פנים. ומצד שני, זועזעה דובלין, כשאָלן בל, פקיד אזרחי באימים, שהשלטון הטיל עליו לסכל את מגבת „המלוה-לאומי“ של האירים, נלקח מתוך קרוך-שמלית ונורה לאור היום...“ החיים שבכפר הופרעו וסופחו כבישים שובשו ע"י ה„צ.א.ר.“ לעצירת תנועת הצבא, גשרים פוצצו, עצים הופלו, כמה ממסילות-הברזל הושבתו. כפרים שלמים כמעט שבודדו. פעולות-הגמול הופעלו ע"י הצבא. כשנמצא מארב ליד ביתו של איכר, היה הסיכוי רב, שאותו בית יפוצץ מיד. את כל אלה נשאו אנשי האוכלוסיה האזרחית כמעט בלי כל ריטון נגד ה„צ.א.ר.“ לא הוצבה להם מצבה, — ואין מציבים מצבות כאלה ל„בלתי לחמים“ שבימי-מלחמה, — אך הם רכשו לעצמם זכות לכך — ולא בזול רכשוהו.

אנציקלופדיה בריטית מכובדת יודעת לספר „על בתים רבים בערים, מבלי להזכיר כלל את מחלבות-הכפרים, אשר נשרפו ע"י „השחורים-החומים“; חלק גדול של העיר החשובה קורק נשרף ע"י הצבא הסדיר בעד „פגיעות“; שני הצדדים התחרו בכיצוע פשעים“; כן נאמר: „הממשלה הבריטית היתה עוצמת עיניה מתעלולים אלה, ואפילו היתה מעודדת אותם“. „האגרת „הסיכום השבועי“ שהיתה נדפסת מטעם השלטונות הבריטיים שבטירת דובלין, מרכז האדמיניסטרציה הבריטית באירלנד, היתה כמוה כהסתה לרצח“. לא לשוא נזועזעה דעת-הציבור הבריטית, ובין השאר מחה על מעשי-הזוועה גם הארכיבישוף מקנטרבורי. על רקע זה אין תימה שב-1920 הוצע חוק „שלטון עצמי לאירלנד“ (אולסטר לחוד, הדרום לחוד) בסמכות מוגבלת — אשר נדחה ע"י הדרום, ולפי מקור בריטי „אפילו החמיר שם את ההתנגדות.“

על שצף-הקצף שבמלחמת הגומלין בין חברי „הצבא הרפובליקאי“ ואנשיה של „המשטרה-המעולה האירית המלכותית“ (מאנשי אירלנד) נתווסף אח"כ משהו מעין „נבדטה“⁵) שבין המתקוממים, והאוכלוסיה בכללה, לבין „השחורים-החומים“, — הלא הם פלגות-משטרה ניידות מיוחדות, שגויסו באנגליה בעיקר ממשתתפי מלחמה 18-1914 (ועמהן „הפלוגות הנוספות“ Auxiliaries - המורכבות קצינים לשעבר). דורות של שכנות שלווה יידרשו כדי לרפא את הרגשות המרירות והשנאה שזרעו וטיפחו גדודים אלה באירלנד כלפי אנגליה; ואפשר לומר, כי עצם קיומה של בריטניה, בין כמרכז הקיסרות ובין כמדינה חפשית, סוכן בשנות 1943-1940 מחמת מורשת זו של ימי „השחורים-החומים“, אשר הקשיחו את לב

העם האירי ומדינתו, בין למצוקתה של אנגליה בשנות המשבר של מלחמת העולם השנייה. ובין למאבק עולמי לחופש.

מורשת-הרעל ביהודי עמים

אכן, אפשר לומר, שייתכן כי לא הפצעים הגופניים והחמריים והמהלומות המדיניות הן הפגיעות המסוכנות ביותר שפוגעות משלחות עונשין מעין אלו בעם הנפגע מהן, אלא אותם הגירויים הנפשיים העמוקים שהן מורישות, לימים יבואו, ושיש בהם לעתים כדי להעביר את העם על חובותיו האנושיות וההיסטוריות בשעות מבחן חמורות — כאשר קרה, בעצם, גם לעמה של אירלנד-הדרומית באותן שנות 1940-1943.

וממילא מתעוררת השאלה אגב קריאה בתולדות המאבקים: האין הציוניים החינוכיים ושמירה על מסכימום של קור-מחשבה, הבחנה שכלית, ראיית-עתידות — האין הם בחינת הכרח עליון דווקא באותם רגעי-משבר כאלו שעברו על אירלנד ב-1919—1921?

„שכית-הנשק“ של 1921 — זווית-היהודי של ממשלת לונדון

הסוף לשפיכת-הדמים בא כחצי השני של קיץ 1921. הוא בא כששני הצדדים עיפו למלחמה. האירים הוכיחו, כי הפעם היתה זו לא מלחמת-מעטים מבודדת, כב-1916, אלא מאבקן של שכבות-עם רחבות; כי אף אם, יחסית, היו פעילי מתי-מעט (בדובלין, ב-1920 היה סה"כ הלוחמים-הפעילים 2000, ואנשי „שי-רות-הקבע“ כ-80) הרי למעשה נתמכו ע"י הכוננות למסירות נפש וליסורים מצד ההמונים הרחבים, שנתקפחו מבחינה כלכלית והיו שרויים באי-מי-תמיד, שיכלו לעתים קרובות את בני-משפחתם, ותימד חשו עצמם צפויים לכך — אלא שלא נרתעו והורו סיפו להיות הרקע להתנגדות הלאומית, שבגללה, סוף-סוף, ויתרה ממשלת לונדון על המשך ההתמודדות, לאחר שהפעילה באירלנד, עד סוף 1920, 51 בטליונים (תחת שתי הדיביויות שבראשית המאבק), ששה גדודי-פרשים, כ-100 מכוניות-שריון ומכוניות-סיוור-מזויינות בשיפעה — בסה"כ כ-50 אלף איש, (כ־3 של הגייסות שחגנו באיב הבריטיים בשנים כתקונן); וכן 5800 „שחורים-חומים“ ו-1500 מ„הפלוגות הנוספות“.

קללת הפילוג הפנימי

מעכשיו מתחילה התקופה, שהיא אולי, הטרגית ביותר בתולדות תנועת-השחרור האירית, אין לומר בבירור, אם אמנם קיימות תכונות-יסוד לֵאופי לאומי העומדות בעינן דורות רבים, אך אין ספק כי בתקופת היסטוריות מסויימות יש ועמים מוכיחים נטיות או תכונות מסויימות, יותר (או פחות) מעמים אחרים באותה תקופה עצמה. הנטיה להעמקת המחלוקת הפנימית ולסלידה במרות עליונה של רוב נתגלתה לא פעם בחיים האיריים בדורות האחרונים, אף בשעה ששלושת ארגוני המתנדבים המזויינים שבדובלין („המתנדבים הלאומיים“ של רדמונד, „המתנדבים האיריים“ של מק-נייל, ו„צבא האזרחים האירי“) החליטו, ב-1914, כל אחד לכבד את זכרו של פרנל ביום מותו, בתהלוכת הפגנה אל קברו — כמעט שהגיעו לידי התנגשות מזוינת בינם לביין עצמם...

ייתכן ולא היה זה גילוי של „אופי לאומי“, אלא סתם תוצאה של חוסר נסיון בקיום הממלכתי, מכל מקום, עכשיו, עם המור"מ האנגלי-האירי וההתיימה על חוזה ההסכם (שבאה בדצמבר 1921), נתגלתה המגמה ה„גל“ על כל סכנותיה ואכזריות-תוצאותיה. החוזה אישר את קיומן של 26 הרונויות של אירלנד (פרט לאולסטר) בתורת „המדינה האירית החפשית“, בעלת זכויות כשל הדומיניונים הבריטיים.

ואף צבא עצמי ונציגות דיפלומטית משלה. אך את ההודיה בכתר הבריטי ואת שבעת-האמונים לו בשעת כניסה לפרלמנט האירי הניח כביטוי סמלי לקשר אל שאר חלקי ה"קיסרות"; וכן את משרת "המושל הכללי" כנציגו (אף הוא סמלי בלבד) של המלך-המשותף. בנקודה זו נתפלגה תנועת ה"שי"פיינן". ולא זו בלבד שהיה מעוט גדול ב"דייל" האירי, שהצביע נגד הצעת החוזה, אלא שלאחר זאת פרץ מרד של חלק ניכר ב"צבא האירי הרפובליקאי" והחלה מלחמת אזרחים פנימית, קשה, אכזרית וממושכת, אשר דבר ממעשי האכזריות, ההרס והמשטמה, אשר ציינו את "המלחמה האנגלית-אירית" לא נעדר ממנה.

מלחמת האחים

מיטב לוחמיה ומדריכיה של אירלנד, משני הצדדים גם יחד, נפלו באותה מלחמת האזרחים, הוקז דמה של התקומה האירית — וזה גם במובן הרוחני והנפשי הרחב יותר. מארב ורצח מזה, מחנות-ריכוז, מיתות בית-דין צבאי שרירותיות כמעט — מזה, הם שציינו את שנותיה הראשונות של אירלנד העצמאית-למעשה. כשם שקודם לכן, הרעישו תותחים בריטיים בניינים מפוארים בדובלין והרסום, כך הורעש עתה בנין "ארבעת בתי-המשפט" ע"י צבא ממשלת "המדינה החפשית" ואח"כ גם פוצץ, אגב פינויו, ע"י חיל-המצב של "הרפובליקאים". מיכאל קולינס, שהיה ראש כל ההתנגדות ללוחמת לבריטים ב"1918-21", נהרג ממארב בידי "הרפובליקאי"; צ'רלס ברוגו, מי שהיה ראש מטה "המתנדבים האיריים" ומיניסטר המלחמה ב"ממשלה הזמנית" של 1919-22, נהרג ביריה שעה שזינק אחרון מכל חיל-המצב, מתוך בנין בווער, שהוקף ע"י חיילי "המדינה החפשית".

לאחר דיכוי התקוממותם של ה"רפובליקאים" בדובלין, לבשה מלחמת האזרחים, בעצם, צורה של סידרת מארבים והתנפלויות ממושכת. לאט-לאט התגברו כוחות הממשלה האירית לא רק על מעוזי התקוממות גלויה — על-ידי דילול והתשה בלתי פוסקים — אלא גם על רשת של התנגדות ברחבי הארץ. עם התקרב אביב 1923 ועם התארך הימים (גורם קשה לחבורות-מרדנים, כשידם על התחנות) — נתקרבה פרשה זו לסיומה. אלפי אנשים נכלאו. אחד ממתארי הפרשה כותב: "המנהיגים הפוליטיים לא השמיעו מלה, התעמולה היתה כאין וכאפס. האינפורמציה היתה חסרה לגמרי". מקור הידיעה היחידי על המצב הכללי בשאר המקומות שבארץ היתה העתונות שבדרך כלל התנגדה לרפובליקאים; ומתוכה אפשר היה לראות בבירור, כי "המדינה החפשית" קיימת ככוח פועל בכל מקום. פרט לחורשות מרוחקות שבהרים", "הצבא האירי הרפובליקאי לא התקיים בחזקתו אלא על גבי הנייר בלבד, בתיקים הצנומים של כמה משרדי-מחותר בדובלין, או באיזו מפקדה, הנעה מבקתה לבקתה בהרים". באפריל 1923 פקד הדולירה על הפסקת כל פעולה תוקפנית; הפקודה לא הגיעה אפילו לרבים מטוראי "צ.א.ר.". במאי 1923 ניתנה הפקודה "להפסיק אש" ולמסור את הנשק. לאמיתו של דבר, פסקה האש מזמן. למעלה מ-12,000 איש נחבשו בבתי-הסוהר. בחורף 1923 נסתיימה גם התנגדותם של שאר השרידים, "הבלתי-סדירים". הדולירה היה חשוב בכלא. בדצמבר 1923 פרצה שביתת-הרעב, "הכלל-אירית", של אנשי במחנות הריכוז ובבתי-הסוהר כ-5000 איש, ששבתו, "עד יציאת נשמה"; ומסקנת אירי אחד היתה: "אין לקבל שביתת-רעב בהמון, זהו ענין לנבחרים". השביתה הגדולה החלה להתערער, ואח"כ גשבה. "אנשים עטו אל המזונות — ממש נצמדו אל התיל בצעקתם למזון. היה זה מחזה איום ומעורר רחמים". עכשיו החלו השחוררים בהמון, "ברוח" היה נשקם האחרון נשבר בידיהם", בינואר 1924 ראו צועדים בסך על פני הרחובות מתחנות הרכבת, עטויים בלואי-סחבות כארתי-פרחי, חבילותיהם הקטנות מתחת

לבית-שחיים, — אך עודם שרים. ביולי 1924 שחררה הממשלה את דה-ולירה.
„במידה שנגע הדבר בהם — חדל דה-ולירה מלבוא בחשבון“.

ההיה מעם במלחמת-האזרחים?

את פסק-דינה של מלחמת-האחים כבר כתבה ההיסטוריה ע"י עצם השתלשלות הדברים שבאה מאז. אלה שהתקוממו לא רק נגד שלטון בריטי זה, אלא גם נגד נציגות הרוב של עמם המשוחרר, בסיסמה של אי-קבלת כל מסגרת אשר יש בה שמץ-מה של זיקה לכתר הבריטי, נתפלגו גם בתוך עצמם. רובם (בהנהגתו של דה-ולירה) החליטו (1927-28) „להיכנע“ ולהיכנס למסגרת „המדינה החפשית“, על הפרלמנט שלה. שהצריך שבועת-אמונים למלך — שמתוך מרדם נגדה, פתחו בפשיכת-דמים אירית-פנימית חמשה-שש שנים לפני-כן; הם ניסו למלא את המסגרת הזאת תוכן אירי עצמאי מובהק (הלא הוא הדבר שמצדדי החוזה טענו בשעתם לאפשרותו...); ויתירה מזו: הם הצליחו בכך, בדרך-שלום ובלא שפיכת-דמים; ודווקא ע"י הצלחתם זו הפריכו את עמדתם משנת 1922, ואת הצידוק האחרון שהיה להם לקידוש מלחמת-האזרחים הפנימית; אירלנד העצמאית של היום — העצמאית עד כדי ניטרליות „טוטאלית“ במלחמת-העולם השניה, — היא תוצאה של העובדה שדה-ולירה קיבל את אותה חוקת המדינה-החפשית, אשר נגדה לחם, בנשק ביד, ב'23-1922, בסרבו לקבל אפילו את המרות האומית הדמוקרטית. הישגו זה — הוא גם פסק-דינו.

מפיו-פרא של הקנאות

ואלו הקבוצה האחרת, זו של מצדדיו בשנת מלחמת-האזרחים ראתהו עכשיו כ„בוגד“ והוסיפה להתקיים כחבורת קושרים ומבצעי „פעולות“-פתע, במקצת נוסח ה„פניים“ בזמנם, בכינוי „הצבא האירי הרפובליקאי“. אך למעשה כבר אי-אפשר היה לראות את החבורה הזאת כיורשתו וממשיכתו של אותו „צבא אירי רפובליקאי“ ששימש כחיל-התקוממות עממי של „ממשלת אירלנד הזמנית“ הלוחמת, אשר נבחרה ב'1919 ע"י צירי אירלנד שסירבו לשבת בוסטמינסטר. בחבורה זו ניכרו הרבה סימנים של שקיעה והתנוונות, והיא נתגלגלה עד למעשי-פשע סריטעם כשימת פצצות בתיבות-המכתבים ובמשרדי-הדואר באנגליה ב'1939, ועד לשיתוף-פעולה עם הסוכנים הנאצים שבאירלנד בשנות המלחמה. הרי שהיו כאן לפנינו, מצד אחד (דה-ולירה ונאציים) התפכחות במאור, לאחר שכבר נשפך הדם והוטל הארס גם ביחסי הורמים שבאירלנד הדרומית עצמה, וגם (דבר שהוא, אולי, גורלי שבעתיים!) ביחסים — אפשר לדורות— שבין אירלנד לבין אולסטר, שבאיחודו עמה רצתה אירלנד מאוד; ומאידך גיסא — ירידה לבריונות ופריקת כל עול, אורחי ודמוקרטי, שאילצה את ממשלתו של אותו דה-ולירה עצמו להפעיל שוב⁽⁶⁾. „ביד חזקה“ את אמצעי השליטה, בתי משפט צבאיים, מיתות בית-דין (בלווית שביתות-הרעב שנמשכו 40 ו-70 יום), מעצרים אדמיניסטרטיביים וכל היר"ב. יכול יכלה אירלנד להגיע למה שהגיעה בדרך טובה יותר ובפחות שפך-דם; ואין ספק שאז היתה גם זוכה להשיג יותר ממה שהשיגה בדרך שבה הלכה.

כמה מסקנות

אחדות מן המסקנות המאלפות הרבות, שאפשר להסיקן מתולדותיה הארוכות של ההשתחררות האירית, נראות כרבות-ערך ומתמידות ביותר. מהן — שוות, אולי, לכל תקופה ועם; ומהן — החלות בעיקר על מצבים שביתר יחוד דומים הם לגורלו ומסיבותיו של מאמץ השחרור האירי.

(6) בשלישית (!): א. בריטס — נגד המרי האירי; ב. „המדינה החפשית“ — נגד דה-ולירה; ג. דה-ולירה — נגד מהדורה ג' של „צ.א.ר.“...

אכן, לגבי כל הלקח הזה יש לזכור היטב, כי גורלה ההיסטורי של אירלנד, היה כה יחיד במינו וכה יוצא־דופן, בין בסבל הירושה שהועמס על עם זה, ובין באפשרויות שנפתחו לפניו על ידי כך, עד שכמעט אין „להעתיק“ הרבה מן הלקח הזה למקומות אחרים ולתקופות אחרות.

כהיסטוריה הפולנית, מבליטה גם האירית את השלילה וההכבדה שבטיפוח מופרז של שנאה לעם „משתלט“, או „מפריע“, וכפולנים, כן האירים, עודם מוסיפים לשלם מס לאומי לא קל מחמת היותם מרותקים לאפיק אכזר זה. אלא שבמקרה אירלנד פילגה העמקה זו של טינה לעם שכן גם את גוף האומה האירית עצמה (פרשת אולסטר, שעדיין לא נראה לה פתרון), הרי שגם אוריניטציה חיובית מופרזת, של משיכה לאומה גדולה — וגם אוריניטציה שלילית מופרזת של דחיה מפני אומה גדולה — שתיהן יחד עלולות לבתר את גופה ולפורר את רצונה הלאומי-ההיסטורי של אומה לא־גדולה. הדברים חלים על כל משיכה עזה מדי — או הירטעות חדה מדי — לגבי מרכזים מדיניים־עולמיים כבירים.

לרגעי השיא וההצלחה (אם כי לא לאלתר) לא זכתה התנועה האירית אלא בשעה שהצלחה לרכו שכבות רחבות, מכסימום אפשרי של כוחות האומה לכל גילוייהם, לשם תמיכה במאבקה. ואלו „מלחמות־מעטים“ — או שנכשלו לגמרי או שהשלו, לכל היותר, סמלים היסטוריים, או נפשיים, מעטים, דבר שאין בו פתרון לבעיות קיום דוחקות של אומה.

ההיסטוריה האירית הבליטה את הסכנות הפטליות שבהינתקות „גרעין־פעיל“ מעיקר האומה, ועל כן היא מאלפת במיוחד לגבי חשיבותן של צורות הקשר (ותוכנו) בין שניים אלה, וגיבוש חזית לאומית, שאמנם יש בה גם חלוצי משלה. וזו היא הסיבה העושה לחיונית כל־כך את השמירה על קבלת עול־הציבור וקיומו ע״ה השכבה הפעילה (והלוחמת) של עם העושה לשחרורו מבחינה נפשית היה הנגע שבפריקת העול הזה בעוץ בתנועת הגאולה האירית החדישה ובא לידי גילוי כבד ברגעי המבחן שבתקופת המלחמה על „הום רול“ במאה הנוכחית. אך למלוא גילוי הגיע רק עם המשבר שבעקבות „החווה האנגלור־אירי“, תרופה לסכנות הללו אי אתה מוצא אלא בעוד מועד, בשלבים המוקדמים שבהם התנועה מתחנכת ומתגבשת. כל התרגלות לפריקת עול — בתנועות המתעדתות לבנות מדינות לאומיות משלהן — סופה בריונות פיזית ואנרכיה רוחנית.

יש בין המסקנות שתיים, שבהן אתה מוצא השתקפות לכל אורכן ולכל חזרותיהן הרבות של תולדות אירלנד הכפופה לזרים ומשתחררת משלטונם. אין בתנועת התקומה האירית תנועה רבת נסיון ביחסים עם אנגליה, אם כשליטתה של הארץ ואם כשכנתה רבת־הכוח. נסיון זה ולקחו חלים, בוודאי, גם על כל יחסייהם של עמים קטנים ולא־חזקים עם מעצמות אדירות מן הסוג שבתוכן אתה מוצא גם נטיה להתבסס מהרגשת כוח ושליטה, אך גם מעצורים ציבוריים ונפשיים מסויימים. נסיון זה העיד על השפע הרב של הצורות שעשויות ללבוש בין מגמת הדיכוי ובין מגמת הויתור (ולעתים באים הדיכוי והויתור כרוכים יחד, ולפעמים קשה להבחין, מה עדיף כאן, ומהי הכוונה העיקרית). קו משותף אחד מלווה את רוב הדוגמאות הללו, בין לנסינות השתלטות, ובין לנסינות התפיסות: הרצון להפריד בין הנהגת התנועה הלאומית ובין תומכיה, או לתקוע טריז חוצץ בין השכבה הפעילה ובין ההמון הרחב. התגברותה של כוונת ההתפיסות וההבנה מתבלטת על פי רוב שעה שנכשלים הנסיונות לתקיפת ה„טריזים“.

ושוב, אריכות ימיהם של הלבטים וקרננות החתירה־לשחרור שהיו בדברי ימי אירלנד, הבליטה את הערך העיקרי שבערכי תנועות־השחרור, בכל העמים

ובכל התקופות: — הלא הוא ערך ההתמדה. זה חל גם על 200 השנים האחרונות בתולדות אירלנד בכללותן, על ההתחדשות המתמדת של מאוויי התקומה, בלבושים וגילויים שונים ביותר, וגם על שנים ותקופות מסויימות של מאבק נמרץ ולעתים אף רב־קרבות. על כל פנים, כלפי הצד שכנגד הכריעה תכונה זו של התמדה, גם לגבי התעמולה לשיוויון־זכויות ותביעות אגרריות־סוציאליות, וגם לגבי האבטונומיה והעצמאות. רק ההתמדה הזאת היא מקור הסיכוי ושורש הזמן ש נדרש ל"מחזור" היחסים כולו — דחית התביעות, התמרדות, דיכוי, התעפפות, בקשת פשרה, מציאת דרך להבנה — מצד המעצמה השליטה, מחזור שייתמצה עד תומו וסיומו החיובי, ולא ייעצר באמצע, בשלב שלילי ומאכזב. גם מבחינה חינוכית־פנימית לא יכלה אומה מתחדשת למצוא לה מקום לזכיה מחודשת בהכרת־ערך עצמית, לעיצוב אופי לאומי ולגיבוש מסורת ציבורית ומדינית, אלא בהתמדת המאמץ (בימי או'קונל כבימי פרנל — וכבמאה הזאת באירלנד). והייתה אומה שזכתה בתקומה ובעצמאות לאומית (אמיתית, ולא קיקיונית) בלי שתקדם לה תקופה ממושכת של עמידה, מסירות־נפש והתמדה־מאבק?

ד"ר י. בר

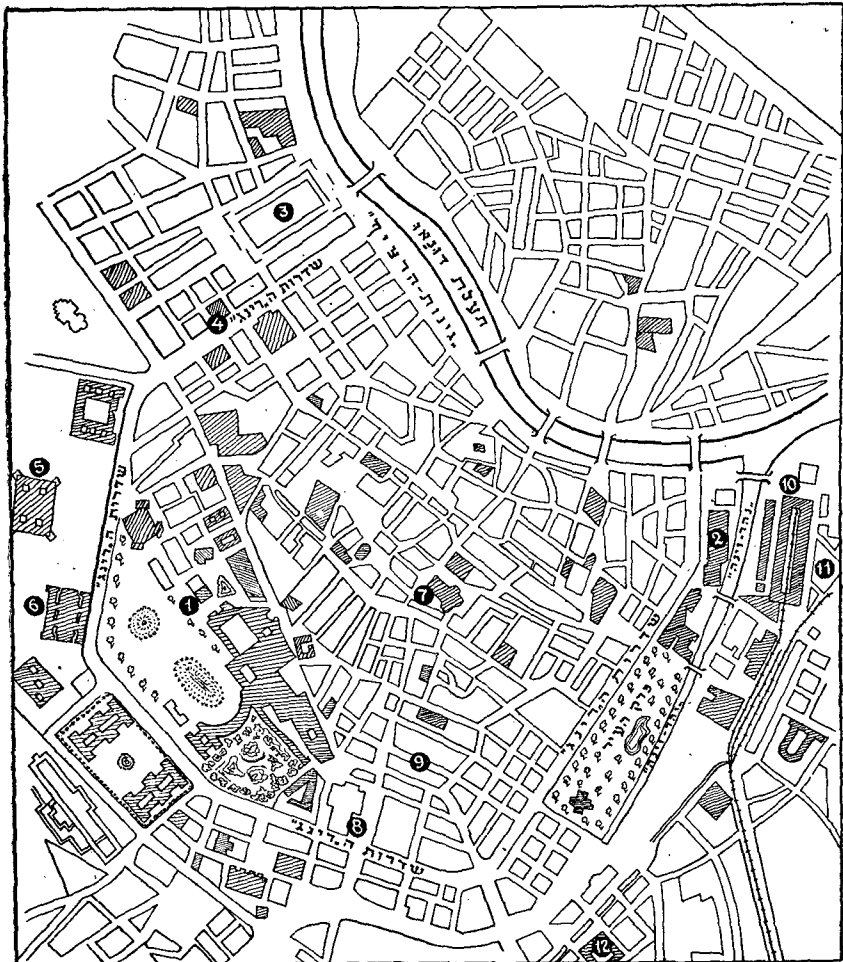
מערכות-עיר היסטוריות ולקחן

ה. הפוטש הנאצי בווינה 1934

שתי הדוגמאות הקודמות הדגימו מרד המוני, פחות או יותר מקיף, של אירגוני פועלים, שאחד מהם נתכוון לכיבוש ממשי של השלטון, והשני היה, לעצמו של דבר, מעשה התגוננות, בלא כוונה איסטרטגית־מדינית ברורה. פעולה בעלת אופי שונה לגמרי היתה המרידה הנאצית באוסטריה בשנת 1934. גם היא הביאה בחשבונה סיוע המוני — אף כי טעתה בכך, אך אותו סיוע הוצרך לבוא ממרחבי אוסטריה הכפרית. כן חשבו, שכוחות ממסלתיים נכירים יצטרפו אליהם, לאחר הצלחת פעולותיהם הראשונות, וכמובן ציפו גם לסיוע מגרמניה. — בעוד שבעיר־הבירה הוצרכה קבוצה נבחרת קטנה לשתק את "עצבי" השלטון. למטרה זו נבחרו שני אובייקטים: תחנת השידור מצד אחד, ובית הממשלה—מאידך. לתחנת השידור חדרה קבוצה בת 10 איש, מוזיינים באקדוחים, והודיעו על התפטרות הממשלה. אגב: פעולת הקבוצה הזאת לא השיגה את מטרתה הממשית מחמת ליקוי בידיעה הטכנית. הם לא הביאו בחשבון מעשה־נגדי, שהיה בגדר האפשרי — ושאכן נעשה אח"כ — והוא: ניתוק התחנה מרשת־השידור המרכזית. בתחנה זו נתפתח קרב, שמבחינה טקטית הוא מאיר היטב את התנאים המיוחדים של הקרב־בעיר. קבוצת המתנפלים הקטנה נתבצרה בבנין התחנה, במרכז העיר, בסמיטה צרה, שאפשרות התנועה מוגבלת בה, ומתוך כך נתבטל מיאלא ערכם של כלי הנשק בעלי הטוחחים הארוכים יותר. לכן יכלו עשרת האנשים המוזיינים באקדוחים, לעמוד בפני כמה מאות שוטרים וחיללים בעלי חימוש מעולה, ורק לאחר קרב שארך למעלה משעה, ואזור שימוש בפצצות־גז יכלו להם הללו. כוונת הפעולה נגד בית־הממשלה היתה: לאסור את כל חברי הממשלה ולהרוג את ראש־הממשלה, דולפוס. פעולה זו נעשתה בידי קבוצה בת 60—70 איש, שהופיעו במדי צבא ומטרה. גורם ההפתעה וההתעיה מצד אחד, והליקוי בסדרי ההבטחה (וכן אדישות קציני המשטרה, שעמדו בקשרים עם המפלגה הנאצית בשלבי הפעולה הראשונים) — מצד שני, הביאו לידי נצחון גמור בתחילת הפעולה. אך המרד גופו נכשל מסיבות פוליטיות שלא כאן המקום לעמוד עליהן, וגם מפני מיעוט הסיוע ההמוני במרחבים הכפריים¹. אך מהלך ה"פוטש" ב־1934 הוכיח, שע"י מהלומות מפתיעות מתוכנות־מראש, המכוונות למרכזי השלטון בעיר־הבירה, אפשר להביא לידי שיתוק את המנגנון הממשלתי, ובעיקר

(1) נסיונות מרד בוצעו בחלקי שטריה וקריתיה הסמוכות ליוגוסלביה.

אם מנגנון זה לא נתארגן מראש כדי לעמוד בפני נסיונות ממין זה, ואם לרשות הכוחות המבצעים עומדים אוהדים בתוך המנגנון הממשלתי עצמו. התנאים הטקטיים של העיר, כלומר האפשרות לבחור מקומות-התנגשות, שהנשק המעולה של הכוחות הסדירים אינו מוצא בהם את ביטוי, והאפשרות לרכז ולהעביר כוחות בהסוואת שונות ובכיסוי התנועה האזרחית הכללית. — גם הם בולטים בפעולה שתוארה לעיל בקצרה ².

(1) בית ראש הממשלה; (2) מיניסטריון המלחמה; (3) קסרקטין רוסאורא; (4) מרכז החשטרה; (5) העירייה; (6) הפרלמנט; (7) כנסית סטפן — מדוכה של וינה; (8) בית האופרה; (9) סימטת אנה ובה אולפן השידור; (10) בית המכס; (11) הסלגורף המרכזי; (12) קסרקט.

(2) אכן, ההסתרות בצילה של תנועה אזרחית שברחובות לא תיתכן, על פי הרוב, אלא עד פרוץ ההתקוממות; ואשר לתנאי-העיר המונעים בעד הפעלת נשק כבד—הרי השפעתה של מניעה זאת פוחתת, במידה שגוברת — כאשר היה במלחמה האחרונה — התקיפות

ד. שחרור פריז ע"י כוחות-המחתרת הצרפתית ב-1944

לא נשחית כאן דברים על הוויכוח, שהתנהל בשעתו, אם הצליחו כוחות-המחתרת הצרפתית לשחרר את פריז בכוחות עצמם או סופסם היה כשלוך, לולא הדיביזיה המשוריינת של לקלרק (צרפתית — המערכת), שנשלחה ע"י הפיקוד האמריקאי ואשר הגיעה במועד הנכון. דבר אחד ברור: כוחות-המחתרת אלה הצליחו, על כל פנים, למלא למורת תפקידים מסוימים, במסגרת המערכה הכללית; הם ניתקו את המאסף הגרמני, — בשיעור דיביזיה משוריינת אחת של הס"ס, — ועם זאת גרמו הפרעה של ממש בנסיגת עיקר כוחותיהם של הגרמנים, וכן הצליחו למנוע את בצוען של חבלות אייב בעיר זו, שהיא מפתח איסטרטגי לרשת-הדרכיה של צרפת הצפונית.

אך יהיה אשר יהיה המקום אשר ניחד בהערכתנו לפעולה זו במסגרת המערכה הכללית, על כל פנים שני דברים כתבליטם אגב התבוננות בה. האחד: ערכה הגדול, הפוליטי והמוסרי, של המערכה הזאת. השני: היותה הדוגמה החיה ביותר של פעולת כוחות-המחתרת בשטח עירוני נגד כוחות סדירים וחדשים.

לרשות כוחות המחתרת עמדו בפריז כ־30 אלף לוחמים. ביניהם — רק 15 אלף, שמזוינים היו כבר בשלבים הראשונים של הפעולה, ורבים מאלה — רק באקדוחים ורימונים, וחלק קטן יותר — בתת-מקלעים, רובים ומקלעים. הכוחות הגרמניים היו לערך 15 אלף, בעלי טנקים, מכונות-שריון ו"תותחי-סער" רבים ונשק אבטומטי למכביר.

בשבועות הראשונים של חודש אבגוסט, מתוך התקרבות החזית, היתה העיר מנותקת למעשה מסביבתה. תוצאת-הדבר היתה שכבר כמה ימים לפני פרוץ המרי היו אנשי פריז בלי אבטובוסים ובלי הרכבת-התחתית (מטרו), בלי מאור ופחם ובלי אספקת מזון מסודרת. כן השליטו הגרמנים עוצר חמור, משעות הערב המוקדמות ועד ראשית הבוקר. ב־15 באבגוסט גזרו הגרמנים, לפי צאת הפשיסטים הצרפתים גזירה לפרק את הנשק מעל המשטרה הפריוזאית, שהיא גוף בן 3000 איש, אשר שרת כל זמן האוקופציה הגרמנים לא נגעו עד אז בהרכבו הפנימי ובציודו. ואילו המחתרת הצרפתית עסקה במשך שנים באירגונו המדוקדק של הגוף הזה מבפנים, עד שבשלמותו היה למעשה, יחידה של המחתרת שעמדה נכונה לפקודה שתבוא. ואכן, הפקודה ניתנה ב־18 באבגוסט ע"י המפקד הצבאי הכללי של המחתרת הצרפתית, שנקרא בשם "גנרל שב". מטחו שכן בפריז כל ימי המלחמה, אף כי הוא עצמו נסע פעם בפעם חוצה-לארץ, כדי להפגש שם עם ההגול ועם מנהיגים ממנהיגי בעלי הברית. "גנרל שב" כונן ב־18 באבגוסט את "מעוז-הקרב" שלו, שהיה נמצא — ודבר זה ראוי לציון מיוחד — במרתפה של הכנסיה "Des Invalides", מקום קברו של נפוליון. מרתף זה קשרו היה עם רשת הביוב ופרוודוריה-הפקוח של צנורות-המים של פריז, וממנו, בעצמם, יכלו להגיע לכל פינה מפינות פריז. המחתרת הכינה מעון זה מראש וזמן רב לפני כן, וכל הסידורים החיוניים — למן מלאי המזון והמים ועד הרשת המיוחדת של הטלפונים, תחנות-הרדיו ואפילו מקומות לכתבניות במכונות כתיבה — סודרו מראש. אולי כדאי לציין את העובדה שהגרמנים היו משגרים בדרך קבע פטרולים על פני כל הרשת התחתית של פריז, — ביוב, פרוודוריה-המים וכו' — ועברו כמה פעמים את מקום אותו "המעון", בבלי שהרגישו בהגנות שנעשו בו בקצב קדחתני. ב־19.8 בבוקר תמו כל ההכנות המוקדמות, ותוכנית המרד, שנקבעה כבר מזמן, החלה להיגלגל שלב אחר שלב.

הפעולות התחילו בשביתה כללית, כתשובה על ההחלטה לפרוק את הנשק מעל המשטרה הפריוזאית. בשלב השני עברו 3000 השוטרים, במכונס, למרכז-המשטרה, שהיה אחד המקומות השולטים בעיר. כמעט ללא קרב הדרו ותפסו את מחסן הנשק המרכזי של המשטרה. ממרכז המשטרה עברו אח"כ 80 פלוגות ל־80 תחנות-המשטרה אשר בעיר, ונתבצרו בהן. ע"י כך הוענקו ללוחמי-המחתרת 80 נקודות-משען התחליתות. בא השלב השלישי, והאכזריות ברכי-המלחמה; וביחוד כשהמדובר הוא לא בהיאבקות על שליטה מדינית, על אדמת-המולדת המשותפת, אלא בדיכוי מרידות בארץ זרה (הגרמנים ביורשה, הבריטים בסורבאיה) — המערכת.

ועל פי סימן מיוחד נפתחו דלתותיהן של מאות מוסכים (גרג'ים) סודיים, ומהם יצאו מכוניות פרטיות קטנות, שהמחלת הצרפתית הסתירה אותן זה כבר לצורך זה, וגם אגרה לשם כך, עוד לפני שנים, מחסני בנוין חשאיים. בכל מכונית ישבה חוליה, עם תת־מקלע, רובים אקדחים ורימונים. מאות החוליות התחילו לנוע במהירות על פני רחובות פריז ופתחו באש על כל גרמני ועל כל כלי־רכב שפגשו בדרכם. מאליו יובן, שהדבר הטיל מהומה ניכרת בקרב הגרמנים. השלב הרביעי התחיל בו ביום עם התקפת־הנגד של הגרמנים, שרצו, בעיקרו של דבר, לחזור ולכבוש את מרכז המשטרה. אף על פי שלהשגת מטרה זו הטילו הגרמנים להתקפה טנקים וכלי שריון, נכשלה אותה התקפה. — בעיקר מפני שהצרפתים זרמו זרימה של קבע לעורף הגרמנים ולעבר אגפיהם דרך מנהרות הרכבת התת־קרקעית ושאר דרכים. במשך הלילה כבשו כוחות המחתרת את מרכז פריז, סביב העיריה וארמון־לוכסנבורג (הסינט). כן גורשו הגרמנים כממה עמדות, שתפסו בפרברי העיר. למחרת היום ראו הגרמנים, שהתקדמות כוחות־המחתרת במשך הלילה הועמדה לפניהם כסתת כיתור, והם ניסו, ע"י כוחות משוריינים, חיל רגלים ממונע ותותח־סער, "לנקות" את מרכזה של פריז, כאן נתגלע קרב, שדומה היה, בפרטים רבים, לקרבות הקלאסיים המהפכניים, שנערכו בשטח זה בדורות קודמים. מן הצד האחר שוב כוננו הכוחות המורדים מיתרסים, כדי לדחוף את הגרמנים לשטח מצומצם, מן הצד השני היו לאויב יתרונות ברחובות הרחבים והישרים, שנתנו היום, עוד יותר מאז, את האפשרות להשיג תוצאות מלאות מהפעלת חימושו של הצבא הסדיר. אך הפעם היו תכסיסי המורדים גמישים יותר והצלחתו להתגבר על היתרון שהיה לאויב בצידו. בזמן שטנק גרמני היה מסתער על מיתרס אחד ומאיים להרסו, היו המורדים מוציאים מסימטה סמויה מחסום (בצורת מכונית־מסע או מחסום אחר) בעורף התוקף, ולוכדים אותו בין שתי אשים; מן הגגות היו עפים, "בקבוקי־מולוטוב", וברחובות היו מפעילים מוקשי־קרקע מסוגים שונים. בדרך הזה הכשילו את נסיונות הטנקים הגרמנים שנעשו בזה אחר זה לפרוץ את שרשרת המחסומים והמיתרסים, שהקיפו את השטח היחיד אשר נותר בידי הנאצים, וצימצמוהו יותר ויותר. אך כוחות המחתרת לא הסתפקו בהדיפת נסיונות הפריצה של האויב, אלא הוסיפו לתקוף. בתותחים ובמכונות היריה ניסו הגרמנים, "לנקות" את הרחובות, שבהם התקדמו המורדים; או המשיכו הללו בהתקדמות דרך הבתים, המרתפים, מגג אל גג, בלי שיוכלו הגרמנים לגלותם. שעה שתותח־סער גרמני היה מרעיש בית מסוים, — פעלו התת־מקלעים והרימונים של המורדים נגד חיל־הרגלים הגרמני שמצוי היה כמה מאות מטרים — או גם כמה עשרות מטרים, מעבר לגושי־בתים — בעורפו של הטנק.

ביום השלישי של הקרב, כשהגיעו דיביזיות לקלרק וכמה דיביזיות אמריקאיות, כבר הוכרעה למעשה, המערכה. הגרמנים מוכנים היו להכנע, וכמעט כל 15 האלף שנתרתו חיים נשבו.

איננו יודעים בוודאות, אך לפי נסיון הקרבות בוורשה 1944 מזה, ופראג 1945 מזה, — יש לשער, שאילו לא הכריח המצב הכללי את הגרמנים להיסוג מפריז, והם היו מנסים לדכא את המרד בכוחות בלתי מוגבלים וללא רתיעה, הרי בסופו של דבר, היו מצליחים בכך, אך אף כי גורמים היצוניים סייעו למורדים הפריזאים סיוע מכריע, מכל מקום מוכיחה המערכה הזאת, שנמשכה שלושה ימים, את האפשרויות הטקטיות המרובות שיש לכוחות המחתרת, — אפילו כשהם עומדים בפני אויב עדיף בכוחו, — בעיר גדולה, גם בשעה שנפסקים בה השרותים ההיוניים, והיא שרויה בעוצר חלקי, אלא שהתנאים לניצולן המלא של האפשרויות הטקטיות הללו היו תמיכת התושבים, גמישות בניהול ובדרכי־הקרב והתאמת שנים אלה לאפיו המיוחד של שדה הקרב. העיר הגדולה — על בתיה, מנהרותיה, צנורותיה, גגותיה וסימטאותיה ההופכים או מעין "יער", — המכביד על האויב לא פחות מיער אמתי, על גושי־עצוי, סבכו ומשעוליו, ולא פחות מזאת מסייע הוא ללוחם פרטיזני, אם אמנם מוכשר הוא ומאורגן כראוי.

(עוד יבוא)

שליטה צבאית על שטח-פרוע

מאמרו של הקפיטן דה-גרוא, — טעמו עמו. לעתים קרובות מדי אין הקהל נותן לעצמו דרו"ח על תכליתן וחישוביהן של הפעולות הצבאיות, המתנהגות על רקע אוכלוסיה אזרחית, ואינו רואה בהן אלא גילויים של אפס-מחשבה או של נגישות סתם, ולא היא. פעולות כאלו, שהן מן הקשות והמכבידות על יחידות הצבא, מבוצעות תמיד בשימת-לב לכללים מסויימים ולשיקולים מעשיים, או פסיכולוגיים. ורק טובה יכולה לצמוח מתגבורת הבנתו של הדבר הזה בקרב הציבור.

יש עוד צד המענייננו במאמר הניתן בזה: היותו מודפס בכתבי-עת מקצועי בריטי בחודש נובמבר 1936; — במידה לא מעטה היתה כתיבתו מכוונת למצבים ולצרכים שנתלו למאורעות אשר התרחשו בשנה ההיא בארץ ישראל. כמה וכמה דברים או פרטים במאמר, — בין שהושפעו מאותו נסיון א"י ובין שלוקחו מן המציאות של הודו, — נתכוונו בוודאי, לטיפול באוכלוסיה כפרית מזרחית, באורח המיוחד של מחשבתה, מנהגיה והגנותיה, אך בסופו של דבר, "סדנא דארעא חד הוא" כנראה בנוהג הצבא במצבים מעין אלה שהועלו במאמר זה.

פעם בפעם, כשאיסדרים אזרחיים מתגלגלים במלחמת גריליה, מוזק הצבא ליתן תגבורת למשטרה. פרט ל"צבא-הודו", הלא רק קצינים מעטים בלבד מנוסים בסוג זה של פעולות צבאיות, וספרי ההדרכה שלנו אינם נותנים לנו אלא הוראות מועטות כיצד לטפל בטקטיקה-של-גריליה. ההצעות הבאות להלן עשויות, אולי, לסייע בידי אלה שעומדים בפני הבעיות העלולות להתעורר תוך כדי שימוש בתפקידים מסוג זה.

הנהגה התמונה השכיחה ביותר, לאחר המסע הבהול, כרגיל, מחניית-ימי-שלים לאחד ממרכזי המהומות שבאיוז עיר גדולה, כשהשימוש בטכסי-הגריליה מתפשט והולך על פני השטחים הכפריים, יכול בטליון להישלח כדי ליטול בידיו את השליטה במחוז כפרי מסוים; על פי הרוב אומרות או פקודותיו, שעליו להתפצל לפלוגות במידה שתאפשר לו לסייע בידי המשטרה לקיים חוק וסדר. מתוך כך מוצאת פלוגה מפלוגותיו את עצמה במצב של פלגה מופרשת וחונה בתוך מחנה או באיזה בנין מתאים, שיתכן ויימצא, כשחסרה היא את הידיעה וההתמצאות בענייני המקום ומצטרכת בכל אלה למשטרה; אותה משטרה גופה עשויה להיות מפוזרת ומפורדת בפלוגות עוד יותר ועירות, ומתקבלת מאוד על הדעת הסברה, כי כבר קודם לכן עמדה בנסיון קשה עד למאוד.

קודם כל יש למנות קצין מיוחד, שיבוא בקשר עם המשטרה ושיכיר את המצב במקום — בעוד הפלוגה עוסקת בסידורים להתגוננות מקומית, לאספקתה, למטבחיה וכו'. לא מן השכיחות הוא שהבנין, שהופקע לאיכסון הפלגה, יימצא יפה להגנה "מעגלית" (מכל עבר) נגד כל צורה של התקפה חמורה. אך לרוב טעות הוא כל הטיפול בהקמת מערכת-מגן מדוקדקת; ושלוש הן הסיבות לכך: — ראשית, אין לחבורות גריליה אלא לעתים רחוקות אומץ וארגון חדרושים להתקפת גייסות בתוך משכנותיהם, — אף על פי שלהטלת כצוות וליריות-אלפים, שיבואו בשעות הלילה, אפשר כמובן לצפות. שנית — הפלגה אינה חונה שם כדי

להתגונן, אלא כדי שתהא פעילה בחוץ, בהרכותה תנועה על פני הסביבה, וב"סרקה" אותה: ושלישית — שום פלגה אינה יכולה להצליח אלא אם כן תרבה בהשגת ידיעות, ובקשר עם זאת, רצוי מאוד למוסרי הידיעות ולדילטורים מבין האוכלוסיה לבוא ולהיכנס בלא שום קושי, ושהפטרוילים יוכלו לצאת ולהגיש דרך כמה פתחייציאה וגיחה, בלא הטל רעש ובלא עורר תשומת לב.

השגת ידיעות

בעוד שמטפלים בעניינים שצוינו לעיל, מנסה קציני-הידיעות הפלוגתי לאסוף ידיעות מן המשטרה, הרבה ככל האפשר. הקושי הראשון שיתקל בו הוא, שהמשטרה יכולה לספר לו הרבה על פושעים "מדגי הרקק" הרגילים (גונבי כבשים, שיכורים וכיו"ב), אך לעתים קרובות אין למשטרה שום מושג, מי הם "המוחות" המקומיים, — להבדיל מדמויות "דחליל", העומדות כביכול בראש התסיסה באותו המחוז. כרגיל, הכרת הוא לבדוק היטב את רשימת-האנשים של כל כפר, ולעבד מעין "תיק אישי" של כל נכבדי-המקום, אם של שומרי האמונים לשלטון ואם של הממרים. את החומר של התיקים הללו יש לבדוק אח"כ ע"י שיחות חולין על דא ועל הא עם פלוני ועם אלמוני ככל האפשר. וזאת לזכור: את העבודה הזאת יש לעשות לאט-לאט, בזמן ממושך, ובפרטי פרטים. כי ככל שיהיו המשטרה והאזרחים רוצים להושיט עזרה, הלא לעתים רחוקות בלבד מבורכים הם בכשרון הסודיות. כל שאלה שנשאלת, וכל שם שזוכר, — סופם להגיע לאזני המתמרדים. ממילא חשוב מאוד הדבר, שרשימת השמות תהיה גדולה ורחבה, מכדי שתוכל לתת מושג ברור, מי הוא באמת החשוד, ושהשאלות יהיו כל-כך מגוונות, שיהא קושי להסיק מהן על התכניות האמיתיות. גם כשתבואנה לפני היריב. קציני הידיעות חייב להסביר פנים בדרך כלל ולנהוג עם זה במידה רבה של סבלנות. אשר לידיעת הגשרים, מיצריי המעבר, ושאר המקומות היפים לפעולות הריסה של אנשי-הגריליה והמארברים, הרי, בדרך כלל, האמצעי היעיל ביותר הוא כאן להשיג את אלה קודם כל ע"י עיון מדוקדק במפה ואח"כ ע"י שאלות שתשאל מאנשי-המשטרה, — לפי שהללו, שאינם מאומנים בטקטיקה, מסיחים, כרגיל, את הדעת מידיעות מסוג זה(1). אך מעולם לא תצמח ברכה מזלוזל וביטול לגבי המשטרה המקומית, כיון שעם כל לקוייה של זו, יש ערך עצום לשיתוף פעולה מצדם, בשעת עריכת הפשיטות ופעולות-המצוד. וכל-כך למה? מפני יכולתם לזהות כמעט כל אחד מתושביו של המחוז המסויים. והרי זוהי, כמובן, אחת הדרכים הטובות ביותר למציאת הזרים במקום, שיש לשער, כי הם-הם האנשים שאתה מבקש לאסרם. לפי שידוע הדבר: כי אף על פי שגם "מקומיים" נקראים לעשות את העבודה "השחורה" ולעזור במאריבים, הרי בדרך כלל מוצאים המארגנים כי קל יותר לבצע מעשי פשע ניסויים ומעשי רצח ערוכים-מראש ע"י אנשים נבחרים מיוחדים, או ע"י אנשים מן הכפר המרוחק קצת יותר, שאינם חוששים מפני פעולות-תגמול אשר יפגעו במשפחותיהם(2).

(1) כמובן, שדברים אלה נכונים לגבי משטרות "פליליות" בלבד, והעומדות על רמה לא גבוהה (כמשטרות המקומיות שבהודו, למשל), אך ודאי לא לגבי משטרות-גבול מיוחדות, ובכלל משטרות בעלות גוון צבאי מסוים, שגם כמותן כצויות ברחבי הקיסרות. — המערכת.
(2) אכן, דבר זה ידוע למדי מלקחם של כמה מאורעות מעציבים גם בארץ-ישראל, וביחוד משנות 1936—1939. — המערכת.

לאחר שפלגה הסתדרה במקום מסוים, יתכן כי תזכה לתקופה של שקט, בעוד שאנשי המקום שרויים במתיחות-עצבים קיצונית — כיון שבמקרים רבים הם נאמינים בהחלט בתעמולה האומרת, כי כל החיילים אינם אלא שיכורים ופוחזים. אבל פחד זה נאלם והולך חיש-מהר, והוא השלב בו, בדרך כלל, ינסו המתמרדים לעשות "מעשה" לא מן הגדולים, כדי להחזיר לעצמם את עליונותם בקרב הציבור. ומשום כך דווקא מן הראוי לקדם את פני אלה ע"י עריכת פשיטת מצוד, אחת או שתיים, אם רק ישנה אפשרות להשיג ידיעות מספיקות לכך. יש להבין, שאם בשלב זה לא הושגו ידיעות חשובות חשיבות בלתי רגילה, אין לפשיטה כזו אלא חשיבות מועטה בלבד, — פרט להיותה אמצעי לאמון-חיילות — כיון שעדיין אין בה יותר מסתם צורה של הפחדה והפגנת-כוח, ואלו ביתר אחרון, עם השתפרותו המודרנת של שירות הידיעות, כי שטרם שהצרכים ותובט, וכך המצוד להיות מחושבות ומתוכננות הרבה יותר, כדי שהצלחתן תובט. ומל, למשל, לומדים המתמרדים חיש-מהרה להבחין אם סרגיט הפלוגה מגלה פעילות למעלה מן הרגיל בקשר להכנת המצוד, או לשים לב לכך, שפלגה מסוימת גדרשת להתייצב למסדר בתלבושת מסוימת, שאינה מקובלת בשימוש היומיומי. ומעין כך גם כל הסתכלות שמסתכלים בחיילות, הנקראים להתכנס ולהסתדר ביום, או באורות המתחילים לנצנץ במהנה בלילה, — שהם גם-הם בחזקת סימן של אזהרה ליריב. מתוך כך לומדות מנסינות "הפלגות" המופרשות לדאוג למנות-מוזן מסוימות המוכנות מראש תמיד, וכן לצידוד האנשים הערוך והנכון לשימוש. וכן גזירה היא להימצא יום יום בתוך הקסקרטיף או בתוך המחנה, גזירה החלה על מספר חיילים כדי שיעור של פלגת-פשיטה, באופן שאישי, מלבד הקצין, העומד בראש הפשיטה, אינו צריך כלל לדעת עליה דבר וחצי דבר עד בוא רגע הפעולה עצמה. ובבוא הרגע יאמר הקצין לסמלו שעליו לעבור בצנעה ממקום למקום, עבור ומסור לאנשי היחידת-המשנה שלו שיצטיידו ברובים ובציוד ויתכנסו בחדר האוכל.

לאחר מכן יוצאת החבורה, אם במכונית-משא ואם ברגל, הכל לפי דרישת המסיבות; אם היציאה היא במכונית — הרי סדרה-הפעולות הוא פשוט. אחרי מסע התקרבות מהיר אל הבית שנועד לעריכת המצוד, קופצים החיילים מתוך המכונית, לאחר שחולקו כבר קודם לכן לשתי קבוצות. הקבוצה הראשונה אחת להקיף את הבית מפנים ומאחור, כדי למנוע את בריחת איש מאנשי האויב דרך דלתות, או חלונות הגבוהים מן הקרקע גובה של קפיצה; וכן להשגיח שלא יזרקו דרך החלונות כלי-נשק או ניירות, הנזרקים כדי למנוע על ידי כך את גלויים בשעת החיפוש שבפנים. אנשי הקבוצה השניה יגשו לדלת-החזית, וכשהם נצמדים אל הקירות שמשני עברי הפתח, ישגיחו, שלא יירו יריות דרך הדלת, — ואז יהלמו על הדלת בעקבי נעליהם, לרמוז על רצונם להכנס פנימה. וכשיכנסו פנימה, יסבירו בדרך-ארץ את כוונת בואם, ירכזו בחדר אחד את כל דרי הבית במשגבר של זקיף, ויערכו חיפושים אצל הגברים. זקיף שני יופקד או בקצה המדרגות או בראשיתם, במקום ממנו אפשר לראות את כל פתחי החדרים³, כדי למנוע מאחד המסתתרים לחמוק דרך הפרוזדור מאחד החדרים שעדיין לא נערך בו חיפוש — לחדר שכבר נערך בו החיפוש, בהיות המחפשים עוסקים בהדרגתיים, את החיפוש עצמו עורך חייל בר-דעת, בעוד שהקצין עוזר על

3) המכוון כאן, לטיפוס הבית, הדומה, פחות או יותר, לזה המקובל באנגליה: בית-משפחה בן שתיים (או שלוש) קומות, ובמרכזו — המדרגות. — המערכת.

ידו ומסתכל. — והחיל מוזין באקדוה, כיון שהרובה יכול להיות למכשול. חיל זה נבחר במיוחד בזכות כשרונו לזכור עובדות ותאריכים, באופן שיוכל להעיד עדות מובהקת בשעת חקירת שתי-וערב משפטית לאחר זמן. על הקצין לרשום ביומן את פרטי החיפוש.

אין בדעתי להיכנס לפרטי החיפוש בבית, לפי שמעיקרו של דבר אין זה אלא ענין של השכל-הישר והנסיון. הקושי האמיתי היחידי הוא כשמודיעים שנשים מוטלות חולות כמטות, — לפי שיש להניח, כי באותו מקום חבוי האיש המבוזש. נשים חפשיניות באורח רשמי כמעט שאינן מצויות בשום ארץ. כתום החיפוש, — ובכלל זה — כל בנייני-החוץ והשירות של אותו בית — חוק ולא יעבור הוא לחיילים לרוקן את כיסיהם במעמד אדון הבית או עקרת הבית, וכן להעביר את האדון או את הגברת על פני הבית בלויית הקצין, ולהתחמם על תעודה שתעיד, כי אין דבר חסר וכי לא נגרם כל נזק.

אם בוצעה "הפשיטה" ברגל, הרי הגישה בשדרה ערוכה בדרך הראשית, הנשקפת על פני הבית, כמה כסימן של אזהרה, — ומוטב אז, אם אפשר, לשלוח איש מסביב, ואף מאחורי הבית, בטרם נתגלה בקרבתו הקבוצה הראשית. כשעורכים פשיטה על בית ברחוב שבו הגישה לבניין מן החזית ומן העורף גם יחד איננה בגדר האפשרי, הכרח הוא שמי שהוא מאנשי פלגת-המצוד יהא בטוח בטחון גמור בניהוי הנכון של אותו הבית, — לפי שהקבוצה, שתהא אחראית לחלקו העורפי של הבית הזה תהא חייבת אז לנוע לעמדתה כשהיא מהולקת לשני חלקים, דרך הגינות או התצרות האחוריות של שני הבתים שבצדי הבית "המחופשי", שמשם יכולים הם לראות כל אדם שינסה להסתלק מן הבית בשעת היעדר החיפוש.

התנפלויות ורציחות

הבעיה, העלולה להדאיג את הפלגה לאחר זאת, היא — נסיונות להתנכל לעת לילה לאזרחים הרוחשים ידידות לשלטון, ולחיילים שאינם בתפקיד, ולזכותם במכות נאמנות. הדרך הטובה ביותר להילחם בכך היא לשלוח שניים, קצין וחילי-שרד, בלגדים אזרחיים, שסוליות נעליהם הן של גומי, ולהם פנסים חשמל ואקדוחים. למותר הוא לומר, כי שניהם — הקצין והחיל — חייבים להיות בקיאים ומנוסים בשימוש באקדוח. סדר פעולתם הוא: להתהלך ולשוטט "סתם", — ומאליו מובן, שבדרכים שונות בכל ערב — ולחפש אצל כל מי שיזדמן להם בדרכם. דבר זה נוטל מן האנשים כל חשק לצאת בלילה, מדכדך את רוחן של חבורות אנשי-האגרוף והופך את נשיאת-הנשק לענין מסוכן. כשיש עוצר, — ממילא מתבטל הצורך בסידור מעין זה, לפי שבמקומו יבוא אז פטרול רגיל, "צלפות" ממחבואים — גם לדיכוייה מסייעים פטרולים כאלה, לפי שאם לא ירחיק הצלף ולא יקיים טווחים גדולים מדי, הרי לעולם לא יהא בטוח, שפטרול לא יודמן לו בקרבת מקום. דוקא שעה שהוא משלה כדור מכדוריו, תרופה לירי-צלף תדיר ממקום מסוים היא לכונן, בשעת המעשה בלילה, כונן היטב את הכוונת של המכ"י או של המקלע אל עבר שלהבות היריות, ואח"כ, לאור-היום, להסתכל היטב לפי הכוונת אל מקום היריות — ולשגר פטרול, שיתחבא ויארוב לאותו איש בלילה שלאחר-מכן.

התגוננות עצמית פעילה

זכות גדולה היא למתמרדים בהצלחתם לתפוש קצין בודד, שנמצא בחוק, לחטפו או לירות בו. מאידך גיסא, משמצליח קצין במסיבות כאלה לירות בשנים

או שלושה ממתקיפיו, עולה פלאים קרנם של השלטונות הצבאיים. ובכל זאת אך מעטים הם הקצינים שיטריחו עצמם ללמוד איך לנהוג בזריוות בשימוש באקדוח, או שיואלו ללמוד את הכתוב בספר-ההדרכה להתגוננות בלתי-מזויינת. ספר המכיל הרצאה על האורה, שבו יוכל אדם, העומד מול אקדוח של אריב, למצוא סיפוי מסויים לעצמו להציל את חייו „ולפרקד“ את יריבו.

מארכים

הטקטיקה היאה למי שנתקל במארכים קרובה הרבה יותר לטקטיקה של מלאכת-חיילים רגילה. אש דייקנית, הגורמת אבידות למתקיפים, היא-היא, כמובן התשובה בהא-הידיעה. אבל דרכם של חיילים שאין הם יורים במיטב יכולתם שעה שטולטלו מתוך כל-ירככם שחוטמו נתקע בשוחת החבלה שנחפרה על פני הדרך. אם המתקיפים היושבים במארכ שרויים בעמדות טובות, הרי לא כדאי לנתקפים להישאר במקום ומשם להרביץ אש במתקיפיהם היושבים במארכ. לפי שהדבר יעלה להם באבידות; אינן ערוך טוב מזה למותקפים לערוך התקפה נמרצת על אורביהם. כשהחיילות, שנתקלו במארכ, נמצאים בשני כל-ירכב, המרוחקים בעת תנועתם בדרך מרחק נכון, אזי תנסה הקבוצה השניה לאגף את המארכ, אך יש לזכור, שאם ישירו את המכוניות ללא כל משמר, יוכלו כמה מאנשי האויב להתגנב אליהם מן העבר השני ולהעלותן באש.

כתום פרשת המארכ יש לאסוף את „אנשי-המקום“ ולהכריחם למלא את החפירה שבדרך ולתקנה. מן המועיל הוא אם תניחם להסתכל בך, — אך תמיד ממרחק-מה — בשינוך רימון-מילג, לאחר חלצך מתוכו את הפינ-הנוצר, כשאבך מונחת לו על מגופו בעומק מספיק בתוך שטח שיש למלאותו ולתקנו. לפי שיש בכך כדי להניאם מלחזור ולפתח שוחת זו מיד אחר שהחיילות יעזבו את המקום.

מסעות-„סריקה“

משאסרה הפלגה הנופרשת כמה מן המסיתים-המהדחים, ואם השאר הניסה, לאחר שהטילה עליהם פחדה, מרגיע המחוז והולך — ומפקד הפלגה יתן אז דעתו על איזה חבל-אריך ללא-דרך, המרוחק קצת יותר מדי גם ממנו, גם מן הפלגה „השכנה“. מעתה תעמוד על הפרק פעולה-משולבת עם אותה פלגה שכנה לשם „טיאטואו“ של חבל-אריך זה. הידיעות על חבל כזה הנן על פי הרוב דלות למדי, לפי שמפאת ריחוקו לא יהיו חסידי השלטון שבין האוכלוסין נכונים לסכן חייהם ע"י מסירת ידיעות. ואם גם היתה שם בזמן מן הזמנים תחנת-משטרה, הרי יש להניח, כי פונתה עוד בשלבים המוקדמים של המהומות, ואנשיה — שתנאי אותה מקום נהירין להם — פוזרו בינתיים לשם הגברת כוחן של עמדות-משטרה השוכנות יותר. דבר בלתי מעשי הוא לערוך חיפוש בכל בית ובית בישובו של אותו חבל, כי נקל מאוד בתנאים כאלה להסתיר נשק בין גדרות-חיות, בערמות זבל או ערוגות של כרוב מיד עם היראות גופי צבא נטרונים ובאים אל עבר האיזור. לפיכך יש כאן רק דרך פעולה אחת שהיא מעשית, מעין מה שנהוג בציד תרנגולות-בר, דהיינו: עוברים, בדרך של „סריקה“, על פני שטח, שגודלו נקבע לפי מספרי החיילות העומדים לרשותה של פעולה זו, כשמהעבר-משם אורב קו של משמרות מוסתרים, וכשמיינו של השטח ומשמאלו שומרות עליו פלגות-אגף, את כל המנסים לפרוץ את השרשרת הזאת תופסים וכולאים; כרגיל, מספרם הוא קטן ואינם אלא האנשים, היודעים כי הרצון לאסרם הוא גדול ותצלומיהם ודאי נמצאים בידי השלטונות.

קר-„הציידים“ מתקדם בשרשרת, לאט-לאט. מאחורי שורה זאת באות קבוצות קטנות, שתפקידן להביא את העצורים. עם השורה הראשונה, או לפניה.

צועדיכ קצינים, שמספרם ירבה כמידת האפשרות להפרישם לפעולה זו. תפקידם לחקור כל איש שיבוא לידיהם ולהפריד את הזרים מעל אנשי המקום, איכרים המעבדים את שדותיהם הם. הזרים, כמובן, הסתירו את נשקם ונוקקו לאחת המלאכות. הדרך הטובה היא לאסור את כל הגברים, הואיל ובמחוז שהסב צרות לרוב, עצם העובדה שאנשים נאסרו, ומובלים עם הצבא עד לקצה גבול השטח „הנסרק“, מתרה באיכרים שאיכסון של מתמרדים במחוזם ימיט עליהם רק צרות. כל אדם נשאל למקום-מגוריו ולמעשיו. אחרי כן פוקדים את בתי האיכרים ושואלים את פי הנשים, היכן עובדים בעליהן. בשאלות אלו אפשר לזהות חלק ניכר למדי מבין הגברים שנעצרו כאיכרים לאמתם, העוסקים בעיבוד אדמתם. את אלה שזהותם מפוקפקת מפרידים מעל אלה שזהו, בעוד שאלה שלא זהו כוחקים שוב לחוד מאלה ומאלה גם יחד. בסוף מסע-הציד משחררים את האיכרים ובוהנים מחדש את המקרים המפוקפקים. ואלו את השאר, שלא הוכיחו במידה מספקת את טעם היותם במקום, לוקחים לשם זהוי נוסף במשטרת המחוזות שאליהם הם משתייכים לפי טענתם, או לשם מעצר כאנשים מבוקשים, הראויים למעצר או לחקירה משפטית. אם הזמן מרשה, ואם פעולות-הציד לא היו בקנה-מידה רחב מדי, מוחזרים ההיילות למקום המוצא של מסעם, כשהם הולכים חיש-מהר במפורזין על פני מרחב השטח כולו, כלעומת שבאו. לעתים קרובות מאוד איש מה „מבוקשים“, או שנים, שהצליחו להסתתר באחת התעלות יילכדו אז, אם יקדימו מדי לצאת ממקום מחבואם, ואלו שעה „מסע מצוד“ מעין זה ערוך בקנה מידה רחב. כל-כך רבים הם „הנצודים“, שאי אפשר לאסור את כולם, שאז מצריך זהו זמן רב מדי, שאין בגדר האפשרי להקדישו וממילא אין איש נתפס או אלא אם כן יגלו הללו מידה יתרה של אינולת וינסו לברוח. לאחר שפעלה הפלגה לפי קווים אלה במשך זמן מסוים, וביחוד אם שיחק לה המזל וזמתה במארב או שניים, או בהתנפלות עליה, ותוך כדי כך עלתה בידה לגרום למתמרדים אבידות קשות וגלויות לעין כל, עלול המחוז שבטיפולו לחזור כמעט לחיים כתיקונם; והוא-הוא השלב שבו, כרגיל, יפנו המתמרדים אל הממשלה ואזרחיה, על מנת להגיע לעמק השווה עמה.

למען ציון לא אֶחֶשָׁה, וְלמען יְרוּשָׁלַיִם לֹא אֶשְׁקֵט.
עַל חוֹמוֹתֶיךָ יְרוּשָׁלַיִם הִפְקַדְתִּי שִׁמְרִים, כָּל הַיּוֹם וְכָל
הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יִחְשׂוּ — — —
עַבְרֵי-עַבְרֵי בְשָׂעֲרִים, פָּנּוּ דֶרֶךְ הָעָם, סֶל-וּסֶלֶו סֶל וְהַמְסִלָּה.
ישעיהו ס"ב

לקח

מלחמת-פרטיזנים רבת

במסע בזק ללא תקדים בוצע לפני שנתיים שחרורה של בילורוסיה מעול הכיבוש הגרמני. העובדות, המתפרסמות בזמן האחרון, מגלות את הרקע של אותו מסע-תנופה מפתיע; והרקע הוכשר על-ידי מלחמת-עם בעורף הגרמנים.

המפה שהעתקתה ניתנת בזה, היתה מפת סיכום סודית שנערכה במטה חטיבות משמר-העורף של קבוצת הארמיות הגרמנית „המרכז“, והיא נתפסה על-ידי פרטיזנים בילורוסים בשעת קרב עם יחידות ס. ס. על אף רבויים העצום של סימני-הפעולות שעל פניה-המפה, אין זה אלא סיכום של חודש אחד, אוגוסט 1943. ובמספרים: בהמשת המהוות של אותו חבל-כיבוש עמדו הפרטיזנים באותו חודש ב-719 קרבות עם הגרמנים, התקיפו 831 חילות-מצב, שיבשו ב-70 מקום קשרי טלגרף וטלפון, השמידו 17 פקידים גרמנים, הרסו 82 גשרים וביצעו 6000 פיצוצים בעורקי מסילות-ברזל ראשיים. עם זאת מעיר המקור הסובייטי, כי המפה הגרמנית אינה מעידה על בקיאות רבה בתנופת התנועה הפרטיזנית. לפיה מסתבר כי ידיעותיהם על תנוחת מחנות הפרטיזנים היו דלות ובלתי מדויקות, הם ידעו רק 15 חנייות, ואלו מספרן האמיתי היה כמה אלפים. דלות עוד יותר היו ידיעותיהם בדבר העתקות הפלגות והבריגדות הפרטיזניות ממקום למקום. למשל: באוגוסט 1943 הניל, בקשר עם „זיונת“ החזית הסובייטית מאוריל וקורסק קדימה — כשהפרטיזנים, הולכים לפניה „ונסוגים“ יחד עם הגרמנים, בהישאראם תמיד בעורפם של הללו, במרחק-מה מחזיתם, העתיקו יחידות רבות את תנוחתן לפי משימות המטה המרכזי מבילורוסיה המזרחית לבילורוסיה המערבית. גם הדבר הזה לא ניכר רישומו במפה. כן לא ידעו הגרמנים על דבר האוירודרומים. כל זה העיד על התמיכה העממית הרבה בפרטיזנים, וכן על כוח-החיפוי שהצטינו בו היערו.

אוגוסט 1943 היה בתולדות הפרטיזנים של בילורוסיה החודש הראשון לגיחה ההמונית על עורקי התחבורה של האויב. שובשו בו 120.800 פרקי מסילות-ברזל. „מלחמת-הפסים“ הביאה באוגוסט וספטמבר 1943 לקיצוץ ההובלה הגרמנית כדי 40%. בשנית נערכה גיחה כזאת בהמון על עורקי התחבורה באוקטובר-נובמבר 1943, בעת המסע הסובייטי אל קיוב ברום וההתקדמות מסביב לסמולנסק מצפון; ובשלישית — ביוני 1944, ממש לפני שחרורה של בילורוסיה; בגיחה השלישית שיבשו 47.000 פרקי פסים של מסילות-ברזל ועצרו את התנועה בעורקים הגרמניים הראשיים. כך נתאפשרה אז התהוותן של ה„קלחות“ הבילורוסיות הנודעות, שבהן נתפסו, מבלי יכולת נסיגה, ריכוזי הגרמנים בשעת מסע התנופה הגורפני של הצבא האדום, ששבה או את רוב חילות-החזית הגרמניים בגיורה הזאת.

במשך שנתיים — 1943-44 — היו פעולות הפרטיזנים בגורת החזית הבילורוסית מופת לניצול אופרטיבי רחב, מתואב עם צבא החזית הסדיר, ודוגמא לעזרת הפרטיזנים והאוכלוסיה היידודות בעורף האויב.

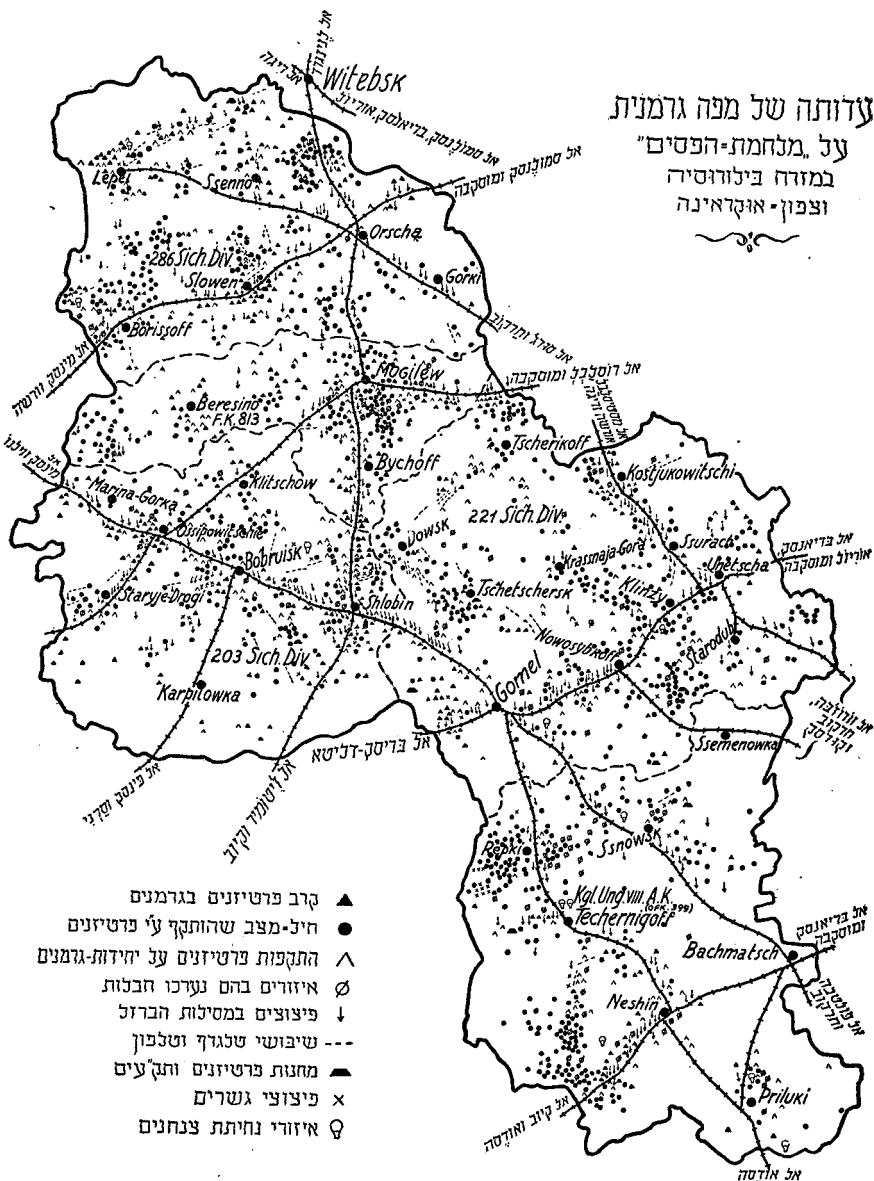
בפאתי המפה הגרמנית צוינו כיווני מסיח"ב היוצאות מתחומי חבל-המגן הגרמני של מזרח בילורוסיה הנכלל במפה.

כיוונים אלה של מסיח"ב, המוליכים למרכזים חיוניים, מעידים על אופיו הרגיש ועל ערכו האסטרטגי הרב של אויר-עורף זה, וכן על משקלן הרב של הפרעות-התנועה בו, עת החלה החזית הסובייטית-הגרמנית להתקרב אליו (1943-1944).

אזורי החטיבות הגרמניות למשמרה-העורף.

F. K. דיביוית-הבטחון 286 Sich. מפקדת-שדה
Kgl. Ung. VIII A.K. 8 הקורפוס ההונגרי המלכותי מס. 8

עדותה של מפה גרמנית
על "מלחמת-הפסים"
במזרח פילודוסיה
וצפון-אוקראינה

מימי מערכת סטלינגרד

א. הסתערות על בית

הגנת סטלינגרד — הגנה פעלתנית היתה. על כל מהלומה, שהלם האויב, היו לוחמי הארמיה ה־62 משיבים מהלומה — בתעצומות ובחימה, וכלל זה נקטו לוחמינו: אם הוצא מידך בית, השתדל בכל מאמצי־כוחך לשוב ולכבוש; אם עקרוך מאחד הרחובות, צא מיד להתקפת־נגד. בכלל היסודי הזה שבתורת קרבות־עיר היו לוחמי הארמיה ה־62 מהדרים ביותר ומקיימים אותו בהקפדה¹. מגיני־סטלינגרד השתמשו בכל הזדמנות שבאה לידם לשפר את מערך־עמדותיהם, לגרש את האויב מתחום־מגן נוח לו, להוציא מידיו נקודת־משען חשובה. יממה שלימה היתה קבוצת לוחמינו, בפיקודו של לויטננט־קשיש פטראַקוב, קרבה והולכת אל בית־לבנים גדול, בן 4 קומות, שהגרמנים נתבצרו בו היטב. צעד אחרי צעד נעו הלוחמים קדימה, בכבשם בקרב כל אמה בגישות אל הבניין

התנועע בעלם ובחשאי!

קרב אל האויב בהסתר: דרך חפירות, דרך מעברי־חיבור, דרך בקיעי בתים וגדרות, זחל על גזונז. נצל „מכתשים“ ותלי־הריסות — כי מחסה טוב הם! ואחרי כן — זניקה אמיצה קדימה!

הזה, בדחקם את האויב מן הבניינים הסמוכים, בזנקם זינוקים קצרים מעי־מפולת אחד למשנהו, וממכתש אחד למשנהו. בהדרגה נלפת הבית משני עברים, ונתקרבה שעת ההסתערות המכרעת. הסיירים חקרו לדעת בלי הרף את המסרה הזאת שבידי האויב, חשפו את מערכת נקודות־האש שלה; בדקו ומצאו, כי האויב ריכז בכנין זה בן 4 הקומות כמה עשרות תת־מקלענים, הציב שלוש מכ"י בעלות־כנים², מרגמה קלה³ ותותח מהיר־יריה⁴. הסיירים קבעו את מקום האשנים וחרכי־היריה, וציינום במרשם הבית הזה. מעכשיו אפשר היה לפעול בבטחה. אבל האויב נאבק בעקשנות ואכזריות. גסיון־ההסתערות הראשון נכשל.

- (1) כמובן שהמדובר הוא במצבים, כשבין שני הצדדים המתנגשים ישנו דמיון לשלשו מבחינת כוחם, וכשעצם התנגשות־הכוחות החייתית היא־היא תוכנה של המערכה. —
- (2) „בינוניות“ — המערכת. (3) בת 60 מ"מ. — המערכת.
- (4) כנראה — תותח קל, אי.ט. ואי.מ. כאחד. — המערכת.

קבוצות-קבוצות של לוחמינו, וביניהם רימונים ובקבוקי-הבער, ניסו לחדור לתוך הבניין, אך האויב הדפם בשףצף-אש.

אזי אחז הלויטננט פטראקוב בתחבולתו השניה. אל עמדה מגולה הוצאו 2 תותחים. הם התחילו להטיל בלי הרף פגז אחרי פגז, הטיחו באשנבי-הבית, בחלונות ובדלתות. בהיפוי האש הזאת היו לוחמינו זוחלים וקרבים אל הבניין. כל אחד מנה בשימת-לב את מניין היריות שירו התותחים. בסך-הכל הוצרכו להיות 25 יריות. מספר מוסכם זה ידוע היה לכל לוחם מלוחמינו, אך נסתר מן הגרמנים. ומששמעה היריה האחרונה, פרצה פלגת-הסער קדימה. ואלו הגרמנים הוסיפו לשבת במחסיהם וחיכו להמשך ההרעשה.

כך הצליחו לוחמינו להתפרץ לתוך הבניין פנימה. עיקר המשימה הושג. את השאר השלימו הרימונים, הכידון העז ואת-החפרים הקצר הבוקע כגרון. אותו בית חדל להיות גרמני.

האפיזודה שסופרה בזה אינה אלא קורטוב מאותו מאבק עצום, שערכו לוחמים סובייטים בחוצות סטלינגרד. בכור-ההיתוך של קרבות סטלינגרד הישלה הארמיה ה-62 את אמנותה העצמית, אמנות ההתקפה בחוצות-עיר, שבה הגיעה עד שיא. כנגד הגוש הכבד של גייסות הגרמנים העמידה הארמיה שפעת קבוצות-לא-גדולות, קלות, ובעלות כושר ניידות מופלג — של לוחמים סובייטים. קבוצה כזאת נקראה בשם „חבורת-סער“, והיתה המכשיר העיקרי של קרב העירוני. מכתה קצרה, פעולתיה מהירות, נועזות. עצם טבעו של קרב עירוני, — שפיקודו היטיב להבינו — הוא שקבע את אופיה של „חבורת-הסער“. על כך אומר מפקד הארמיה צ'יקוב: „קרב עירוני הוא קרב-מקרוב; ההתקפה בעיר — זוהי הסתערות על בתים ובניינים מבוזרים, ושאר מטרות, שהאויב הפכו לנקודות-אש, לנקודות-מעוז ולצומתי התנגדות מרכזיים. במקרים כאלה אין אפשרות לפעול פעולות תוקפניות ע"י חטיבות גדולות, כדרך שעורכים בקרב-שדה רגיל. אל זירת-הקרב מגיחה כאן קבוצת-הרגלים הזעירה, היא שכובשת מידי האויב, צעד אחרי צעד, בקרב, בניינים בודדים, גושי-בתים שלמים, מחסלת נקודות-אש, נקודות-מעוז, צומתי-התנגדות.“ חבורות כאלה לא זו בלבד שהיו משמידות את האויב, אלא גם הופכות את מקום בצרונן לנקודות-משען לעצמן, לתבציר נאמן, שממנו אפשר לפתח את המשך פעולות ההתקפה וההתקדמות.

החרוצים והתקיפים שבלוחמינו היו נכללים בחבורות-הסער. מנינם היה

בהטלת-אימה מדברים את
האויב!

סנוור את היריב ככל האפשר
והתאמץ לפגוע בו מן האפלה!
אויב המזם — דקרוה בפגיון,
מחצהו באת!

משתנה, לפי המשימה. לפעמים יכלו להיות בחבורה רק שלושה-ארבעה אנשים. ואלו בשעת הסתערות על צומת-התנגדות גדולים — כמה עשרות. אלה לא היו „סערנים“ מיוחדים לכך, שבמסגרת איוה „תקן“ מסוים ומיועד לכך. היו בוחרים אותם ברבמקום מתוך אותה יחידת-משנה של חיל-רגלים, שקיבלה פקודה להתקיף עמדה מעמדות האויב. כי כל לוחם צריך לדעת לבצע היטב התקפת-סער, ממש כדעתו לאסור קרב על טנק, או להלחם מלחמת „גוף-אל-גוף“.

כל „חבורה“ בתחלקה לשלושה פלגים: המסתער, המתבצר, והרוזבה. ולכל אחד מן החלקים הללו — משימות מיוחדות.

קבוצות המסתערים — הן חוליות-היסוד שבהתקפה העירונית. הן הראשונות פורצות מעברים שונים לתוך הבנין הכבוש בידי האויב, אוסרות את הקרב בבית פנימה, ועוברות על פני כל הבנין כולו, עבור והשמד את האויב. נשקן של קבוצות-המסתערים הוא קל: וימון, תת-מקלע, סכין ואת. מפקדן לוקח עמו רקטות של איתות ושל הארה, לפעמים גם טלפון.

קבוצות-המתבצרים — הן בחינת דרג שני. הן פורצות בעקבי המסתערים, מיד לאחר שהמפקד נותן אות — „פרצתי“. הללו מבצרים את הישגם של הראשונים, וחישימהרה הופכים את הבנין לעמדת-משען לעצמם. נשקם כבר יותר: מכי ומקלעים, רובים נגד-טנקים, מרגמות ואפילו תותחים בעלי קליבר קטן. דין הוא שיתלוו אליהם צלפים, וכן חפרים, המזוייגים בכשילים, מפוזשים ומטעני-נפץ.

הרוזבה — הנה עכשיו בחזקת הכרחה כמעט לכל פעולה צבאית. ונחוצה היא גם במלאכת-הקרב של חבורות-הסער. באנשיהם אפשר להשלים את החסר בקבוצות-„הסערנים“, או לכונן חדשות. הרוזבה הודפת את התקפות-הנגד של האויב, או סוגרת על קנה-האויב.

שלושה תנאים היו חותכים את הצלחתה של כל הסתערות: הכנה מדוקדקת, פתאומיות-ההתקפה ומהירות-הפעולות.

אם הפעולה לא הוכנה תחילה, — לשווא כל המאמצים שיבואו אח"כ. סייך טוב שקול כאן כנגד מניין שלם של בתורי-חיל, הלהטים בחשק-הקרבות, אבל יוצאים לקרב בסנוורים. מפקד היודע את המלאכה מתכן את הסתערותו, כדרך שהטכנולוג מתכן תהליך חדש בייצור. כאן צריך הכל להיות בדוק וחקור היטב, מחושב במדוקדק, שקול ומדוד במיקפד. סיורה של עמדה מעמדות-האויב צריך לתת את תמונתה השלמה: תנוחתן של נקודות-האש, מערכת-האש של האויב, דרכי-הגישה הנוחות, עובי הקירות של עמדת-המשען של האויב, האשנבים המוסתרים ומעבריי-החיבור המחופים, טיב המכשולים, חיפוי-האש שמעבר עמדות-המשען האויבות הסמוכות, — את כל אלה יש להגדיר ולנתח, להביע במספרים, לשרטט במרשם. ואמנם, איש בלתי מנוסה ישתומם למראה שפע השרטוטים, הסכימות גדושות הסימנים המוסכמים שבתכנית-ההסתערות על אחת המטרות הגדולות.

וכתום עבודת ההכנה, כשתכנית ההסתערות כבר ערוכה, בא תורם של שני גורמי-הנצחון העיקריים: המהירות והפתאומיות. אזי מסייע אותו שיקול זהיר ע"י העתו ואומץ-רוחו של כל אחד ואחד מן הלוחמים; והחישוב המדוקדק והערוך-להפליא — ע"י התושיה התחבולה והיזמה של איש-הצבא.

הנה כך למדו לוחמי הארמיה ה-62 מפי הגנרל צ'ויקוב את אמנות ההתקפה בשטח בנוי.

ב. "קבוצת הבערון - קרימה"

הנה הרקיעה רקטה. אות הוא, שקבוצת "הסערנים" פרצה לתוך הבנין. הגיעה שעתה של קבוצת הבערון. גם היא פורצת לתוך הבית ונוטלת לידיה את "משק" האויב: תופסת עמדות אש, מתקינה עמדות נוספות, מכוננת מערכת-אש משלה אל עבר האויב.

המקלען, הרגם, הכוון של הרובה הנגד-טנקי פורצים ראשונים לבנין פנימה. בני-הצמד נושאים אחריהם תחמושת וצרכי מזון. ותמיד יש להביא בחשבון צרכים למעט-לעת של קרב, כי לא תמיד תהא פתוחה לפניך דרך מרווחת, בין עמדתך לבין העורף שלך.

את האויב יש לעקור מכל פינות-הבית, לא להניחו להיאחז בשום מקום. סכנה היא לשייר אפילו את קטון ה"קנים" של האויב, פן יכך בגבך. והרי לפניך, ממילא, עוד קרב, עם אויב אחר: כי נסה ינסה הגרמני לעזור לחיל-המצב שלו, לשוב ולכבוש את הבנין האבוד.

אל לך בהפוגות! פתח תפתח את ההצלחה! המשך תמשיך לדחוק את האויב! ואכן, ממש כך פעלו "חבורות-הסער" של לויטננט-הגורודיה הקשיש סדלניקוב והמפקד ילין, שעשה ששקדו לכבוש את בנייני סטלינגרד המפורסמים: בנין "הנון הפוכה" ו"בית-פועלי-הרכבת".

"בנין הנון" — הוא בית מידות בן שש קומות, המשתרע על פני שני "רובעי רחוב" שלמים. מכאן נראית היטב הזולגה, וכן חלק העיר הסמוך אליה. משכבשו הגרמנים את הבית הזה, יכלו לפקח על חלקת-נהר חשובה מאוד, וכן על דרכי הגישה אליו לעומק ניכר. האויב הבין את ערכו החשוב של "בית-הנון", והפכו לצומת-התנגדות אדיר. אך דווקא משום כך היה הכרח לעקור את הגרמנים מן הבית הזה, ויהי-מה!

היה זרין!

גם במבוך חדרים ומבואות צופני סכנה —
אל חשש! הן רימון לכל פינה!

סיירינו חקרו לדעת את נוחות הגרמנים בבית הזה לכל פרטיה ודקדוקיה. נערכה תכנית ההסתערות. עניינה היה להנחית את המהלומה על אותו חלק מחל-קי הבית, שבו היו לאויב אמצעי-האש המועטים ביותר. מלבד זאת נתגלה כאן "שטח-מת", שלא היה ניתן לפגיעת אשן האוגפת של האויב.

ההסתערות החלה בלילה. כדי לשמור לחלוטין על פת אומיותה של ההתקפה, נמנע הפיקוד שלנו מהרעשה מוקדמת כלשהי על עמדת-המשען הגרמנית. בכסות החשכה זחלו חבורות-הסער של לויטננט-הגורודיה הקשיש סדלניקוב, וקרבו אל הבית בשבילים שנקבעו להם מראש ובמדויק, ואחר כך פרצו בהתקפה. הם לא ניסו להתפרץ אל הפתחים הממוזרטים, אלא הבקיעו דרך החלונות, (אשר יתכן כי לא מותרו או שנסתמו רק ע"י שקרי חול — המערכת), הבקע ופנות-דרך לעצמם ברימונים. ההתנפלות הייתה כל-כך בלתי-צפויה לגרמנים, שלא הספיקו לירות ריצתם אל הבית.

בפעלם ברימון ובתת־מקלע, פשטו חברות־הסער של סדלניקוב חי־שמהרה על פני הבניין, פשוט והשמד את חיל מצבו, פשוט ולכוד את נקודות־האש. תנועה זו היתה רהוטה וגורפנית בשטפה עד אין לעוצרה. במשך 20 רגעים בלבד עברו לוחמינו שליש מבית־הענקים הזה, שפרש, כמין עיר מיוחדת במינה, על פני שטח גרוב, את הרשת הסבוכה של גושינו, מפלשיו, דירותיו, חדרינו ופרוזדוריו.

ואלו ההסתערות על „בית־פועלי־הרכבת“ נערכה, כביכול, במגולה. היא החלה לעת בוקר, שעה שהאור כבר גדול. האויב יכול לעקוב אחרי תנועות קבוצותינו. אלא גם כאן הוטעה האויב. סיור מוקדם ומדוקדק נתן למפקד ילין את האפשרות לערוך תכנית־פעולות מדויקת לכל פרטיה ולקיים בידו, אפילו בתנאי הסתערות מגולה, את היתרון שבהפתעה.

חקירתה הקדמנית של עמדת־המשען האויבת גילתה, כי הגרמנים הציבו את עמדות־האש העיקריות שלהם כלפי דרום. ואלו מצד מזרח היו עמדות־אש שלהם מועטות יותר. ואכן על יסוד זה בנה המפקד את תכניתו. הוא הכה מצד דרום מכת־הסחה, שתעודתה היתה לרתק אל עצמה את תשומת לבו של האויב ולהסית דעתו. מכאן נתכה אש נמרצת בלתי פוסקת, מכלי־יריה למיניהם השונים. ואותה שעה היתה קבוצה אחרת של לוחמינו, צנועה יותר למראית־עין, ובלי שאון רב כזה, קרבה והולכת אל „בית פועלי הרכבת“ מעבר המזרח. ורק בסמיכות יתירה לעצם הזינוק ניתכה מן העבר ההוא סופת־אש קצרה. אכן, אלה היו חברות־הסער. שנועדו להלום את המהלומה העיקרית. פעולותיהן, שנעשו בעזות ובשטף, סייעו לממש את תכניתו התחבולנית של המפקד.

„בית־פועלי־הרכבת“ הותקף בשעה העשירית בבוקר. אותה שעה נשמע קול ירית־התותח האחרונה, ונדם קול „צרוּר“ המכּי האחרון אל עמדות־האש של האויב. רק שלוש דקות היו לרשותן של חברות־הסער. מקץ שלוש הדקות הללו יכלו עמדות־האש של האויב להתעורר מחדש. במשך שלוש הדקות היה צורך להגיע במרוצה עד הבית ולפרוץ פנימה. ואמנם, חברות־הסער הוכיחו כאן שיא של מהירות. עוד האויב המום מן האש, שניתכה עליו, וחבורותיו של ילין כבר היו בבית פנימה ולכדו והלכו את מעונותיו החשובים ביותר.

מקץ שלושים דקה נכבשו כל עמדות־האש של האויב. חילה־מצב הגרמני — שהיו בו שתי פלוגות של רגלים ופלוגה אחת של נשק־כבד (מסייע) — מוגר.

אל תשתהה בבית פנימה!

בהתקפה בשטח־עיר אל חרפה את הלחץ על האויב. כבשת והתקנת עמדות־אש בתוך הבנין — חרוג וקבע עמדות־אש נוספות מחוצה לבית, אל האגפים, והעתיקו קדימה. היכון מיד להסתערות על עמדת־משען אויבת אחרת. בחר לך גישות מוסתרות אליו, חפור חפירות־קלעים, מעברי־חיבור, תיבות־קרקע־ועצים. המשך בעקשנות לקרב אל האויב!

א נ ש י ק ו ב פ א ק

(בעקבות הספר „אנשים טהורי המצפון“ 97. וארשיגורה)

אחד הגילויים המעניינים ביותר במלחמת העולם השניה היא התפתחותה של תנועה פרטיונית כמעט בכל ארץ מארצות הכיבוש הנאצי. לממדים עצומים הגיע החזון הזה ברוסיה. והנה, בסוף 1942, כשבעיית „החזית השניה“ נראתה, לעתים, כבעייה מרכזית לרוסיה (בעיקר, כאמצעי לרווח-זמן, לריכוז הכוחות וההתארגנות לקראת המעבר למסעות תנופה); נעשה אפילו נסיון רציני לארגן כעין „חזית שניה“ בתוך רוסיה גופה. ע"י שילוח כוחות פרטיוניים מרוכזים, תפיסת שטחים רצופים בעורף האויב ומשיכת כוחות גדולים — ככל האפשר — של היריב מן החזית העיקרית למלחמה ב„חזית-שניה“ זו. ידיעות על מלחמת הפרטיונים ב־ס.ס.ס.ר. היו מגיעות אלינו בדרכים שונות במשך כל שנות המלחמה. נתהוו כמה מושגים על מלחמה זו, שלעתים גם סתרו זה את זה. ושאלות יסוד, כגון: גודל היחידות, זינון, צורת הארגון והפיקוד, הטקטיקה, האימון, הקשר שבין חטיבות הפרטיונים לכוחות העיקריים של הצבא האדום — נשארו, בעצם סתומות לנו במשך כל זמן המלחמה.

אכן, המושגים, המקובלים עוד מימי מלחמת-האזרחים ברוסיה, על יחידות קטנות המסתתרות ביערות ובביצות ועוסקות במלאכת החבלה באתר לילה, לא עלו כלל בדבד עם ידיעות על קרבות (תוך שימוש בנשק אנטי-טנקי ובתותחים) על אזורים שלמים, חפשים מכל אדמיניסטרציה גרמנית, שנקרא „אדמת-הפרטיונים“, או „האדמה הקטנה“, לעומת „האדמה הגדולה“ בכיטוי רווח-הנגועים של הפרטיונים, זה שטחה של רוסיה הבלתי-כבושה.

אחת מתעודות-התיאור רבות-הענין, שהגיעו לידינו, הוא סיפורו של גיבור-בריית המועצות הגנרל-מיוז פטר ווארשיגורה, בשם „אנשים טהורי המצפון“. עיקר הסיפור מוקדש למלחמת הפרטיונים של הגנרל הפרטיוני, קובפאק, — אך תוך כדי כך מספר הוא גם על יחידות פרטיוניות אחרות, השונות זו מזו בגודלן, במגמתן, בטקטיקה שלהן, ביסודן המוסרי וכו'.

ההתרשמות הראשונה עם קריאת הספר היא, שאין לדבר על תנועת פרטיונים כעל משהו אחיד. אמנם, נכון הדבר, שנעשו נסיונות לכוון את היחידות הללו של „קלעים חפשיים“ ארגון מודרג ואחיד, ולהקנות להן צביון צבאי מסוים, אך הדבר הקיף רק את הגופים העיקריים והמרוכזים יותר, ואלו בצדם פעלו אלפי יחידות קטנות, כמעט (ומהן — גם בהחלט) על דעת עצמן. ואכן, בערב-רב זה של קבוצות ויחידות אפשר היה למצוא אבטיפוסים לכל המושגים הרווחים והקיימים מאז ומתמיד לגבי „מלחמת פרטיונים“. הדבר העיקרי והמאלף ביותר, שאפשר וראוי להסיקו מסיפור זה, הוא תיאור פעולותיה של אחת החטיבות החשובות ביותר שבתנועת הפרטיונים במלחמה הגרמנית-הרוסית — חטיבתו של קובפאק, שהיתה, לאחר שלבי התפתחותה הראשונים, שורה במרכז שבמוסקבה ומקבלת ממנו הוראות כלליות, אך בטרם נבוא לטפל בחלק זה של סיפור פ. וושיגורה, ראוי שנעמוד על כמה מן הדמויות הראשיות שתיאר, ואשר במידה לא מעטה צרו הם את צורתה של החטיבה הנודעת. בלי שנעמוד על טיבם האישי, אפשר שלא יובן לנו הרבה מדמותה ותכונותיה של החטיבה עצמה.

מבמאי וסידון — לגנרל פרטיונים

נפתח במחבר עצמו, אשר אמנם איחר להצטרף לאותה חטיבה, אך רוחה ואופיה עולים וחיים לפנינו מתוך סיפוריו ותיאוריו.

היום הוא גנרל-מיוז, „גבור-בריית-המועצות“). לפני המלחמה עבד ככמאי ב„קינור סטודיה“ שבקוב, ולפי שסיפר, נמצא הוא ב־25 ביוני 1941, בתורנות-התצפית נגד אווירונים על גג בנין הסטודיה, — כלומר, עדיין בתפקיד אורחי. בסוף יולי כבר היה בדרך לחזית שעל הדניפר; ב־2 באוגוסט כבר עומד הוא בחזית-ההגנה, בתפקיד של סגן מפקד-מחלקה, — ובמשך 10–12 ימי קרבות קשים שלאחר כן מכהן הוא לסירוגין כמפקד מחלקה, פלוגה ובטליון. מן הסיפור שלו עולה אירה של אמת בתיאורים השונים של חוויות הקרב הראשון וכו'. ובכ"ז דבר אחד נשאר בלתי-ברור בהחלט, והוא: מתי וכיצד הספיק במאי זה ללמוד את מלאכת הפיקוד? יש להניח, שברוסיה לומד כל אורה את השימוש בנשק, אבל אין להניח, כי את תורת הניהוג והפיקוד חייב שם לדעת כל אינטליגנט. אכן, גם המחבר עצמו מעיר כמה דברים של טעם — ושל חרטה במאוחר — על דברים שבדין היה שילמד „קודם“, לפני המלחמה... מאיר-עינים התיאור, בתחילת הסיפור, איך הורכב חבר המפקדים לרגימנט. (אמנם, רגימנט חדש, שהורכב מאנשי-ילואים, שלא היו קודם חטיבה מאורגנת, אך רבים היו רגימנטים כאלה — לעשרות ולמאות). מפקד הרגימנט סידר בשווה את כל המועמדים לתפקידים פיקודיים, — שעדיין לא הכיר אותם — ולאחר שאלות על ידיעותיהם, הצביע על פלוני או אלמוני: אתה תהיה מפקד פלוגה זו, אתה מפקד פלוגה אחרת וכו', עד גמר חלוקת כל התפקידים.

וגם אניקדוטה, שמספר המחבר על עצמו, יכולה רק להראות לנו איזה אסונות יכלו להתחולל מחלוקת-תפקידים זו. חסר היה אפסנאי לרגימנט. כשגודע למפקד, שהמחבר גמר ב"י ספר תיאורלי, וגם סטודיה לקולנוע, גמר אומר, שאין כמוהו הולם תפקיד זה. אחת הפעולות הראשונות, שהיה עליו לבצע, היתה חלוקת דגים מלוחים לכל הרגימנט. האפסנאי החדש לא יכול בשום ענין ואופן לפתור את שאלת הראשים והזנבות, ובקיצור: היה הכרח לפטרו מיד לאחר המינוי. אכן, אין לדעת כמה מן המפקדים החדשים לא יכלו לפתור את שאלת „הראש והזנב“ ביחידותיהם בשעת הקרב. מכל מקום, אפשר להניח בודאות, שאילו היתה לרוסיה שהות מספקת (ויפה שעה אחת קודם, — כלומר: עוד לפני המלחמה) לכונן את המלאי העצום של כוח האדם שבידיה, ולמסרו לידי מפקדים מאומנים כראוי ובעלי יכולת — כי עתה יכלה המלחמה הגרמנית-הרוסית ללבוש צורה שונה שינוי רב מזו שלבשה.

לאחר קרבות בלתי פוסקים, נשארו מכל הבטליון לא יותר ממאה לוחמים, ובצירוף שרידיהן של כל מיני יחידות (גם של קורפוס-פרשים שלם, וגם של פלגת נחתני-אוויר), ממיטב האנשים שלא רצו ליפול בשבי או לברוח — כמאתיים איש, כולם מזויינים במקלעים, אף-על-פי שכמעט איש מהם לא היה מקלען; הנשק נאסף משל הרוגים ובורחים. עם חברי-לוחמים זה מחזיק הוא מעמד כמה ימים. לבסוף, בהגנת העיר קניאב (סמוך לתל-הקבר של שבצ'נקו, הפייטן האוקראיני הגדול), לאחר שהבטיח את נסיגתו של רגימנט ארטלית-שדה יקרת-ערך, הוכרח לסגת דרך הדניפר, במקצת בשחיה, כשהוא נאחז במצוף קטן לפנס-„מגדלור“. אח"כ בא תיאור מאלף של מאורע, שאירע כעבור חודש וחצי בערך, והוא „היחלוצות מכיתור“. האמת היא, שה„כיתור“, באותה פינה מסוימת שבתוך הנסיגה הכללית, נעשה כ"כ כמה טנקים של האויב, — ובשטח „המנותק“ היו מאות קצינים חיילים של הצבא האדום, וכולם מתתבאים — בלילה — בערימות קש ובסדקי האדמה. המחבר, עם חברי-קצין ועוד חמשה חיילים, החליטו לנסות ולהיחלץ מן הכיתור, ולאחר התקדמות-מה אין הם מבחינים אלא בגרמני אחד בלבד הער באותו שטח, והוא יושב על ערימת-תבואה ויורה פעם בפעם רקטה באויר, כדי להפחיד את יריביו „המנותקים“. בתיאבון רב משמידים הם את הגרמני הזה; לאחר הרפתקאות רבות הם מצליחים לעבור את החזית ולהתחבר אל כוחות הצבא האדום. אך ברור מן הסיפור, שכמעט כל יתר המאות נשארו באותו מקום.

(1) תואר ההצטיינות למעשי-גבורה, הגבוה ביותר בס.ו.ס.ר., בדומה ל„צלב ויקטוריה“ הבריטי, אלא שבענין הענקתו מביאים בחשבון גם את ההישג הצבאי של המקבל. — המערכת.

ושוב, אין להימנע ממהשבה, שהצבא, ובעיקר מפקדיו, עדיין לא היו, בתקופה זו של המלחמה, מוכנים לה, ולא הוכיחו יכולת רבה, לא בהתמצאות במצב ולא בכשרון הביצוע.

* * *

נחזור אל מחברנו. בהתיצבו בפני שלטונות-הצבא מינוהו לנהל, "בריגדה" של כתבים צלמים-צבאיים מטעם המחלקה הפוליטית של הארמיה ה-40. את תכליתה המדויקת של ה"בריגדה", אין איש יודע, וכל הוראה והסברה בענין זה לא נתקבלו. נראה, שיש לשרת בעיקר את הדיכויזיה, שאליה סופחו, בצילומים, שישימשו הן לפרסום בעתונים והן לחיילים, "למשלוח הביתה". לדבריו, — זכו בכוח ענף-פעולתם השני הג' לחיבה רבה בקרב היחידות. בשימוש בתפקיד זה, ראה המחבר בפעם הראשונה, ב-28 בספטמבר 1941, כיצד כורחים הגרמנים. הדבר קרה ליד שפטובקה, כשתי דיכויזיות גרמניות ניגפו ועזבו את כל ציודן תחת לחץ הדיכויזיה-הממונעת המוסקבאית הראשונה, בפיקודו של קולונל לייסקוב ובריגדת-טנקים סובייתית. כאן נפגש לראשונה באנשים שרגש בטחונם בנצחון לא נתערער כלל.

בראשית שנת 1942 מחליט המחבר לעבור לשטח-שירות, שבו יוכל להשתתף במלחמה בתפקיד מועיל יותר. הוא מתחיל להתענין בבעיות הריגול הנאצי, ולבסוף מצרפים אותו ליחידה, המתארגנת לפעולה בעורף האויב. ב-13 ביוני 1942 נוחת המחבר במצנח אל ה"אדמה הקטנה" שבסביבת בריאנסק⁽²⁾ ואתו נערה אלחוטית, לאחר שעבר מעל פני הזווית באירון — בלי שהרגיש בה כלל. לפני כן השלימו קורס של הכשרה במשך 10 ימים. לימדו אותם כמה דברים, שכולם מובילים אל הדבר האחד — בפעלם בעורף האויב עליהם לפחד מפני כל דבר ומפני כל אדם. אותה "אדמה קטנה" תפסה בימים ההם שטח של 130 ק"מ לאורך ו-70 ק"מ לרוחב, כלומר כשליש, בערך, של שטח א"י המערבית. האדמה הקטנה" היתה בידי מפקדת, התאחדות יחידות פרטיזניות, מה שהוא כעין "שותפות" בחינת "טרסט" או "סינדיקט", לדברי פ. וורשיגורה, שהשתייכו אליה למעלה משמונים יחידות פרטיזניות, אשר פעלו על יסודות "קואופרטיביים": למעשה לא היתה, המפקדה" אלא מקום ריכוז הידיעות, וכן מקום, שבו בעזרת מכשיר הרדיו היחידי שבשטח אפשר היה להתקשר עם "האדמה הגדולה". היחידות פעלו לפי הכלל של "יאה כל אחד עושה לפי יכולתו". תפקידו הישר של המחבר היה למסור, בעזרת מכשיר רדיו, ידיעות על הנעשה בתחנת-הרכבת הבריאנסקאית. לא עברו ימים מרובים והוא לא הסתפק עוד במסירת אינפורמציה בלבד, אלא ערך התקפה על התחנה — דבר שבעצם היה אסור עליו בתכלית האיסור. מעניינים כאן כמה פרטים. בעזרת הפרטיזנים הוא מפוצץ את מסילת-הברזל משני הצדדים, באופן שמתהווה בה מעין "פקק". הדבר נעשה כשהתחנה היתה עמוסה רכבות, ציוד וצבא. לאחר מכן מתחיל הוא לשלוח מברקים, בדרישה לשלוח מפציצים להפציץ את התחנה, כל עוד היא מטרה מרוכזת ומושכת כל כך. המברקים אינם מועילים. הגרמנים מתחילים כבר בתיקוף-הדרכים, הפרטיזנים מתמרמרים, — ואז הוא שולח מברק, המורכב מביטויים בלתי-צנוניים בתכלית. עברו שלוש שעות — ויותר משלושים מפציצים פרקו את שטענם על לתחנה. יותר מ-1500 הרוגים הוצאו מן התחנה, נתפצצו ארבע רכבות של תחמושת, והתחנה נמחת לשמים.

כעבור ג' ימים נרף בו הפיקוד הישרי נזיפה חמורה על גסות הלשון; ובעוד יומים — מברק-ברכה מאת רוקסוסקי, עם אות-ההצטיינות של "הדגל האדום" על עקשנות וחתירה ללא רתיעה להשגת המטרה. ושוב אתה מהרהר: לפנינו, כנראה, איש בעל יכולת בלתי-מצויה, היודע — בלי הכנה מוקדמת, בלי אימון מספיק, — למצוא את הדרך ולפעול כנכון. אנשים למאות, בעלי אימון והכנה כמוהו הורדו מעבר לחזית; אבל כמה מהם

(2) עיר-מחוז וצומת-דרכים במערב רוסיה המרכזית, בין אוריול לסמולנסק (על מסה"ב ריגה-אז'יל), וכן על מסה"ב הראשית מוסקבה-קייב. סביבתה נודעה מאז ביערותיה העבותים והנרחבים. — המערכת.

היו ראויים, כמוהו, לפעול נכונה גם בלא הדרכה? וכמה מהם „הלכו לאיבוד“? ואיזו יכולת-בכוח עצומה הלכה לאיבוד מחמת חוסר הכנה מספקת? המחבר, שהתחיל את הקריירה הצבאית שלו ביולי 1941 בתפקיד סגן-מפקד-מחלקה — נושא ביולי 1942 תואר של סגן-קולונל — התקדמות, במשך שנה אחת, שהעידה לגבי איש „ציבילי“ על כשרון ויכולת בלתי מצויים.

מכאן ואילך מתחיל המחבר להיגרר יותר ויותר אחרי פעולות תוקפניות, אף על פי שהדבר היה אסור עליו — כשם שהיה אסור על כל אלה שעבדו כמוהו „בריגול-גנדי“. בהגיע חטיבת-הפרטיזנים הגדולה של קובסק לסביבות בריאנסק, בצטרף אליה, ואתה המשיך את שירותו עד לקץ המערכה.

לפני שנעזוב את המחבר לנפשו, נביא כאן את תיאור רישומיו מאנשי קובסק, כפי שנראו לו לראשונה: „בימים ההם התחיל לפרוץ ליערות בריאנסק מערבות אוקראינה, דרך יחידות האויב (רגימנטים הונגריים ואחרים) הסוגרות את „האדמה הקטנה“, איש תהילה שאגדות כבר פשטו עליו באזורי-הפרטיזנים. היו שאמרו עליו, כי הוא צועני שהסתובב בעורף הגרמנים ואחרים אמרו, שהוא קולונל, שכל חייליו הם קצינים שדרגתם אינה פחותה מדרגת לויטננט, איש שיש לו טנקים ואוירונים. על כל פנים, יהיה מי שיהיה — הגרמנים היו מתיראים מפניו יראה גדולה והעם סיפר עליו סיפורי אגדות. כללו של דבר: „השמועה נשאה אתה בשורה על איש שהלם את המושג האידיאלי של פרטיזן“.

המחבר מחליט לבקר אצלו ונוסע אל חגיית חסיבתו. והנה, התרשמותו הראשונה: „אכן, יש במחנה זה דמיון-מה למחנה של צוענים. הורגש בכל, שהאנשים הללו אינם חושבים כלל להשתקע כאן, ביערות. קבוצות-קבוצות עמדו גלות נוסח-אוקראינה, שמראיהן כאן, בתוך יערות-אוריל היה מוזר; ואלהן מחוברים אהלים הונגריים, גרמניים ורומניים. בכל פרשת-דרכים מוצבות מכ” ומרגמות, גם הן מכל המינים ומכל הזמנים והעמים. האנשים שבמשמרי-מוקף אעשנים טבק משובח, או סיגריות, רוקקים דרך ביטול את הטבק „מכלי לשפם“ ומסתכלים בבוז על הפרטיזנים המקומיים. הכלל, עוד לפני שהגעתי לקובסק, נשכיבה כל כך רחוקה ממישורי הדניפר, חשתי את ריחה המיוחד של אוקראינה“ וצבאה הבלתי מרוסק, מעין ריחה של „הסאץ“ הוצפורזית“. הקמה, כביכול, לתחיה מגשיית הדורות. כך מביאנו סיפור המחבר על עצמו אל מחנהו של קובסק ואל אנשיו.

ב. בעל-הבית של הפרטיזנים

דמותו של קובסק עצמו, הגנרל הפרטיזני הראשון, שונה תכלית שינוי מדמותו של פ. וורשיגורה, מחבר הספר הזה, הבמאי מאחמול, והטירון, שגם הוא הגיע לדרגת גנרל וגייבור-ברית-המעצות“. סי דור קובסק — זקן כבן שישים, כמעט ללא השכלה רצינית קודמת, אך בעל ניסיון-חיים מופלג. עוד במלחמת-העולם הראשונה השתתף כחייל-גשש, על גחונו ממש עבר אז את אדמת גליציה והקרפטים — ושתי דרגות של „צלב-גאורגי“ קיבל על הצטיינות בקרבות.

בזמן מלחמת-האזרחים לחם בכל החזיות, ובין השאר גם תחת פיקודו של צ'אפאייב; וכן פעל בתפקיד עצמאי, נגד מאכנו, בערבות אוקראינה מולדתו. עם סיום מלחמת-האזרחים עזב את הצבא והתמכר לתפקידים משקיים, מפלגתיים ואדמיניסטרטיביים. בפרוץ המלחמה הגרמנית-הרוסית, היה יושבראש המועצה של העיר פוטיבל (בצפון אוקראינה), ולפני כן היה ראש המוסד לבנין לרכים (ואח”כ, בתקופת פעולתו הפרטיזנית, בחודשי הפעולה המוצלחים, כשראש המטה היה מביא דו”ח חדשי על מספר הגשרים שפוצצו ונשרפו, היה הקומיסר מכריו, בדרך הלצה — „שימו לב! החבר הדיקטור של „דורסטרוי“ (מוסד בנין הדרכים) עורך מאזן לעבודת הבדק“).

עם התקרבות האויב אירגן מראש יחידה לפעולה פרטיזנית בעורף, אך הדבר הנחילו

(3) המחבר הוא אוקראיני לפי מוצאו ושמו המובהק. ואין ספק, כי לכל מחנהו של קובסק מעיקרו היה גוון אוקראיני לאומי. — המערכת.

עסק-ביש. היחידה אורגנה, ובסיסי אספקה הוסתרו ביער. אלא שהגרמנים באו לא בשעה שחיכו להם. ברגע האחרון עזב קובפק את העיר, בהיות הטנקים של האויב כבר ברחבה שלפני המוצעה. אך כשבא ליער כבר לא מצא שם איש מאנשי היחידה. ימים רבים בילה יחידת ביער, בהתאמצו למצוא איש מן המסוגלים להיות לו פרטיונים. גם את מקומות הבסיסים שביער לא ידע, לפי שבכך עסק הפרטיון הותיק, קורניוב⁴. הוא נאחו תחילה בקבוצת סיירי הצבא האדום, שנקרעה מעל יחידתה, ואח"כ, בעזרת קורניוב, אסף, תוך קשיים עצומים, את יחידתו שלו (בת 28 איש, על רוביהם הישנים, כדוריהם ורימוניהם המעטים) ומתחיל במעשים קטנים של חבלה, הטרדה ומארב שאמנם הספיקו למשוך אליו מן היערות ומן המחבואים השונים כמה מאנשי הצבא האדום, שנשארו בעורף האויב מחמת הינתקות, או פצעים, או מתוך בריחה מן השבי. דווקא בין אנשי יחידת הפרטיונים, שאורגנה ע"י קובפק בעוד מועד נתבלטו כמה מן „הותיקים” שבתוכם — פרטיונים ממלחמת האזרחים — שהיו ליסוד הבטוח ביותר, לאלה „הנותנים את הטון” ביחידה, עם כל מעט הזלזול, שרח"י הצבא נוהגים תחילה כאנשים אלה, „בעלי-שיבה”, ו„אזרחים”, ובזכותם הובטחה גם רמתה המוסרית של היחידה. העזה וביטחה, המלוות בתחושת-אידיאה, נקיין-כפיים לגבי האוכלוסיה — אלו הן המידות המשרות עד מהרה איריה מיוחדת של אהדה מסביב לפעולות יחידתו; והמעולים שבמפקדי שאר פלגות הפרטיונים הקטנות משתדלים להתאחד עמו ולפעול בפיקודו. היחידה מתרחבת והולכת ומגיעה לאפשרות של פעולה בהיקף רב.

כדי להבין את ערכה של אישיות המפקד בתהליך הזה, יש לזכור: המשמעת, שהיא יסוד לכל פעולה מסודרת ויעילה, עומדת בתנאים כתיקונם לא רק על ההכרה, אלא גם על ההסתייעות בהגבלות מסוימות ובעונשין כלפי הפרט, וכן על מציאותו של מנגנון ארגוני אדיר הכופה אותה. ואלו בהיות היחידה בעורף האויב כמעט שאין לך דבר, מלבד ההכרה, העשוי לסייע לקיום המשמעת, אלא הסמכות האישית של המפקד והאמון בו, ואכן, ידוע ידע קובפק לשמור, בכל המצבים, על משמעת-קרב ראויה ביחידתו, לא ע"י שימוש באמצעי כפייה, אלא בכוח האמון המוחלט שרחשו פיקודיו לו, לתבונתו לתחבולותיו, לשכלו-יהשר, להבנתו את אנשיו ואת אשר אפשר וצריך לדרוש מהם; וכן בכוח הרעיון המרכזי בכל פעולה מפעולות היחידה, — שאישיותם של מפקדי חטיבותן היא שהיתה הערובה הנכונה למקומו המרכזי בחיי החטיבה ואנשיה.

* * *

כשם שאנשי פלגתו של קובפק ראו בעצמם בבחינת גווארדיה פרטיונית, שימש גם קובפק עצמו דוגמה לראשי-יחידות קטנות ובינוניות, אשר הצטרפו אל חטיבתו בסופו של דבר, ועל כל פנים לקחו ממנו לקח.

בתיאור התרשמותו מקובפק, מביא פ. וורשיגורה את דבריו של קלאווביץ, בספרו הנודע „על המלחמה” לאמור: „כל עיקרן של פלגות פרטיונים אינו כזה שהיו גדולות במנין ועצמות בכוח, אלא שיהיו רבות וקלות-תנועה. בדין הוא שיהיו מסוגלות להופיע, להיעלם, וכן להתאחד מדי פעם בפעם; אך לשם כך צריך שרדיפת-הכבוד ורגשי „האני-ואפסיעוד” שאתה מוצא אצל מנהיגי-פלגות המופיעים כפרטים, לא יהיו למכשול רב מדי”. זפ. ו. מוסיף: אכן, לגמרי לא טיפש היה הגרמני קלאווביץ⁵.

ומנסינו הפרטי מוסיף בעל-הסיפור: „אמנם, חבל שהאנוכיות ורחשי ה„אני”

4) אכן, סיפור-מעשה מאלף ביותר, המלמד עד כמה אסור היה בכל המלאכה הזאת לסמוך על כך כי הדברים יתרחשו „לפי התכנית” דווקא, ועד כמה חיוניים היו הסדורים הגמישים, לקראת כל הפתעה אפשרית — כגון סידורי-ההתכנסות למקרי-חירום מעין ה„נל”, שרשרת-החלפות בתפקידים, אנשים „רורביים” היודעים את ענין הבסיסים, וכיו"ב.

5) קלאווביץ שימש, כידוע, בצבא הרוסי בתקופת מלחמת 1812, שהניחה את היסוד לפרטיוניות מאורגנת ברוסיה, והוא הכיר מקרוב את הנסיון הפרוסי של פעולות פרטיוניות ב„מלחמת-החופש” ב־1813 נגד הצרפתים בגרמניה. — המערכת.

דאפטייטעווד" של "מנהיגים" פלונים הפריעו, לעתים קרובות, רבים מאתנו מלהתאחד ומלהנחית לאויב מהלומות במשותף. ואלו אותם האנשים שעם כל הערכתם את עצמם הוכיחו יכולת להתאחד — הם הם שנמצאו גם מסוגלים להכות את האויב מכה ניצחת. ובהעלות המחבר דוגמאות של מסירות-נפש לענין האחד, — היינו המלחמה — של שיתוף נאמן, אין אתה מוצא שם תמונה משכנעת יותר מן השותפות שבין קובפק המפקד ובין הקומיסר של חטיבתו, סימיון רודניוב.

ג. הקומיסר והמח"ך

לעומת גילויי השלילה, הרגילים ב"חבורות-הפשיות" של פרטיזנים, סימלו שני אנשים את היסודות החיוביים, המעצבים, הנותנים טעם ותכלית לחיי ה"חבריא" המחזינת והתקיפה. קובפק סימל את הרוח של החייל הקשיש, את "הצופה הליכות ביתו", את לקח החיים, את נסיון מלחמת-הפרטיזנים ואת הויקה לערכי המשק והבנין. רודניוב ייצג את המשטר הצבאי, משטר של חובות וציוויים, את מלאכת ההסברה שנתגבשה בצבא האדום הסדיר, את דפוסי הארגון והמשמעת.

דמות מיוחדת-במינה הוא סימיון וסילייביץ' רודניוב. כמעט כל חייו עברו עליו בצבא האדום. בעודו נער השתתף בהתקפה על פרקופ, בגמר מלחמת האזרחים⁽¹⁾, ומאז נשתקע בצבא. ב־1935 היה כבר בדרגת "קומיסר-רגימנט"⁽²⁾, ותוך לימוד-עצמי והתפתחות מגיע הוא לדרגה גבוהה, בין מן הבחינה הצבאית-המקצועית ובין מן הבחינה הציבורית-הפוליטית. המלחמה מוצאת אותו בעיר פוטיבל בתפקיד ראש ה"אוסז'אביאחים" — מוסד, הדואג להכשרה צבאית של האוכלוסיה, וביחוד בכל הנוגע להגנה בפני התקפות-מזרחאיר ומלחמה-החימית (מעין ה.ג.א. אצלנו). עם בוא הגרמנים מארגן גם הוא יחידה פרטיזנית (עשרים וכמה איש); אבל רק לאחר זמן, לפי משימת החבלה של קובפק, הוא מוצא את פלגתו של זה ובא לעזרתו. כבר בעת ההיא, בתחילת הפעולה, — "היו אלה ימים קשים. הגרמני היה חזק, לא דווקא בצידו הטכני ובשמו הצבאי שהלך לפניו, אלא גם בבורותו של זה, בחוסר ההכשרה שלנו..." אחדים מן הפרטיזנים ה"ירוקים" היו אחוזי חיל ורעדה; מאוימים ומפחדים היו האנשים, מהם שלא ידעו, בתכלית הפשטות ממה להתחיל לעשות. ותחילה היו יוצאים למסע-סיוור מפקדי הפלוגות עצמם. — קובפק ורודניוב. ברור לו, שיש למצוא דרך לאיחודן של היחידות הקטנות. הוא בא אל קובפק ומציע לו את הצעת האיחוד. קובפק מקבל את הפיקוד הכללי — והוא — כדבריו: "לפי הרגל ישן" — נוטל על עצמו את תפקיד הקומיסר.

בדבריו על הקומיסר רודניוב, אומר פ. ורשיגורה: "המנוף העיקרי שהיה לו לקדם בו את עניינו הגדול היה הדיבור". והוא מוסיף: "אכן, מתוך שימוש של שיגרה וחוסר-הכשרון, שכתנו בימי שלום מה אדיר ועו הוא נשק זה של דיבור, נשק ההסברה". ולא לחינם משהו המחבר את רודניוב לדמותו של בעל "הפואימה הפדגוגית", מקרנוק⁽³⁾, יש משהו ממותח בין מחנך זה של ילדי הפקר להכשירם לתפקיד אזרחי מועיל — שיוכלו להיות לוחמים ובונים חברה חדשה וצודקת יותר, — ובין רודניוב זה, המחנך את אנשי-המלחמה, בחזית מרה ואכזרית, ושומרם מכל סטיה משפילה, מכל סכנה של ירידה מוסרית. והרי סכנות כאלו אורבות לפרטיזן על כל צעד ושעל. "הפרטיזנים הנם צבא ללא שירות-אפנסאים לאספקה מסודרת, ללא חוקים מסויימים וללא שומרי-החוק הניצבים עליהם, ללא "ריבטריבוונאל" ("בית-דין-מהפכני") וללא "מיליציה" (משטרה); אלה הם

- 6 בדצמבר 1920, בשלב האחרון של ההיאבקות בצבאו ה"לבן" של הכרוני וראנגל, שנתבצר לו בחצי-האי קרים. פרקופ — הוא לשון-יבשה צרה המחברת את חצי-האי קרים עם היבשה, וביצוריה היו חוקים ביותר. — המערכת.
- 7 בצבא האדום היה זה לא ציון תפקיד, כי אם תואר הדרגה (במקביל לקולונל) שבדרגות-הפיקוד. — המערכת.
- 8 הספר הופיע בעברית בהוצאת "ספרית-הפועלים". — המערכת.

המונחים הסובייטיים המקובלים. — המ ע ר) וכל כך קל להתגלגל מכאן לשפל המדרגה של ליסטים פשוטים, של סכינאים המשתמשים בנשק לשם חי דרוו קלים, נוחים ושבעים יותר". ועל כן: "רודניוב שקד בלי ליאות על חינוך הפרטיזנים שלו; הוא היה עוקר מתוכם כל מינה של התאכזרות בלתי-נחוצה, היה נוסע בהם רגש של כטחון, מטפח את אורח הרוח ואת כוח-הסבל. הוא היה על ללעג את הפחדנים, השיכורים — ובחימה שפוכה קידש מלחמה על בוויו רכוש התושבים".

"כששמעתי את רודניוב באחר-שביערי, שעה ששוחח עם אנשי-חילנו, או כששמעתי נואם במיקהלי תושבים שלווים — ראיתי לראשונה, מה מסוגל לפעול כוח דיבורו של אדם. רודניוב לא ידע לנאום נאום של נוסח-רשמי; כל מלה פשוטה, מלה של חולין, היתה רוויה אצלו להט דביקות במטרה אחת, פעלה ככדור שנורה על עבר האויב, היתה מטרת את איש-המלחמה מן החלאה והגסות של הקלגסים".

תפקידו של הקומיסר בשותפות זו, קובפק-רודניוב, בא לידי גילוי ברור בתיאורם של ימיה-התכונה לקראת "מסע-הפשטה הסטליני הגדול" בסתו 1942, ביערות בריאנסק: "שעות ארוכות היינו יושבים ליד המדורה. ערב-ערב היה רודניוב סובב הולך ליד המדורות, ומסיח עם אנשי חילנו ועם המפקדים. אכן, לי לא נתחורר עדיין לחלוטין כל מעשה-המרכבה הזה של עמ'ה-פרטיזנים ומכווניו. הכל היה בעיני בלתי-רגיל — ולעתים גם פשוט ביותר, כדרך שפשוטים הם חייה-האדם.

"כאן ליד המדורות, בלי פתוס, בלי נאומים, לעתים גם בדיבור של ליצנות הנפלטת בדרך אגב, היתה נעשית מלאכת-הכנה גדולה ואמיתית.

"קובפק היה מחלק לאנשים כדורי תת-מקלעים, דואג לצידה וללבוש. בדברים אלה ממש עסק גם רודניוב, אבל ממש כאילו מכונת-דינמו אנושית עצומה, היה טוען את האנשים גם טען מוסרי ונפשי".

ועוד השוואה, במקום אחר: "לא פעם, כשהקשבתי לשיחותיו עם פרטיזנים, או כשראיתי בשעת פשיטות, הזכירני רודניוב דמותו של אדם אחר, שלא היה ולא נברא, ורק משל היה בדמינו של יוצר גאון, — דמותו של צאנקו, מסיפור הזקנה איוריגיל שבכתבי גורקי. אותו צאנקו העוקר לבו מתוך חוזה — כבי שיתלקה בשלהבת אש האהבה ויאיר את הדרך לאנשים שתעו ביער העבות של החיים".

ומחזוריותו עובר המחבר להערכה או ביקרטיבית: "רודניוב היה איש המסוגל להוליך אחריי המון-אדם, המון שלעתים עודו כפוסח על שתי הסעיפים, המון הצריך למצוא צידה לעצמו, מקום לינה, לבוש, ולעתים הוא משתוקק לנוח. ורודניוב היה מסוגל להוליכו אחריו. תפקידו של סימיון וסילייביץ רודניוב בתנועה הפרטיזנית אשר באוקראינה — ולא דווקא באוקראינה — היה גדול לאין ערוך יותר מן התפקיד שהיה לו בשירותו באורח רשמי. אף כי לא היה אלא הקומיסר של פלגת-הפרטיזנים ה"פוטבילית", מכל מקום זכו שפעתו והשפעת סגנון עבודתו להתפשט על פני מאות פלגות פרטיזניות, למן בריאנסק ועד להרי הקרפאטים, למן ז'יטומיר שבוולחין ועד לגרודנו שבין פולין לבילורוסיה. הפרטיזנים של שאר החטיבות השתדלו תמיד להקות את חטיבתו של קובפק, זו היתה הטובה שכולן, לא רק לפי סגולותיה בקרב, או לפי הרכבה המעולה, אלא גם לפי שבפשיטות פתחה תמיד דף חדש בדברי ימיה של התנועה הפרטיזנית. הפרטיזנים של קובפק ורודניוב היו מרחיקים לנוע יותר מכל שאר הפרטיזנים, הם היו פותחי המרחבים החדשים, החלוץ-המסיר של תנועת הפרטיזנים באוקראינה, בילורוסיה ופולין, ובראשה תמיד השניים: הוקן בן הששים בעל העין הנוקבת וחודרת כל, עינו של בעל-בית טוב, הדואג לכל פרט ב"רכושו", היודע גם להרהיב עו וגם לשקול בדעה, גם לדרוש וגם לוותר, — ולידו איש כבן-ארבעים, יפה-תואר, בעל שער שחור כעורב, בעל שפם שחור, בעל מרץ ופשטות-יחסים, אדם העשוי לבלי פשרה ואיש היצר העו בשאתו ברמה את לבו האמין, הלוחט באש שנאת האויב המולדת, ומאיר את הדרך לאנשי-חילו, בהניאו אותם מלהיות "אנשי-חולין" של הענף הפרטיזני".

בשביל לראות כיצד ידע המארגן-המחנך להמנע מכל התבלטות-עצמית כשטובת הענין דרשה זאת, כיצד טרח לבצר את המסגרת, כמה ידע להחשיב כל גרעין של גבס מחוק, של סמל מאיר — אין טוב מלהביא כאן קטע מהספר המדבר על אחד הסמלים האלה אשר טיפה וגיבש, אגב הצנעת אישיותו הוא, תוך שירות הכלל:

...במשך שנת המאבק נקבעו בחטיבה זו כללי-נוהג, מסורות, הליכות ומנהגים. והנה אחד מהם.

באביב שנת הארבעים-ושתיים ניתן למפקד החטיבה, קובפק, תואר „גיבור-ברית“ המועצות. וכדרך הדבורים העמלניות השומרות על ה„מלכה“, שמרו ותיקי החטיבה על כבוד תוארו הרם של מפקדם, טעם ומשמעות מיוחדים היה בטכס שהונהג אחר כך לחילופי תורנות-החטיבה. ערב-ערב, בשש חסר רבע, היו נגשים אל בית-המטה התורן היוצא והתורן הנכנס, ולאחר שנתלחשו עם באזימה (ראש-המטה), היו מוסרים לו בכתב דו"ח על כל הקטנות של הווית החטיבה במשך המעט-לעת. אחר כך היו פורשים הצדה וממתינים. באזימה היה ממשיך לעבוד, בהציצו לעתים רחוקות בשעון, שמראהו כין בצל עגול, שהיה תמיד מונח לפניו על השולחן. בשש חסר דקה היה מסיר את משקפיו ונותן בעיניו אות לתורנים; המוסר את תורנותו היה פוסע כמה פסיעות קדימה, לקראת קובפק, ובקול רם משמיע את ההודעה:

— החטיבה, דום! חבר מפקד החטיבה, גיבור-ברית-המועצות... — ובקול ברור משמיע את הדו"ח על מסירת התורנות.

אחריו היה משמיע מקבל התורנות את דברי הדו"ח שינן אותם בעל-פה. וכדאי היה להסתכל בפניהם הרציניות של הזקנים — של „סבא-פפור“, הוא קורניוב, של באזימה, של ווילס, או בפניהם של געריהקשר, ש„הסתוברו“ תמיד במטה. כולם היו עומדים קפואים לשמע הפקודה „דום“. ואף קובפק עצמו — הוא לא קיים כאן סתם חובה מחובות השירות שלו, לא, — הוא כמכהן בקודש.

אך לא תאוות-כבוד עלובה ילדה את הטכס הזה. גאוותם על חטיבתם, על תהלת-הקרב שלהם, שזכתה לתגמול עליון — למתן תואר ה„גיבור“ למפקדם — היתה זו גם זכותם. ועל כבוד התואר הזה שמור-שמרו בכל סמכות-מעמדם בהוקת ותיקים-פרטיזנים.

— החטיבה, דום! חבר מפקד, גיבור-ברית-המועצות... — היתה נשמעת הפקודה הרמה מדי יום-ביומו בבקתות פוליטיאה⁹ המלאות עשן-תנורים, בדרכי-שדה, בחניה ביער...

וגם כשהיו הפלוגות והבטליונים עורכים קרב, וכדורים תועים היו מקצצים בענפי העצים ליד מרכבות-המטה, — או גם אז היתה אותה פקודה נשמעת ב„שמונה-עשר אפס, אפס“.

ומן הצד היה עומד לו, משונס וזקוף-גו, הקומיסר לודניוב, שהנהיג בחטיבה מנהג-זה, והיה נותן בתורן עין רצינית, וידו המצדיעה צמודה אל מצחית כובעו הצבאי. החייל — יצר-כבוד לו. כל שכן החייל שמלאכתו בכך. ורודניוב, שנפצע פעמים בשנה ההיא, עמד לו עמידה של צניעות מן הצד וידו אל מצחיתו, יום-יום בשעה שמונה-עשר, אפס, אפס, וביראת הכבוד הקשיב לנוסחת-הדו"ח שהוא עצמו המציאה: — החטיבה, דום! חבר מפקד, גיבור-ברית-המועצות...

תהלת-יעד ליצרה-הכבוד ללא רדיפת הבצע של איש-הצבא המובהק הזה.

(9) פוליטיה — (פירוש המלה: — „חבל היערות“) הוא חבל גדול, לאורך גבול בילורוסיה הדרומית (וגם אוקראינה הצפונית), משני עברי הנהר פריפיט, מכוסה יערות וביצות כבירות, וחצוי גהרות ופלגים לרוב. — המערכת.

ואל טעות! לא קלה, ולא סוגה בשושנים היתה דרכו של הקומיסר סימיון רודניוב:
לא דרכו אל מקומו ותפקידו במערכה הפרטיזנית, ולא דרכו בעצם מילוי תפקידו זה.

* * *

כדי לראות נכוחה את התנועה הפרטיזנית בשנות 1945-1941 ברוסיה ואת טיבה,
חשובה ביותר הבנת הדבר השני, דהיינו: הקשרים וסבב־הבעיות שבתפקיד המתנן,
המטרה והמארגן בתוכה.

שתי מגמות — שני חזיונות שונים — נודמנו ונתנצחו בתוך תנועת הפרטיזנים
בשנות המלחמה הגרמנית-הרוסית. יתכן, כי בזמן האחרון נתפרסמה יותר המגמה האחת,
זו של הפרטיזניות המאורגנת והמודרכת מלמעלה, אשר רק דרכי פעולתה
הטקטיות, האופרטיביות והפסיכולוגיות כלפי האויב נועדו, בעצם, להיות שונות משל הצבא
האדום הסדיר: ואלו כל שאר הדברים, — כגון: ארגון לחטיבות גדולות למדי, לפי תקן
ומנהלים של צבא סדיר (למשל), מספר בריגדות פרטיזניות מתחומים שמדרום-מערב
ללנינגרד, ולבסוף, במערב — גם „דיביזיות פרטיזניות“!). סדרי־התפקוד, תוארי
הקצינות, מטות מסודרים, זיקה להוראות המרכז, מושגי משמעת, וכל כיו"ב — הרי הם
כמסורת ה„תקינה“ של הצבא הסובייטי.

נוסח־מחשבה מעין זה בענייני פרטיזנים, אינו, בעצם, חידוש מעיקרו של דבר;
אדרבא: ראשית מלחמת הפרטיזנים, בשמה המפורש הזה, ברוסיה, בשנת 1812,
היא שנת „מלחמת־המולדת“ נגד הפולש הצרפתי, היתה כזאת: ואף ביתר שאת! שכן
בימים ההם לא היו החטיבות הפרטיזניות אלא פלגות של אנשי צבא (גם קווקים „סדירים“
„מלחה“, וגם הוסיארים ושאר פרשים, ובמקצת גם רגלים־קלעים, סדירים־בתכלית), שהוטלו
עליהם התפקידים המיוחדים של פעולה נפרדת ועצמאית, נוסח „שדרות־מעופפות“,
באגפי האויב הנסוג, ולעתים גם לפני מחנהו, הנע מערבה. ורק במידת־מה היו
פלגות הפרטיזנים נעזרות ע"י חבורות איכרים מתמרדים, שהגדילו לעשות בהשגדת
שרידי הצרפתים סחופי־הקור ומוזי־הרעב. ועל־כן, בפרטיזניות כזאת, שהיא רק בחינת
הסתעפות מרחיקה־לכת של הצבא התקין, לא היה, כאמור, חידוש מעיקרו
של דבר. הרי נוסח זה של הפרטיזניות הוטל — למן סוף שנת 1942, וביתר יחוד
בשנת 1943-44, — על פני „הווי“ פרטיזני קודם, שהיה בחינת גידול־פרא,
שצמח מאליו צמיחה סטיכית והמונית, מפורזת ובלתי אחידה. אותו הווי פרטיזני „סטיכני“,
גם הוא היה בעל תקדים ומסורת. כי הוא שדמה דמיון רב עד מאוד לראשית הפרטיזניות
שבשנות מלחמת־האזרחים ב־1918-1919, באוקראינה, בצפון־קוקוז ובסיביריה.
גם זו היתה תנועה, שצמחה בעיקרה ללא הדרכה מרכזית, קצתה — „מלמטה“, ביזמה מקומית.
ולעתים — ביזמה מן המרכז, אך בלי שמרכו זה ישלט אח"כ שליטה יתירה ביחידות
ובפעולותיהן. אותה תנועה (וביחוד) — באוקראינה, שבה הלם הדבר גם את האופי הלאומי
ואת המסורת ההיסטורית) נשאה, בכלל, גוון אֶנרכי בולט למדי, לא האמינה לא בערך
הארגון המרוכז, „הביורוקרטי“, ולא בתועלת המומחיות הצבאית־המקצועית (כך, למשל,
נהגו בביטול ובחוסר־אימון כלפי קצינים בעלי השכלה אקדמית וותק צבאי־גבוה, מבית־
המדרש של „המטה הכללי“). בעד נטיותיה אלו — שינקו לעתים ממקורות של אידיאולוגיה
אנרכיסטית, ולעתים מרעיונותיהם של „סוציאליסטים־ריבולוציונרים שמאליים“, אבל תמיד
— גם מתכונות־אופי לאומיות, ולא במעט, פשוט, מהלכי־הרוח של תקופה מהפכנית־נסערת —
בעד כל אלה שילמה הפרטיזניות האוקראינית טבין ותקליטן בדם, ככשלונות, בהפסד שתי
מערכות גדולות; ככתוב בזכרונות מפקד־בולשביק אחד משנות 1919: „עדי־מהרה נתפצה
האגוז הפרטיזני הירוק“⁽¹⁾ בשניו הלבנות החסינות של צבא־דניקין המאומן, הממושטר
והמאורגן... בחודשי המבוכה וחוסר־הארגון ב־1941, עם היסוג הצבא האדום ממרחבי
אוקראינה, בילורוסיה, וגם חלקים מרוסיה המרכזית, עוד לפני שהוקמה הרשת המסועפת

(בדרכים לא־פשוטות) להדרכת הפרטיזניות ולניצוח עליה — צמחה מאליה, כחזיון בריא של פטריוטיות והתנגדות, אך כגידול־פרא בלהי־מאורגן, מהדורה מחודשת של הפרטיזנים נוסח 1918-19". לגמרי לא קל היה תהליך התגברותם של סדר ומשטר חדשים, שהוטלו אח"כ מלמעלה וקצתם הוקמו גם מלמטה (כבחטיבת קובסק ורודניוב), ביוזמת גרעינים בעלי מסורת צבאית וציבורית שמבפנים, על הווי ה"פרטיזני" המובהק, הפרוע והבלתי־מרוסן, והרי דווקא זו היתה מלאכתו של הקומיסר בעיקרה וברובה, — יחד עם מלאכתו של קובסקה־מפקד, ועם באזימה, מי־שהיה מנהל בי"ס עממי — כראש־המטה — כשהשיחה מקדמת ומבטסת מראש את הפקודה שתבוא.

אין כל ספק, כי עם כל האידיאליזציה וההבטה דרך המשקפיים הוורודים על המציאות הפרטיזנית, — אשר השפעתם מורגשת גם בעתונות ובספרות הסובייטית, ודרכן גם בקרבנו, — היו (ונשאר, בחלקם, עד היום) פגעים ופגמים בהווי הפרטיזנים. דבר זה אינו גורע מערך העבודה החינוכית שנעשתה בקרבם, — אדרבא, היא רק מבליטה את מלוא ערכה החינוכית ומציגה אותה על רקע הקשים והמעצורים, שבהם היתה נתקלת.

כמה מקרים, שהובאו בסיפורו של פטר וורשיגורה, דיים להראות לנו את הרקע הפרוע הזה, שבו היה לעתים כפסע בין חטיבת הפרטיזנים לבין האסון, מחמת ליקויי המשמעת ועמוט ההכרה של החיילים־הפרטיזנים ומפקדיהם.

הנה קטע מתוך שיחת־זכרונות עם ראש־המטה באזימה: "...ועוד, הלא תבין, היה לנו מקרה אשר כזה... באים אנו, אני וסמיון וסילייביץ (רודניוב) אל הפלוגה השלישית, ושם — לא משמר, ולא זקיף... כולם ישנים כהמומים; ניכרים הדברים שהיה מי שלגם לגימה גסה... הויהווי, הרי זהו קהל אשר כזה!"...

בשלב הראשון של "מסע־הפשיטה הסטליני הגדול", כטרם יצאו הפרטיזנים למרחב, ממערכת כוחות־המחסום הגרמנים והמדיאריים, מבחין מפקדו של מיוקף בשירת עגלות גרמניות, עם חביות־ספירט, שובה אותה ועורך מיד "משתה־כרת" לכל יחידות־המשנה הפרטיזניות החונות במטחור־קול. מתחילה הלילה של שכרות, שירה בגילופין וזעקות עד לב השמים — בה בשעה שהצלחת הענין כולו, ומניעת אסון אפשרי, תלויות היו בשקט ודומיה מוחלטים ככל האפשר. הקומיסר המזועק צועק אליה מפקד המזוקף המחייך אליו בגילופין: "אין די לך במיתת יריה, נבל!" — ולבסוף היה הכרח בשל מעשה ההפקרות הזה לשנות את כל הטקטיקה כולה של שלב־המסע הקרוב.

מאלף ביותר הוא המקרה, שבקשר עמו מתגלית לקורא גם הטרגיות של הדרך שבה הגיע הקומיסר עצמו אל תפקידו זה, במערכת הפרטיזנים דווקא. מעשה בפלגה מובחרת מצעירים, ששירתו בצבא האדום ונתתקו מעל יחידותיהם בדרכים שונות ואת"כ נתקבצו אל קובסק. בבוא רודניוב לכוונן "סדרים", סיורים ומשמרות, קיבלו הבחורים את הדברים האלה, "בקריירת", אם כי הבינו שזהו ענין של צורך ו"השלימו בדומיה". רודניוב היה משמש דוגמה בכל דבר. מראהו החיצוני של איש־החיל, סדר היום ותלותו, מילוי השירות, הציות לממונים, סדרי התזונה המאורגנים, — את כל אלה, שבאו לו מתוך הרגלים של חיל־הצבא הישן, ראה חובה לעצמו וכן דרש גם מן הכפופים לו, כי "כך היה בחיל־הצבא, ואלו בפרטיזנים — נחוץ הדבר שבעתיים, — היה מסביר ומשכנע; — כאן נחוץ הדבר שבעים ושבעה, לפי שמאבקנו מסוכן יותר, כוחותינו — מועטים יותר, ואלו להכות את האויב צריכים אנו באופן שלא ייגרע מזוהי־הצבא הסדיר".

"ההתפרצות, אף על פי שהדבר משונה ביותר, — באה בשל עסקי ריב... לאחר שהשכין סדר בשירות־הסיוור והזקיפות, לאחר שפעל לסידורן הפנימי של מחפורות־המגורים, נצרך הקומיסר אל ענייני התזונה". על סמך הצידה המצויה בעין ערך תפריט תקין, — ולאז דווקא דל: 200 גרם בשר ליום, צנימים, או לחם, ירקות לרוב וכן ספל ריבה ליום אחד אנשים. ריבה זו הוכנה מבעוד מועד ב"בסיסי־האספקה", מעשה־ידיני של ראש־האספסאים אשר לקובסק, קורניוב (עיין לעיל, בפרק על קובסק). צעירי ה"חבריא"

עשו חשבונות פשוט: „אולי אהרג מחר, וכאן הקומיסר עורך חשבונות עד החורף, רוצה אני במתיקה זו ככל שתכיל כרטיס“. פרצו צעקות, אימים. מפקד הפלוגה, לוחם טוב וטיפוס מעניין, אך בחור יוצא-דופן ונוח לרגוש, הפליט: „אל תרעישו, אני כבר אסלק את הקומיסריון הלוה“... הדבר נודע במטה. על אף התנגדותו של קובפק, מחליט רודניוב לא לאחוז באמצעים נגד המאיימים, אלא ללכת אל מחפורתה של אותה פלוגה, „לשותח“. באומץ רוחו, בשקטו הנפשי המוחלט, בגילווי לבו, ברגשי חברות שיש בה מן התקיפות, כובש הוא את לבות אנשי הפלוגה ומפקדם, משכנע אותם, זוכה לרכוש את חיבתם ומסירותם. בימים שלאחר כך מצטיינים הבחורים בקרבות ומתנדבים לכל משימה מסוכנת ונועזת.

והנה, אנכי מקרה זה, המדגים את נצחון ההכרה והכשרון החינוכי על יצירי „חבריא“ בלתי מרוסנים, — מספר הקומיסר לאנשי הפלוגה — שטענו לפניו כי מפקדם נכשל רק מחמת „עצביו“, הלוקים מאז עשה כמה שנים בבית הסוהר — כיצד הגיע אף הוא. (הקומיסר עצמו) לתא אסירים בבית-סוהר...

כבר ב־1935 היה רודניוב בדרגת „קומיסר־רגימנטי“ (עיין לעיל), ולעת „מאורעות־האגם חסאן“ (שבין הרוסים ליפנים בגבול מנג'וריה) היה כבר מפקד תרבותי ובעל השכלה מעולה מאנשי „סגל־המפקדים הקבוע“. ולפי עדות הספר: „שיטור צבאי, קוממיות, דריכות, קפדנות כלפי עצמו וכלפי הפיקודים נצטרפו אצלו עם יחס נפשי וידיעת נפש־החייל, הוויו ודרכיו“.

והנה דבריו מאותה שיחה: „במפלגה אני משנת 19 (1919 — המ ע ר כ ת). כל חי עברו עלי כצבא. והנה, בשנת 37 הושיבוני במאסר. טוב — חשבתי בלבי — אשב לי קצת, יבדקו וימצאו; והנה חולפת שנה, — ועדיין מוסיפים לבדוק את העניין. עוד שמונה יחדשים חלפו־עברו... לימים קוראים לי, נוהגים בידי את כרטיס־המפלגה ואומרים: „טעות“. ובכן מה היית עושה במקום קרפנקו⁽¹¹⁾? — „לא אדע“, — ובכן, הנה, הוואה אתה? ועוד אומר אתה: „עצבים!“ הנה גם עצבי שלי לא עמדו אז בנסיון. את כרטיס־המפלגה לקחתי לי, ואשר לצבא — לא, אמרת. די! די לי! היטב נעלבתי אז... ונסעתי לי לביתי. גרתי שם כשנתיים. והנה — מלחמה. אני — למוסקבה. קבלו־ניאָ בחזרה... אך שם אין דעת הבריות פנויה לעסוק ב־⁽¹²⁾, חשבתי אז, הרהרתי... הנה, עד מה יכול להזיק ה„ברוגז“ עם המולדת! אמנם, הגנו מן האנשׁ (אנשי שלומנו): נחרגו, נתקוטטו, כל זה בגדר הסבע. אך כשהגרמני הולך אחרינו — הרי זה ענין אחר לגמרי, חבריא! כאן כבר צריך לשכוח את העצבים, את יציר־הכבוד, והנה, גם לי לא נשארה ברירה, אלא להתחיל בעסקי־פרטיונים... והלא אני ממפקדי־סגל, חבריא! תלמידי מפקדים עכשיו על דיביויות! וזה הכל!“

מתוך סקירה מקוטעת זו על דרך חייו והתפתחותו, אפשר גם לראות, עד מה נפתלת היתה דרכו אל תפקיד הקומיסר בחטיבת קובפק, אילו כוחות נפש וכשר־ארגון היו גנוזים כאן לפני שפרצו אל מרחב־הפעולה, — ואילו זכיה וכתה החטיבה ה„פּוּטִיבֵלִית“ של קובפק, שלחון הנהגתה נכנס איש רבי־יכולת מנודה זה.

רבות עוד הדמויות בסיפורו של פ. וורשיגורה, שמן הראוי לצייןם בפני הקורא העברי, אך צר המצע מגולל בו גלריה עשירה ומגוונת זו של טיפוסים אדם ודמויות לוחמים, והדבר יהא שמור להודמנות אחרת. הלא הדמויות שהועלו כאן, ופרשות המאורעות והמצבים הכרוכות בהן, עשויות לא רק לעורר סקרנות ועניין, אלא גם לעורר מחשבות. ולהביא לידי מסקנות.

(11) מפקד־הפלוגה הסורר. — המ ע ר כ ת.

(12) אכן, מבחינה זו משונה הרושם שמתעורר כאן לעובדה, שבהפתח המלחמה, בהיות המחסור במפקדים מאומנים ומוכשרים גדול, נדהה איש כרודניוב ותזר להיות יורֵר של אגודה פרובינציאלית להג״א (עיין לעיל). — המ ע ר כ ת.

מצרים, בריטניה והמערב

(לרקע המשא ומתן האנגלו-מצרי)

מסע ההכחדה האחרון של ממשלת מצרים נגד חוג של בעלי מחשבה חברתית מתקדמת — ובתוכם תלמידי רעיונות סוציאליסטיים מתונים ביותר, אנשי איגוד מקצועי וכיו"ב — מעיד על קו־הריאקציה המובהק שהבשיל לע"ע מפרי השיתוף שבין ממשלת צדק־יפחה לאוריאנטציה הבריטית במזרח, והשפעת הדוגמה המצרית בולטת במעשיה־החיקויי שבלבנון, ארץ שבה שררה עד כה, עקב פיקוח של „צרפת הלוחמת" שבשנות 45-1941, מידה רבה של חופש המצפון וההתארגנות בשטח הפוליטי והחברתי. — המערב.

א. ארץ מצרים — מהי?

מצרים שעל המפה נראית כארץ־מרחבים, המשתרעת על פני כל פינתה הצפונית־מזרחית של אפריקה, אך רישומה זה עשוי להטעות, כיון שכל שטחה של מצרים, פרט ל־3 אחוזים ממנה, הוא מדבר של טרשים, החסר כיום כל ערך כלכלי שהוא. ורק בעמק הנילוס, בוו רצועת־הקרקע הצרה שמשני עברי היאור, המתפתלת מואדי־חלפה שבגבול הסודן, כ־800 מיל (כ־1,300 ק"מ) — ועד לקהיר — ומשם מפציעה כ„דלתה" משולשת, שזוויותיה הן קהיר, אלכסנדריה ופורט־סעיד — בו, רק בו, אפשר למצוא את מצרים האמתית. כאן, בעמק הזה ובדלתה הזאת נתהוותה הציביליזציה המצרית של ימי הקדם. והוא־הוא מקום מגוריה של רוב מניינה של האוכלוסיה בת 18 מיליון המצרים בימינו. צפיפות האוכלוסיה עולה הרבה על 1000 נפש למיל מרובע; כלומר, שיעור המצוי בארצות התעשיות של מערב אירופה.

ב. מבניה החברתי של מצרים

קרוב ל־90 אחוז מן האוכלוסיה מתפרנסים במישרין או בעקיפין על החקלאות. לעתים קרובות נאמר על מצרים, שהיא ארץ בעלת נחלאות זעירות. אכן, מספר בעלי־נחלאות עצמאיים קטנים הוא ניכר. אך קניינם אינו עולה על 30 אחוז משטח הקרקע המעובד. עוד כ־30 אחוזים הם נחלאות בינוניות בגודלן, — כלומר חוות שגודלן בין 5 ל־50 פדנים (פדן אחד שיעורו 1.038 אקר). ולבסוף 39.3 אחוז הם אחוזות העולות על 51 פדן. רובה של הקבוצה האחרונה, — אחוזות בנות יותר מ־200 פדן, עיבוד האדמה מתנהל לפי כמה שיטות שונות. § בערך מן האדמה מעובד במישרין ע"י בעלי הקרקע עצמם, — שהם, כרגיל, איכרים בעלי חלקות קטנות, — על ידיהם ומשפחותיהם. אלו הן חוות קטנות, בין פדן לחמשה פדנים, והן מפרנסות משפחת איכר ברמת קיום נמוכה מאוד בשכר עבודת פרך. הרבה אחוזות גדולות מעובדות גם הן במישרין מטעם הבעלים — וביחוד אותן האחוזות בדלתה, השייכות לזרים או לחברות זרות. לעתים קרובות מאוד מעובדת האחוזה במישרין ע"י הבעלים רק לעת פיתוחה ושיבוחה, שלאחריה מחלקים אותה לחלקות־אריסים.

השיטה מקובלת ביותר במצרים כולה היא האריסות. בעלי קרקעות — בינונים וגדולים מחכירים את אחוזותיהם לאיכרים זעירים, לרוב לחכירה קצרה של שנה אחת. דמי־החכירה משתלמים בכסף או בשווה־כסף; והצורה הראשונה נעשית שכיחה יותר ויותר. גודל החלקה המוחכרת הוא, כרגיל, כ־5 פדנים. בעל הקרקע מקיים בידו פיקוח על קרקעותיו, ולרוב הוא ממנה סוכן, שמתפקידו

לדאוג גם לכלכל את תעלות-ההשקאה ולהסדיר את חלוקת המים. בהוצאת ההשקאה, שהן ניכרות, נושא האריס, ולא בעל הקרקע, והדבר מגדיל את דמי החכירה, הגבוהים גם בלעדי זאת. בעל הקרקע מקיים בידיו פיקוח כללי על האריס ויכול, למשל, להחליט איזה גידולים יגדל. לרוב, פירושו של הדבר הוא, כפייה לגדל כותנה. חוזה-החכירה הוא לרוב לתקופת שנה אחת, ולעתים קרובות מועבר האריס מחלקה לחלקה; על החוכר לשאת גם בעול הוצאות אחרות, כגון מלחמה במוזיקים, ולאחר שהוא משלם את כל אלה ואת דמי חכירתו, אין לו אלא כדי קיום זעום מאוד. להבטחת כספו מפקח בעל-הקרקע פיקוח מדוקדק ביותר על האסיף. בעלי-הקרקע הבינונים והגדולים רובם הנם כחינת, "בעל-אחוזה נעדר", ועסקי נכסיהם מתנהלים ע"י סוכנים. מגע ישיר בין בעל-האחוזה לאיכר הנו מועט על פי הרוב או שאינו קיים כלל (על כל מערומי הניצול, וחוסר זיקה חברתית הגובעים מכך. — המ ע ר כ ת).

מספר רב של איכרים מועסקים כפועלים שכירים בקרקעות הממשלה ובאותן האחוזות פרטיות, המעובדות במישרין ע"י בעליהן. שיעור שכרם הוא בין חצי שילינג לשילינג $2\frac{1}{2}$ (עד 5 גרוש) ליום. הרמה הכללית של האוכלוסיה הכפרית נמוכה עד לאימה. רובם הגדול של הפועלים השכירים, אריסים ובעלי בחלאות קטנות גם יחד מתפרנסים בדוחק. האנאלפאב-יתיות היא כמעט נחלת הכלל, ומצב בריאות הציבור ערדנו מונח ביותר. כ-70-80 אחוז מן האוכלוסיה הכפרית סובלים מבילהרציה, וחולי-תולעים, הפוגע פגיעה ניכרת בבריאות הכללית של החולה והגורם לעתים קרובות למות. גרענת ומחלות עיניים אחרות גם הן מצויות מאוד. לפי האומדנא, 95 אחוז מן האוכלוסיה לוקים במחלות עיניים קשות, ו-90 אחוז — בגרענת.

בערים החלו להתפתח בשנים האחרונות כמה תעשיות, וקיימים גם כמה ענפי-מלאכה עתיקים, שכמה מהם פותחו לפי מתכונת תעשייתית חדישה. כ-10 אחוזים מן האוכלוסיה מתפרנסים על תעשיות, מלאכה ומסחר. בין מפעלי החרושת החשובים יותר יש לציין את בית הזיקוק לנפט בסואץ, עם תוצרות-הלוואי שלו, את זיקוק הסוכר, ותעשיית התססת "הג'ין" הקשורה בו, טוויה ואריגה, חמרי בנין וטבק. רוב המפעלים התעשייתיים קטנים מאוד בממדיהם, רבים בנויים על עבודת-משפחה, או שהנם בתי-מלאכה המעסיקים אומנים אחדים. עיבוד הכותנה בבתי חרושת עודו בראשיתו¹.)

ג. האוכלוסיה

רובה הגדול של אוכלוסיית מצרים הם מוסלמים דוברי-ערבית. הגדול שבמיעוטים הוא — העדה הקופטית המונה כמיליון נפש. אלה הם נוצרים ילידי המקום וגם הם לשונם ערבית. רובם תושבי עיר. מלבד אלה נמצאים במצרים כרבע מיליון זרים, היושבים בה ישיבת קבע, רובם בשלוש הערים הראשיות — קהיר, אלכסנדריה ופורט-סעיד. ואלה הם העמים העיקריים לפי שיעור מספרם: יוונים, איטלקים, בריטים, צרפתים. כן מצויות קבוצות קטנות של תורכים, רוסים, ספרדים ואחרים. עד 1936 נהנו העדות הזרות משרות משיטת ה"קפיטולציות", שלפיה לא היו האזרחים הזרים כפופים לחוק או למס המצרי, אלא חייבים היו להיענות לקונסולים של מדינותיהם, או לבתי-משפט מעורבים, שהורכבו למשפטים שבין בני נתינויות שונות. בני העדות הזרות עוסקים כמעט במסחר, תעשייה ומקצועות חפשיים בלבד. בשני השטחים הראשונים היה חלקם במשך זמן רב חלק הארי.

(1) עם זאת מן הראוי לציין, שיש כמה מפעלים — ביחוד בטכסטיל — שהושקעו בהם סכומים ניכרים (של הון זר, וכן של חברת "מיסר" הממשלתית-למחצה), וציודם והיקפם מכוננים לייצור במתכונת חדישה. — המ ע ר כ ת.

בשנות המלחמה התקדמו המצרים הרבה בצמצום חלקם של הזרים בחייה הכלכליים של הארץ: וכמעט אין ספק, שמשתהא מצרים בעלת עצמאות שלימה — תופחת עד למינימום מוחלט הפעילות המסחרית והתעשייתית של העדות הזרות.

ד. הרקע ההיסטורי של השאלה המצרית

מיום שנכבשה מצרים על ידי צבא־המשלוח הבריטי, למן 1883 ועד 1914, הוסיפה מצרים להיות להלכה פרובינציה עותומאנית. אלא שהכדיב⁽²⁾, „בעזר“ ע"י נציב בריטי עליון, ו"יועץ" בריטי סופח לכל מחלקה ממשלתית מצרית. בכללותה הביאה תקופה זו טובות־הנאה גדולות למצרים. האדמיניסטרציה הבריטית היתה הגונה וישרה מכל אלה שידעה מצרים מאות בשנים. בפעם הראשונה נעשה צדק לאיכר וניתן לו מגן מפני הפחות ובעלי־הקרקע. מקורותיה הכלכליים של הארץ פותחו. ההשקאה ודרכי התחבורה שופרו, ומצרים נהפכה לארץ עשירה ומשגשגת. אכן, אותם רווחים עצמם, שהביאה בריטניה למצרים, הכשירו את הקרקע לתנועה הפוליטית שעתידה היתה, בסופו של דבר, לכפות על בריטניה את „יצאת מצרים“ — הלא היא הלאומיות המצרית.

התנועה הלאומית מתחילה במצרים חיש מהר למדי לאחר הכיבוש הבריטי. הפצת ההשכלה וצמיחתו של מעמד של אנשים חיים ברווחה ובבטלה גרמו להתפתחות מהירה, וב־1914 היה זה כבר גורם שמן הראוי היה להתחשב בו. עם כניסת תורכיה למלחמה לצדן של „מעצמות־המרכז“, הוכרז באורח רשמי על קץ ריבונותה של תורכיה על מצרים ועל הפיכת מצרים לארץ־חסות בריטית. בעיני מצרים רבים היה צעד זה בחינת חסימת־הדרך בפני תוספת התקדמות לקראת עצמאות גמורה. דבר זה לא נתקבל אפילו על דעת אותם המעמדות שהרוויחו ביותר מן השלטון הבריטי. עידוד הלאומיות הערבית בארצות השכנות ע"י המדיניות הבריטית בשנות המלחמה — מזה, והעיקרון של וילסון בעניין הגדרה עצמית — מזה, סייעו להפחות אש הרגשות הלאומיים; ולאחר שביתת הנשק של 1918 הגיעו הדברים עד לידי התפרצות הרגשות האנטי־בריטיים בכל רחבי המדינה. סירובם של הבריטים להתיר למצרים לשלוח משלחת לועידת השלום נתפרש כאילו עתידה מצרים להיות חלק מן הקיסרות הבריטית. הוקמה מפלגה חדשה, ה"ופד" (מלה ערבית, שפירושה: „משלחת“), כדי להבטיח באות־כוח מצרית בוועידת ורסיל. למפלגה זו, שסעד זגלול־פחה עמד בראשה, היתה מטרה אחת בלבד — עצמאות גמורה של מצרים. עז־מהרה הבטיח את תמיכת רובה המכריע של האוכלוסיה לתכנית זו.

ה. הופד והבריטים

מעניין הדבר: משנת 1918 חזרת ונשנית בהתפתחותה המדינית של מצרים אותה מתפזנת עצמה בתדירות הדגונית. שני הצדדים המתמודדים העיקריים היו הופד והבריטים. הראשון ייצג את המון־העם, שתכנית לאומנית פשוטה מאחדתו; הצד שכנגד פעל בארץ בעיקר באמצעותם של הארמון ושל קבוצות מדינאים קטנות, ללא תמיכת ההמונים. לאחר נסיונה לדכא את הופד בכוח־הזרוע ולאחר הגלותה את מנהיגיו, שינתה בריטניה את תכסיסה, ובשנת 1922 ניסתה לפייס את הלאומנות המצרית ע"י הודעה חרי־צדית⁽³⁾, המכריזה על מצרים כעל מדינה ריבונית ועצמאית. אך 4 נקודות הונחו כמסויגות לסמכות הבריטית. עד היחتمס חוזה מתאים בין שתי המדינות. ואלו הנקודות:

2) המשנה־למלך מטעם הפדישאח התורכי — משרה שהיתה נחלת־ירושה בשושלת צאצאי מוחמד־עלי. — המערכת.
3) דהיינו — לא כפרי בירור, או הסכם עם המצרים. — המערכת.

1) הבטחת עורקי התחבורה הקיסרותיים העוברים במצרים; 2) הגנת מצרים נגד תוקפנות, או התערבות זרה; 3) הגנה על האינטרסים והמיעוטים הזרים במצרים; 4) מעמדה של סודן.

הכרוז זה אעפ"י שרחוקה היתה מלמלא את שאיפות המצרים, הפיגה על כל פנים במידת־מה את המתיחות והכשירה את הקרקע להחזרת חיים ציבוריים תקינים בארץ. בין 1922 ל־1936 נתחלפו בוו אחר זו בקהיר כמה ממשלות, שרובן עמדו תקופות־זמן קצרות. כמה מהן היו ממשלות־ופד, שנהגו מאהדת ההמונים, אך חסרות אונים היו למשול. מחמת התנגדות הבריטים והארמון, כמה ממשלות — „ממשלות־ארמון“ היו, ששלטו בדרך של „פקודות־חוק“ ממשלתיות בלי להזקק הרבה לפרלמנט. — אך, בסופו של דבר, לא יכלו להאריך ימים מפני איבתו של עיקר האוכלוסיה. במשך השנים הללו נעשו כמה נסיונות לשאת ולתת על החוזה, אך כולם נכשלו, מחמת הניגודים שבין הדרישות הבריטיות והמצריות.

ג. החוזה האנגלו־מצרי של שנת 1936

אכן, בשנת 1936, החלו הסכנה המתגברת מצד האימפריאליזם האיטלקי והמסע בחשב לאיים על בריטניה ועל מצרים כאחד, ושני הצדדים נתמלאו רצון להסכם. מש־אומתן החל באניה ירודותית בשנים במרס 1936 בין משלחת בריטית, בראשותו של סיר מיילס למפסוף, המורכבת רובה מומחים לענייני צבא, צי ואויר, ובין משלחת מצרית, בראשות מוסטפה נח־ס־פחה, מנהיג הופד וראש ממשלה מצרים, שכללה באי־כוח כל המפלגות המצריות. פרט לחבורה אחת קטנה או שתיים שהיו נטולות חשיבות. החוזה נחתם בלונדון ב־26 באוגוסט 1936.

לפי החוזה הכירה בריטניה בעצמאותה של מצרים, וברית צבאית מלאה נחתמה בין שני הצדדים. במקרה מלחמה, סכנת מלחמה או „חשש לשעת חירום בין־לאומית“, צריכה היתה מצרים להעמיד לרשות בריטניה את כל האפשרויות והסידורים שבתחומיה ובכוחה להעמיד. הכיבוש הבריטי הצבאי של מצרים צריך היה להסתיים. אלא ש„עד לאותו זמן, שבו יוכל הצבא המצרי להגן על תעלת סואץ“, — תקיים בריטניה כוחות מוגבלים באזור התעלה. חיילות אלה, על משפחותיהם וחבר עובדיהם האזרחיים, ישוכנו בכנינים שייבנו על חשבון מצרים. כשהיו בניינים אלה מוכנים, יועברו לשם החיילות הבריטיים החונים בקהיר. אך החיילות הבריטיים שבאלכסנדריה יהיו זכאים להשאר שם שמונה שנים נוספות לאחר חתימת החוזה (כלומר — עד 1944 — המערכת). נקבעו עקרונות מספר לתנועת חיילות ומטוסים בריטיים בטריטוריה המצרית שמחוץ לאזור התעלה.

בוטלה הגבלת הצבא המצרי שהועמד על — 11,500 איש בלבד. אך בהרחבת צבאה היה על מצרים להשתמש רק ביועצים ומדריכים בריטיים, ולא באחרים, יהיו אשר יהיו, ולקיים זיון וצידוד רק מטיפוס בריטי. תוקפם של סעיפים צבאיים אלה נקבע ל־20 שנה. בסוף תקופה זו יקבלו הכוחות המצרים מידי הבריטים את ההגנה על תעלת סואץ — אם יהיו מוכנים לכך, ואלו אם לא יהיו הכוחות המצריים מוכנים לכך, ואם לא תימצא הסכמה בין שתי המדינות, יועבר העניין לבוררות.

הבעיה המסובכה של הסודן פתרונה נדחה ע"י החזרת סודן ל„סטטוס קוו“ של 1899, כלומר, — „שלטון במשותף“ אנגלי־מצרי. הגנת הזרים במצרים נהפכה מכאן ואילך לעניין שבסמכותה של מצרים בלבד, ומשטר הקפיטולציות צריך היה להיבטל. עם ביטולן של הגבלות רבות כל־כך בריבונות המצרית, צריך היה הנציב הבריטי שבקהיר להקרא מכאן ואילך בתואר „שגריר“; אך הוסיף להיות בעל זכות־קדימה תמידית לגבי כל שאר הדיפלומטים הזרים שבקהיר.

החווה של 1936, כפי שאפשר לראות, לא מימש עדיין את התוכנית הלאומית בשלמותה.

ואף על פי כן היתה בו מידה חשובה של התקדמות, — שמשטר ה"קפיטר לצייות" השנוא ועמדת הבכורה למיעוטים הזרים נבטלו, ויותר מכלל זמן אחר משנת 1882 היו המצרים אדונים בביתם. הכוחות הבריטיים הייבים היו לצאת מעמק הגילוס ומן הדלתה לאיזור התעלה, ואף על פי שעדיין היו בטריטוריה מצרית, לא הוסיפו לנקר את עיני המצרי איש'העם בעסקיו היום יומיים. הרוב הגדול של המצרים בעלי ההכרה הפוליטית הכירו, כי החווה נותן להם את המכסימום שיכלו לקרות לו בשעה שחולשתם הצבאית נוכח סכנה מאיימת היתה ברורה ביותר. עם פרוץ המלחמה ב-1939, התקדם בניין המשכנות באיזור סואץ אך מעט, והוצאת החיילות הבריטיים מן הדלתה נדחתה, כמובן, עד לגמר המלחמה.

חווה 1936 הביא שינוי רב בעניינים הפנימיים של מצרים. עד אז היתה מפלגת הופד במצרים המפלגה הפוליטית היחידה, במשמעותה המערבית של המלה הזאת. שאר המפלגות הרבות היו, למעשה, בחינת כת חסידים אישיים של פחה או שני פחות בעלי השפעה, ואת הסעד לעצמן בקשו לא בורם מסויים של דעות בארץ, אלא בחבורות הקטנות של בעלי האינטרסים ה"משוריינים", או לעתים קרובות עוד יותר — בארמון-המלך, בבית הנציבות הבריטית, או בשניהם גם יחד, ואלו התגשמותו של חלק גדול מתכנית הופד כפי שהיתה עד כה העמידתו מעתה בפני שאלה דוחקת: ועכשיו מה? והבדלי-דעות שנתגלעו הביאו עד משבר בתוך המפלגה וחוללו סדרה של פילוגים.

1. בין הופד לארמון

בינתיים נתחוללה עוד תמורה בעלת חשיבות. ב-28 באפריל 1936 מת המלך פואד, ובמקומו בא בנו הנסיך פארוק. כיון שהנ"ל לא הגיע עדיין לפרקו המלכותי, הוקמה תחילה מועצת עוצרים. פואד היה מלך שדעת הבריות לא היתה נוחה הימנו ובמחשבת בני עמו כרוך היה שמו בשלטון הזר ובסיכול רצונה של האומה. עלייתו לכסא-המלוכה של הנסיך הצעיר, אשר שמו לא הוכתם ע"י כל שותפות ממין זה, נתקבלה בהתלהבות יתירה. הנבונים שבין אויבי-הופד המצריים ראו בפופולריותו של המלך הצעיר אפשרות של נקודת ריכוז אנטיופדית, שיהיו לה בסיס רחב של תמיכה עממית וכוח משיכה דמוגני חזק. אכן, למן 1936 ועד היום הזה היתה זירתה המדינית של מצרים נתונה בראש וראשונה, למאבק שבין שתי קבוצות: מצד אחד גוף הופד, שנתר לאחר הפילוגים והפרישות, לנהגתו של נחאס פחה, ונתמך במידה רבה על ידי אכרים ופקידים גמוכים; ומצד שני — סיעת אנשי הארמון, שתחילה הונהגה על ידי עלי מהר פחה ואחרים. בשם המלך, ואחר כך, במידה גדולה והולכת, ע"י המלך פארוק עצמו. סיעה זו נהנתה מתמיכתם של רוב העשירים שבבעלי-האחוזות ובעלי-התעשיה, ונוסף על כך, רכשה לה חסידים בקרב האכרים ובעלי המלאכה, שהיו קודם לכן מתומכי הופד.

הממשלה הופדיסטית של נחאס פחה מוגרה ע"י "הפיכה" מעשה-ידיי הארמון בתחילת 1938, ואחריה באה שורה של ממשלות, שהארמון שלט עליהן במידה זו או אחרת. הממשלות המצריות שבשנות-המלחמה הראשונות לא הגו, בדרך כלל, חיבה יתרה לבריטניה הגדולה, ואת התחייבויותיהן לפי החווה היו ממלאות בנכונות ורצון מעטים ככל האפשר, ורבים האמינים, כי בעניין הזה תמך בהם המלך, וישנן כמה הוכחות, כי לא בלבב שלם התפללו המלך והממשלה לנצחונן של בנות הברית.

בפברואר 1942, לאחר משבר-הממשלה, הופעל הלחץ הבריטי בצורה נמרצת

מאוד. השגריר הבריטי בא לארמון, כשכוחות צבאיים מאחוריו, והגיש אולטימטום למנות לאלתר את נחאס פחה כראש ממשלה, בנימוק, שלו לבדו נתונה תמיכת רובם של האוכלוסין, וממילא הוא לבדו יוכל למלא בדרך יעילה את התחייבויותיה של מצרים לפי החוזה. המלך נכנע להפגנה זו של כוח, וכך חזר הופד למשול כסיוע בריטי.

כמעט שאין ספק, שדרך תזירתו לשלטון והפגיעה המפורשת שנפגעה ע"י כך הריבונות המצרית גרעו מן הופד הרבה מהתמיכה שהיתה לו בעם, וכן הגבירו מאוד את מורת-הרוח המצרית מפני חוזה 1936, שהותיר עדיין דרך להתקפות כאלה על עצמאותם. בחוגים רבים התייחסו מעתה לנחאס ולשותפיו כאל קויס-לינגים בריטיים, והרושם הזה נתחזק ע"י קיימם בנאמנות את החוזה בשנים החתוכות, 1942-4.

לאחר תקופת-מה של מימשל, נחלש הופד במידה רבה ע"י פרישתה של הקבוצה החשובה בראשותו של מפרס-עובייד-פחה, עו"ד קופטי, שהיה בשעתו מאנשי שלומו של נחאס המקורבים אליו ביותר בהנהגת הופד.

מכרם וחסידיו נצטרפו לסיעת חסידי הארמון והחלו במסע השמצה מר נגד עמיתיהם-לשעבר בופד, בהאשימם אותם בממשל כושל, בהנהלת-עניינים מופקרת בשחיתות למיניה. קרבו והשפעתו של הופד ירדו בהתמדה מחמת התקפות אלו, עד שלבסוף רק הלחץ הבריטי הוא שעוד קיימו במעמד של ממשלה. משנתרפה הלחץ הזה, באה נפילתו מחויבת-המציאות של נחאס, ובאוקטובר 1944 הוקמה ממשלה חדשה על בסיס קואליציוני רחב של המפלגות האנטי-ופדיות ובתמיכתו של הארמון. ראש המיניסטרים היה אחמד מהר, איש ופד לשעבר, ולאומני נמרץ. לאחר שרצחיו חבר צעיר של קבוצה פשיסטית קטנה, בא תחתיו חברו לממשלה מוסטפה נוקרשי-פחה, גם הוא מפורשי הופד, מתנגד ולאומן ללא פשרה. בינתיים נתגלעה מחלוקת בקרב הקואליציה הממשלתית, והתפרצויותיהן של מהומות הביאו שברבואר 1946, למינויה של ממשלה חדשה, שבראשה הועמד איסמעיל צדקי פחה הבא-בימים.

את צדקי רואים, בדרך כלל כ"גייטראלי", שאינו קשור בשום קבוצה מן הקבוצות הפוליטיות הגדולות. במשך שנות ה-20 ובראשית שנות ה-30 היה אויב פעיל ותקיף של הופד, ופעמיים שימש כראש מניסטרים ושלט כדיקטטור-ממש, ע"י פקודות-חוק ובלו זיקה לפרלמנט. בשל שלב זה בדרכו הצבורית נחשב תחילה כמכשיר בריטי, אבל אחר כך הצליח לטהר עצמו בעיני הלאומיים, וב-1940 כבר הוחזק כאויבה של בריטניה ולא זו בלבד, אלא כמי שעלול לשתף פעולה עם ה"ציר".

קשה לומר, באיזו מידה מוצדקת היתה השקפה זו. יציאתו זו מכלל פרישה מן החיים הפוליטיים כדי לעמוד בראש הממשלה דווקא בשעה זו, יש לראות כאמצעי "שבין-הזמנים", שחשיבותו לא נתבררה עדיין. ברי, שאין הוא נהנה מתמיכה רחבה בארץ, ואף לא בחוגים המסוייגים יותר שבמעמד השולט. ספק הוא, אם תאריך ממשלתו ימים, לאחר שיושלם המשא והמתן המתנהל עתה לקביעת החוזה האנגלו-מצרי.

ח. הריאקציה הדתית

אך התפתחות פוליטית זו של מצרים בשנים האחרונות אינה אלא חלק מן הסיפור. מתחת לפני השטח נתפתחו תנועות עמוקות וחשובות יותר. כבר לפני פרוץ המלחמה ב-1939 היה חלק גדול מן האוכלוסיה המצרית מואס במצב העניינים הקיים, על כל בחינותיו, ומספרם של אלו הלך ורב. דבר זה היה בא לידי גילוי בצורת השליה שהללו שללו את המערב, על כל ערכיו, ואת כל המפלגות והפוליטיקאים המצריים גם יחד, בתורת "בובות" קלות-דעת, 73

המנסות לשחק קומדיה פרלמנטרית מערבית חסרת־משמעות. שאין בה כל ערך וכל ממשות בשביל המצרים.

נטיה זו מצאה לה את מנהיגיה בקרב אנשי המעמד הכנסיתי הישן הקרויים „עולמא“, חכמי המשפט הקדוש של האיסלאם. את חסידיה אפשר היה למצוא בעיקר בין האומנים ובעלי המלאכה שבערים ובין כמה יסודות שבקרב האכרות. מסגרת הארגון החביבה עליהם היתה האגודות ואחוות דתיות.

החזקה ורבת־ההשפעה שבכל האגודות הללו היא „אל־אחואן אל־מוסלימין“ — „האחים המוסלמים“. משערים, כי לארגון זה יש יותר ממיליון חסידים והוא מונהג ע"י שיד חסאן אל־באנה, קנאי, בעל תאוות־שלטון וכשרון ארגון, הנושא בלבו שנאה עמוקה למערב ולכל פעלו.

המטרה הסופית של האגודות המוסלמיות היא לא פחות מחידוש המשטר והשררה האיסלאמיים הישנים. כי אכן ריאקציונית היא המטרה, — הכרוכה בשלילת אותה מידת הקידמה שהושגה בדרך אל רעיונות המערב של דמוקרטיה ועליה חברתית — דבר זה אינו צריך ראייה. הצלחתה בקרב העם מעידה על חומרת המשבר הכלכלי והמוסרי, שזעזע את חברות־האדם במזרח עד ליסודותיהן.

טבעי למדי שאיש־המזרח מיחס למערב את כל הפגעים הבאים בעקב המשבר הזה, וחושב כי המכה שהנחית המערב על המשטר הישן היא שהתחילה בתהליך זה שהגיע לשיאו במצוקה של ימינו. במשך שנות המלחמה פעלו גורמי המשבר הכפול הנ"ל פעולה חזקה הרבה יותר, והמחסור החמור בכמה מיצרכים והתיקרותם הרבה של המחירים הוסיפו לאנשים נימוקים לחשוב לפי קוי מחשבה שלכאורה אינם מדיניים. המחזה העגום של תרבות המערב הקורעה עצמה לקרעים — מזה, והפוליטיקאים ה„דמוקרטיים“ המקומיים, המתחרים איש עם רעהו באנוכיות, שחיתות וחוסר־כשרון — מזה, כל אלה יחד היטו אנשים רבים יותר לחשוב, שרק בשיבה אל הסדר האיסלאמי העתיק, על יציבותו הסוציאלית ועל ערכי־מוסרו המושרשים עמוק, — תוכל מצרים למצוא את תשועתה ולהירפא מסרטן־המערב, שהיה מחריבה לאט לאט.

אך השיבה אל הסדר הישן — פירושה לא היה שיבה אל יציבות חברתית ואל מסורות מוסריות בלבד. פירושה היה גם גל עולה של שנאת־זרים וקנאות דתית, שכרך את הזרים ואת ילידי המקום שאינם מוסלמים גם יחד בשנאה אחידה.

הריאקציה הזאת נגד המערב לא צומצמה בתחומי האגודות המוסלמיות וחסידיהן במישורין בלבד — היא פגעה גם בחלק גדול מן האוכלוסיה בכללותה, וגם השפיעה על מדיניות הממשלה המצרית השפעה שגדלה והלכה במשך שנות המלחמה. אין ספק, שהדבר הוא גורם נוסף חשוב בדרישה הגוברת בהתמדה לשינוי החוזה האנגלי־מצרי וליציאתם הגמורה של כל החיילות הזרים מתחומי המדינה המצרית. הדבר בא לידי גילוי בכמה דרכים — בהעברת עסקי זרים רבים אל בסיס „מצרי“ — בלשון הפנסקים והמכתבים ובהרכב חברת־העובדים; — ובשימוש בלחץ כלכלי חזק נגד השאר, על ידי הפליה לרעה במתן עבודה, תשלומי מסים וכו', נגד הזרים וכן נגד הנוצרים והיהודים המצרים; ולבסוף, בהתפרצויות מעשי־אלמות גלויים נגד מיעוטים דתיים ולאומיים.

בתקופות שונות היו היפד והארמון, ה„ציר“ ובנות־הברית, מחזורים אחרי שיד חסאן אל־באנה; הוא קיבל עזרה מכל מי שהציעה לו, אך מעולם לא העמיד את אגודתו לרשות כל גוף אחר.

היום מדברות השמועות על התקרבות בין השייך והרוסים⁽⁴⁾. ברית בלתי־

(4) אכן, מאז נכתב המאמר נפלו כמה דברים, המחלישים מאוד רושם זה, שנתקבל לפני זמן מה. — המערכת.

טבעית כזאת בין אנשי־ריאקציה דתיים ובין רוסיה המועצתית אולי אינה בלתי מתקבלת על הדעת, כפי שהדבר אולי נראה בסקירה ראשונה. אלה הם המתנגדים הראשונים־במעלה (הפנימיים — מזה, והחיצוניים — מזה) למצב הקיים במצריים ואפשר שזמן־מה לפני שתתפרדנה דרכיהם, יוכלו ללכת יחדיו.

ט. נטיות פשיסטיות, סוציאליסטיות וקומוניסטיות

שלילת המשטר הקיים במצרים לבשה גם צורות אחרות, ולא רק ריאקציה דתית, אף־כי הללו רחוקות עוד לפי שעה משיעור כוחה של הנ"ל.

כמה חבורות קטנות פשיסטיות או כמעט־פשיסטיות שגשגו לפני המלחמה, והחשובה שבהן היתה "מצרים הצעירה", או מפלגת "התחלוצות הירוקות", בראשותו של עו"ד צעיר, הקרוי אחמד חוסיין, לתבורות הללו היו חסידים, אף־כי בשיעור מצומצם, בין הסטודנטים ובני האינטליגנציה, אך הן נעלמו לאחר מפלתו הצבאית של ה"ציר" באפריקה הצפונית ובאירופה. יש סימנים לחידוש פעילותן של החבורות הללו בעת הזאת, אף כי אינן בחזקת סכנה רצינית, אלא שהן עלולות ליהפך למסוכנות, לכשיעשו יד אחת עם תנועות הריאקציה הדתיות, החזקות לאין ערוך יותר.

תנועות השמאל היו אסורות במצרים עד העת האחרונה, ובין שתי המלחמות פעלו חבורות סוציאליסטיות וקומוניסטיות קטנות באורח בלתי־ליגלי, ללא הצלחה רבה או ללא השפעה רבה.

תנועת האגודות המקצועיות הוכרה רשמית, פרט לשני ענפים — חקלאות ושירותים ציבוריים, שהם התחומים החשובים ביותר, אך לא היתה זו תנועה חזקה ביותר, וכן לא היה לה אופי פוליטי מובהק.

אך במשך השנים האחרונות חל שנוי־מה. מצד אחד, למראה עליית קרנם של הכוחות הצבאיים הסובייטיים, נתעוררו צעירים מצריים רבים לשאת אל מוסקבה עין של אהדה וענין; ובמובן זה ממלאת רוסיה במידת־מה את החלל הפוליטי שנשתייר עם העלמן של מעצמות־ה"ציר". מבחינה זו רואים את רוסיה, בראש וראשונה, כמעצמה רבתי, אשר בהשפעתה אפשר להשתמש כמשקל־נגד כלפי בריטניה, ואשר את כוחה אפשר לקרוא לעזרה בכדי לסחוט ויתורים מן האימפריאליזם הבריטי.

אך פרט ל"תנועת האגף השמאלי" הזאת, שהיא רק מעין "מהלך" חדש במשחק מדיניות־הכוח, קיימת עוד "תנועת אגף שמאלי" אחרת, שעד כה אינה נתונה במסגרת ואינה מכוננת או מודרכת, אך עומקה וחשיבותה גדולים יותר. אפשר למוצאה בעיקר בין הסטודנטים והאינטלקטואליים הצעירים יותר, שבפעם הראשונה, מזה שנים רבות, סרה מהם ההתענינות בפוליטיקת־המפלגות המצרית והם מתחילים עתה להכיר לדעת יותר ויותר, שהניגוד בין הופד לארמון, ובין האישים השונים אשר בזירה המצרית ניטלה חשיבותו ואין לו משענת־של־ממש לגבי הבעיות העיקריות שבחיי מצרים בזמננו. אף על פי שגם הם, כאחוזת הדתיות, מואסים בסדר הקיים, — מכל מקום אינם שואפים כמותן לפתרון עיי־שיבה לעבר האיסלאמי, שהשפעתו עליהם נגרעה מאד. לעצמו של דבר גושים הם יותר לתלות תקוותיהם באידיאלים סוציאליסטיים מעומעמים, שבמידה רבה מכריזים עים בהם שיקולים כלכליים וחברתיים את הבעיות הפוליטיות, ומקום חשוב הוקצה בהם לבעיה המשועת והמוזנחת משכבר הימים, בעיית האיכרות המצרית. כמה מן החוגים הללו הם פרו־סובייטיים, וכמעט קומוניסטיים לפי השקפתם. אחרים, המיואשים בחשבם כי אין מדיניות־החוץ הסובייטית שונה מזו של המעצמות האימפריאליסטיות, אלא במידה מועטת בלבד, גושים יותר לדימוקרטיה סוציאליטית, מן הסוג האידיאליסטי מטושטש ההגדרה. קבוצות אלה הן בלתי מאורגנות לעת עתה, פרט לקבוצה הקומוניסטית הקטנה אך פעילה, והשפעתן מחוץ לחוגי

האינטליגנציה — מצומצמת. הן שואפות להתפשט בקרב המעמד הגדל של הפועלים ובעלי המלאכה שבערים. וגם הללו, נוטים לשלול את כל הקבוצות הפוליטיות השונות הקיימות מאז, — והשמאל שעודנו בראשיתו, מתחרה באגודות הדתיות על הנהגתו של מעמד חדש וחיוני זה.

2. מסקנות

ולסיכום: — המצב במצרים מלא סכנות ואי־בטחון. בבסיסה של אותה הפירמידה — המון אכרים מרושש, בור, מלא־תרעומת, שהפנתו את עוצם הקיפוחים שמקפחים אותו גדלה והולכת, — כשם שגדלה והולכת מורת־רוחו מפני מפלגת הופר, שלה שמר אמונים באורח מסורתי; ומעל לו — אוכלוסיית־עיר של בעלי מלאכה, פועלי תחבורה ושאר יסודות של פרולטריון המתהווה, הנתון עדיין להשפעתם של מנהיגיו הדתיים, אך הולך ומכיר בהדרגה את עצמו כמעמד חברתי בעל תביעות כלכליות מסוימות, והוא נתגדל עתה במידה רבה ע"י המוני הפועלים המועסקים ע"י כוחות־הצבא הבריטיים, האמריקאים והאחרים החונים במצרים, ששכרם טוב באופן יחסי, ועתה מאיים עליהם חוסר העבודה⁵; ושוב, רובד אחד למעלה — מעמד בינוני, קטון אך גדל והולך, של אנשי־עסק, בעלי המקצועות, בני־האינטליגנציה ופקידי השירות הציבורי שעד כה היו אבן־המסד הראשית של התנועה הלאומית, אך עתה מתחילים לבקש השראה לעצמם במקום אחר; ולבסוף, כשיא הפירמידה, קבוצה קטנה, אך מופלגת בעשירות, של בעלי קרקעות, אנשי תעשיה וכיו"ב, שהם מושליה האמיתיים של מצרים.

וזו הפעם הראשונה שמעמד העשירים הזה חש כאילו איום רציני מאיים עליו מל מ ל מ ט ה, והוא תוהה ומדואג ומבקש סביבו בני ברית, כדי לעצור או להטות את נחשול התרעומת העולה מלמטה. תרעומת זו עצמה — התייפך לשנאה עיוורת לכל מה שריח של מערב נודף ממנו, ודרך האחוות המוסלמיות (ואולי מתוך ברית עם הארגונים של הריאקציה הפוליטית), תכוון לקראת שיבה־מחדש אל נוסח המזרח הישן, אשר בו לא יהיה מקום לא לאיש המערב ולא ליליד המקום שאינו מוסלמי? או אולי תשאף להגיע לפורקנה בדרך של לאומנות פוליטית עקרה, אשר רצונה יהא לסלק כל מה שמוצאו מן המערב, פרט לטכניקת־הדיכוי שלו — ולא־סובלנות? או אולי יצליחו האלמנטים המתקדמים והסוציאליסטיים להבהיר את רעיונותיהם, לכונן את ארגונם ולהרחיב את חוג השפעתם במידה מספקת, כדי שיוכלו להגיע לכלל השפעה מכרעת על עתיד ארצם?

ברגע הזה קודרים הם הסיכויים. האחוות הדתיות זכו להשפעה רחבת־היקף, הגדלה והולכת, והן צועדות לקראת שתוף פעולה הדוק יותר עם התנועות של הריאקציה הפוליטית. יתירה מזו: רוב החוגים הפוליטיים והממשלתיים נלכדים יותר ויותר ברשת רעיונותיהם, ובאמצעות הליגה הערבית ושאר קשרים מתפשטת והולכת השפעתן הרחק אל מעבר לגבולות מצרים.

פעולה בלתי זריזה או תוקפנית של המערב עשויה רק להטעים את התהליך המסוכן ולהטיל את מצרים (ועמה, אולי את כל המזרח־התיכון הערבי כולו) אל בין זרועות הקנאים הדתיים. אך לעת־עתה עוד לא אבדה התקווה למנוע את הדבר, הרבה יכלה לסייע כאן מדיניות נבונה ואוהדת, ומעל לכל — מתואמת, שתותווה ע"י מעצמות המערב ורוסיה.

5) אכן, בינתיים, עם סגירת רוב מיתקני צבאות־הברית, נתהוותה במצרים הבעיה החמורה של העסקת מתנות פועלים אלה, אשר "פונקו" ע"י רמת־שכר בריטית ואמריקאית ומתקשים להסתגל לנהג השכר המצרי "המקורי". — המ ע ר כ ת.

הראדאר לשימוש חיל-הקרקע

זו היה צורך לשנות ולהתאים את כלי-הראדאר באופן שיסתמנו על ידיהם רק עצמים מתנוועים.

שינוי זה במכשירים נתבסס על מה ש-קורין הפיזיקאים „חזיון-דופלר“ והוא נת-אפשר משום כך שידוע היה לאנשי-המדע של „קורפוס-המאותתים“ כי „הדי-הראדאר“ חוזרים ומגיעים אל המכשיר, כשהם „נהד-פיס“ מעצמים נעים, בתכיפות השונה מזו שמתהווה בחזירתם מעצמים נחים. הראדאר הותאם, איפוא, באופן ש„ינפה“ מאליו, ולא יסמן, את הדי העצמים הדוממים, וישקף רק את הנתונים שמקורם בעצמים נעים.

ומשבוצע שינוי זה, באה האפשרות להפ-עיל את כלי-הראדאר באופן דומה מאוד להפעלתו בחיפוש אחר מטוסי אויב. נתו-נים מדויקים בענין טווח התנועה של כלי-הרכב של האויב וכיוונם נמסרו ע"י עובדי הראדאר ליחידות ארטילריה, שהשתמשו ב-נתונים אלה לכיוון תותחיהן. כן יכול היה הראדאר לקבוע את מקום התפוצצות הפגז לעומת מקום המטרה — ולמסור לתות-חנים, כיצד לתקן את כיוון קליעתם.

מטרות מסוג כלי רכב נבלשו ע"י ראדאר עד לטווח של 16 מילין, אף על פי שהטווח המכסימלי הממוצע היה 10 מילין. אנשי-צבא בודדים אפשר היה לגלות עד לטווח של שלושה מילין; וטכנאי הראדאר היו למומחים מובהקים לכיך, שיכלו לאמוד את מספר חיילי האויב שבחבורה ואת טיפוסם ומהירות תנועתם של כלי רכב אויבים.

כמה תוצאות מפתיעות הושגו בשעת מס-עות-המלחמה הצרפתי והגרמני. במקרה אחד השתמשו בנתוני-ראדאר כדי להודיע לפס-רול אמריקאי על נוכחותו של פטרול גרמני כ-200 יארד ממיננו! וכתוצאה מכך נפל הפטרול הגרמני במארב אמריקאי.

במקרה אחד גילה הראדאר שלושה תו-חסובבת עלולה היתה להביא לידי פגיעה

עם בוא השלום בא גילוי העובדה, כי עוד לפני סוף המלחמה איפשר פיתוח כלי ה-„ראדאר“ ע"י „קורפוס-המאותתים“ של ה-צבא האמריקאי להבחין ולקבוע את מקומן של עמדות-מרגמות-ארטילריה אויבות רחוקות-טווח ולבלוש בעת לילה תנועת חיילות וכלי-רכב בדרכים הכבושות בידי האויב. איתרון המדויק של עמדות כלי-היריה האויבים במרחקים גדולים יותר מ-5 מילין הושג ע"י „בילוש-ראדאר“ אחרי פנוי-ארט-לריה ומרגמות בעת תעופתם. הדבר הזה נתאפשר ע"י השימוש בכלי-ראדאר, שטופח במיוחד ע"י „קורפוס-המאותתים“, כדי להשיג סימוני-מקום מדויקים למקום הימצאו של הפגז האויב בגזרות-הקשת השונות של תער-פתו, בין בעודו עולה ומטפס ובין כשהחל לרדת ולנחות. לפי סימוני כיוון זה נקבע אחר-כך כל מסלול-תעופתו של הפגז, והמשכו הגיאומטרי היה מציין את תנוחתו המדויקת של כלי-היריה.

טיפוס זה של כלי-ראדאר היה לו דיוק כדי שיעור 20 מטר לאורך הטווח ועד שליש של מעלה אחר לאזימוט (לגבי הכיוון), והיה ביכולתו לשלול כלי-יריה מוסתר במרחק של חמשה מילין, כששיעור השגיאה אינו עולה על 60 מטר⁽¹⁾. למכשירי-הראדאר, שבהם השתמשו לבידוש אחר תנועת הלילה של האויב, היתה היכולת המפליאה לעקוב אחרי כל העצמים המתנועעים באותו שטח, המחזר-פה ע"י קרן הראדאר. גם אלה היו כלי-ראדאר ממתכונת-הקבע של „קורפוס-המ-אותתים“, שסוגלו במיוחד לתכלית זו.

כשקרנו כלי-ראדאר רגיל „מתבוננים“ ל-אורך כביש שבידי האויב, הרי הן מגלות כל עצם המצוי לאורך אותו קטע של דרך. ואין עובדי-הראדאר יכולים להכיר בין דב-רים שהם בגדר „מטרות אויבות“ לבין סתם עצים, גבעות ושאר עצמים שבנוף. ומסיבה

(1) מכאן שהטלת מספר פגזים על החלקה בעמדה האויבת. — המערכת.

כל תנועה. לא פחות מ־9 אחוזים מכלל משילות־אש־הארטלריה, שנורו ע"י הכוחות האמריקאים בגרמניה במשך חודש פברואר 1945. היו על מטרות שאותרו ע"י ראדאר.

תחיימונו אויבים, הנעים קדימה. ריכוז־אש של "פלג" ארטילרי (2) פיזורם. פעם אחרת נתגלתה שיירה בת 40 כלירכב, ואש ארט־לריה הטלה על האיוור — עד שפסקה בה

קרניים סמויות" בוקעות באפלה

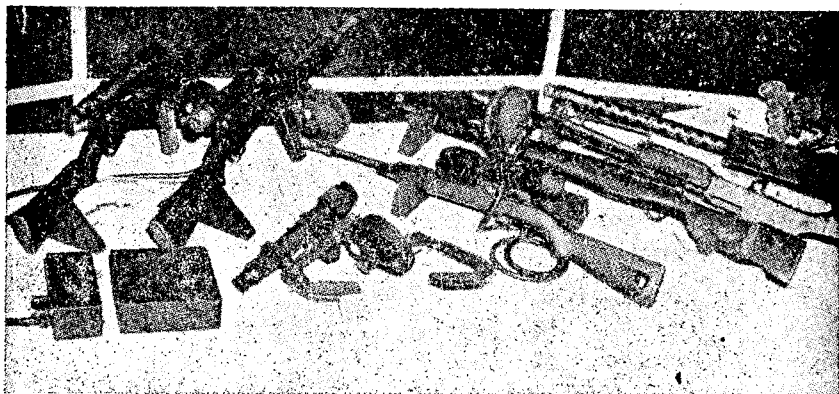
עמדו על התכונה של ה"אינפרא־אדום" לח־דור בעד ערפלים וחשכת־לילה. הדבר זכה לשימוש נרחב ביותר בעבודות צילום, כשתנאי מזג האויר אינם יפים. שימוש אחד מני רבים בו הוא זה במד־השמש האינפרא־אדום, העשוי לחדור בעד הערפל או השרב, ולאפשר לאניה, לתפוס את הש"מש" ולבדוק את האורך והרוחב הגיאוגרפי של מקום המצאה.

ואלו כל־האינפרא־אדום" שפותחו לצרכי חילות־הקרקע יש בהם צעד נוסף במגמה זו. הסברה פשטנית מאוד לאופן פעולתם תהא זו: — את כל־ה"אינפרא־אדום", — המור־כבא (מקור־אור וב) משפורת ראייה טלסקופית — מרכיבים על כלי זין. מקור־האור, הנראה כעין זרקור שחור, פולט קרני "אינפרא־אדום", המטילות את אורן על אנשי האויב — והבבואה המשתקפת והמוחזרת של האויב נקלטת ע"י שופרת־הראיה. האיש המזויין בכל־ינשק, שצויד ב"אינפרא־אדום",

אחד מכלי הציד המפליאים ביותר, שהביאה לנו המלחמה הזאת, הוא "אספק־לרית־הצלפים" (Sniperscope). בעיקר זהו נשק ל־י, אחד ממשפחת כל־הנשק של הקרנים ("האינפרא־אדומות"), שכל טיבם הוא בלתי־שיכה, כמרומז בעצם כינוים.

ה"סניפרסקופ" פותח ע"י "לשכת־המהנד־סים" ב"מצודת־אלווארד" (של צבא ארה"ב) אשר בוירג'יניה, בשלהי שנת 1943, ושימש בוירת האוקיינוס השקט, במסעי 1943—1944. וביחוד למניעת הסתננותם של חיילות יפניים אל מאחורי הקוים שלנו. מקור מסויים אחד מפליג בהערכתו את שער יעילותו של ה"סניפרסקופ" וזוקף לזכותו 30% מכל האבי־דות היפניות שנפלו באש כל־ינשק־קל בשב־עת הימים הראשונים של המסע באי אוקיי־נבה.

ב"מסקלרית־הצנחן", כבשאר סוגי כלי ה"אינפרא־אדום", שפותחו, מנוצל העיקרון של "ראיה בבלי אור". מזה שנים רבות,

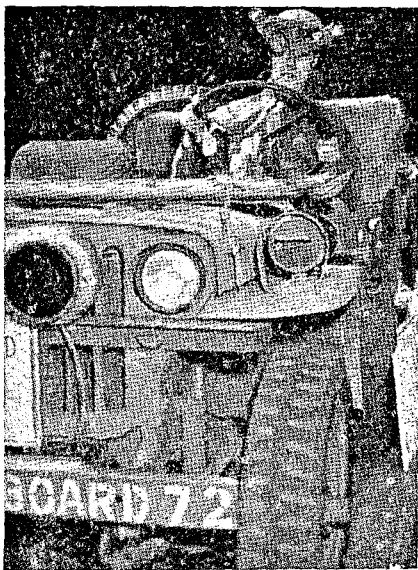
אספקלריות־צלפים" המשתמשות בקרניים "אינפרא־אדומות" כשהן מורכבות על רובים וכל־ינשק אבטומטיים מטיפוסים שונים של צבא ארצות־הברית.

ועל טנקים. הציוד היפני, אף כי קטן הוא מזה בשעור גדלו, היה טוב ממנו. אך לטיבם של כלי האמריקאים לא הגיע.

לאחר שמרכיבים אותם על ג'יפים, שמים את מקורות האור של הקרניים האינפרא-אדומות בין פנסי האור הקדמיים של המכונית. למותר לומר, כי בשעה שמפעילים את מערכת האינפרא-אדום, אין משתמשים ב"פנסי המכונית הרגילים. נהג הג'יפ חובש קסדה הגדולה יותר מהרגילה, — ובה, לפני כל עין, שפופרת-ראיה טלסקופית, וכך, כש הוא מביט בהן, מתמזגות הבוואות שבתוכן יהדיו ומהוות בבואה אחת שלמה.

משמרכיבים את המכשיר האינפרא-אדום על "הצינחל", משתמשים במקור-אור עצום, בעל קוטר של 30 אינצ'ים בערך. השפופרת הטלסקופית היא, בערך, כשל הטלסקופ הרגיל. באור זה אפשר להשתמש לכיוונה של אש נגד-מטוסית, לבילוש פניהם של שט-

חוקן המאפשר לחילות ארה"ב לראות בעד החשכה: טניפרסקופ המשתמש בעקרון הקרניים האינפרא-אדומות. הופעל לראשונה בשנת 1944.

נהג של ג'יפ, כשהוא חובש קסדה מיוחדת המצוידת בקרני אור אינפרא-אדומות.

צריך רק לכוונן לקליעה אל הבוואה שב-שפופרת — וללחוץ על ההדק, הבנואה, ש-גוונה ירקרק, נראית בבהירות מפליאה לפ-רטיה ולדקדוקיה.

השימוש בכלי נשק אינפרא-אדום החל בעת ובעונה אחת, — וכנראה, בלא קשר גומלין — בגרמניה, ביפן ובארה"ב. הציוד הגרמני לא הגיע מעולם לייצור-בהמון ממש, ואילו היפנים נתקלו בקשיים גדולים, שעה שבאו להכניס את מכשיריהם לשימוש.

את כלי-אינפרא-אדום אפשר להרכיב על נשק-כתף⁽¹⁾, על תותחים, על קסדות שנועדו לנהגי ג'יפים, מכוניות-משא וטנקים — בקיצור, כמעט על כל דבר. בענין בחירת המקום להצבת הכלים הללו — ישנה מידה רבה של חופש, כיון שבעין בלתי מזוינת אין חיילי האויב מסוגלים לגלות את ה"אור" של הקרניים ה"אינפרא-אדומות".

כדרכם, יצרו הגרמנים מקורות-אור ושפופרת-ראיה טלסקופיות שגודלם עצום, ואותם הרכיבו לרוב על כלי רכב "הצינחלים"⁽²⁾

(1) המופעל מהכתף — רובים, מקלעים, רובים א.ט. וכיו"ב. — המערכת.
(2) כלי-תובלה צבאי, חציו על גלגלים וחציו על "זחלים". — המערכת.

חיים סמוכים, או לאיתור פעילותו של האויב. המערכת הגדולה של האינפרא-אדום שעל גבי "חצי-הזחל" אינה מיועדת לשמש לנהיגה, כיון שהלה מצוייד במערכת משלו, המורכבת מן ה"פנסים" הקידמיים ומן הקסדה.

את מערכת האינפרא-אדום אפשר להרכיב על שורה ארוכה ומגוונת של כלי נשק, לרבות הקרבין הרובה M 1 (הרגיל בצבא ארצות הברית — חצי אבטומטי — המער רכת) והמקלע, או מכונות היריה שקוטרה 0.50. כשאתה מרכיבה על הרובה M 1 דרוש לך כר לחי מיוחד, עשוי עור. כשאתה מרכיבה על נשק-הכתף — מקומו של מקור-האור (שקוטרו אינו עולה על 6 אינץ'),

הוא מתחת לתת-ההצרף. השופרת הטלסקופית מוצמדת לפיה מיוחדת, הנמצאת בצדו השמאלי של הרובה, ישר ממול מנוף-הבריחה ובקו אחד עם כר-הלחי העשוי עור. החלק העיקרי של מערכת ה"אינפרא אדום" הוא "גליל-הבבואה". גליל זה, שגודלו כגודל גליל רדיו רגיל, הוא ההופך את הקרניים ה"אינפרא-אדומות" הבלתי נראות לבבואה שאין כל קושי להפירה.

תחום זה של הזיין האינפרא-אדום הוא חדש במדה יחסית, ויש עוד לצפות לשכלול לים נוספים. יבואו ימים, וישתמשו בכלים מעין אלה לעזרת המשטרה בגלוי פשעים, להחלפת האורות המסנוורים שבמרכיזים ציבוריים, ולשאר צרכי שלום.

ר ש י מ ו ת ק צ ר ו ת

אייזנהאואר — על תבונת קציץ

באפריל ש.ז. נאם הגנר אייזנהאואר על הנושא "תכונותיו של קציץ", בפני מפקד סטודנטים של מכון אוניברסיטאי בטכסוס, המקדיש תשומת לב מיוחדת לעניינים שב"הכשרה הצבאית של מתלמדיו ושייך כולו לרשת "הגדודים להכשרת קציני-מילואים" שליד המכללות האמריקאיות.

בין השאר, סיפר הגנר אייזנהאואר, כי בזמן המלחמה האחרונה נערכה בדיקה מקפת, מהן הסגולות שהחייל מחשיבן ביותר בקצינו. הראשונה היתה היכולת וכשרה פיקוד; ובצד — התענינותו ב"ש"לום אנשיו. אייזנהאואר ציטט כאן את הדברים שאמר לתלמידי בית-הספר ה"צבאי שבאוסטרופוינט הגנר שופילד, מי שהיה מפקדו של צבא ארה"ב לפני כ־60 שנה: "....הרוחש כבוד ראוי לזולתו יטע בלבם רחשי הוקרה לעצמו; ואלו המקל בכבוד זולתו... יטע בהכרח רחשי משטמה לעצמו".... וכדברי אייזנהאואר: "המפקד, המשתף עצמו, באורח טבעי ובלא פוזה, בכל ענייניה של החבורה, אם בתניה ואם בשדה-הקרב; הרוכש את אמון אנשיו, והמעניק להם את אמונו הוא; המחלק אתם, חלק כחלק, את

כל תהפוכות המזל, ואינו דואג לעצמו בטרם יסופקו כל צרכי אנשיו, ולומד מהם לא פחות ממה שהוא עצמו מסוגל ללמד אותם, והמביע, בכל דיבור ומעשה, את גאוותו על היותו שייך לכלל הזה, — הוא-הוא הזוכה ללא ספק בגמול הגדול ביותר שעשוי אדם לזכות בו:

לו הכבוד, ההערכה והחיבה של המשרתים, אתו; וגדולה מזו: יחידתו יחידה מעולה. אכן, איש כזה אנשיו לא ידעו רגשי מורת-רוח..."

"זהו טיפוס הקציץ המנהיג אשר "גדודי ההכשרה" חייבים לטפחו. אין לעשות זאת בימים או בשבועות, — חדשים, שנים של אימון, של לימוד, של הגות נדרשים לכך. וייאמר: אין לספק את צרכי האומה בקצינים לעת מלחמה — באם תבוא עוד עלינו — בלי "גדודי-ההכשרה", שום תקן-קצינים סדיר לא יגיע להיקף המספרי הנחוץ; ואלו אימון-החירום המקוצר בשעת הזמ מלחמה עצמה, אף על פי שתועלתו עמו בניפוי המהיר, ובאימון במקצועות-קרב מסוימים, של החומר-האנושי המצוין בסגולות טובות, — הרי אין כלל באפשרותו לתת

הזדמנות להתפתחותן של מלמה של הסגור לות הללו, עד כדי כושר-הנהגה מושלם ומבורך בהבנה מעמיקה.

בהמשך דבריו על האזרח הצעיר שדווקא הוא מסוגל להכשיר עצמו לקראת רמה גבוהה של ידיעה צבאית וכושר-פיקוד, — הוסיף הגנ. איזנהאואר ואמר:

„אין זה נכון, שהמנהיגים נולדים, ולא נוצרים.“ השגה זו היא שריד רקוב של תקר פה שחלפה עם חלוף הקשת והחיצים.

נכון הדבר, שבעל כושר-הנהגה אמתי חייב להיות מלכתחילה בעל סגולות מסוימות, וביניהן מידה של יושר אישי, תפיסה מהירה, שכלי-שר ויציבות לעת צוקה. אך אין זה אלא החומר הגולמי, אשר לתכליתו השלימה מגיע הוא בתהליך של פיתוח נבון ומתמיד. בתהליך כזה, תהליך אטי ואורגני יותר, של גיבוש מפקד-לעתיד-לכוב בעודו אזרח, נודע, לדברי הגנ. איזנהאואר ערך מיוחד למוסי

דו-תהשכלה הגבוהים: „גדודי-ההכשרה ל- קציני-מילואים“ שליד מכללות מצליחם, בי מידה בלתי-שכיחה. גם בברית-האנשים, וגם באימונם. בדרך הטבע, לימודי-מכללה — כמוהם כתהליך ברירה וניפוץ ממילא. המשלימים את חוק לימודיהם עשויים לרוב לבצע בהצלחה משימה שמטיל עליהם מדע-המלחמה החדש, כי איש „גדודי-ההכשרה“ רוכש לו הרבה יותר מאימון-צבאי בלבד. הוא מועמד בסדרת מיבחנים שכליים, שהחמירו והלכו בהדרגה. הוא רוכש לו ידיעה, ויתירה מזו: — הוא קונה לו סובלנות, הערכת בעיות האנושות והבנתן. הוא מתברר, דעתו מתישבת עליו, חוג אופקו והתענינותו מתרחב. אימונו עשוי לתת לו את הרגשת הבטחון ולחוק ידיו, אך לא לנטוע בו יחס של עליונות וזוהג של סנופים כלפי הזולת. ויכול הוא לטפח בו את סגולות-היסוד לק- בלת אחירות-ההנהגה.“

לקראת „צבא ערבי“ מאוחד?

לפי הודעתו של עזאם פחה, מזכיר „הליגה הערבית“: „יוקם הצבא הזה בהתאם לתקנות שנקבעו ע"י האו"ם; תפקידו יה" עיקרי יהיה לקיים שלום ובטחון בעולם הערבי.“ השאיפה היא, כנראה, לארגן את „הצבא הערבי המשותף“ בתורת הצבא הבין-לאומי האיורני אשר למזרח-התיכון, ולהקי"נות לו את המעמד המוכר של הכוח הבין-לאומי המבצע, שמטעם „האומות המאוחדות“, ככל פעולות „השלטת הבטחון“ אשר תדרש"נה אולי בחבל עולם זה.

אכן, בה במידה שהמיעוטים הלאומיים בחבל זה הקרוי למזרח-התיכון לא יוכלו לביטוי ממלכתי לקיומם, אשר יאפשר להם גישה וזיקה ישירה אל ארגון המדינות העולמי, עתידה מסגרת קיומם הבלתי-ממלכתי להתערער עוד יותר מאשר בעבר.

ידוע הדבר שהגירסה הבריטית של סידורי הבטחון למזרח-התיכון הנה פשוטה פחות, וכוללת שני-שותפים לתפקיד זה של „ייצוג הרצון הבין-לאומי“ לגבי המזרח התיכון: שותף ערבי ושותף אנגלי.

בראשית אבגוסט ש.ז. נתפרסמה בעתונות ידיעה על תכונה בקרב הממשלות הערביות, בקשר להצעה של הקמת „צבא ערבי“ משותף. יש סבורים, כי הדבר יתל להתגשם מיד לאחר שארגון האומות המאוחדות יחליט בדבר הקמת „הצבא הבין-לאומי“ אשר עתה דנים בדבר הקמתו. ההנחה היא כי עד אז תוסדרנה כבר כמה מן הבעיות המדיניות התלויות ועומדות במזרח-התיכון (ביניהן, כנראה, דבר החווה האנגלי-מצרי, קבלתה של עבה"י לאו"ם, ועוד).

המענין הוא, שהפעם המדובר אינו ב"מזוגם השלם של צבאות המדינות הערביות, כי אם בדבר הקמת חטיבה צבאית נוספת, שתהא משותפת למדינות אלו, וב"צדה יוסיפו להתקיים צבאות-המדינות כפי שהם.

ממילא מתערור הרושם, כי לפנינו כאן נסיון של שילוב מפעל צבאי משותף של המדינות הערביות לתוך המסגרת — האוטילאית עדיין — של „סידורי הבטחון ה"איזורי“ אשר נקבעה להלכה באשיות ה"אומות המאוחדות.“⁽¹⁾

(1) ראה בענין זה ב"מערכות", חוב"כ"ת, עמ' 113, עניני הבטחון במגילת האו"ם.

ועדהגנה בריטי-ערבי כולל, ע"י שיתוף
שאר מדינות-ערב בתוכו.
ימים יגידו איזו תפיסה קרובה יותר אל
המציאות.

על מגמה זו עמדנו ברשימה ש"ברשימות
קצרות" מער. ל"ה, (עמ' 89) המספרת על
הקמת "ועדהגנה אנגלו-מצרי", אשר ידאג
להבטחת בטחונה של תעלת סואץ וסביבתה
גם יחד. ומגמתה של תפיסה זאת — לקראת

קפ' סיריל פולס — פרופסור

וידוע כי כמה ספרים שלו על מהלך המל-
חמה הנוכחית נמצאים בהכנה לדפוס, והיו
ודאי ראויים ביותר לעיון וללימוד.
לקוראי "מערכות" מוכר שמו של סיריל
פולס לפי מאמריו אשר נתפרסמו כאן בש-
נים האחרונות — על מאורעות המלחמה
וניתוחם, ועל סיכויים של הצבאות השונים,
על איסטרטגיה, איסטרטגיה-גיאוגרפית וטק-
טיקה, על רוח-החיילות ועל הישגי חטיבות
שונות בשנות המלחמה.

מאז ימי פורטסקו לא עשה איש למען
ליקוטם של תולדות הצבא הבריטי יותר
משעשה לשם כך סיריל פולס, אשר נכנס
עתה לכהן כפרופסור ל"תולדות המלחמה"
במכללת אוכספורד.
קפ' ס. פולס היה הכתב הצבאי של ה-
"טיימס" מאז 1939, והרבו להתחשב ברעור
תיו ועצותיו.
פולס כתב חלק ניכר מן "ההיסטוריה
הבריטית הרשמית של מלח"ע 1914-18",

הפעלת הראדאר בבריטניה נגד הברחה בחופים

ולבין יבשת אירופה. מניחים שציד הראדאר
שלה יאפשר לה להתגבר על היתרונות ש-
זוכים בהם המבריחים ע"י הערפל הלתי-
לות הסרייהלבנה.
מעניין הציון, כי בסיורה הראשון תבקר ב-
מספר נמלים וכן בכמה מרכזים של אספורט
שיט-ספינות בים. אספורט זה של שיט-חוב-
בות בספינות-מפרש וספינות-מנוע קטנות,
הפך והיה שוב למקובל ונפוץ באנגליה כי
מלפני המלחמה. לפי הידיעות בעתונות,
משמשות עתה ספינות קטנות רבות מסוג זה
גם להברחת סחורות מן היבשת אל בריטניה.
אכן, הרשם המתקבל הוא כי בבריטניה
מתכוונים להסתפק במלחמה זו בשירותי ה-
מכס בלבד, מבלי להפעיל כאן את עצמת
אניותיו של הצי המלכותי.

בחודש אבגוסט נודע, כי שירות המכס ה-
בריטי ישתמש מעתה בספינות-מנוע קלות
המצוידות ראדאר למלחמה בפעילותם הגור-
בת והולכת של המבריחים בדרך הים, אשר
חבורותיהם הוגברו בזמן האחרון ע"י אנשים
אשר קיבלו הכשרה ימית הגונה בשירות בצי
בימי המלחמה האחרונה. המלחמה בהם מצ-
ריכה מעתה מאמצים ויזומה טכנית במידה
גדולה מבעבר.

הראשונה לספינות אלו, מקבלת עתה את
צידה הדרוש לה ואת תפקידה החדש, לאחר
ששימשה בימי המלחמה בתורת ספינה שר-
לת-מוקשים, (תפקיד אשר בו פעלו גם ספי-
נות יהודיות קלות בנמל חיפה ובסביבתו ב-
שנות המלחמה). היא תערוך משמר בים
שבין חופיה הדרומיים והמזרחיים של אנגליה

אסתגנות טירוריסטים לערים — נוסח יפו 1938 והעיר העתיקה בירושלים. ועוד כ"ו.ב. ויצוין כאן שוב, כי בתורת מנוף לשבירת החרמתו של משטר־הרשיונות (שהוכרזה ע"י הערבים) שימש (בפעם השניה, — כמו בעניין השביתה הערבית של 1936) ענף ההדרים, זה מקום ההשקעה העיקרי של הון בעלי־היכולת שבין הערבים. הנכונות לקבלת רשיונות ממשלתיים להובלת־פרי־הדר בעונת הסתיו 1938 היתה רבה. אך הפיקוד הצבאי הודיע כי לא יוציא רשיונות כאלה, כל זמן שאין פונים אליו גם במסכה מתקבלת־על־הדעת של בקשות לרשיונות־נסיעה מכל שאר הסוגים. לחץ זה השיג את שלו — וגרם לזעזוע פסיכולוגי קשה בקרב הישוב הערבי, שראה בכך את מפלת הנהגתו; והמחבר רואה בימים ההם, בעצם, את נקודת־המפנה בתהליך השתלטות־מחדש של השלטון על הלכי הרוחות שבקרב האוכלוסיה הערבית.

המחבר כמעט שאינו עומד על התגובות שבאו לידי גילוי בקרב הישוב הערבי למעשי־האולמות של מחנה ה"מופתאים" נגד מתנגדים מפלגתיים ואויבים אישיים ומשפחתיים ונגד "כנופיות־השלום". אכן את יחסו של המופתי, להלכה ולמעשה, אל כל אויביו הערביים כאל אויבים ממש, שיש להכחידם, מבליט המחבר בהבלטה הולמת. ג'. מרלו אומד את מספר תופסי־הנשק, שעמדו לרשות המרד הערבי לסוף 1938, בשיעור 15,000 איש. לעומת 5000 איש שב־1936, ועומד בפרטות על מקורות הכספים המרובים שנדרשו להם (אף כי רק קצתם נמנה עם ה"מקצועיים", ואלו השאר נתגייסו פה ושם "בהזמנות").

את ההצדקה כמעט היחידה להימנעותה של ההנהגה הבריטית בארץ לבצע בעוד מועד את מעשי הוצאת־הדיכוי הגדולים, שהיו דרושים, לדעתו, רואה בעל־הספר במיעוט הכוחות שעמדו במשך רוב הזמן ההוא לרשותם: כך, רק 10—8 בטליונים בסוף 1937 ובראשית 1938. כמקור־חולשה רציני לעמידת הבריטים באזור ירושלים מציין הוא את אי־הנכונות לבדוק את טעם חראם־אש־שריף המקודש, גם־לאחר שנהפך לבסיסם הארגוני והטכני של המתמרדים).

אחר זאת עובר בעל־הספר לתאור תמציתי של המאורעות בארץ מאז פרסום "הספר הלבן" ועד למיני ועדת החקירה האנגלית־אמריקאית. הוא רואה בהתפתחות הכוחות הצבאיים היהודיים תוצאה ישירה של המאורעות, המלחמה ו"הספר הלבן" אשר הוליד את הטרור היהודי. גם "תכנית־בילטמור" היא בעיניו, בראש וראשונה, תגובה למצב המדיני החדש, שבו מצאה את עצמה התנועה הציונית. טענות מרלו נגד ההנחה, שטרור יהודי בלבד יתקן את אשר קולקל כתוצאה מטרור ערבי הן הטענות הידועות: בריטניה אחרי המלחמה איננה בריטניה של 1939 מבחינת מצבה הפנימי והבינ־לאומי; ליהודים — שלא כלערבים — אין במזרח הקרוב מדינות עצמאיות שכנות ומסייעות; יד־די הציונות בארצ"ב ובאנגליה הם בדרך כלל בני־אדם, המחשיבים תרבות, קידמה, אנושות ומוסר יותר מאשר נוחות מדינית" — דיינו, אנשים היכולים להדחות מפני טרוריוזם. עצתו של מרלו לוועדת החקירה האנגלית־אמריקאית, אשר החלה לפעול בזמן הופעת ספרו, היתה: חלוקה. עם כל הקשיים הכרוכים בה, אין הוא רואה ברייה ממשית צודקת יותר, אכן, הספר נחתם עוד בטרם הספיקה התפתחות המאורעות הפוליטיים לגלות ולהפתיע אפילו את המפוכחים והספקנים ביותר שבמבוינונים — עד כמה עלולה מדיניות־מעל עקבית (כל עוד לא הוכחה אי־אפשרותה היא) — לסבך, לסכל לרוקן מתוכן ציוני שבכוח כל פתרון מוצע לבעיות ארץ־ישראל.

(7) כידוע נוהגים אחרת לגבי בנייני־קודש היהודיים.

(8) "המעצמה בעלת־המנדט היתה עתה, ב־1944, חזקה עד לאין שיעור יותר, בין מבחינה נפשית ובין מבחינה חמרית, מכפי שהיתה אז — והסיכוי, כי נכונה תהיה להכנע ולקבל השפלה מתוך אהדה פחת לאין שיעור".

הרשימה "מעמד והתפשטות", שהיא פיתוחה של שיחת-בירור מלפני כמה שנים, באה להמשיך את סידרת הרשימות, שהוקדשו ב"מערכות" למגמותיה ולאופקיה של ההתיישבות העברית על פני הארץ. קדמו לה "מעמדנו ההתיישבותי-הקרקעי" לי. דובדבני, ו"בחירת מקום לישוב חדש" מאת א. כ"נר — במערכות א' ו"התיישבות בדרום" לי. גבירץ — במערכות ט"ז—י"ז. ולפני זמן מה — "בעית המים באיסטרטגיה-הישובית שלנו" מאת אבי-מרים — במערכות ל"ג-ל"ד. בעצם, היתה המחשבה תחילה להעמיד את סדרת הרשימות על התפשטות הרשת הישובית לאיזורי (בדומה ל"התיישבות בדרום"), ורק לאחר כך להביא סקירת-סיכום. אך המערכת הוצרכה להקדימה, ולא תהא בכך מניעה לדיון נוסף בעתיד על מעמד ההתיישבות ומגמותיה הבל-חבל.

ספרו של ג'. מרלו, על אף אי-הדיוקים שבו, וכמה פירושים העלולים להיראות מוזרים בעיני הקורא הארץ-ישראלי מכל עובדות והערות רבות-עניין על תקופת 1936—39 בא"י, עובדות והערות אשר ודאי תחייבנה טיפול נוסף בתוכנו. מעניינת ההדגשה, החוזרת והולכת בספר, של הוטר כשרון וחוסר מאמץ מצד האד-מיניסטרציה הבריטית להבין את עולמם הנפשי של בני העם, אשר בו נקראה לטפל, את מצבו המיוחד ובעיותיו הדוחקות.

עם פרסום חלקו השני של מאמר ד"ר ב. מייזלר "מלחמות ישראל עם ארם" מגיעה הסדרה ההיסטורית המתפרסמת ב"מערכות" אל סף תקופת מלחמת אשור. המערכת מקווה לסיים עד סוף 1946 את פרשת מלחמות העברים בימי הבית הראשון. לפי התכנית עומד להתפרסם, אם סיום פרשה זו, הקובץ ההיסטורי שיכיל את את תוכנה, ובעריכתו משתתפים ש. יבין וד"ר ב. מייזלר.

גם על פרשת התנועה הלאומית האירית ומאבקה, שדברים עליה באים בחוברת זו, אפשר לומר את אשר נאמר כבר בהערות שב"מיומה" בחוברת ל"ה על הפרשה הפולנית: לא כדי "לבסס" הנחות אקטואליות בא העיון בתולדות תנועה לאומית של עם זה, אלא לשם הכרת מציאות, אשר הדבר האחד הוודאי לגביה הוא, כי הוכרחה להיות שונה לגמרי ממצאותנו אנו. ולגבי ההיסטוריה האירית חובה היא להדגיש, כי עוד יותר מאשר תולדותיהם של הרבה מאבקים לאומיים אחרים מכון חלקה, שיש להפיק ממנה בעיקר אל"ל אוויון", אל "כזה וראה ואל תעשה", אל השיגאות והכשלונות שמהם יש להמנע (ולגבי זאת עיין בדברי המבוא ל"מערכות המהפכה האירית" ב"מערכות" ל"א-ל"ב). בסקירה הניתנת בזה הובלעו לגמרי, או רק הוזכרו, בחינות וחזיונות חיוניים ורבי-עניין, בין לגבי אופי התנועה הלאומית האירית ובין לגבי מצבים מסויימים במאבקה. בחוברות הבאות יתפרסמו פרקי סיפור ותיאור איריים, אשר מתפקדים יהיה להשלים את התמונה ולאונה.

הפרשה הבאה בסדרה הזאת תוקדש לתנועה הלאומית האיטלקית ולמלחמת שחרורה במאה הי"ט.

המשך מאמרו של י. בר חוור על נסיונות פריז ווינה, — אך הפעם: פריז של 1944 לעומת זו של 1848; ו"וינה" הפעם היא של "פוטש" נאצי ביולי 1934, תחת מלחמת-המגן של פועלי וינה בפברואר אותה שנה. זהות זו שבזירות המאורעות עשויה להסב את דעתו של הקורא להערכת הגורמים ההיסטוריים אשר צרו את צורת המאורעות כל פעם בדרך אחרת. סיומו של המאמר יתפרסם בחוברת ל"ו.

במסגרת מאמר מס' 6, כמאמרו של י. בר, אין אפשרות להקדיש אלא פרק קצר למדי להתקוממות הגבורה של אוכלוסית פריז, ששיחררה את בירת צרפת משלטון הגרמנים באוגוסט 1944. אבל הנושא ריתק את התעניינות ציבורנו, ומן הראוי לגולל את הפרשה כולה. בתיק המערכת מוכן צירוף של פרקי תיאור וניתוח, המכיל הרבה עובדות חיוניות הזורעות אור על רקע ההתקוממות, טיבה והיקפה, והוא יתפרסם באחת החוברות הקרובות של "מערכות".

עניין־מה — אולי צדדי, אבל עניין — יש בעובדה אחת, הקשורה ברשימתו של הקפיטן ההגראו, המתפרסמת בחוברת זו (עמ' 44). אותו הגליון עצמו של עתון־קצינים בריטי מחודש נובמבר 1936 בו נתפרסמה רשימה זו, הכיל עוד שני דברים, המעוררים גם כיום עניין אצל הקורא העברי. האחד הוא רשימה על "בעיותיו של הצבא בא"י" — לפי שהמדובר שם הוא בא"י בימי מאורעות 1936, כשלצבא הבריטי נועדו תפקידי־מגן לא קלים בשותפות עם כוחות המשמר של ישובינו.

אלו הדבר השני הראוי לציין באותה חוברת (במדור הקבוע "המצב הבינ"לאומי"), היא הסקירה "מעמדה של בריטניה בא"י" מאת מיר א. ו. פולסון־ניומן. לרשימה השניה הנ"ל אפשר ועוד כדאי יהיה לשוב ולדון בה ב"מערכות" בהזדמנות אחרת. ואלו בסקירתו של מיר פ.נ. ישנם דברים כה רבי־עניין בשעה זו דוקא, עד אשר מהראוי לצטט כאן כמה קטעים מתוכה.

לאחר עמדו על הצהרת בלפור ונוסת המנדט, מעיר מיר פולסון־ניומן: "...בשביל בריטניה ובנות־בריתה היתה מדיניות הצהרת־בלפור בהחלט ובפירוש צעד של ימי־מלחמה, שכונן יפה לשאת פירות בעלי חשיבות כבירה לענין־הברית: ובו בזמן היו לבריטניה גם טעמים מיוחדים משלה לקבל את המדיניות שבאותה הצהרה ולתמוך בה. ברור לעין־כל נראה היתרון שבחיפוי על תעלת־סואץ ע"י שטח־ארץ קדומני, אשר לא זו בלבד שיסודות חשובים שבאוכלוסיותו יהיו קשורים אליה (אל בריטניה) ע"י כל חשבון ענייניהם הם, אלו שהם גם ינצחו על סיועה של היהדות העולמית. כזאת היתה, "הראיה למרחוק" את ענייניה האימפריאליים של בריטניה שנקבעה בשנות 17-1916. רב היה משקלה בשנים ההן — ועוד עלה על זה בזמן שלאחר המלחמה. שומא היה על א"י ליהפך לאחד מצירי־המשען העיקרים של המגמה האימפריאלית הבריטית באו"י, בתורת עורק־אוויר ראשי שבין המזרח והמערב. בקיצור, א"י צריכה היתה להיות ל"תעלת־הסואץ של האוויר", הנתונה מבחינה גיאוגרפית, בצדה של "תעלת־סואץ של הים". אולם, אם נניח להם לאינטרסים שהם בריטיים־בלבד, הרי במהותה היתה הצהרת־בלפור צעד שנקטו בו מעצמות־ההסכמה לשם קידום ענייניהן החיוניים הן. היה זה מאמץ, מהסוג היאה לאנשי־מדינה, למנוע את השפעתה הכל־כוללת, ושאינה־ניתנת־להשקל של היהדות הטובה "מעצמות־המרכז" הכנזי המקובל לברית גרמניה, אוסטריה, תורכיה ובלגריה. — המ ע"ר.) כפי שכבר היה הדבר אז במידה רצינית, — ולהעתיק את ההשפעה הזאת, עתירת החשיבות, לצידוד בעניינה של "ההסכמה".

התמיכה בשאיפות הצינונים הבטיחה ל"הסכמה" הרבה. אותו זמן היתה נטיית היהודים

מכוונת במידה רבה נגד רוסיה, וממילא לטובת „מעצמות־המרכז“; וכל אחד מבעלי־בריתה של רוסיה לא יכול היה שלא לשאת אף הוא בתשלום־קנס בלתי־אמצעי שאין ממנו מנוס, בעד אותה רדיפה ארוכת־ימינן ואכזרית שנושף הגזע היהודי. אולם המטה־הכללי הגרמני מצדו רצה מאד לזכות בתמיכה יהודית עוד יותר נמרצת ומהודקת אל הצד הגרמני. בראייתם המקפת לגבי האפשרויות שבדבר, החלו טוענים, כגראה מראשית 1916, בדבר היתרונות שיצמחו להם מהחזרת א״י ליהודים, לפי סידור שייקבע בין הציונים לתורכיה, סידור אשר נתתן לו ערובה גרמנית. הקשיים המעשיים היו ניכרים; היה אולי בתכנית זו כדי לסכן את יחסי גרמניה ותורכיה; על כן פעלה ממשלת־גרמניה תוך זהירות, אך התכנית לא בוטלה כלל, ואף לא נדחתה לזמן אחר, ובכל רגע אפשר היה כי יקדימו את בעלי־הברית בהצעת הפרס העליון הזה, ועובדה היא, כי בספטמבר 1917 עשתה הממשלה הגרמנית את המאמצים הרציניים ביותר לכבוש לה את התנועה הציונית.

סיבה רבת־משקל אחרת לכבלת מדיניות־ההצהרה ע״י בעלי־הברית, היתה מונחת במצבה של רוסיה עצמה. יהודי רוסיה היו, מראשית המלחמה, פעילים בחשאי לטובת מעצמות־המרכז; הם הפכו להיות סוכניה הראשיים של התעמולה הפציפיסטית הגרמנית; ל־1917 כבר נעשה על ידם הרבה להכשרת אותה התפררות כללית בחייה הלאומיים של רוסיה, אשר נתגלתה אח״כ בתור המהפכה. ההנחה היתה, כי אם תצהיר בריטניה כי ערבות־היא נתונה להגשמת השאיפות הציוניות בא״י, הרי אחת התוצאות שתושגנה ע״י כך תהיא רכישת יהדות־רוסיה לעניין ה״הסכמה״. כן סברו, שהצהרה כזאת תהא לה השפעה חזקה על יהדות־העולם באותה דרך עצמה, וכי היא תבטיח ל״הסכמה״ את עזרתם של גורמים פיננסיים יהודיים. ועוד סברו, כי תהיה לדבר השפעה רבה של דעת־הציבור האמריקאית לכוונה לטובת בעלי־הברית. ואכן, ההצהרה ודאי שגיסה וליכדה את יהדות־העולם לצדה של ״ההסכמה״; ה״הסכמה״, היא שזכתה במלחמה; ולהצהרת־בלפור, כלאמצעי שכונן לתכלית זאת, אפשר ליחס חלק בהשגת אותה המטרה הגדולה. השירותים אשר ציפו להם מאת היהדות, באופן ישיר ובאופן בלתי־ישיר, לא־ישוא ציפו להם; ואפילו מנקודת־הראות של האינטרסים הבריטיים בלבד שווים היו את המחיר אשר צריך היה לשלם בעבורם, וכן רווחה הדעה, כי השירותים הללו של היהודים אינם שירותיהם האחרונים... מהראוי לציין, כי בגישתו לבעית א״י ולפתרונותיה רחוק בעל הדברים מלהיות „ציוני־קיצוני“, ולמרבה הפלא — משרטט הוא בסוף סקירתו תכנית שיש כמה קוים משותפים בינה לבין מגמות ה״פדרליזציה״. אולם ציוני העובדות רחוקים אצלו מכל התחשדות והשתמשות, המטפחות את ערפלי־המושגים של ימינו אלה בעולם הדובר והקורא אנגלית. ומעניין לקורא העברי לשמוע — מתיאורו של קצין בריטי, שינק ממקורות מחשבתה האימפריאליסטית של הקיסרות — את העובדות ההיסטוריות שקבעו, למי הזכות למעמד וליתר בארץ־ישראל.

ק וראי „מערכות“ וזכרים, בוודאי, את פרשת הזכרונות מסטלינגרד, שהובאה כאן לפני כשנה, לאחר שעברו שלוש שנים מתקופת הגנת־הגבורה על מפתח־החולצה. בסוף אבגוסט ש.ו. מתמלאות ארבע שנים מימי הקרבות הראשונים במעגל־המגן החיצוני של סטלינגרד, ואת שני הפרקים הקצרים מחוויית הימים ההם המתפרסמים תעה, יש לראות כהשלמה לרשימות ההן.

פ רשימות בקנה־מידה המוני בבילורוסיה — הוא נושא המפה שבעמ' 51 והסיכום הקצר המלווה אותה. אף על פי שאין בין איזור הפעולות הזה לבין נתיבות מסעותיהם של גדודי קובסק, אלא נגיעה חלקית בלבד, מכל מקום יש בהדגמה זו של

מעשי הפרטיזנות המאורגנת כדי להשלים את התמונה המצטיירת מתוך סיפוריו של פ. ורשיגורה.

כבר בחוברת ל"ה הודפס פרקסיפור — קטע מזכרונותיו של גנרל-מיוור פטרו וארשיגורה, "מבחן הקרב הראשון", בו מתאר בעל-הדברים את ראשית דרכו הצבאית והפרטיזנית, שהביאתו מכמעט-בריחה משדה-הקרב, כטירון-ירוק, אל דרגת גנרל והתואר הנישא "גיבור בריית-המועצות". הספר "אנשים טהורי המצפון" אשר ממנו לוקח אותו קטע, עתיד להופיע בתרגום עברי בהוצאת "מערכות". אך תוכנו הוא עשיר ומגוון, והרבה מן המאורעות והדמויות שבו רעננים בתחושתנו ומפרכים כל כך, שאין לחכות למהדורות העברית בשביל להעלות, במסגרת מצומצמת יותר, את טיפוסי האדם שבו, את פרשיות פעלם ואת בעיות חייהם של לוחמי-נדודים, על אורותיהם ועל צלליהם. הרשימה "מגיני מוסקבה", שהופיע ב"מערכות" ל"גיל"ד, היתה סקירה על הספר ("אנשי פנפילוב") המגבש גיבוש שלם ביותר את התביעות והסגולות הטובות המשמשות למחשבה הצבאית הסובייטית קנה-מידה להערכות צבאה הסדיר. הקטעים מ"אנשי קובפאק" (בעמוד 57) משמשים תמצית ראשונה מן הספר המעלה את מושגי הציבוריות הרוסית, על התביעות והסגולות הטובות, שהן אבני-בוחן לצבא הפרטיזני. מבחינה זו עשויים "אנשי קובפאק" להשלים את "יכין ובוועז" שבבנין המחשבה הארגונית והחינוכית של רוסיה הלוחמת והצגתה בפני קהל הקוראים שלנו.

הסקירה "אנשי קובפאק" מתרכזת מסביב לשלוש דמויות ראשיות במחנהו של אותו "גנרל-פרטיזני" קובפאק. לבחינות מסויימות של חיי המחנה הפרטיזני, ארגונו ופעלו, כפי שתוארו בספר "אנשים טהורי המצפון" עוד נחזור בהודמנות אחרת.

מה רב העניין בעלילת מסעותיו הפרטיזניים של קובפאק ניתן לראות מן העובדה כי כבר ב-1945 פרסם עתון הקצינים הבריטיים ("רבעון הצבא") סקירה של קצין בריטי על מסעות אלה, וכן את תרגומו האנגלי של מאמר שנכתב בידי סידור קובפאק עצמו, מי שהיה טוראי בימי מלחמת-העולם הראשונה, ה"סבא" האוקראיני המסורתי בהליכותיו.

האחים המושלמים הם, אולי החזיון "המקורי" — והמסמל — ביותר שהופיע בשנים האחרונות באופקו המדיני של המזרח התיכון המושלמי. על כן יש עניין מיוחד בניתוח סוציאלי-פוליטי של חיי מצרים פנימה, ובגילויי שרשי גידולו של החזיון הזה. במאמרו של י. רוטי, איש תורכיה (עמ' 68), מטפל במצבה הפנימי של מצרים, כפי שנסתמן בשלהי חורף 1946. מאז, כידוע, החריף והלך הניגוד שציין המחבר הנ"ל בין הואפד ל"אחים", כשני התובעים הממשיים לעליונות ציבורית במדינה, והביא לידי התנגשויות ושפיכת-דמים. רקע זה למשחקו הפוליטי של המלך פארוק, המתנשא להגמוניה (מצרית — ואישית שלו) בארצות הערבים ובעולמו של האיסלאם, מן הראוי הוא, שנעקוב אחריו בתשומת-לב. רבים החוטים. המולכים מגדות היאור אל מצודת-ירושלים.

מדור "חידושי המדע" אינו מתכוון להיות קבע בכל חוברת של "מערכות". אך יופיע פעם בפעם, כשיצטבר חומר מעניין וכשתהא אפשרות להקצות לו מקום בחוברת.

שני הקטעים, הכלולים בו הפעם, קו מאחד להם: אפשרות ראיה, בתנאים ובמקומות שעד כה היתה מן הנמנעות, אם ראיה בשכה, בעזרת „קרני האינפרא-אדום“, ואם „ראיה“ למרחוק (וגם בתשכה!), אשר כליה ראדאר מאפשרים אותה. בתחום זה נתחדשו במהלך המלחמה האחרונה חידושים, העשויים לשנות את כל אורח חיי-האדם ותחושת הסובבו, ואין בפרקים הניתנים בזה, אלא כדי הצצה חטופה לתוך עולם חדש זה, על תוספת הכוח שניתן בו לשליט, ועל אפשרויות הקשר שהוא פותח לבני-אדם המרוחקים זה מזה.

תיקוני טעות

בעמוד 51 בביאורים למפה הגרמנית יש לקרוא:
תרגום המונחים הגרמניים שבמפה — שמות חטיבות משמר העורך
הגרמניות לאזוריהן:

דיביזית הבטחון — Sieh. Div. (מספריהן — 286 ; 221 ; 203).

מפקדת שדה 813 — F. K 813

הקורפוס ההונגרי המלכותי ה-VIII — Kgl. Ung. VIII A. K.

בעמוד 18, שם המפה הוא — מסעות חזאל מלך דמשק נגד ישראל ויהודה.

בעמוד 20, שם המפה הוא: התקפת הארמים על ישראל ומפלתם
ב„לא-דבר“ (784 לפני ספה“נ) ומסע התנופה של ירבעם השני לשחרור עבה“.

בעמוד 41, שם המפה הוא — מרכזה של וינה — שדה ה„פוטש“
הנאצי ביולי 1934.

הוצאת „מערכות“ ע"י „קרית ספר“ בע"מ

יצא לאור

פשיטת וינגייט

מ א ת

צ' ג' רולו

עברית: סינה קלבוסקי

— — — הידידות אשר קשרה את וינגייט אל העם העברי, נתחשלה באש המאורעות של תרצ"ח—תרצ"ט. „בחוש של סגולה צירף עצמו לחבורת בני־עילאה, שעצם הופעתו בכל דור הוא אחד החזיונות המעוררים אמונה באדם, ואשר כוח להם לפתוח לבב אנוש גם לחזון עם לא־להם“.

עדיין לא רוכזה בספר כל פרשת וינגייט בא"י. רשמי המגע, הזכרונות ודרכי ההערכה המרבאים כאן, בפתח הספר על פשיטת וינגייט בבורמה, יש בהם כדי להעלות את דמותו של אורד וינגייט, כפי שנראתה לאלה שזכו להיפגש עמו בארץ־ישראל.

(מתוך המבוא).

לחותמי „מערכות“ - הנחה

קנו תוצרת חלב ה ש ר ו ן

„ ה ש ר ו ן ”

סחלבה וחעשית תוצרת חלב תל־אביב רח' עליה 25

„ ה ס ו ר ג ”

בית חרושת לסריגה תל־אביב ר' עובדיה 18
מייצר בגדים סרוגים מצמר וכותנה

ט י ב מ ע ו ל ה

משה קרסו ובניו בע"מ

תל־אביב: רחוב החשמל 18 תבת דאר 991 סלכון 4723
ירושלים: רחוב קרן קיימת 47, תבת דאר 175 סלכון 5344

מכוניות נוסעים ומשא מכל הסוגים
וחלקי חלוף בשביל אוטומובילים

בית חרושת למקררים

ל ו ר י ט

תל־אביב רחוב הרכבת 28
תבת דאר 1799

בנק הפועלים

בערבון מוגבל

ת ל - א ב י ב

ת. ד. 27

טלפון 4296-4297

הון המניות הנפרע ורזרבות
450.000 ל"א

מנהל עסקי בנק
לכל ענפיהם

סולל בונה בע"מ

מ ר כ ז ק ב ל נ י

שלהסתדרות הכללית שלהעובדים העברים בארץ-ישראל

ח פ י ה

תבת דאר 563

טלפון 4-4311

מפעלי חיפה להנדסה

קירשצין - גרינשפין

בתי מלאכה ובתי יציקה

תיקון אניות

חיפה - האפרץ

טלפון 7186

"מכסף"

בית הרושת ארץ-ישראלי
לכלי כסף ומצופה כסף

בע"מ

תלאביב שכונת אגרונוק, סל. 60788
החנות: תלאביב, אלנבי 88

אנו נותנים ערובה למשך
25 שנה בעד כל כלי
הנושא עליו את החותמת
"מכסף 100",

עבדי!

"מכסף" הוא בית החרושת שלך
שמודר עליו!

הסנה

חברה א"י לאחריות

בע"מ

(נוסדה בשנת 1924)

*

חברת הביטוח הגדולה בארץ

*

לא"י	2.900.000	(סכום הביטוח (חיים))
	12.000	(מספר הפוליסות (חיים))
לא"י	390.000	(הון וקרנות (1944))
לא"י	275.000	(הכנסה שנתית (1944))

*

כל ענפי ביטוח

הסנה-מפעל הביטוח שלך!

דב גלזר בע"מ

בית הרושת לעורות פתח תקוה

אזור התעשייה החדש

תליאביב רחוב הנליל 4

פתח תקוה טלפון 325

תל - אביב

המרכז רחוב אלנבי 47 טול חפציבה

סניפים

רחוב אלנבי 109, פינת שדרות רוטשילד

רחוב אלנבי 44 @ רחוב בן-יהודה 16

התחנה המרכזית רחוב הגליל

טלפון 3793

מאפיה וקונדיטוריה

האחים

קפולסקי

„עשת“ - „לפיד“

סלמה 55

תליאביב

זרחי' 26

טלפון 5509-5469

בתי מלאכה להלחמות ועבודות מכניות

מכונות מיוחדות, ליטוש ארכובות, ח"י
צילינדרים, יציקת חיקים, ליטוש
פיסטונים וחידוש מכניות, יצור בוכנות
אלומיניום מכל המידות וכל המינים

חברת
„עלית“ בע"מ
 רמת-גן

שוקולדה
 ממתקים
 קקאו

סמל „עלית“—סמל האיכות

אלקו בע"מ

בי"ח למכשירי חשמל
 תל-אביב, רח' העליה 62. ת.ד. 835. טל. 3121

המייצרים היחידים
 לטרנספורמטורים גדולים
 במזרח הקרוב.

„מתלם“ ד. סולודוחה

בית חרושת למחרשות ותעשית
 קפיצים לאוטומובילים, כל מיני
 צימנטציה לברזל ופלדה

תל-אביב רח' מזרחי ב' 45
 פנת רחוב הכהנים 9

בית חרושת לסריגה „סריגה“

א. זילברשטין ובניו

תל-אביב, ארץ ישראל
 רחוב לוינסקי 26
 תבת דאר 396
 טלפון 4903

„פּלֶרֶן“

חברה לטקסטיל בע"מ
מזויה: יפו, דרך סלמה

ת. ד. ת"א 5007 ☐ טל. 80366
בנקים: ברקליס בנק (D. C. & O.)
בנק אנגלו-פלשטינה בע"מ

דרשו
שוקולדה

ל י ב ר

יותר טעים
יותר מזין

ארדיטי בע"מ

תל-אביב ירושלים חיפה
4735 2191 4236 טלפונים

מפיצים יחידים
למכונות נוסעים

פרימוט

קרייסלר

דסוטו

מכונות משא

פרגו

צמיגים רויאל U. S. ROYAL

תחנות שרות בכל חלקי הארץ

חברת

טקסטיל איי בע"מ

תל-אביב רח' גולת בנימין 7 סל. 3205
כתח'תקוה חובבי ציון 30 סל. 3305

ה ל ב ש ה

לגבריסות וילדים

בגדי עבודה

מנופקטורה

ב ד ל ב נ

כדים לשמלות

טול לוילונות

ל ב י ת

שטיחים ומפות

שמיכות ומגבות

סדינים וצפות

ל ת י נ ו ק

חיתולים וחזיות

חליפות ומכנסי משחק

שׂא רִיבֵי אֶרֶץ

זֶה הַטֶּמֶל שֶׁר
הַמֶּשֶׁי וְאֶרֶץ
הַצֶּמֶר שֶׁר
סִשִּׁי זֶקֶס •

נֶשֶׁי אֶרֶץ

מלניק

בנק אנגלו-פלשתינה

בערבון מוגבל

נוסד 1902

לונדון, תל-אביב (4 סניפים), יפו, ירושלים, חיפה הדרי-הכרמל,
טבריה, צפת, פתח-תקוה, חדרה, רחובות, ראשון-לציון

סוחר מוסמך במטבעות זרות

חברת עזר

חברת ב.א.פ. לנאמנות

בערבון מוגבל

